

2017

सन २०१६-२०१७

बहादुरीय

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांनाचही विश्वप्रगल्भता” - शिक्षणमंत्री डॉ. बापूजी साठुगे
श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था कोल्हापूर, संचालित

लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

॥ वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ ॥

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभामध्ये मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रसिद्ध उद्योगपती उमेश माने (बी.व्ही.डी. इंडिया)

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभामध्ये मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.डी.आर.मॉरे (संचालक, सी.सी.यू.डी.शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर)

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभामध्ये मनोगत व्यक्त करताना प्रमुख पाहुणे सिनेअभिनेते किरण मॉरे

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभामध्ये अध्यक्षीय भाषण करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.जेजवळ

सौरभ महाविद्यालय : त्रिमूर्ताना विभागाचे अहवाल वाचन करताना डॉ.विकास जाधव

कनिष्ठ महाविद्यालय : त्रिमूर्ताना विभागाचे अहवाल वाचन करताना प्रा.विनायक भोई

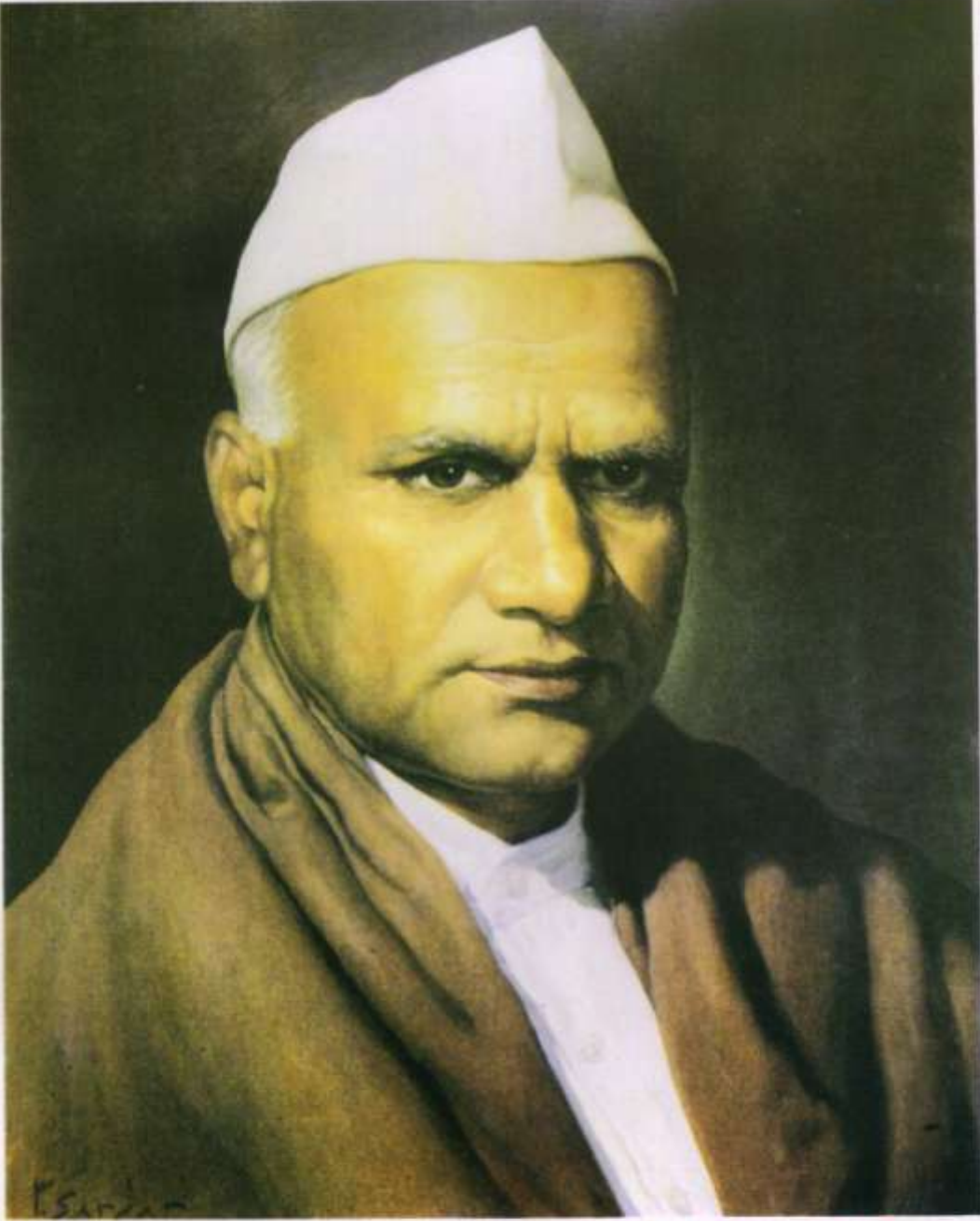

प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते पारितोषिक स्विकारताना विद्यार्थी

पुरस्कार प्राप्त विद्यार्थी व प्रमुख पाहुणे

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ॥

शिक्षण महर्षी **डॉ.बापूजी साळुंखे**

संकल्पक संस्थापक 'श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था', कोल्हापूर

जन्म-९ जून १९१९

महानिर्वाण - ८ ऑगस्ट १९८७

बहादुरीय

संस्थामाता

श्रीमती सुशीलादेवी साळुंखे

जन्म : ४ सप्टेंबर, १९२७

महानिर्वाण : २२ ऑक्टोबर, २०१३

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

संस्था अध्यक्ष
मा.चंद्रकांतदादा पाटील

संस्था कार्याध्यक्ष
मा.प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे

बहादुरीय

। उपाध्यक्ष ।
मा.संपतराव जेधे

संस्था पदाधिकारी
श्री स्वामी विवेकानंद
शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

। कार्याध्यक्ष ।
मा.डॉ.पुंडलिक काळभोर

। सचिव ।
मा.प्राचार्या सौ.शुभांगी गावडे

। उपाध्यक्ष ।
मा.रघुनाथ शेठे

। सहसचिव (प्रशासन) ।
मा.प्राचार्य डॉ.अशोक करांडे

। सहसचिव (अर्थ विभाग) ।
मा.प्राचार्य पुंडलिक चव्हाण

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

महाविद्यालयाचे कार्यकुशल नेतृत्व : प्राचार्य डॉ. राजेंद्र व्ही. रोजवळ

'बहादुरीय २०१६-२०१७' संपादक मंडळ

अभिनंदन !

डॉ. महेश गायकवाड
महाराष्ट्र साहित्य परिषद,
सातारा शाखा
कार्याध्यक्षपदी निवड

प्रा. एन. व्ही. शिंदे
एन. एस. एस. सातारा
शहर समन्वयक पदी निवड

डॉ. दीपक जाधव
इतिहास विभागात
प्रा. ए. डी. प्रा. पद

डॉ. प्रतिभा चिकमत
इतिहास विभागात
प्रा. ए. डी. प्रा. पद

प्रा. एस. एम. मेस्त्री
शिवाजी विद्यापीठ शिक्षक
संघान्वय शिक्षक कल्याण मंडळाचे
अध्यक्ष म्हणून निवड

॥ राष्ट्रीय चर्चासत्र ॥

भौतिकशास्त्र व रसायनशास्त्र विभाग :
आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्राचे उद्घाटन करताना
मा.कुलगुरु डॉ.माणिकराव साठुळे

भौतिकशास्त्र व रसायनशास्त्र विभाग : आयोजित 'नॅशनल
कॉन्फरन्स ऑन रिसेंट ट्रेंड इन फिजिकल केमिकल अँड नॅनोसायन्स'
या चर्चासत्र प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्राचार्य के.जी.कानडे

भौतिकशास्त्र व रसायनशास्त्र विभाग :
आयोजित चर्चासत्राचे अध्यक्षीय
भाषण करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.जेजवळ

भौतिकशास्त्र व रसायनशास्त्र विभाग : आयोजित चर्चासत्राचे
प्रमुख पाहुणे डॉ.पी.एस.पाटील (विज्ञान शाखेचे अधिष्ठाता)

इतिहास विभाग : आयोजित '१९४२ चे चलेजाव आंदोलन'
या चर्चासत्राचे उद्घाटक संस्था सचिव
मा.शुभांगी गावडे यांचा सत्कार

इतिहास विभाग :
आयोजित चर्चासत्रात वीजभाषण
करताना मा.डॉ.बाबुराव गुस्व

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अन्ड कॉमर्स, सातारा.

॥ राष्ट्रीय चर्चासत्र ॥

शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघाचे आधिवेशन व राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये प्रमुख पाहुणे मा.प्राचार्य अभयकुमार साठुंखे मार्गदर्शन करताना

शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघाचे आधिवेशन व राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये मार्गदर्शन करताना साहित्यिक डॉ.आ.ह.साठुंखे

प्राणीशास्त्र विभाग : आयोजित 'जीवशास्त्र मराठी शब्दावली व मराठीमध्ये वैज्ञानिक लेखन' या चर्चासत्रामध्ये बोलताना डॉ.एम.बी.मुळे

प्राणीशास्त्र विभाग : आयोजित केलेल्या राष्ट्रीय चर्चासत्राचे प्रमुख पाहुण्यांचे स्वागत करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

भूगोल विभाग : आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये मार्गदर्शन करताना डॉ.एन.एन.सावंत (पार्वतीबाई चौगुले महाविद्यालय, मडगाव, गोवा)

भूगोल विभाग : आयोजित चर्चासत्रामध्ये अध्यक्षीय भाषण करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

॥ संशोधन विभाग : संशोधन महोत्सव ॥

सातारा जिल्हास्तरीय 'आविष्कार' संशोधन महोत्सवाच्या उद्घाटनप्रसंगी सहभागी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना मा.डॉ.ए.एम.गुर्व

संशोधन महोत्सवामध्ये तृतीय क्रमांक मिळवणारी कु.माधवी आपटे पोस्टर प्रदर्शन करत असताना

संशोधन महोत्सवाच्या पोस्टरचे मूल्यांकन करताना परीक्षक

संशोधन महोत्सवामध्ये प्रदर्शित पोस्टरचे निरीक्षण करताना शिवाजी विद्यापीठाचे आविष्कार समिती समन्वयक डॉ.ए.एम.गुर्व व मा.प्राचार्य

संशोधन महोत्सवामध्ये समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.डी.डी.पाटील

'आविष्कार' संशोधन महोत्सवामधील पुरस्कार प्राप्त विद्यार्थ्यांना बक्षीस वितरण करताना प्रमुख पाहुणे सोबत प्राचार्य डॉ.खिलारे

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

॥ अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत आयोजित कार्यशाळा ॥

'घशम्बी प्रशासनासाठी व्यवस्थापन कौशल्य' या कार्यशाळेचे उद्घाटक मा.अजय साळी (शिक्षण सहसंचालक, कोल्हापूर विभाग) संबोधनास करतांना

'घशम्बी प्रशासनासाठी व्यवस्थापन कौशल्य' कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना श्री.विजय निकम

प्रशासकीय कर्मचारी कार्यशाळेत अध्यक्षीय मनोगत व्यक्त करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

मराठी विभाग आयोजित 'घकतूच, वादविवाद सुत्रसंचालन कौशल्य' या कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना विनोद कुलकर्णी

मराठी विभाग आयोजित कार्यशाळेचे प्रमुख पाहुणे रविंद्र बेडकीहाळ यांचा स्वागत करताना महाविद्यालयाचे मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

'कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक छळापासून संरक्षण' या कार्यशाळेत बोलताना प्रमुख वक्त्या डॉ.प्रतिभा चिकमठ

बहादुरीय

॥ अन्नानी महाविद्यालय
योजनेअंतर्गत
आयोजित कार्यशाळा ॥

प्राणीशास्त्र विभाग :
आयोजित कार्यशाळेचे उद्घाटक
मा. प्राचार्य डॉ. आर. व्ही. शेजवळ

इंग्रजी विभाग : आयोजित 'इंग्लिश फॉर कॉम्प्युटिंक
एक्झामिनेशन' या विषयाच्या कार्यशाळेचे
प्रमुख पाहुण्या प्रा. श्रुती जोशी मार्गदर्शन करताना

रसायनशास्त्र विभाग : आयोजित
'श्रुती रसायने तयार करण्याची दोन दिवसीय
कार्यशाळा सांगता समारंभात बोलताना
मा. प्रमोद भोसले

राष्ट्रीय सेवा योजना व अनुलोम संस्था यांच्या संयुक्त विद्यमाने
आयोजित वित्तीय साक्षरता अभियान या कार्यशाळेत मार्गदर्शन
करताना प्रमुख पाहुणे प्राचार्य डॉ. आर. आर. कुंभार

राष्ट्रीय सेवा योजना :
आयोजित कार्यशाळेत
बोलताना प्रमुख पाहुणे रितेश कुमार

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

॥ महिला विषयक उपक्रम ॥

आंतरराष्ट्रीय किर्तीच्या समाजसेविका राणी बंग मार्गदर्शन करताना

तीन दिवसीय तारुण्यभान कार्यशाळेत सहभागी झालेले विद्यार्थी, विद्यार्थिनी

'महिला सबलकरण व आरोग्य शिबीर' या एकदिवसीय कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्या डॉ.सुजाता पवार व्यासपीठावर लायन्स ग्रॅंड रोकडे, लायन्स अध्यक्ष नितिन कदम व शशिकांत पाटील

मुलींच्या अरोग्यविषयक कार्यशाळेत एच.बी.चेकअप कॅम्पमध्ये सहभागी विद्यार्थिनी

आपत्ती व्यवस्थापन या एकदिवसीय कार्यशाळेत बोलताना मा.श्री.एम.एन.घाडगे (आर.टी.ओ.)

सावित्रीबाई फुले ज्योतीनिमित्त मार्गदर्शन करताना प्रा.सौ.गितांजली साळुंखे

जागतिक महिलादिनाच्या निमित्ताने बोलताना सौ.मृणालीनी कोळेकर

अंतर्गत तक्रार निवारण समितीभाषेत मुलींना संरक्षणासंबंधी मार्गदर्शन करताना पोलिस उपनिरीक्षक डाळींबकर मंडम

बहादुरीय

॥ राष्ट्रीय सेवा योजना ॥

राष्ट्रीय सेवा योजना उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख पाहुणे
भा.राजेंद्र चोसगे मार्गदर्शन करताना

अनिक्वतारा मंगळाईटवी परिसर येथे वृक्षारोपण करताना मा.खासदार
उदयनराजे भोसले व मा.प्राचार्य डॉ.शेजवळ तसेच नगराध्यक्ष बडेकरसो

एन.एस.एस.विभागापार्फत डॉ.बापूजी साळुंखे जर्पतीनिमित्त
रक्तदान करताना प्रा.एन.व्ही.शिंदे व शेजागी प्रा.गितांजली साळुंखे व इतर

विधेकानंद जर्पती रेलीत सहभागी राष्ट्रीय सेवा
योजनेचे स्वयंसेवक

'कॅशलेश इंडिया' ही संकल्पना समाजात रुजवताना
एन.एस.एस.च्या स्वयंसेविका

'गांधी जयंती' निमित्त कॉलेज परिसर
स्वच्छ करताना एन.एस.एस.स्वयंसेवक

जिल्हा काँग्रेस, सातारा येथील कॅडॉना राखी बांधताना
एन.एस.एस.स्वयंसेविका

१ डिसेंबर रोजी आयोजित 'एड्स रॅली'
मध्ये सहभागी स्वयंसेवक

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

॥ राज्य स्तरीय विशेष श्रम संस्कार शिबीर ॥

महाविद्यालयाच्या एन.एस.एस. विभागाद्वारे आयोजित राज्यस्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर (शाश्वत निमग्न व गड संवर्धन) च्या उद्घाटन प्रसंगी मा.प्राचार्य अभयकुमारजी साळुंखे (कार्योध्यक्ष) (श्री.स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर)

श्रमदानातून पार्किंगची भिंत तयार झाल्यावर पाहणी करताना मा.कुलगुरू डॉ.देवानंद शिंदे, डॉ.सी.आर.भोरे व प्राचार्य राजेंद्र शेजवळ

वासोटा किल्ल्यावरील तलावाची स्वच्छता करताना स्वयंसेवक

श्रमदान करताना स्वयंसेवक

राज्य स्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीराचे समारंभ प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा.कुलगुरू डॉ.देवानंद शिंदे

राज्यस्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीरामध्ये पथनाट्य सादर करताना स्वयंसेवक

लोकनाट्य सादर करताना स्वयंसेवक

वासोटा किला ताई-तेलनीच्या बाड्याची भिंत दुरुस्त करताना स्वयंसेवक व प्राध्यापक

बहादुरीय

महाविद्यालयाची शान जिमखाना विभाग

प्रतिष्ठा चोर्ट
शिवाजी विद्यापीठ, आंध्र प्रदेश
संपात निवड (आंध्रप्रदेश)

अंबिका डांगे
शिवाजी विद्यापीठ, पुटर्बॉल
संपात निवड (गुजरात)

कोमल वाघ
शिवाजी विद्यापीठ, कुस्ती
संपात निवड (हरियाणा)

गौरी पवार
शिवाजी विद्यापीठ, पुटर्बॉल
संपात निवड (गुजरात)

पुनम जानकर
शिवाजी विद्यापीठ, कबड्डी
संपात निवड (गुजरात)

प्रतिम नायकवाड
शिवाजी विद्यापीठ, आंध्र प्रदेश
संपात निवड (आंध्रप्रदेश)

शिवशंकर चोर्ट
शिवाजी विद्यापीठ, पुटर्बॉल
संपात निवड (गुजरात)

अनिकेत चौडके
शिवाजी विद्यापीठ, चॅलींजरींग
संपात निवड (गुजरात)

आशिष जाधव
शिवाजी विद्यापीठ, चॅलींजरींग
संपात निवड (गुजरात)

रोहित साखुंबे
शिवाजी विद्यापीठ, चॅलींजरींग
संपात निवड (पंजाब)

रविराज पारव
शिवाजी विद्यापीठ, पुटर्बॉल
संपात निवड (केरळ)

सागर काडंबे
शिवाजी विद्यापीठ, हॉकी
संपात निवड (महाराष्ट्र)

विनायक कुंभार
शिवाजी विद्यापीठ, शुटिंग
संपात निवड (असम)

सागर सुख
झोनाल अँड इंटर झोनाल कुस्ती स्पर्धा
सिल्वर अँड गोल्ड मेडल प्राप्त

विशाल राजने
झोनाल अँड इंटर झोनाल कुस्ती
स्पर्धा सिल्वर अँड गोल्ड मेडल प्राप्त

विनय सतोथ
झोनाल अँड इंटर झोनाल कुस्ती स्पर्धा
सिल्वर अँड गोल्ड मेडल प्राप्त

मनोज डांगे
झोनाल अँड इंटर झोनाल कुस्ती स्पर्धा
सिल्वर अँड गोल्ड मेडल प्राप्त

निखिल धडापे
झोनाल अँड इंटर झोनाल कुस्ती स्पर्धा
सिल्वर अँड गोल्ड मेडल प्राप्त

तमन्ना श्रोत्रे
इंटर झोनाल पुटर्बॉल
डब्ल्यू खेळाडू

डमेश वाटवकर
२०० मी धावणे
गोल्ड मेडल प्राप्त

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

॥ जिमखाना विभाग : स्पर्धा आयोजन ॥

ऑलिम्पिक वीर स्व.पै.खाराशा जाधव सायकल स्पर्धेचे बक्षीय वितरण

सातारा विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेचे उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

सातारा विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेचे उद्घाटन करताना मा.विजय जाधव

सातारा विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेतील एक क्षण

सातारा विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत प्रथम क्रमांक प्राप्त खेळाडूंचे अभिनंदन करताना मा.प्राचार्य अभयकुमार सारुंगे

सातारा विभागीय जलतरण स्पर्धेचे उद्घाटन समारंभ

शिवाजी विद्यापीठ व्हॉलीबॉल संघात निवड झालेल्या खेळाडू समवेत प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ, प्राध्यापक व मान्यवर

शिवाजी विद्यापीठ शूटिंग संघात निवड झालेले विनायक कुंभार यांचे अभिनंदन करताना प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ व जिमखाना प्रमुख डॉ.विकास जाधव

॥ सांस्कृतिक विभाग ॥

'सावित्रीबाई फुले जयंतीनिमित्त सावित्रीच्या आठवणी'
या विषयावर विचार व्यक्त करताना प्रा.सौ.आय.पी.पवार

भारताचे माजी राष्ट्रपती भारतत्न डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम
यांच्या जयंतीनिमित्त फोटो पूजन करताना मा.प्राचार्य

छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती प्रसंगी प्रतिमा
पूजन करताना मा.प्राचार्य व प्राध्यापक वृंद

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर पुण्यतिथीनिमित्त प्रतिमा
पूजन करताना प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचारी

सरदार बल्लभभाई पटेल यांच्या जयंतीनिमित्त पूजन
करताना उपप्राचार्य प्रा.पी.एस.जाधव व प्राध्यापक

६८ वा प्रजासत्ताक दिन प्रसंगी उपस्थित सर्व
गुरुदेव कार्यकर्ते व विद्यार्थी

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अन्ड कॉमर्स, सातारा.

॥ भित्तिपत्रिका ॥

हिंदी विभाग : हिंदी 'साहित्य व साहित्यकार' या भित्तिपत्रिकेचे प्रकाशन करताना मा.डॉ.सादिक तांबोळी

ग्रंथालय विभाग : 'काव्य लेख' भित्तिपत्रिकेचे उद्घाटन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही शेजवळ व इतर

मराठी विभाग : मराठी भाषा 'लेखन कट्टा' या भित्तिपत्रिकेच्या उद्घाटन प्रसंगी मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही शेजवळ व इतर

अर्थशास्त्र विभाग : 'कॅशलेस अर्थव्यवस्था' या भित्तिपत्रिकेचे प्रकाशन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.आर.कुंभार

भूगोल विभाग : 'आपत्ती व्यवस्थापन काळाची गरज' भित्तिपत्रिकेचे उद्घाटन प्रसंगी मा.व्ही.एस.डॉर्लीबीकर (निर्मया पथक प्रमुख)

इतिहास विभाग : 'स्वातंत्र्य लढ्यातील मुस्लिम विघांचा सहभाग' या भित्तिपत्रिकेचे प्रकाशन मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही शेजवळ व इतर

हिंदी विभाग : 'हिंदी साहित्यकारों की जीवन' या लेखांचे प्रकाशन करताना मान्यवर

रसायनशास्त्र विभाग : भित्तिपत्रिका प्रकाशन प्रसंगी मा.अजित एकल

॥ पुस्तक प्रकाशन ॥

माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांच्या हस्ते बी.एससी भाग १ चे 'प्रॅक्टिकल हॅण्डबुक ऑफ झूलॉजी' या पुस्तकाचे प्रकाशन

भैतिकशास्त्र व रसायनशास्त्र विभाग आयोजित चर्चासत्रात 'अंबस्ट्रक्ट कम सोल्हेनियर' या पुस्तकाचे प्रकाशन करताना मा.कुलगुरू डॉ.माणिकराव साळुंखे

डॉ.व्ही.एस.नाईक यांच्या 'महिला आत्मकथाओं में नारी चिंतन' या पुस्तकाच्या अनावरण प्रसंगी अभिनेते किरण माने व इतर मान्यवर

मा.डॉ.आ.ह.साळुंखे यांच्या हस्ते बी.एससी भाग २ 'प्रॅक्टिकल हॅण्डबुक ऑफ झूलॉजी' या पुस्तकाचे प्रकाशन

श्री.विजय गायकवाड यांच्या 'अक्षरकला सौंदर्य' या पुस्तकाचे अनावरण प्रसंगी मा.अजय साळी (शिक्षण सहसंचालक)

भूगोल विभाग आयोजित राष्ट्रीय परिषदेचा 'सोल्हेनियर अंक' प्रकाशित करताना मान्यवर

मराठी विभाग व शिवाजी विद्यापीठ शिक्षक संघ आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्र व अधिवेशन विशेषांक प्रकाशित करताना

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

॥ विद्यार्थी केंद्रीत उपक्रम ॥

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित
योग शिबीरांमध्ये सहभागी विद्यार्थी

डॉ. बापूजी साळुंखे लिटरी असो. अंतर्गत नवागतांचे स्वागत करताना
मा. प्राचार्य व उपप्राचार्य डी. जी. साळुंखे (इंग्रजी विभाग प्रमुख)

प्राणीशास्त्र विभागासाठी आयोजित दुर्मिळ प्राण्यांचे
प्रदर्शन पाहताना मान्यवर

विज्ञान प्रदर्शनामध्ये खनस्पतीशास्त्राच्या विद्यार्थिनींचा सहभाग

'आळिंबीची शेती' चा कोर्समध्ये सहभागी विद्यार्थी

'जागर जाणिवांचा' या विषयावर पध्दनाट्य सादर
करताना विद्यार्थिनी

महाविद्यालयासाठी आयोजित प्रश्नमंजूषा स्पर्धेतील विजयी
विद्यार्थ्यांना पुरस्कार देताना महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य

महाविद्यालयाने दत्तक घेतलेल्या कुशी गावचा आर्थिक व
सामाजिक सर्वे करताना विद्यार्थिनी

बहादुरीय

॥ सहल ॥

अर्थशास्त्र विभाग : शैक्षणिक सहल, पाटखळ
येथील सामूहिक शेतीस भेट

इतिहास विभाग : शैक्षणिक सहल, लिच
येथील बारा मोटेची विहीर

भूगोल विभाग : शैक्षणिक सहल, महाबळेश्वर-पाचगणी-प्रतापगड

धैतिकशास्त्र विभाग : शैक्षणिक सहल, चाळकेवाडी

प्राणीशास्त्र विभाग : शैक्षणिक सहल,
'घोम चायनीज फिश ब्रिडींग सेंटर'

वनस्पतीशास्त्र विभाग : शैक्षणिक सहल, काम पठार

संख्याशास्त्र विभाग : शैक्षणिक सहल, दापोली
येथील कृषी विद्यापीठ

इतिहास विभाग : क्षेत्र माहली या ऐतिहासिक स्वळाची
स्वच्छता कताना विद्यार्थी

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

॥ वरिष्ठ महाविद्यालय विविध उपक्रम ॥

'तारुण्यभ्रम' या शिबिराच्या उद्घाटन प्रसंगी डॉ.रानी ब्रंग यांचे स्वागत करताना संस्थेच्या सचिव सौ.सुभांगो गावडे, मा.प्राचार्य डॉ.अर.व्ही.शेजवळ, प्रा.गितांजली साळुंखे व सातारा नगरपालिकेच्या नगराध्यक्षा सौ.माधवी कटप

विज्ञानमंडळाचे उद्घाटन करताना डॉ.उमाकांत पाटील, यॉसाई विद्यापीठ दक्षिण कोरोपा

कोरोप्यन वैज्ञानिक डॉ.जौग गिल सेओ व डॉ.हर्षराज जाधव यांची भौतिकशास्त्र विभाग तसेच महाविद्यालयाला भेट

प्लेसमेंट सेल व इनफ्युएन्स कॉम्प्युटर एज्युकेशन कंपनी आयोजित कॅम्पस इंटरव्ह्यू मधून निवड झालेल्या विद्यार्थ्यांच्या समवेत मा.प्राचार्य व मान्यवर

प्राध्यापक प्रबोधिनी 'छत्रपती शिवाय-प्रेरणास्त्रोत' यावर बोलताना मा.प्राचार्य डॉ.जयसिंह कटप

हिंदी दिन समारोहाचे प्रमुख पाहुणे डॉ.सारिक तांबोळी मार्गदर्शन करताना

डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त वाचन संस्कृती विषयी बोलताना ग्रंथपाल एल.एन.कुंभार

मराठी विभागाच्यावतीने आयोजित मराठी भाषा गौरव दिन कार्यक्रमात बोलताना प्रसिद्ध साहित्यिक डॉ.राजेंद्र माने

डॉ.बापूजी साळुंखे राज्यस्तरीय विवेकानंद टॉलेंट सर्च स्पर्धेचे उद्घाटन करताना डॉ.शरदचंद्र साळुंखे

बहादुरीय

प्रा.कॅप्टन डॉ.महेश गायकवाड
कंपनी कमांडर

राहुल सावंत
सिनिअर अंडर ऑफिसर

नवीन कदम
ज्युनियर अंडर ऑफिसर

राष्ट्रीय छात्र सेना

शुभम ओतारी
ज्युनियर अंडर ऑफिसर

आरती लोटेकर
वेस्ट कॅडेट प्रथम वर्ष

स्वप्नाली लोटेकर
वेस्ट कॅडेट प्रथम वर्ष

'टीम एन.सी.सी.' छात्रसैनिकांसमवेत मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ,
प्रा.डी.जी.सालुंखे व प्रा.पी.एस.जाधव

'महिला सुरक्षा कायदे व सायबर क्राईम' या विषयावरील कार्यशाळेत
सहभागी छात्रसैनिक, मार्गदर्शक सहा.पोलिस निरीक्षक जी.एस.कदम
(स्थानिक गुन्हे अन्वेषण) व सोबत मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

रक्तदान करताना एन.सी.सी.चे छात्रसैनिक

'टीम एन.सी.सी.'चे गुणवंत बहादुर छात्रसैनिक

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अन्ड कॉमर्स, सातारा.

॥ कनिष्ठ महाविद्यालय : जिमखाना विभाग ॥

प्रा. विमायक भोई
विभाग प्रमुख

रोहन काटे
आर्चरी इंटो व जवळपूर येथील
नॅशनल स्पर्धेत गोल्ड मेडल

प्रभाकेश गुजर
फिल्ड आर्चरी जवळपूर येथील
नॅशनल स्पर्धेत गोल्ड मेडल

अंकिता बायड
बिज-कुने-दो, टीए-सूडो दोन्ही खेळांमध्ये
दिल्ली येथील नॅशनल स्पर्धेत निवड

अनुजा चव्हाण
सर्बो भुवनेस्वर येथील येथील
नॅशनल स्पर्धेत निवड

अभिषेक जाधव
सर्बो भंडारा येथील
नॅशनल स्पर्धेत निवड

निशांत कोंडे
योग-ता मारशल आर्ट
चा खेळांमध्ये
राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी निवड

अनिकेत बायट
बुट्टीबळ अकोला येथील
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

मुयशा कदम
सायकलिंग, किक-बाक्सिंग महाविद्यालयाच्या
सुरक्षणदोस्तची के. खोलाबा जाधव सायकलिंग
कॉम्प्युटेशनचा विजेता व राहुरी येथील
राज्यस्तरीय किक-बाक्सिंग स्पर्धेसाठी निवड

अद्वनील पाटील
आर्चरी अलिबाग येथील
राज्यस्तरीय
स्पर्धेसाठी निवड

निखिल भोईटे
किक-बाक्सिंग राहुरी येथील
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

प्रतिक्षा माने
आर्चरी अलिबाग येथील
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

अंकिता निकम
किक-बाक्सिंग राहुरी येथील
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

अनुजा किर्दत
स्वभाव, सर्बो दोन्ही खेळांत
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

गौरी नवघोषे
स्वभाव डस्मानाबाद येथील
राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड

संस्थेचे कार्याध्यक्ष मा.प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे यांच्या हस्ते
सत्कार न्विकारताना सायकलिंग कॉम्प्युटेशनचा विजेता मुयशा कदम

मा.प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे यांच्या हस्ते सत्कार न्विकारताना राष्ट्रीय सर्बो
स्पर्धेसाठी व राज्यस्तरीय किक-बाक्सिंग स्पर्धेसाठी निवड झालेले खेळाडू

बहादुरीय

॥ कनिष्ठ जिमखाना विभाग ॥

सुवर्ण मूखर्जी फुटबॉल कप विजेत्या संघासोबत महाविद्यालयाचे मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेखरवल, फिजिकल थॅपरेक्टर प्रा.व्ही.व्ही.पोई, डॉ.व्ही.ए.जाधव व महाश्रीक

जिल्हास्तरीय रग्बी (मूले) स्पर्धेचे विजेतेपद मिळवलेल्या व विभागीय रग्बी स्पर्धेत उपविजयी संघाचे अभिनंदन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेखरवल

जिल्हास्तरीय रग्बी (मूले) स्पर्धेचे विजेतेपद मिळवलेल्या व विभागीय रग्बी स्पर्धेत उपविजयी संघाचे अभिनंदन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेखरवल

जिल्हास्तरीय रग्बी (मूली) स्पर्धेचे विजेतेपद मिळवलेल्या व विभागीय रग्बी स्पर्धेत उपविजयी संघाचे अभिनंदन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेखरवल

एका वर्षामध्ये आर्चरी व फिल्ट्यु आर्चरी या खेळामध्ये नॅशनल स्पर्धेसाठी निवड झालेल्या रोहन काटे याचे अभिनंदन करताना

एका वर्षामध्ये जित-कुने-दो व टॅंग-सू-डो या खेळामध्ये नॅशनल स्पर्धेसाठी निवड झालेल्या अंकिता जाधवचे अभिनंदन

राज्यस्तरीय क्रिक-बॉक्सिंग, सळवाय, धांग-ता, बॉक्सिंग खेळातील खेळाडूंचा सत्कार

विविध स्पर्धांमध्ये नॅशनल राज्यस्तरीय विभागीय स्तरावर निवड झालेल्या खेळाडूंचा सत्कार

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स,
सायन्स अन्ड कॉमर्स, सातारा.

॥ ज्युनिअर विभाग विविध उपक्रम ॥

प्रकट वाचन ज्युनिअर विभाग विद्यार्थिनी

आर्ट्स, कॉमर्स विभागात संविधान दिनानिमित्त
भारतीय संविधानाचे महत्त्व सांगत असताना श्री.सुजित शेख

'नवागतते स्वागत' या कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना
मा.अॅड.वर्षा देशपांडे महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

प्राध्यापक प्रबोधिनी 'शोर समाजक्रांतिकारक : महात्मा जोतिबा फुले'
या विषयावर व्याख्यान देताना प्रा.सौ.आय.पी.पवार

विद्यासमिती आयोजित गुणवत्ताधारक विद्यार्थी मेळावा २०१६-१७
विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ

शिक्षक पालक मेळावा

शैक्षणिक सहल सन २०१६-१७ ज्य.कला वाणिज्य विभाग सहल विभागप्रमुख
प्रा.सौ.आय.पी.पवार प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांसमवेत खिद्रापूर या प्राचीन मंदिरात

'तारुण्यभान' या तीन दिवसीय शिबिरासाठी
सहभागी झालेले विद्यार्थी

बहादुरीय

॥ विषयात प्रथम आलेले गुणवंत विद्यार्थी ॥

हिन मुत्कार
बी.एससी. भाग १
विद्यार्थिउ गुणवंत शिष्यवृत्ती

पुर्णा गोंडके
अर्थशास्त्र
बी.ए. भाग ३

माणू कुलकर्णी
प्रतिज्ञास
बी.एससी. भाग ३

धान्या भोकर
संघर्षास
बी.ए. भाग २

आन्या पटाप
हिंदी
बी.ए. भाग ३

गगण माने
तुनिहान
बी.ए. भाग ३

॥ शिष्यवृत्तीधारक गुणवंत विद्यार्थी ॥

अधिष्ठा दुबे
बी.एससी. भाग १

कन्यास्री मी
बी.एससी. भाग १

साटीक सुमान
११ वी

ज्योती निकम
बी.बी.ए. भाग १

दिवेश फोडटे
बी.बी.ए. १

आनविता कुलकर्ण
बी.ए. भाग १

॥ छत्रपती शाहू महाराज गुणवंत शिष्यवृत्ती ॥

अर्जुन सामंत
११ वी विज्ञान

शिखा जाधव
११ वी विज्ञान

सुरज सावली
११ वी विज्ञान

निखिल दहम
११ वी विज्ञान

दिवान्श जंग
११ वी विज्ञान

अनुप कांरवे
१२ वी विज्ञान

अधिथी धोडेंकरडे
१२ वी विज्ञान

आनकी सोनवणे
१२ वी विज्ञान

कोमल पाटिल
१२ वी विज्ञान

संध्या राजत
१२ वी विज्ञान

॥ युवा महोत्सव ॥

शुभम दाखले
बी.ए. भाग ३
(तबला विशारद)

नयन दाखले
बी.ए. भाग ३
(हार्मोनियम विशारद)

फोटोग्राफी

॥ कलादालन ॥

आश्लेषा रसाळ

आश्लेषा रसाळ

गणेश मेखी वी.ए.भाग ३

ओमकार भोसले - वी.एम्सी भाग १

गणेश मेखी वी.ए.भाग ३

गणेश मेखी वी.ए.भाग ३

गणेश मेखी वी.ए.भाग ३

पेन्सिल स्केच

॥ कलादालन ॥

सुमित काले
बी.ए. भाग ३

दिलीप कुले
बी.ए. भाग ३

सौरभ मेस्त्री बी.ए. भाग ३

अलताफ मुजावर
बी.ए. भाग ३

दिलीप कुले
बी.ए. भाग ३

सौरभ मेस्त्री बी.ए. भाग ३

शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर, संचलित
लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ
आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा

बहादुरीय

वार्षिक नियतकालिक २०१६-२०१७

संपादक मंडळ

अध्यक्ष - प्राचार्य डॉ. राजेंद्र शेजवळ

प्रमुख संपादक - डॉ. व्ही. एस. नाईक

विभागीय संपादक मंडळ

वरिष्ठ महाविद्यालय

प्रा. डॉ. महेश गायकवाड	मराठी	प्रा. डॉ. विठ्ठल नाईक	हिंदी
प्रा. सचिन कांबळे	इंग्रजी	प्रा. कु. मयूरा राजेगोसले	संस्कृत
प्रा. सौ. रेखा नलवडे	विज्ञान	प्रा. शेखर मोहिते	फोटो
प्रा. बी. एम. माळी	अहवाल	प्रा. पी. पी. लोहार	

कनिष्ठ महाविद्यालय

प्रा. अरुण पोवार	मराठी	प्रा. शुभांगी निकम	हिंदी
प्रा. वैभव आगळे	इंग्रजी	प्रा. विद्या अंबवले	संस्कृत
श्री. लक्ष्मण कुंभार	वितरण व्यवस्था	श्री. नरेंद्र पाटील	प्रशासकीय सहाय्यक

मुद्रक-प्रिन्ट ओम, सातारा. दूरध्वनी : २३४०४९ + संगणक-टार्ईप इनोव्हेटर्स, सातारा. दूरध्वनी : २३४३७२

संस्थेची प्रार्थना

हरे राम हरे राम राम राम हरे हरे ।

हरे कृष्ण हरे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हरे हरे ॥

राम, कृष्ण, रहीम, ख्रिस्त, बुध्द, झरतुष्ट्र ।

महावीर मानव संत मानव्यांचे दीपस्तंभ

लीन दीन होऊन त्यांचे वंदूया चरण ॥

सत्य, शील, प्रामाणिकता,

त्याग पिळवणुकीस आळा ।

मानव्यांचे अधिष्ठान

ईशतत्त्व दर्शन ।

यांचे ज्ञान नि विज्ञान हाच सुसंस्कार ।

विवेकाच्या आनंदाचा लाभ शिक्षणात ॥

शिक्षणमहर्षी प.पू.डॉ.वापूजी साळुंखे

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्

विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।

युयोध्यस्मद्भुहुराणमेनो

भूयिष्ठां ते नमः उक्तिं विधेम ॥

ईशावास्योपनिषद्

२०१६-२०१७

बहादुरीय

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

२१३०, ई वॉर्ड, ताराबाई पार्क, कोल्हापूर. फोन : (०२३१) २६५४६५३, १६५२७२०

विश्वस्त मंडळ

■ मा.प्राचार्य अभयकुमार गोविंदराव साळुंखे		कार्याध्यक्ष
■ मा.प्राचार्या सौ.शुभांगी मुरलीधर गावडे		सेक्रेटरी
■ मा.पुंडलिक शामराव चव्हाण		सहसचिव अर्थ

आजीव श्रेयक समिती

१) मा.डॉ.राजेंद्र विश्वनाथ शेजवळ		अध्यक्ष
२) मा.पुंडलिक शामराव चव्हाण		सेक्रेटरी
३) मा.प्राचार्या सौ.शुभांगी मुरलीधर गावडे		सदस्या
४) मा.डॉ.अशोक आबा करांडे		सदस्य
५) मा.डॉ.युवराज अंबादास भोसले		सदस्य
६) मा.सिताराम महारू गवळी		सदस्य
७) मा.भाऊसाहेब नानासाहेब सांगळे		सदस्य
८) मा.प्राचार्य डॉ.हिंदूराव बाबूराव पाटील		सदस्य
९) मा.कृष्णा गणपती विसले		सदस्य
१०) मा.मारुती निवृत्ती सोनवणे		सदस्य
११) मा.अशोक विठोबा रामुगडे		सदस्य
१२) मा.संभाजीराव बाळकृष्ण पाटील		सदस्य
१३) मा.प्रकाश शंकर टेके		सदस्य
१४) मा.सखाराम सत्याप्पा कांबळे		सदस्य
१५) मा.बाळासाहेब निवृत्ती माळी		सदस्य
१६) मा.डॉ.सिताराम यल्लूप्पा होनगेकर		सदस्य
१७) मा.विष्णू सुबराव पाटील		सदस्य
१८) मा.शशिकांत यशवंत काटे		सदस्य

लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा

३

बहादुरीय

२०१६-२०१७

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

२१३०, ई वॉर्ड, ताराबाई पार्क, कोल्हापूर. फोन : (०२३१) २६५४६५३, १६५२७२०

व्यवस्थापक मंडळ सन २०१५-२०१८

१) मा.नामदार चंद्रकांत (दादा) बच्चू पाटील	अध्यक्ष
२) मा.रघुनाथ मनोहर शेते	उपाध्यक्ष
३) मा.संपतराव रामचंद्र जेधे	उपाध्यक्ष
४) मा.प्राचार्य अभयकुमार गोविंदराव साळुंखे	कार्याध्यक्ष
५) मा.डॉ.पुंडलिक नामदेव काळभोर	कार्याध्यक्ष
६) मा.प्राचार्या सौ.शुभांगी मुरलीधर गावडे	सेक्रेटरी
७) मा.प्राचार्य डॉ.अशोक आबा करांडे	सहसचिव प्रशासन
८) मा.पुंडलिक शामराव चव्हाण	सहसचिव अर्थ
९) मा.रविंद्र रामचंद्र चव्हाण	सदस्य
१०) मा.अविनाश दिनकर पाटील	सदस्य
११) मा.संपत बंडू मोरे	सदस्य
१२) मा.सदाशिव कृष्णा कुंभार	सदस्य
१३) मा.प्राचार्य डॉ.राजेंद्र विश्वनाथ शेजवळ	सदस्य
१४) मा.प्राचार्य डॉ.युवराज अंबादास भोसले	सदस्य
१५) मा.सिताराम महारू गवळी	सदस्य
१६) मा.प्राचार्य डॉ.हिंदुराव बाबूराव पाटील	सदस्य
१७) मा.श्रीराम शरदचंद्र साळुंखे	सदस्य
१८) मा.अविनाश नामदेव कदम	सदस्य
१९) मा.कृष्णा गणपती बिसले	सदस्य

४

लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा

LAL BHADUR SHASTRI COLLEGE OF ARTS, SCIENCE AND COMMERCE, SATARA

SENIOR COLLEGE STAFF 2016-2017

☐ CHEMISTRY

- 1 Prin.Dr.R.V.Shejwal
- 2 Prof.Dr.C.P.Mane
- 3 Prof.Dr.A.M.Nalawade
- 4 Prof.Sou.R.A.Nalawade
- 5 Prof.D.V.Rupanwar
- 6 Prof.Y.B.Gurame
- 7 Prof.Miss A.C.Sakpal
- 8 Prof.Miss K.D.Mane
- 9 Prof.P.B.Mulik
- 10 Prof.Miss N.S.Jadhav
- 11 Prof.Miss S.V.Phalake
- 12 Prof.S.M.Patange
- 13 Prof.V.Y.Arjogade

☐ ENGLISH

- 1 Prof.D.G.Salunkhe
- 2 Prof.P.P.Lohar
- 3 Prof.S.A.Kamble
- 4 Prof.S.G.Gurav (Leave Vacancy)
- 5 Prof.Dr.R.B.Ratod

☐ MARATHI

- 1 Prof.Dr.M.N.Gayakwad
- 2 Prof.A.M.Kasture

☐ SANSKRIT

- 1 Prof.Miss M.S.Rajebhonsale

☐ HINDI

- 1 Prof.Dr.B.D.Sagare
- 2 Prof.Dr.V.S.Naik

☐ GEOGRAPHY

- 1 Prof.M.B.Raskar
- 2 Prof.B.B.Bagal
- 3 Prof.B.M.Mali

☐ HISTORY

- 1 Prof.P.C.Chikmath
- 2 Prof.D.S.Jadhav

☐ SOCIOLOGY

- 1 Prof.J.K.Pawar

☐ PSYCHOLOGY

- 1 Prof.S.M.Mestry

☐ ECONOMICS

- 1 Prof.N.V.Shinde
- 2 Prof.S.P.Kudale
- 3 Prof.R.P.Madane

☐ POLITICAL SCIENCE

- 1 Prof.D.S.Aawale
- 2 Prof.D.S.Patil

☐ COMMERCE

- 1 Prof.Dr.D.R.Bhutyani
- 2 Prof.G.R.Waske
- 3 Prof.A.G.Pote

☐ STATISTICS

- 1 Prof.D.P.Wattamwar
- 2 Prof.T.B.Adsul

☐ BOTANY

- 1 Prof.P.S.Jadhav
- 2 Prof.S.A.Mohite
- 3 Prof.R.R.Sabale
- 4 Prof.Smt.V.U.Nikam
- 5 Prof.Miss N.H.Ahiwale
- 6 Prof.Miss A.U.Dhotre

☐ ZOOLOGY

- 1 Prof.Dr.V.B.Supugade
- 2 Prof.Sou.Dr.S.M.Pawar
- 3 Prof.Miss.N.R.Jadhav
- 4 Prof.V.J.Suryawanshi
- 5 Prof.P.H.Nalwade
- 6 Prof.V.D.Gaikwad
- 7 Prof.T.A.Gangawane
- 8 Prof.N.K.Gaikwad

☐ MATHEMATICS

- 1 Prof.Dr.S.M.Pawar
- 2 Prof.Miss.A.J.Jadhav
- 3 Prof.Miss M.P.Gite
- 4 Prof.S.S.Jadhav

☐ PHYSICS

- 1 Dr.N.L.Tarwal
- 2 Dr.G.M.Lohar
- 3 Prof.S.A.Rasal
- 4 Prof.R.P.Bhosale
- 5 Prof.Miss S.A.Salunkhe
- 6 Prof.Miss S.D.Kulkarni

☐ MICROBIOLOGY

- 1 Prof.V.S.Patil
- 2 Prof.N.A.Kadam
- 3 Prof.V.B.Bhosale
- 4 Prof.S.J.Pansare
- 5 Prof.P.V.Patil

☐ COMPUTER SCIENCE

- 1 Prof.Smt.S.S.Sawant

☐ LIBRARIAN

- 1 Shri.L.N.Kumbhar

☐ PHYSICAL DIRECTOR

- 1 Prof.Dr.V.A.Jadhav

☐ M.LAW

- 1 Prof.S.S.Ghadge

☐ ENVIRONMENT

- 1 Prof.V.M.Bansode
- 2 Prof.A.V.Bhosale

**☐ COMMUNITY COLLEGE
DIPLOMA COURSES**

- 1 Miss N.B.Gaikwad
- 2 Miss M.S.Kachare
- 3 Miss P.B.Bhapakar
- 4 Miss A.D.Dere

बहादुरीय

२०१६-२०१७

LAL BHADUR SHASTRI COLLEGE OF ARTS, SCIENCE AND COMMERCE, SATARA

JUNIOR COLLEGE STAFF 2016-2017

□ **ENGLISH**

- 1 Shri.D.N.Dhane
- 2 Shri.S.B.Pawar
- 3 Shri.V.P.Agale
- 4 Shri.R.S.Koli

□ **HISTORY**

- 1 Shri.K.G.Shaikh

□ **ECONOMICS**

- 1 Shri.R.D.Yadav
- 2 Shri.L.G.Badne

□ **MARATHI**

- 1 Sou.I.P.Pawar
- 2 Shri.A.G.Powar
- 3 Shri.A.H.Khatal
- 4 Sou.D.S.Phalle

□ **HINDI**

- 1 Sou.S.S.Nikam

□ **SANSKRIT**

- 1 Smt.V.A.Ambavale

□ **GEOGRAPHY**

- 1 Shri.B.S.Koli
- 2 Smt.B.S.Nagane

□ **SOCIOLOGY**

- 1 Shri.U.H.Kamble

□ **POLITICAL SCIENCE**

- 1 Smt.G.S.Salunkhe

□ **COMMERCE**

- 1 Shri.V.S.Vahagaonkar
- 2 Shri.M.B.Pawar
- 3 Shri.P.M.Mhetre

□ **PHYSICAL
EDUCATION**

- 1 Shri.V.V.Bhoi

□ **PHYSICS**

- 1 Shri.S.B.Patil
- 2 Smt.A.A.Thorat
- 3 Smt.U.M.Shelar
- 4 Miss.V.V.Kanase
- 5 Sou.S.Y.Dusane

□ **CHEMISTRY**

- 1 Shri.M.D.Somjal
- 2 Shri.S.A.Musale
- 3 Smt.V.S.Shinde
- 4 Shri.K.J.Inamdar
- 5 Sou.M.K.Powar
- 6 Kum.P.A.Chougule

□ **BIOLOGY**

- 1 Sou.S.Y.Patane
- 2 Sou.M.S.Patil
- 3 Smt.J.S.Shinde
- 4 Smt.R.D.Pise
- 5 Shri.S.S.Patil

□ **ENVIRONMENT
SCIENCE**

- 1 Shri.P.D.Koli

□ **MATHEMATICS**

- 1 Shri.B.S.Kedar
- 2 Smt.S.A.Shirke

□ **VOCATIONAL
+ 2 STAGE**

- 1 Shri.B.L.Surve (Ele)
- 2 Shri.S.S.Chavan

□ **BIOFOCAL COMPUTER**

- 1 Mrs.P.Y.Kaware
- 2 Mrs.M.A.Kadam

□ **ELECTRONICS**

- 1 Miss.S.S.Shinde

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा

२०१६-२०१७

बहादुरीय

LAL BHADUR SHASTRI COLLEGE OF ARTS, SCIENCE AND COMMERCE, SATARA

NON TEACHING STAFF 2016-2017

□ REGISTRAR

1 Shri N.B.Patil

□ SUPERINTENDENT

1 Shri D.M.Lokare

□ HEAD CLERK

1 Shri V.K.Sawant

□ JUNIOR STENO

1 Miss A.B.Bhosale

□ SENIOR CLERK

1 Shri D.E.Kadam

□ JUNIOR CLERK

1 Shri G.S.Ithape

2 Shri A.B.Kagwade

3 Shri S.M.Patil

□ LABORATORY

ASSISTANTS

1 Shri A.N.Kadam

2 Shri T.V.Barge

□ ASSISTANT LIBRARIAN

1 Shri R.G.Damale

□ LIBRARY CLERK

1 Shri H.J.Kumbhar

□ LIBRARY

ATTENDENT

1 Shri D.L.Kamble

2 Shri M.A.Sutar

3 Shri P.K.Mane

4 Shri P.B.Mahadik

5 Shri P.A.Sabale

6 Shri V.J.Gaikwad

7 Shri M.B.Mane

8 Shri S.S.Jadhav

□ LABORATORY

ATTENDENT

1 Shri.G.B.Shinde

2 Shri S.S.Chavan

3 Shri B.S.Waske

4 Shri D.A.Shinde

5 Shri Y.S.Phalke

6 Smt R.V.Pawar

7 Shri S.M.Mane

8 Shri A.B.Biraje

9 Shri S.S.Shinde

10 Shri B.A.Shingate

11 Shri S.N.Thite

12 Shri S.J.Khawale

13 Shri R.P.Jadhav

14 Shri S.S.Desai

15 Shri S.R.Salunkhe

□ PEONS

1 Shri P.H.Ubale

2 Shri P.J.Pawar

3 Smt. A.S.Dighe

4 Shri D.A.Lad

5 Shri P.V.Kamble

6 Shri R.R.Gade

7 Shri N.J.Kadam

(MCVC)

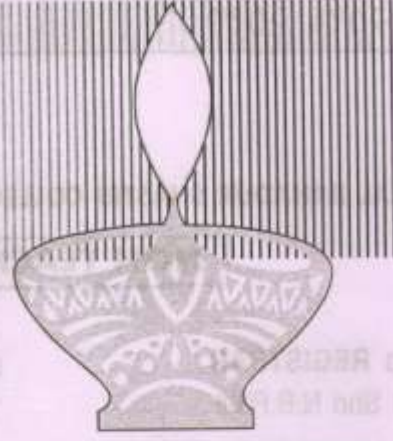
8 Shri V.R.Sapkal

(Cont.Bas)

लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा

श्रीगुरुभ्यो नमः

१) महास्वेतादेवी	(समाजसेविका, प्रसिद्ध साहित्यकार)
२) डॉ.द.ना.धनागरे	(माजी कुलगुरु, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर)
३) मा.मानसिंगराव जगताप	(आजिव सेवक, श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था)
४) डॉ.कृष्णा किरवले	(ज्येष्ठ दलित साहित्यिक)
५) प्रा.एस.एस.पाटील	(ज्येष्ठ नेते सुटा संघटना)
६) श्री.कृष्णात शंकर साळुंखे	(सचिन साळुंखे यांचे चुलते)
७) यशवंत परबती साबळे	(प्रकाश साबळे यांचे चुलते)
८) शेकु पांडूरंग कांबळे	(सचिन कांबळे यांचे चुलते)
९) हरिबा सावळा ओबाळे	(प्रकाश ओबाळे यांचे पिताश्री)
१०) किशोरी आमोणकर	(गानसरस्वती)
११) शंकर गोपाळ गायकवाड	(प्रा.डी.जी.साळुंखे यांचे सासरे)
१२) भिमराव बापू अडसूळ	(प्रा.अडसूळ टी.डी यांचे वडील)

याशिवाय सामाजिक, शैक्षणिक, राजकीय व कला, क्रिडा क्षेत्रातील ज्या ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे निधन झाले तसेच देशाच्या रक्षणासाठी ज्या जवानांनी प्राणांची आहुती दिली त्या सर्वांच्या आत्म्यास चिरशांती लाभो हीच विनम्र श्रध्दांजली !

लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा

सर्व हितचिंतक, शिक्षणप्रेमी, साहित्यिक, रसिक विद्यार्थी मित्रहो !

सन २०१६-१७ या सुवर्णमहोत्सवी शैक्षणिक वर्षाचा 'बहादुरीय' हा नियतकालिकाचा अंक आपल्या हाती देताना मला मनस्वी आनंद होत आहे. महाविद्यालयाच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षात विविध उपक्रम राबविताना, ५० वर्षातील शैक्षणिक, सामाजिक, क्रीडा आदी क्षेत्रातील प्रवासाला यानिमित्ताने उजाळा मिळाला. या महाविद्यालयाचा विद्यार्थी, रसायनशास्त्र विषयाचा प्राध्यापक व आता प्राचार्य म्हणून आपल्या कुटुंबातील माणसांसमोर शब्दरूपात मन मोकळे करताना वेगळेच आत्मिक समाधान होत आहे.

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार' या ध्येयाने प्रेरित होवून शिक्षणमहर्षी डॉ बापूजी साळुंखे यांनी १९५४ मध्ये शैक्षणिक क्रांतीची मशाल हाती घेवून श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. पाच संस्कृती केंद्रावर सुरु झालेल्या ह्या शिक्षणसंस्थेचा वटवृक्ष झाला असून संस्था आज ३७५ संस्कृती केंद्राद्वारे महाराष्ट्र व कर्नाटकाच्या विविध भागामध्ये शैक्षणिक ज्ञानदानाचे पवित्र कार्य करीत आहे. त्यातीलच १९६७ साली स्थापन झालेले एक संस्कार केंद्र म्हणजे लाल बहादुर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स जॅण्ड कॉमर्स होय. सातान्याच्या जडणघडणीमध्ये आपले उत्तुंग सामाजिक योगदान देणाऱ्या लाल बहादुर शास्त्री महाविद्यालयाच्या दैदिध्यमान वाटचालीला पन्नास वर्षे पूर्ण होण्याच्या सुवर्णक्षणी महाविद्यालयाचे नेतृत्व करण्याची संधी माझ्यासारख्या याच महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थ्याला मिळावी याचा मला सार्थ अभिमान आहे.

लाल बहादुर शास्त्री महाविद्यालय म्हणजे शिक्षणाची वैभवशाली परंपरा जोपासणारे महाविद्यालय आहे. मूल्यवर्धित शिक्षण प्रणाली व समाजमन घडविणारे या महाविद्यालयाने सुवर्णमहोत्सवी . वर्षात असेच अनेक प्रकल्प / उपक्रम राबविले. प्रामुख्याने डॉ.राणी बंग यांचे तारुण्यमान शिबीर, ऑलिंपिकवीर पै.खाशाबा जाधव सायकल स्पर्धा, विविध राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय कार्यशाळा, राष्ट्रीय चर्चासत्रे, इतिहास, मराठी विभागाचे अधिवेशन, संशोधन महोत्सव प्रशिक्षण शिबीरे आदी उपक्रम हे उल्लेखनीय ठरले. सुवर्णमहोत्सवी वर्षातील उपक्रमांचा प्रारंभ माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांच्या हस्ते झाला तर समारोप मा.खा. अनिल शास्त्री यांच्या हस्ते होत आहे हे आमच्यासाठी बळ वाढविणारे आहे.

महाविद्यालयास नॅक समितीने २.८६ अशी श्रेणी दिली आहे. या वर्षात महाविद्यालय नॅकच्या तिसऱ्या सायकलला सामोरे जात आहे. त्यादृष्टिने महाविद्यालयामध्ये अध्ययन-अध्यापन, मूल्यमापन, सामाजिक संस्थांशी संबंध, संशोधन, भौतिक व मुलभूत सुविधा, क्रिडांगण आदीमध्ये आमुलाग्र बदल केलेले आहेत. महाविद्यालयाच्या अंतर्गाबरोबर बाह्यांगही पूर्णपणे बदललेले आहे.

नियमित अभ्यासक्रमांबरोबरच महाविद्यालयात विविध व्यावसायिक कोर्सेस सुरु केलेले आहेत. यु.जी.सी मान्यताप्राप्त कोर्सेसमध्ये कॉमर्स विभाग - Income Tax, इतिहास विभाग - Human Rights, वनस्पतीशास्त्र विभाग - Biodiversity and its conservation हे कोर्सेस सुरु आहेत. कम्युनिटी कॉलेजसाठी यु.जी.सी.ने महाविद्यालयाची दुसऱ्यांदा निवड करत ८२ लाखाचे अनुदान दिले आहे. महाविद्यालयाची DST Fist या योजनेअंतर्गत सायन्स ॲण्ड टेक्नॉलॉजी, मंत्रालय, नवी दिल्ली मार्फत निवड झाली असून ५० लाखाचे अनुदान प्राप्त झाले आहे. तसेच शिवाजी विद्यापीठ व महाविद्यालयाचे Beauty Parlour, Rural Journalism, Travel and Tourism, Mushroom Cultivation, Spoken English, E-Banking आदी कोर्सेस सुरु असून यामुळे विद्यार्थ्यांना करिअरची चांगलीच संधी प्राप्त झालेली आहे.

प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांच्या संशोधन वृत्तीस प्रेरणा व दिशा देणे हे आद्यकर्तव्य मानले. अधिकांश प्राध्यापकांनी मेजर/मायनर संशोधन प्रकल्पासाठी प्रस्ताव दाखल केलेले आहेत. शिवाजी विद्यापीठाच्या जिल्हास्तरीय आविष्कार संशोधन महोत्सवाचे आयोजनही महाविद्यालयाने केले. सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त महाविद्यालयात प्राणीशास्त्र, भूगोल, रसायनशास्त्र, भौतिकशास्त्र, मराठी या विभागांच्या राष्ट्रीय कार्यशाळा संपन्न झाल्या. हिंदी व संस्कृत विषयाचे M.Phil व Ph.D चे वर्ग नियमित सुरु आहेत. हिंदी, संस्कृत, कॉमर्स, रसायनशास्त्र, प्राणीशास्त्र या विभागातील प्राध्यापक M.Phil, Ph.D साठी मार्गदर्शन करीत आहेत.

महाराष्ट्र राज्यात राज्यसेवा स्पर्धा परीक्षेत प्रथम क्रमांक प्राप्त करणारी कु.पूनम पाटील ही आमच्या महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी आहे. याचा आम्हास सार्थ अभिमान आहे. महाविद्यालयात स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र व SET-NET मार्गदर्शन केंद्राची यशस्वी वाटचाल सुरु आहे. प्लेसमेंट सेल मार्फत वर्षभरात कॅम्पस इंटरव्यू घेण्यात आले. यामध्ये ३६ विद्यार्थ्यांची विविध कंपनी, बँकांमध्ये निवड झाली ही बाब कौतुकास्पद अशी आहे.

ज्या विद्यार्थ्यांना नियमित शिक्षण घेता येत नाही. अशा विद्यार्थ्यांना बाहेर विद्यार्थी म्हणून महाविद्यालयात प्रवेश दिला जातो. विद्यापीठाच्या दूरशिक्षण विभागात १,४६० विद्यार्थी, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठात १,८०० विद्यार्थी, नियमित ज्युनिअर १,९४० व सिनिअर २,२५० विद्यार्थी असे एकूण ७,४५० विद्यार्थी महाविद्यालयात शिक्षण घेत आहेत. सिनिअर व ज्युनिअर महाविद्यालयाचे निकाल विद्यापीठ व बोर्डपेक्षा अधिक आहेत.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाची विद्यापीठात उपक्रमशील व सामाजिक बांधिलकी जोपासणारा विभाग म्हणून ओळख आहे. यावर्षी विद्यापीठाचे राज्यस्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर वासोटा किल्ला (विनायक नगर) येथे संपन्न झाले. राष्ट्रीय छात्र सेना, युवक महोत्सव, सांस्कृतिक विभाग, IQAC समिती, प्राध्यापक प्रबोधिनी, विद्यार्थिनी विकास मंडळ, संशोधन समिती, भित्तिपत्रिका समिती आदी महाविद्यालयांतर्गत विविध समित्यांनी आपल्या विभागाचे कामकाज यशस्वीपणे पार पाडले. संस्था स्तरावरील शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे राज्यस्तरीय वक्तृत्व, निबंध व चित्रकला स्पर्धा यशस्वीपणे पार पाडली. सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त विभागवार व

एकत्रित असे माजी विद्यार्थी मेळावे तसेच ज्युनिअर विभागामध्ये विद्यार्थी-पालक मेळावे घेण्यात आले. त्यास उत्स्फूर्त प्रतिसाद लाभला.

वरिष्ठ विभागात महाविद्यालयास विविध क्रीडा प्रकारात राष्ट्रीय स्तरावर ४० स्पर्धाकांना विजेतपद मिळाले. १३ खेळाडूंनी आंतरविद्यापीठ, ७ खेळाडूंनी विद्यापीठीय व २० खेळाडूंनी विभागीय स्तरावर यश मिळविले.

वर्षभरात महाविद्यालयात माजी मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण, मा.खा.श्री.छ.उदयनराजे भोसले, कुलगुरू डॉ.देवानंद शिंदे, कुलगुरू माणिकराव सालुंखे, मा.बाबूराव गुरव, डॉ.आ.ह.सालुंखे आदींनी सदिच्छा भेटी देवून प्रोत्साहित केले. ज्युनिअर शास्त्र शाखेमार्फत सर्व विद्यार्थ्यांना CET कोचिंग व क्रॅश कोर्सद्वारे अभिनव 'बहादुरीय पॅटर्न' सुरू आहे.

महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक व सामाजिक प्रगतीत संस्थेचे कार्याध्यक्ष प्राचार्य अभयकुमार सालुंखे, सचिव प्राचार्य सौ.शुभांगी गावडे यांचा वाटा महत्त्वाचा आहे. त्यांच्या प्रेरणा व स्फूर्तीतूनच हे महाविद्यालय विकासाच्या प्रगतीपथावर जात आहे. संस्थेचे सर्व पदाधिकारी यांचे वेळोवेळी मोलाचे सहकार्य लाभत असते.

महाविद्यालयाच्या विकासासाठी स्थानिक व्यवस्थापन समितीचे सर्व सदस्य, नगराध्यक्षा, सर्व नगससेवक, पोलिस, आजी-माजी विद्यार्थी, पालक तसेच महाविद्यालयावर प्रेम करणारे अनेक मान्यवरांचे व हितचिंतकांचे सहकार्य, मार्गदर्शन व प्रोत्साहन लाभत असते. सर्वांच्या सहकार्यामुळेच महाविद्यालयाने यथोचित यश मिळविले आहे.

'बहादुरीय' अंक प्रसिद्ध करण्यासाठी विशेष प्रयत्न करणाऱ्या सर्व संपादक मंडळाचे तसेच वर्षभर प्रशासकीय कामकाजात मदत व सहकार्य करणाऱ्या ज्ञात, अज्ञात सर्वांचे मनःपूर्वक आभार !

विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास करणे, त्यांच्यातील सुप्त कलागुणांना वाव देणे हे आमचे कर्तव्यच. महाविद्यालयात वर्षभर निबंध, भित्तिपत्रिका, बहादुरीय न्यूज, काव्यवाचन आदी उपक्रमांतून विद्यार्थ्यांच्या कथा, कविता, चारोळ्या इत्यादी लेखन प्रकारास प्रेरणा दिली जाते. बहादुरीय नियतकालिकातूनही नवकवी, लेखकांना प्रेरणा व स्फूर्ती दिली जाते. 'बहादुरीय'च्या निमित्ताने आमचे विद्यार्थी उद्याचे प्रसिद्ध साहित्यिक होतील, त्यांच्या साहित्याचे स्वागत व्हावे ही अपेक्षा.

प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ

लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, सातारा

संपादकीय

२०१६-१७ हे शैक्षणिक वर्ष आमच्या महाविद्यालयाचे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष. या वर्षाचा 'बहादुरीय' वार्षिक नियतकालिक अंक तुमच्या हाती देताना मला मनस्वी

आनंद होत आहे.

“आधी सिद्ध करा, मग पदसिद्ध व्हा” हा जगाचा नियम असतानाही मा.प्राचार्यांनी माझ्यासारख्या तरुण प्राध्यापकावर विश्वासाने ही जबाबदारी टाकल्याचा मला आनंद आणि अभिमान वाटतो.

शिक्षण क्षेत्रात गौरवशाली परंपरा जोपासणाऱ्या व आधुनिक युगाची नांदी ओळखून नवनवीन शैक्षणिक क्षेत्रे पादाक्रांत करणाऱ्या श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा हे ज्ञानाचे दान देणारे, ज्ञानार्थींच्या कलागुणांचे गुणगाण करणारे तसेच विद्या अविस्त अंगीकारावी, ती सर्व कलागुणांनी सजली जावी, विद्यार्थ्यांच्या ठायी सदा वसावी म्हणून अविस्त रावणारी ही शिक्षणपंढरी ज्ञानार्थींची माय-माऊली म्हणून ख्यातनाम पावली आहे.

महाविद्यालयाचे हे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष आहे. अर्ध्या शतकापूर्वी लावलेल्या इवल्याशा रोपाचा वेलू गगनावरी गेला आहे. अंधारातून प्रकाशाकडे, असत्यतेतून सत्याकडे आणि सत्यमकडून सुंदरतेकडे वाटचाल करित युवाशक्तीची स्पंदने विकसित करण्याचा प्रयत्न सुरू आहे.

‘ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षणप्रसार’ हा मूलमंत्र घेऊन महाराष्ट्रातील खेड्यापाड्यात, दऱ्याखोऱ्यात, दुबळ्यांच्या झोपडीत ज्ञानाचा दीप पेटवणारे आमचे दैवत आदरणीय परमपूज्य शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे हे ज्ञानदूतच होते. जिथे तहानलेली मने शिक्षणासाठी आक्रंदन करतात तेथे शिक्षण असावे ही सामाजिक दृष्टि संस्थापकाजवळ होती. सत्य, शील, प्रामाणिकता, पिळवणूक प्रवृत्तीस आळा, सेवा आणि त्याग या जीवनमूल्यांची आज संस्थेतील प्रत्येक गुरुदेव कार्यकर्ता आपल्या जगण्यातून आणि वागण्यातून समाजासमोर एक आदर्शवाद उभा करित आहे.

‘बहादुरीय’ नियतकालिक महाविद्यालयाचा आस्सा आहे. सन २०१६-१७ या सुवर्णमहोत्सवी वर्षातील उपक्रमांचे आणि एकूणच वर्षभरातील कामकाजांचे ठसठसित असे प्रतिबिंब ‘बहादुरीय’ मध्ये पहावयास मिळते. महाविद्यालयीन जीवनातील ‘युवा ऊर्जा’ नियतकालिकाच्या पाना-पानात अविष्कृत होताना दिसते. ज्ञानरूपी प्रकाशकिरणांनी ओथंबलेला ‘बहादुरीय’चा जन्म विद्यार्थ्यांच्या प्रतिभेला चालना देण्यासाठी, त्यांना लिहिते करण्यासाठी, त्यांच्या विचारांचे मंथन करण्यासाठी झाला.

‘बहादुरीय’ मधील संशोधक वृत्ती, जलसंधारणासाठी आसूसलेली सृष्टी, नाती-गोती सांभाळताना प्रेमाची मिळणारी पुष्टी विद्यार्थ्यांनी अधोरेखित केलेली आहे.

विविध साहित्य प्रकारातून विद्यार्थ्यांनी डॉ.बापूजींचे विचार, साने गुरुजींची दलित दृष्टि, आधुनिक समाजाची वात्सल्य व्यथा, राणी चन्हम्मांची पराक्रम गाथा, हरिवंशराय बच्चन यांचा स्वच्छंदवाद,

कल्पना चावला व अवकाश प्रवास, वैज्ञानिकांचे नव आविष्कार असे विपूल विषयावर विचार मंथन करत 'रावण का चंदा' सारख्या विनोदी लेखामधून मानवामधील अमानवी वृत्तीवर प्रश्न उपस्थित केले आहे. हिंदी, मराठी, इंग्रजी व संस्कृत भाषेतून काव्याद्वारे मानवी भावनांचा, विचारांचा उद्रेग प्रवाहित होताना दिसतो.

फिल्म समीक्षा, पुस्तक समीक्षा, प्रवास वर्णन, व्यक्ति चित्रण, वैचारिक लेख, माहितीपरक लेख, कथा, गोष्टी, विनोद अशा अनेक साहित्यअंगाचा स्पर्श 'बहादुरीय'ची खासियत आहे. उत्कृष्ट गांडूळ शेती, जन-गण-मन चा वैचारिक प्रवास असे समाज प्रबोधनपर लेखामधून आपले विचार मांडताना विद्यार्थी दिसतात. विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी संशोधनपर लेखाद्वारे नव आविष्कार घडवण्याचा यशस्वी प्रयत्न केलेला आहे. जे विद्यार्थ्यांच्या संशोधक वृत्तीस प्रेरणा देणारे ठरेल.

'कला कौशल्य' विभागातून अनेक रेखाचित्रकार, रंगचित्रकार, छायाचित्रकार व रंगछटाकार जन्म घेताना दिसतात.

त्याचबरोबर गुणवंत, प्रज्ञावंत विद्यार्थ्यांचा गुण-गौरव 'बहादुरीय'मध्ये झालेला आहे. विद्यार्थीपूरक, समाजपूरक, ज्ञानपूरक व सांस्कृतिक घडामोडींचा लेखाजोखा यामधील दर्शनीय विषय ठरला आहे.

'बहादुरीय' निर्धारित वेळेत पूर्ण करण्यासाठी योगदान देणाऱ्या सर्वांचे मी ऋणी आहे. मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांच्या प्रगल्भ कल्पनेतून व प्रेरणेतून 'बहादुरीय'चे काम पूर्णत्वास नेणे शक्य झाले. मा.उपप्राचार्य डी.जी.साळुंखे व तरुण साहित्यकार डॉ.महेश गायकवाड यांचे मार्गदर्शन मोलाचे ठरले. प्रा.शेखर मोहिते, प्रा.पी.पी.लोहार, प्रा.गितांजली साळुंखे यांच्या सहकार्याबद्दल मनःपूर्वक आभार.

मराठी, हिंदी, इंग्रजी व संस्कृत तसेच विज्ञान विभागाचे संकलन व संपादन कार्यात मोलाचे योगदान देणारे प्रा.रेखा नलवडे, प्रा.बी.एम.माळी, प्रा.सचिन कांबळे, प्रा.मयूरा राजेभोसले, प्रा.अरूण पोवार, प्रा.वैभव आगळे, प्रा.शुभांगी निकम, प्रा.विद्या अंबवले, श्री.लक्ष्मण कुंभार, प्रशासकीय सहायक श्री.नरेंद्र पाटील, श्री.व्ही.के.सावंत, श्री.लोकरे या सर्वांचे सहकार्य महत्त्वाचे आहे, त्या सर्वांचे आभार.

'बहादुरीय'च्या प्रकाशनामध्ये कळत-नकळत अनेकांचे सहकार्य लाभले त्यांचे मनःपूर्वक आभार.

'प्रिंट ओम ऑफसेट' चे मालक श्री.संदेश शहा व टाईप इनोव्हेटर्सचे श्री.प्रशांत गुजर आणि त्यांचे सहकारी यांनी अथक परिश्रम घेवून सुबद्ध मांडणी व उत्कृष्ट छपाई केली. त्याबद्दल त्यांचे हार्दिक आभार !

मी आशा करतो कि, हा अंक विद्यार्थी, प्राध्यापक, संशोधक व पालकांसाठी फलदायी ठरेल. शेवटी अमेरिकन कवि रॉबर्ट फ्रॉस्ट यांच्या पंक्तिनुसार.....

"Woods are lovely dark & deep,

I have promises to keep,

and Miles to go before I sleep,

and Miles to go before Slee."

डॉ.व्ही.एस.नाईक

प्रमुख संपादक 'बहादुरीय'

प्रकटन

भारत सरकारच्या १९५६ प्रेस अॅण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्सच्या
कायद्यातील ८ व्या नियमाप्रमाणे 'बहादुरीय' चे अधिकृत प्रकटीकरण

प्रकटन स्थळ	:	लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्टस्, सायन्स अॅन्ड कॉमर्स, सातारा.
प्रकटन काळ	:	वार्षिक
प्रकाशकाचे नांव	:	प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ
पत्ता	:	लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्टस्, सायन्स अॅन्ड कॉमर्स, सातारा.
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
संपादकाचे नाव	:	प्रा.डॉ.व्ही.एस.नाईक
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्टस्, सायन्स अॅन्ड कॉमर्स, सातारा.
मुद्रकाचे नांव	:	संदेश शहा
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	प्रिंट ओम ऑफसेट, सातारा
संगणकीय अक्षररचना	:	श्री.प्रशांत गुजर
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	टाईप इनोव्हेटर्स, १९५, सदाशिव पेठ, सातारा.
नियतकालिकाची मालकी	:	मा.प्राचार्य, लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्टस्, सायन्स अॅन्ड कॉमर्स, सातारा.

मी डॉ.राजेंद्र शेजवळ प्राचार्य, लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्टस्, सायन्स अॅन्ड कॉमर्स, सातारा
जाहीर करतो की, सोबत दिलेली माहिती माझे माहिती प्रमाणे व समजुतीनुसार पूर्णपणे खरी आहे.

प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ
प्रकाशक

या अंकात व्यक्त झालेल्या मतप्रवाहाशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.
शिवाय या अंकातील साहित्य कृतींच्या स्वतंत्रतेची अन्य जबाबदारी संबंधित लेखकांची / लेखिकांची आहे.

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'

- शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे

लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, सातारा

बहादुरीय

२०१६-१७

भंगु दे काठिन्य माझें
आम्ल जाऊं दे मनीचें;
येउं दे वार्णीत माझ्या
सूर तुझ्या आवडीचे.

जाउं दे कार्पण्य 'मी'चे
दे धरुं सर्वास पोटीं;
भावनेला येउं दे गा
शास्त्र काट्याची कसोटी.

धैर्य दे अन् नम्रता दे
पाहण्या जें जें पाहणे;
वाकुं दे बुद्धीस माझ्या
तप्त पोलादाप्रमाणे.

आश्याचा तूंच स्वामी !
शब्दवाही मी भिक्कारी;
मागण्याला अंत नाही,
आणि देणारा मुरारी.

काय मागावे परी म्यां
तूंहि कैसे काय द्यावे;
तूंच देणारा जिथें अन्
तूंच घेणारा स्वभावें !!

(वरिष्ठ महाविद्यालय)

- बा.सी मर्देकर

(१ डिसे. १९०९ - २० मार्च १९५६)

मुळगाव - मर्दे, ता.जि. सातारा

विभागीय संपादक: डॉ.महेश गायकवाड

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१) मानव्याचा दीपस्तंभ शिक्षणमहर्षी डॉ.वापूजी साळुंखे	सुप्रिया मोरे	तृतीय वर्ष कला	१५
२) माझी मायबोली-मराठी	स्वप्नाली बाळू लोटेंकर	प्रथम वर्ष कला	१७
३) सुशिक्षितांच्या अंधश्रद्धा आणि नॅट्र दाभोलकर	कोमल अशोक माने	तृतीय वर्ष विज्ञान	१९
४) इथे साकारली संस्कृती अनू परंपरा	रूचा विठ्ठल गोरे	प्रथम वर्ष विज्ञान	२१
५) गुरुदेव टागोरंचे शैक्षणिक तत्वज्ञान आणि पाश्चात्य विचारवंत	अंकिता गुलाब लॉडे	तृतीय वर्ष कला	२३
६) सिधुदुर्ग सफर- शिवलंकेचे दर्शन	आरती आबाजी लोटेंकर	प्रथम वर्ष कला	२६
७) मराठी अभिजात कशी ?	प्रतिक्षा सुरेश घाडगे	प्रथम वर्ष कला	२८
८) पत्रातून व्यक्त होणारे स्वामी विवेकानंद	आकाश सावळाराम इंगवले	द्वितीय वर्ष विज्ञान	३०
९) पंढरीची वारी - एक अनुभूती	रोहिणी ज्ञानदेव निकम	तृतीय वर्ष कला	३२
१०) किशोरांमधील व्यसनधीनता- मानसशास्त्रीय विश्लेषण	शुभदा शंकर मंडावले	प्रथम वर्ष कला	३४
११) पाणी युध्दाकडे जगाची वाटचाल	विद्या अशोक मोहिते	एम.एस्सी. २	३६
१२) शिक्षणाने माणूस सुशिक्षित झाला पण संस्कारांचे काय ?	आरती हणमंत कराडे	एम.एस्सी. २	३८
१३) शेवटचा अभिजात कम्युनिस्ट नेता : फिडेल कॅस्ट्रो	सावन विष्णू काटकर	द्वितीय वर्ष कला	४०

पद्य विभाग

१) एकदा एक	वरक बबन साहेबराव	द्वितीय वर्ष कला	१८
२) परीक्षा	वरक बबन साहेबराव	द्वितीय वर्ष कला	१८
३) मंदावला आहे हा देश	वरक बबन साहेबराव	द्वितीय वर्ष कला	२२
४) तु माझी न झाल्याने	वरक बबन साहेबराव	द्वितीय वर्ष कला	२७
५) स्वर्गीय	रोहित शिंगटे	द्वितीय वर्ष विज्ञान	३३
६) मैत्री	कु.प्रियांका सुखदेव दिघे	तृतीय वर्ष विज्ञान	३३
७) विश्वास ठेव	रोहित शिंगटे	द्वितीय वर्ष विज्ञान	३९
८) बाबा, तुमच्यामुळेच मी...	नेहा राजेश सोनवणे	प्रथम वर्ष कला	४२
९) माझी शाळा	रोहिणी ज्ञानदेव निकम	तृतीय वर्ष कला	४२

व्यक्तिचित्रण

मानव्याचा दीपस्तंभ शिक्षणमहर्षी डॉ. वापूजी साळुंखे

सुप्रिया मॉरे
तृतीय वर्ष कला

उत्तमोत्तम तत्वज्ञान सांगणारी माणसे खूप होऊन गेली परंतु त्यांचा प्रभाव समाजमनावर फार काळ टिकत नाही कारण ही माणसे बोलतात खूप पण कृतीच्या नावाने शून्य ! बवचित एखाद्या ठिकाणी मात्र उक्ती आणि कृतीचा सुंदर संयोग होतो आणि अशी काही ताकद निर्माण होते की त्यातून क्रांती घडवण्याची शक्ती ओसंडून वाहू लागते अशा अलौकिक व्यक्तीच्या कार्याची मुद्रा समाज आपल्या काळजावर कोरून ठेवायला तयार होतो. महाराष्ट्राला अशा अनेक क्रांतीकारी शिक्षणमहर्षींची परंपरा लाभलेली आहे. अशाच महान क्रांतीकारक शिक्षणमहर्षी डॉ. वापूजी साळुंखे यांची जयंती ९ जून तर पुण्यतिथी ८ ऑगस्ट रोजी असते.

भगवद्गीतेच्या अभ्यासाने पावन झालेल्या त्यांच्या मनाने स्वामी विवेकानंदांच्या शिक्षण विचाराने प्रभावित होऊन १९५४ साली श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. या संस्थेच्या माध्यमातून महाराष्ट्र-कर्नाटकातील तेरा जिल्ह्यांमध्ये खेडोपाड्यात आणि अत्यंत दुर्गम डोंगराळ भागात शिक्षण प्रसार केला. शिक्षकत्वावर प्रेम करणारे साडेसात हजार 'गुरुदेव कार्यकर्ते' निर्माण केले. 'ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार' या ध्येयाने प्रेरित होऊन संस्थेची ३५४ संस्कृती केंद्रे आज ज्ञानदानाचे कार्य करीत आहेत. लाखो विद्यार्थी या संस्थेमध्ये शिक्षण घेत आहेत. आपले आयुष्य घडवित आहेत. बालवाडी, हायस्कूल, कॉलेजीस, वसतीगृहे, रात्रशाळा, आश्रमशाळा अशा बहुविध मार्गाने संस्था वाटचाल करीत

आहे. आज श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था ही महाराष्ट्रातील एक शैक्षणिक प्रयोगशाळा झालेली आहे. संस्थेची व्यापकता आणि कार्य पाहिल्यावर वापूजींच्या कार्याचे मोठेपण आपल्या लक्षात येते.

९ जून व ८ ऑगस्ट या दिवसाला संस्थेतील व एकूण शिक्षणक्षेत्रात काम करणाऱ्या सर्वांच्या दृष्टीने महत्त्व आहे. मानवी जीवन हा एक प्रवास मानला तर या प्रवासात अनेक प्रसंगी आपल्याला योग्य मार्गदर्शकाची आवश्यकता असते. कुठेतरी थोडसं थांबून आपल्या आतापर्यंतच्या वाटचालीचा आढावा घेऊन पुढची ध्येये निश्चित करावी लागतात. टरवलेल्या ध्येयांची पुन्हा एकदा उजळणी करून त्यांना उजाळा द्यावा लागतो. भगवत पुढची वाटचाल करणं योग्य ठरतं. वापूजींच्या स्मरणाचे दिवस हे या दृष्टीने मोलाचे ठरतात. वापूजी साळुंखे यांच्या पवित्र स्मृती जागृत करीत गुरुदेव कार्यकर्त्यांनी सिंहावलोकन करण्याचे हे दिवस आहेत. त्यांच्यात नवीन उमेद निर्माण करणारे हे दिवस आहेत.

संकल्प आणि त्यांची सिध्द यात तसे खूप मोठे अंतर असते त्यात जर हा संकल्प समाजोध्दाराचा असेल आणि तोही शिक्षणाच्या माध्यमातून तर सिध्दि फारच विकट ! पण वापूजींनी असच एक स्वप्न पाहिलं होतं. बहुजन समाजासाठी शिक्षणाची दारं उघडण्याचं ! फक्त पाच संस्कृती केंद्र स्थापन करून त्यांनी स्वप्नपूर्तीच्या दिशेने

टाकलेले पाऊल आज महाराष्ट्राच्या शिक्षणक्षेत्राला व्यापून राहिले आहे.

शिक्षणामुळे विद्यार्थी सचेतन प्रभावी समाजाभिमुख व्हावा यासाठी त्यांनी प्रयत्न केले. शाळेतून मिळणाऱ्या शिक्षणाने त्याला सफल जीवनाची संजीवनी मिळावी आणि स्वतःच्या उत्कर्षाबरोबर त्याने समाजाच्या उत्कर्षाचा विचार करावा यासाठी नैतिक मूल्याविषयी मूलगामी विचार त्यांनी मांडला. ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार या ध्येयवाक्यात बापूजींना अभिप्रेत असणारे ज्ञान म्हणजे सत्य चारित्र्य प्रामाणिकपणा पिळवणूक प्रवृत्तीस आळा सेवा व त्याग या अत्युच्च तत्वांचे ज्ञान होते. ही अमूल्य तत्वे खऱ्या अर्थाने समजावून घेणे, हे ज्ञान जर स्वतःच्या जीवनात उतरवून ती तत्वे आचरणात आणणे हे विज्ञान. ज्ञानाच्या प्रखर प्रकाशात अंगीकारलेल्या तत्वांच्या प्रभावाने म्हणजेच विज्ञानाने मनुष्य सुसंस्कारही बनतो ! भारतीय संस्कृतीमध्ये अभिप्रेत असणारा शिक्षणाचा अर्थ यापेक्षा वेगळा काय असणार ?

माणसामधला माणूस जागा करण्यासाठी आणि त्यांच्या मधल्या माणूसकीला उन्नत करण्यासाठी तर शिक्षणाची गरज असते. नेमके हेच उद्दिष्ट डोब्यासमोर ठेवून बापूजींनी कृष्णा कोयनेच्या प्रीतीसंगमावर योगेश्वर मुग्लीधराच्या मंदीरात कराड येथे संस्थेची स्थापना केली आणि संस्थेची ध्येय धोरणाला साजेल अशा भारतीय

संस्कृतीच्या महान सुपुत्राचे-स्वामी विवेकानंदाचे नाव संस्थेला दिले.

आज ज्या ठिकाणी खऱ्या अर्थाने शिक्षणाची गरज आहे अशा अतिदुर्गम भागामधल्या अज्ञानाने अंधारलेल्या गरीबांच्या झोपड्यापर्यंत बापूजींनी प्रज्वलीत केलेली ज्ञानाची ज्योत पोहोचली आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळात महाराष्ट्राची शिक्षण प्रसाराची गरज भागवण्याचे काम त्यांनी केले आहे.

महात्मा फुले, डॉ.आंबेडकर, राजर्षि शाहू महाराज, महर्षि शिंदे, कर्मवीर भाऊराव पाटील अशा अनेक नामवंत शिक्षण महर्षींची वैभवशाली परंपरा महाराष्ट्राला लाभलेली आहे. पण ही परंपरा इथेच खंडीत होत नाही तर याच परंपरेत पुढील टप्प्यावर शिक्षण महर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांचे स्थान अदृढ आणि अटळ आहे निश्चित ! म्हणूनच त्यांच्या ध्येयवादाच्या प्रकाशात आपल्याला स्वयंमूल्यमापन करता येते.

आम्हास आम्ही पुन्हा पहावे,
काढूनी चप्पा डोब्यावरचा !

या भावनेने शिक्षणक्षेत्रातील प्रत्येक कार्यकर्त्याने आणि विद्यार्थ्याने आज बापूजींचे स्मरण करून त्यांच्या स्मृतीतून ध्येयवाद आणि ध्येयनिष्ठ कार्य करण्याची प्रेरणा घ्यावी हीच त्यांची स्मृती जागृत करण्यामागची भावना आहे.

नलित

माझी मायबोली-मराठी

स्वप्नाली बाळू लोटेकर
प्रथम वर्ष कला

जननी, जन्मभूमी यांच्या वरोवरीने माणसाला प्रिय असते त्याची जन्मभाषा म्हणजेच मातृभाषा. म्हणूनच महाराष्ट्रातील आम्ही सर्वजण मोठ्या अभिमानाने सांगतो.

मराठी असे आमची मायबोली
जरी भिन्न धर्मानुयायी असू ॥

माझी ही मायबोली फार पुरातन आहे. मराठी भाषेत नवव्या शतकात लिहिलेला शिलालेख श्रवणबेळगोळला सापडला. मराठी भाषेची परंपरा फार उज्ज्वल आहे. बाराव्या शतकाच्या उत्तरार्धात मुकुंदराज यांनी विवेकसिंधू ग्रंथाची रचना केली आणि मराठी भाषेचा आरंभ सुरु झाला. त्यानंतर तेराव्या शतकात संत ज्ञानेश्वरांनी हा वास्सा पुढे चालू ठेवला. भगवतगीतेचा टिका ग्रंथ ज्ञानेश्वरी म्हणजे भावार्थ दीपिकाची रचना केली. यामुळे प्राचीन संस्कृत भाषेतील भगवत गीतेचा भावार्थ सामान्य माणसापर्यंत पोहचला. संत ज्ञानेश्वर मराठी भाषेचे वर्णन करताना म्हणतात.

“भाझा मराठीची बोलु कौतुके ।
परि अमृतातेही पैजा जिके ।
ऐसी अक्षरे मेळविण ।”

या ओवीच्या माध्यमातून मराठी भाषेची धोरवी रेखाटली आहे. माझी मायबोली अमृतालाही पैजत जिकेल अशी स्वाही दिली. मराठी वाङ्मय निर्मितीच्या दृष्टीने संतांची कामगिरी अजरामर ठरली आजही ज्ञानेश्वरांच्या ज्ञानेश्वरीची पारायणे सुरुच आहेत. एकनाथांची भारूडे, कीर्तने, तुकारामांचे अभंग गायले जातात.

सु श्लोक वामनाचा । अभंगवाणी प्रसिध्द तुकयाची,
ओवी ज्ञानेशाची । किंवा आर्या मोरोपंतांची.

श्लोक वाचावा तर वामनाचा, अभंगवाणी तुकारामांची आणि ओवी वाचली तर ज्ञानेश्वरांची, आर्या वाचावी तरी मोरोपंतांची. अशा प्रकारे प्राचीन लेखक कवींनी महान कामगिरी केली त्यामध्ये प्रामुख्याने बारकरी संप्रदायाची कामगिरी अनमोल आहे. संत बहिणाबाई म्हणतात.

ज्ञानदेव रचिला पाया । तुका झालासे कळस ।

या ओवीच्या माध्यमातून मराठी वाङ्मयासाठी संतांचे कार्य बारकरी संप्रदायाची अनमोल भेट मिळाल्याची प्रविती होते. त्याचवरोवर महानुभव संप्रदाय, रामदासी संप्रदाय अशा अनेक संप्रदायांमधून मराठीची गोडी चाखायला मिळते. संत रामदासांचे मनाचे श्लोक आणि बलोपासना, संत एकनाथांची भारूडे, तुकारामांचे अभंग यांच्या माध्यमातून मराठी भाषेचा प्रसार आणि प्रचार वाढला. मराठीत फार मोठे लेखक तसेच कवी होऊन गेले आणि आजही आहेत. बालवाङ्मय, कथा, कादंबरी, कविता, नाट्यछटा अशा एक ना अनेक प्रकारांमधून मराठी भाषेचे सौंदर्य वाढले आहे.

मराठी भाषेने इतर अनेक भाषांकडून विपुल वैभव घेतले. माझ्या ह्या मायबोलीकडे मनाचा एवढा मोठेपणा आहे की आपल्या इतर भाषा भगिनींकडून तिने अनेक शब्द स्वीकारले आणि आपलेसे केले. त्यामुळे मराठी भाषेची शब्दसंपदा नेहमीच वाढत राहिल यात शंकाच नाही.

आज महाराष्ट्रात वेगवेगळ्या जातीचे व धर्माचे लोक राहतात. कुणी नोकरीसाठी येथे येतात. कुणी उद्योगधंद्यासाठी महाराष्ट्रात स्थायिक होतात. मग महाराष्ट्र ही त्यांची कर्मभूमी होते आणि मराठीही त्यांना आपलीशी वाटू लागते. अशा प्रकारे सर्वांना आपलेसे करणाऱ्या माझ्या या बोलीचा मला अभिमान आहे.

माझ्या मराठी मातीचा
लावा ललाटास टिळा

एकदा एक

एकदा एक वेडा प्रेमाची कहानी सांगत सुटला
झुस्ता, झुस्त म्हणे मरण्याच्या उंबरठ्यावर येऊन टेपला....
एवढं काय गुपित आहे त्या झुरण्यात
मी त्याला विचारल.....
म्हणाला "प्यार में हम जान दे देंगे"
हा उराव पास झाला होता.
उद्यापासून दूर रहाणे म्हणजे
क्षणाक्षणाला मरणे होय.
डोब्यातले अश्रू डोब्यातच ठेऊन
मनातल्या मनात रडणे होय.
खूप वेळेस तुझ्या आठवणी
पाऊल न बाजवताच येतात
आणि जाताना मात्र,
माझ्या मनाला पाऊल जोडून जातात.
तुझा नाजूक असा चेहरा
डोब्यासमोरून हलत नाही.
जसा अंधारात पेटल्या ज्योतीला
प्रकाश सोडून जात नाही.....

वरक बबन साहेबराव
द्वितीय वर्ष कला

तिच्या स्पर्शाने जाग्या
होती दऱ्या खोऱ्यातील शिळा

मराठी भाषेमध्ये एवढे सामर्थ्य आहे कि तिच्या
शब्दाशब्दामधून दगडांनाही बोलता येईल. माझ्या भाषेचा
मला अभिमान आहे, मी मराठी माझी मायबोली मराठी ।

माझ्या मायेच्या मिठीतून पाझरतात
झरे समाधानाचे आणि
बहरतात मळे कर्तृत्वाचे.... !

परीक्षा

परीक्षा असते गळ्याचा फास
आणि मनाला लावणारी पासाची आस
परीक्षा असते जीवनाचा धागा
पास-नापास झाल्यावर सुख-दुःख
टेवायला मनात नसते जागा
परीक्षा असते हृदयावरील दगड
म्हणून करावी पेपर पूर्ण करण्याची धडपड
परीक्षा असते अभ्यासाचे मूल्यमापन
पास झाल्यावर मिळतो मानसन्मान
परीक्षा असते वर्षभर केलेल्या कष्टाचे फळ
म्हणूनच असावे भरपूर अभ्यास करण्याचे बळ
परीक्षा असते जीवनाचा सुवर्णमोती
म्हणून विद्यार्थ्यांना टेवावी अभ्यासाची गती.

वैचारिक

सुशिक्षितांच्या अंधश्रद्धा आणि नरेंद्र दाभोलकर

कौमल अशोक माने
तृतीय वर्ष विज्ञान

“सूर्य अस्ताला गेला सायंकाळ झाली
सूर्यास्ताची अनेक किरणे पृथ्वीतलावर आली
हा दिवस अंधःकारमय झाला
याच तर दिवशी डॉ.नरेंद्र दाभोलकर
यांसारख्या लढवय्याचा खून झाला.

आपल्या महाराष्ट्रातील सर्वात जास्त महत्त्वाची भेडसवणारी समस्या म्हणजेच ‘अंधश्रद्धा’ होय. आपल्या समाजात फार मोठ्या प्रमाणात अंधश्रद्धा वाढत चाललेली आहे. अनेक प्रकारच्या अंधश्रद्धा आपल्याला पाहावयास मिळत आहेत. उदा.मांजर आडवे गेले तर काम होत नाही, अमावास्याला-पौर्णिमेला लिंबू-मिरची बांधणे, नारळ फोडणे, यात्रा साजरी करणे, पशूंची हत्या करणे, बळी देणे यांसारखे प्रकार आज पाहावयास मिळत आहेत. पूर्वीच्या काळी लोक शिकलेले नव्हते. पण आजच्या युगातील लोक सुशिक्षित असूनही अंधश्रद्धेचा बळी पडताना आपल्याला पाहायला मिळतात का ? सुशिक्षित असूनही लोकांची ही अवस्था का ? अशाच अनेक अंधश्रद्धेला बळी पडणाऱ्या लोकांच्या ज्या समस्या आहेत त्यांचे समर्थन करण्यासाठी डॉ.नरेंद्र दाभोलकरांनी खूप प्रयत्न केले आहेत.

डॉ.नरेंद्र दाभोलकर यांनी संपूर्ण महाराष्ट्रातील जनतेसमोर ‘अंधश्रद्धा निर्मूलन’ करणारा दुवा अशी आपली ओळख निर्माण केली आहे. खरतर समाजात अशिक्षित लोकांपेक्षा सुशिक्षित लोकांमध्ये मोठ्या प्रमाणात अंधश्रद्धा आढळते. सुशिक्षित लोकच अंधश्रद्धेला बळी पडतात.

“खरतर शिक्षितांची अंधश्रद्धा असे म्हणायला हवे, कारण शिक्षणाच्या मागे ‘सु’ लावणे त्या शिक्षणाचा अपमान आहे. सुशिक्षितांच्या अंधश्रद्धेची कारणमीमांसा करताना एक बाजू व्यक्तीगत पातळीवरची आहे. ती म्हणजे अज्ञान, अष्टाची भीती, अतृप्त कामनांची पूर्ती, अस्थिरता, अगतिकता आणि अपराधी भावना. तर दुसरी बाजू समाजवास्तवाच्या पातळीवरची आहे. यात आरोग्यव्यवस्था, इथले टोकदार झालेले जातीय व धार्मिक व्यवहार, इथले धर्मसापेक्ष राजकारण, राजपक्षाने सोडून दिलेली भूमिका या सगळ्या गोष्टींचा समावेश होतो.

“एकूणच अंधश्रद्धा वाईटच, पण शिक्षितांची अधिक वाईट !” कारण ते त्या अंधश्रद्धांचे समर्थन करतात. खरतर डॉ.नरेंद्र दाभोलकर यांनी गेली २५ वर्षे अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीचे पूर्ण वेळ कार्यकर्ता म्हणून काम केले आहे. शिक्षित किंवा सुशिक्षितांमध्ये अंधश्रद्धा का राहिल्या, त्या दूर होण्यासाठी काय करायला पाहिजे आणि त्याच्या मर्यादा काय आहेत, याच दाभोलकरांना जाणवणारे एक आकलन मी येथे मांडले आहे.

साधारणपणे १९८२ मध्ये नरेंद्र दाभोलकर त्यांचा पूर्णवेळ चालणारा वैद्यकीय व्यवसाय बंद करून अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीचे कार्यकर्ता बनले. त्यावेळी डॉ.दाभोलकरांना लोक असे म्हणत होते की शहरामध्ये तुमच्या कामाची गरज नाही. अंधश्रद्धा ग्रामीण भागात आहे. अशिक्षितांमध्ये आहे. त्यामुळे तुम्ही ग्रामीण भागात

अंधश्रद्धा निर्मूलनाचं काम करा. काही लोक दाभोलकरांना म्हणत होते, 'अहो दाभोलकर या शिक्षणाचा काही उपयोग होत नाही. माणसं सुशिक्षित होतायेत, परंतु ती वेगवेगळ्या प्रकारच्या अंधश्रद्धांना बळी पडतात.' त्यामुळे माणसं सुशिक्षित झाली तरी देखील एवढ्या मोठ्या प्रमाणात अंधश्रद्धांना बळी का पडतात. याचे विवेचन डॉ.दाभोलकरांनी केले. माणसाच अज्ञान हेच अंधश्रद्धेचं महत्त्वाच कारण आहे. याबद्दल शंकाच नाही. १०० वर्षांपूर्वी माणसाला ताप यायचा, अंगावर फोड यायचे, ताप जायचा, अंगावरचे फोड जायचे, पण त्या फोडाच्या खपल्या पडल्यानंतर एखाद्या ठोक्याचं तपेलं असावं तसं तोंड दिसायचं. त्यावर लोक म्हणायचे की, 'हा देवीचा कोप आहे.' म्हणून या रोगाला नाव पडलं 'देवी.' आज जर कोणाला म्हटले की देवीचा रोग दाखवा आणि एक कोटी रुपये मिळवा.' तरीदेखील कुणालाही देवीचा रोग दाखविता येणे शक्य नाही. कारण देवीचा रोग हा एका माणसाकडून दुसऱ्या माणसाचा होतो आणि जगातील सगळी माणस आता देवीमुक्त झालेली असल्यामुळे फक्त प्रयोगशाळेमध्ये देवीच्या प्रयोगासाठी देवीचे जंतू शिल्लक ठेवण्यात आलेले आहेत. त्यामुळे देवीच्या कोपाने हा रोग होतो आणि विद्रुपता पदरी येते. हे अज्ञान, देवीचा रोग कशामुळे होतो ? याच ज्ञान झाल्यानंतर गेलं आणि अंधश्रद्धाही गेली.

अंधार असला की दिवा पाहिजे,
दिवा असला की वात पाहिजे,
आणि, या महाराष्ट्रातील अंधश्रद्धा
दूर करण्यासाठी फक्त डॉ.नरेंद्र दाभोलकर
यांसारखेच धोर महापुरुष पाहिजेत.

डॉ.नरेंद्र दाभोलकर यांनी अंधश्रद्धा दूर करण्यासाठी खूप प्रयत्न केले आहेत. महाराष्ट्रात आजही जी अंधश्रद्धा शिल्लक आहे, पण उद्याच्या शतकामध्ये जाईल अशी आशा

आहे. एखादी कालपर्यंत अतिशय चांगली असणारी व्यक्ती अचानकपणे जर वेगळी वागायला लागली, स्वतःचे नैसर्गिक विधी विसरायला लागली किंवा एखादा सामान्य माणूस धकून जाईल एवढं काम करायला लागली, स्वतःचे डोळे कधी मिटायला लागली व कधी उघडायला लागली. तिचा आवाज बदलला, तिचा चेहरा बदलला....तर आजही पहिलीच शंका येते- 'हिला वाहेरची बाधा झाली असली पाहिजे.' कारण 'मन असत' आणि 'अचानक ताप यावा, तसं मन अचानक आजारी पडत.' हे ज्ञान अजून विद्यार्थ्यांपर्यंतदेखील पोहोचलेलं नाही म्हणजेच लोक सुशिक्षित असूनही फायदा नाही. मन मेंदूत असत आणि ते आजारी पडत. हे माहितच नसल्यामुळे त्याला स्वाभाविकपणे भूतवाया किंवा अंगात देवीचा संचार झाला अस म्हटल जातं. त्यामुळे हे अज्ञान आणि अंधश्रद्धेच कारणही होतं. डॉ.नरेंद्र दाभोलकरांनी अंधश्रद्धा निर्मूलनासाठी खूप प्रयत्न केले आहेत. आपण सर्वांनी दाभोलकरांचे विचार आचरणात आणले पाहिजेत. आज जरी ते आपल्यात नसले तरी त्यांनी आपल्याला खूप चांगले विचार देऊन गेलेत.

अंधश्रद्धा जर दूर करायची असेल तर ती आपल्यासारख्या सुशिक्षित लोकांनीच प्रयत्न करायला हवेत. मला तर आपला महाराष्ट्र अंधश्रद्धा मुक्त करायचा आहे आणि डॉ.नरेंद्र दाभोलकरांचे अपूर्ण स्वप्न सत्यात उतरवायचे आहे.

सूर म्हणतो साध दे,
दिवा म्हणतो वात दे,
आणि या महाराष्ट्राच्या मातीत
पुन्हा एकदा डॉ.नरेंद्र दाभोलकर
यांसारख्या वीर महापुरुषाचा जन्म होऊ दे.

प्रवासवर्णन

इथे शाकाहारी संस्कृती अन् परंपरा

रूचा विठ्ठल गोरे
प्रथम वर्ष विज्ञान

मे महिन्याची दुपार होती. सूर्यदेव आपला ताप कणाकणाने वाढवत होते. वायुदेव बहुतेक रुसले होते. त्यामुळे अंगाची लाही-लाही होत होती. आजी हे वाक्य दसवर्षांच्या उन्हाळ्यात एकदा तरी म्हणतेच.

उन्हाळ्यात बाहेर फिरायला जाणे म्हणजे सूर्यदेवाशी युध्द केल्याप्रमाणेच असते यातच आम्ही कोल्हापूरला निघालो. रस्त्यामध्ये कितीतरी ठिकाणी विसावा घेत घेत निघालो होतो. रस्त्याच्या कडेला असलेल्या झाडांच्या सावलीत एखादा माणूस बसलेला दिसत होता. झाडेही अगदी शांत होती. पक्षी झाडांवरच होते. उन्हाला टाळण्यासाठी ते झाडांच्या हिश्यागार थंड सावलीत बसलेले होते. त्यांची किलविलही बंद होती. अशातच आमचा प्रवास चालूच होता. घाटातून गाडी वर चढू लागली. तशी हलत डुलत मजा वाटू लागली. 'मला आवडते वाट वळणाची वाट झाडीची नागमोडी' ही कविता आठवली. गाण्यांच्या भेंड्यातून अनेकम गमती जमती झाल्या. त्यामध्येच रसाच्या गुराळातील धुंगरांचा खळखळणारा आवाज मन वेधून गेला. शेवटी रस पिण्यासाठी आम्ही विश्रांती घेतली त्यानंतर थोडावेळ घाटातच झाडांखाली विसावा घेतला आणि तीन ते चार वाजण्याच्या वेळेत आम्ही कण्हेरी मठ बघायला पोहोचलो. कमानीतून प्रवेश केला आत गेलो. लक्ष वेधून घेणारी भगवान शंकराची मूर्ती आणि शिवलिंग यांची प्रतिमा डोळ्यात साठवत आम्ही मठात प्रवेश करू लागलो. मठाच्या पायऱ्या चढू लागलो. पायऱ्या चढताना राशीभविष्यातील राशी तूळ, मकर, मेष अशा राशींची मालिका भेटली.

कण्हेरी मठाच्या चारी बाजूंनी गर्द पानांचे वृक्ष लावले आहेत. हे वृक्ष पानांनी गच्च भरले आहेत. मठामध्ये प्रवेश करताना गुहेतून प्रवेश केला. त्यामध्ये प्राचीन भारतीय संस्कृतीचा वारसा लाभलेले ग्रंथरचनाकार, आयुर्वेद, रामायण, महाभारतातील कथा प्रसंग अशा अनेक दृश्यांची रेलचेल गुहेत प्रवेश केल्यानंतर बघत बघत निघालो. नाट्यशास्त्राचा जनक भरतमुनी रामायणातील प्रसंग वर्णन यामध्ये प्रसंग खरोखरच घडत आहे असे वाटते. त्यामध्ये प्राचीन रसायनशास्त्राचा उपयोग रसायन करण्याची पध्दती याची रेलचेल प्रसंग दृश्यातून पाहिली. गुरू द्रोणाचार्य आणि एकलव्याची कथा, नारदमुनी, प्राचीन काळची वैद्यकिय पध्दती चाप्यब्याची नीती आणि रामायणातील सीता हरण अशा विविध कलाकृती बघत बघत गुहेतून निघाली होतो. अंधारातील प्रकाशदृश्ये मनमोहित करून टाकणारी होती.

अशा पध्दतीने आम्ही गुहेच्या तोंडावर येवून पोहचलो. ग्रामीण प्राचीन भारतातील गावगाडा याची प्रचिती मिळाली.

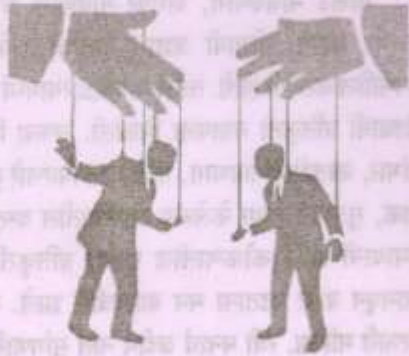
माकड नाचवणारा, दोरीवर नाचणारी डोंबान्याची मुलगी, वडारी, गोसावी अशा जमार्तींची दृश्ये अत्यंत मनमोहित करणारी होती. तसेच गावगाडा त्यामध्ये स्वयंपूर्ण खेड्याची प्रतिकृती बघायला मिळाली. चपला शिवणारा चांभार, कातडी कमावणारा, गोल गोल फिरणारे कुंभाराचे चाक, सुताराने तयार केलेल्या खेळण्यातील वस्तू यामुळे समाधानी झाले कोकणातील घराची प्रतिकृती पाहून घरामधून बाहेर पडताना मन कासावीस झाले. बांगड्या भरणारी महिला, स्त्री मनाचं अदीम नातं सांगणारी गोंदण

काढणारी महिला. लोहाराचा घणाचे घाव घालणारी त्याची पत्नी विळा खुऱ्पे यांसाखी अवजारे घेताना शेतकरी अशा एक ना अनेक प्रसंगांची रेलचेल बघायला मिळाली. जोशींच्या वाड्याने तर मनवेधून घेतले. जोशींच्या वाड्यातील पाळणाघर, महिला, माजघर, माडी, जोश्यांच्या वाड्यातील देवाणघेवाण कशी होत असावी अशा एक ना अनेक प्रसंगांमधून आमच्या डोळ्यांची उघडझाप चालली होती. तमाशा या लोकनृत्याची झलक दाखवणारी महिलेची प्रतिकृती मनातील विचारांना आकार देणारी ठरली. पारावरचा न्याय निवाडा करताना पाटलांचे मत आणि इतर माणसांची त्या मताची प्रतिक्रिया यामधून चालणारी स्वयंपूर्ण खेड्याची झलक प्रत्यक्ष साकारली आहे. जणू हे प्रसंग याची देही याची डोळा पाहिल्यासारखे वाटले. प्रत्येक माणूस खाण्यापिण्याचा शौकिन असतोच. मिटाईचे दुकान पाहिले की मिटाईच्या अनेक चर्चीची आठवण झाली मैसूरपाकापासून ते जिलेबीपर्यंत आणि पेढ्यापासून ते लाडूपर्यंतच्या सर्व चर्चीची आठवण एकदमच या स्वयंपूर्ण खेड्यात झाली. स्वयंपूर्ण खेड्यातील पेरणीच्या पध्दती,

वैलाची डवळ्या पवळ्याची जोडी आणि वियाण्यांची पेरणी करणारी महिला त्यानंतर आलेल्या पिकाची मळणी करणाऱ्या शेतकऱ्यांचं खळं आणि सहा बैलजोड्या याची प्रत्यक्षदर्शनी ओळख झाली. वैलांच्या शर्यती, म्हैसी राखणारा मुलगा, मेंढर पाळणारी धनगराची लोकं, विटी दांडूचा डाव मांडलेली मूल, लगोराचा खेळ खेळणाऱ्या मुली, पुनाडी घालणाऱ्या महिला, रहाटावर पाणी काढणारी माणसं, पाण्याचा घडा भरून निघालेल्या महिला अशा एक ना अनेक दृश्यातून मनमोहित झाले. यात्रा करून धकलेल्या यात्रेकरुंच्या पारावरचा विसावा आणि त्यांची भोजन व्यवस्था अशा अनेक प्रसंगातून स्वयंपूर्ण खेड्याची प्रचिती मिळाली कण्हेरी मट पाहिल्यानंतर मनमोहित झाले आणि एक मोठा प्रवास केल्यासारखे वाटू लागले. माणूस स्वप्न बघतो ती सत्यात उतरवण्यासाठी. त्याला काम कराव लागतं मात्र इथं स्वप्न ही बघीतलं आणि ते प्रत्यक्ष साकारलेल बघायला मिळालं या गावगाड्यातून बाहेर पाऊलच टाकावस वाटत नव्हतं. आत्ताच्या जीवनशैलीपेक्षा कितीतरी वेगळं पण या प्रवासातून मिळाले.

मंदावला आहे हा देश

वरक वबन साहेबराव
द्वितीय वर्ष कला

तरुणाईच्या आळसाने
चकाकतो आहे प्रत्येक बंगला
भ्रष्टाचाराच्या कळसाने
आजकाल मी मनातल्या मनात बोललो ।
काय वाटते मला कशास कोण ऐकतो ।
आजकाल मी मनातल्या मनात बोलतो ।
रंग वेदनास देत राहतो नवे, नवे ।
शेवटी मनान मी सुखेच सर्वस्व ।
मानले नलाटरेपा खोडता न येतेस
चौकटी ह्या तशाच पत्रिकेत मांडतो
रोज, रोज मी शिकार, सावकार रोज तू ।
डाव जागतो तुझा, तरी मजेत खेळतो ।

संशोधनपर

गुरुदेव टागोरांचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान आणि पाश्चात्य विचारवंत

अंकिता गुलाब लोंढे
तृतीय वर्ष कला

(कार्यवाद-निसर्गवाद-वैज्ञानिक दृष्टी, सामाजिक गरजा व अभ्यासक्रम यांच्या अनुषंगाने)

गुरुदेव टागोरांच्या शिक्षण कार्याचा आणि शिक्षण विचारांचा प्रभाव भारतीय शिक्षणावर तर पडलेलाच आहे. परंतु जागतिक शिक्षणावर तो जाणवतो, त्याचे शैक्षणिक विचार घडण्यात त्यांच्या बालपणीच्या अनुभवांचा वाटा फार मोठा आहे. रविंद्रनाथांचा जन्म ७ मे १८६१ रोजी कलकत्त्याला झाला. वडील एक विवेकशील थोर धर्मसुधारक सत्पुरुष होते. रविंद्रनाथांना बालपणापासून निसर्गाचे विलक्षण प्रेम होते. पण त्यांना नेहमीच नोकरांच्या नजरेखाली रहावे लागे. त्यांच्याच शब्दांत सांगायचे तर 'बाह्यसृष्टी स्वतंत्र होती. मी मात्र बंदिवान होतो' अशी अवस्था होती. मात्र त्यांच्या वडीलांनी घरच खरेखुरे विद्यामंदिर बनवले होते. साहित्य-संगीत-चित्रकला-अभिनय ही सर्व शिकण्याची साधनसामुग्री त्यांच्या घरीच होती.

या सर्वांतून त्यांनी जे अनुभवले त्यामुळे पुस्तकी शिक्षणात त्यांचे मन कधीच रमले नाही. रूढ अर्थाने शिक्षण घेण्यात ते अपयशी ठरले. पण त्यामुळेच त्यांना तत्कालीन शिक्षण पध्दतीत फेरबदल करावासा वाटला म्हणून ते म्हणतात 'ज्या प्रकारचे जीवन आम्हाला जगायचे आहे त्याला योग्य असे शिक्षण आम्हाला दिले जात नाही. गाव, भाषा आणि जीवन त्यांचा मेळ ज्यात नीट घातलेला आहे. असेच शिक्षण आपल्याला हवे.'

रविंद्रनाथ मुळातच निसर्गप्रेमी होते. ह्या सर्वांचा परिपाक म्हणून त्यांनी अनेक शैक्षणिक प्रयोग केले आणि त्यातून आपले शैक्षणिक विचार जगापुढे मांडले. तेही पुस्तकी पंडितांच्या भूमिकेतून नव्हे तर, अनुभव, चिंतन, मनन, साक्षात्कार हेच त्याचे आधार होते. त्यांच्या शैक्षणिक तत्त्वज्ञानात निसर्गवाद आदर्शवाद-आंतरराष्ट्रीय वाद आणि मानवतावाद या प्रवाहांचा संगम तर आहे पण त्यासोबत कार्यवाद वैज्ञानिक दृष्टी आणि सामाजिक गरज यालाही त्यांनी महत्त्वाचे दिले आहे.

निसर्गवाद-रूसो आणि गुरुदेव-

गुरुदेवांच्या शैक्षणिक निसर्गवादामध्ये काही महत्त्वाची तत्त्वे आहेत. नैसर्गिक परिसर हा शिक्षणातील चैतन्यपूर्ण घटक त्यांनी मानला आहे. निसर्गाशी सुसंवाद साधणे आणि निसर्गाचा प्रत्यक्ष सहवास अनुभवणे हाच शिक्षणाचा स्वाभाविक मार्ग आहे असे गुरुदेव म्हणतात. शाळेतील-शिक्षणाने मुले ज्ञानाची पोपटपंची करू शकतील परंतु जीवन जगण्याची कला त्यांच्यात निर्माण होणार नाही. निसर्गातील सर्व वस्तू, सर्व घटना, निसर्गाचे बदलते रूप आणि रंग देखील मुलांनी पाहू द्या, अनुभवू द्या त्यातूनच मुलांच्या संवेदनक्षमतेचा विकास होतो. निसर्गात वावरताना पायात जोडे देखील घालू देवू नका. त्यांच्या पायांना जमिनीचा स्पर्श होऊ द्या'. पुस्तकी ज्ञानावर आधारित अभ्यासक्रमात विशेष काहीच शिकता येत नाही. हे रूसो प्रमाणेच गुरुदेवांनी ठासून सांगितले. प्रेम, भक्ती, अध्यात्मिक प्रेरणा जागृत करण्याचा उत्कृष्ट मार्ग म्हणजे निसर्ग सहवास.

म्हणूनच रूसो गुरुदेवांच्या विचारांशी सर्वात जास्त जवळीक साधतो. 'निसर्गाचे अनुकरण करा व नैसर्गिक जीवन जगा' हे दोघांच्याही संदेशाचे सूत्र होते. आदर्श शिक्षण हे निसर्गसम्य वातावरणात व नैसर्गिकरित्याच झाले पाहिजे. यावर दोघांचीही दृढ निष्ठा होती म्हणून त्यांनी बालकाला रोपट्याची तर शिक्षकाला माळ्याची उपमा दिली आहे. शिक्षकाचे काम फक्त त्यांच्या वाढीतले अडथळे दूर करणे हेच आहे. यावर त्यांचा विश्वास होता.

अभ्यासक्रम-

या विचारावर आधारित अभ्यासक्रम तयार करताना दोघांनीही निसर्ग अवलोकन आणि स्वयंकृतीद्वारा शिक्षणावर भर दिला पाहिजे. याशिवाय त्यांच्या अभ्यासपध्दतीमध्ये नवनिर्मितीचा आनंद आहे. स्वच्छेनुसार चित्रे काढणे, गायन, नृत्य याचा आनंद घेणे या सर्वांतून सृजनशीलतेची बीजे रुजवली जातात.

अशा तऱ्हेने निसर्गाचा विचार करता गुरुदेव व रूसो यांचे शैक्षणिक विचार अभ्यास पध्दती, शिक्षणाची ध्येये यात फारच साम्य आढळते.

कार्यवाद-ड्युई आणि गुरुदेव-

शिक्षण म्हणजे अनुभवांची समकृता. ही समकृता जेव्हा प्रत्यक्ष कृतीद्वारे प्राप्त होते तेव्हा ते शिक्षण सर्वश्रेष्ठ ठरते. म्हणूनच गुरुदेवांच्या शैक्षणिक विचारात कार्यवाद महत्त्वाचा ठरतो आणि कार्यवादाचा विचार करताना जॉन ड्युई ह्या अमेरिकन तत्त्ववेत्त्याचा विचार अपरिहार्य ठरतो. अर्थात ड्युईचा परंपरात आदर्श व शाश्वत मूल्ये व सत्य यावर विश्वास नव्हता फक्त विकासवाद व विज्ञान निष्ठा हेच तो मानतो. इथे गुरुदेवांच्या विचारात व त्यांच्या विचारात तफावत पडते पण तो एक मुद्दा सोडला तर दोघांनीही आपापल्या शैक्षणिक विचारांमध्ये कार्यवादाला अनन्यसाधारण महत्त्व दिले आहे. पुस्तकी शिक्षण हे निर्जीव शिक्षण होय. मनुष्याचे जीवन ही एक प्रयोगशाळा आहे

आणि त्यात येणारे जीवनानुभव हीच सर्वात मोठी शिवोरी आहे. यावर दोघांचाही हाच विश्वास होता. गुरुदेवांनी अध्यापनाचा उद्देश सांगताना म्हटले आहे.

'स्वानुभवाचे ज्ञान मिळविण्यासाठी व ज्ञानेंद्रियांचा विकास होण्यासाठी आपण विद्यार्थ्यांना अनुकूल वातावरण दिले पाहिजे.

अभ्यासक्रम-

कृतियुक्त शिक्षणाचे महत्त्व ओळखून अभ्यासक्रमात स्थान देताना ड्युई प्रमाणेच स्वानुभाने ज्ञान मिळविणे, पशुपालन संवर्धन करणे, आपले भोजन तयार करणे व स्वावलंबी वनाचे याशिवाय अभ्यासक्रमात नाट्य, संगीत, रंगकाम या विषयांना स्थान दिले अशामुळे 'मुलांच्यात' उद्योजक प्रगती वाढेल व समाजाशी ते लवकर एकरूप होऊ शकेल अशी त्यांची धारणा होती.

अशा तऱ्हेने कार्यवादाचा विचार करता गुरुदेवांच्या विचारांशी जॉन ड्युईचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान फारच मिळत जुळते आढळते. या दोन पाश्चात्य शैक्षणिक विचारवंतांच्या खेरीज गुरुदेव टागोरांच्या विचाराशी जवळीक साधणारे अन्य काही पाश्चात्य विचारवंतही आहेत.

प्लेटो आणि गुरुदेव-

गुरुदेव विचार मांडताना शिक्षणातून माणूस घडवण्याला महत्त्व देतात, आदर्श शिक्षण म्हणजे जे उदात्त वागणुकीची प्रेरणा देऊन चांगली माणसे निर्माण करते ते शिक्षण. प्लेटो प्रमाणेच शिक्षण म्हणजे शरीर व आत्मा यांना त्याच्या जन्मजात योग्यतेनुसार पूर्णत्वाप्रत नेणे आणि मनुष्याच्या ठिकाणी असलेल्या जन्मजात शक्तींना संस्कारीत करून सद्गुणांचा विकास करणे हेच शिक्षणाचे ध्येय असावे असे गुरुदेवांना ठामपणे वाटते.

Education giving to the body and all perfection of which they are susceptible.

हा त्यांच्या विचारातील समान दुवा आहे. दोघांचीही शिक्षणाविषयक ध्येये ही समान आढळतात. उदाहरणार्थ-

- १) विवेकशील, सद्गुणी नागरिक निर्माण करणे.
- २) शरीर व आत्मा यांना जन्मजात योग्यतेनुसार पूर्णत्वास नेणे.
- ३) सत्य व सौंदर्याचा आस्वाद घेण्याची क्षमता प्राप्त करणे.

या सर्वात प्लेटो व गुरुदेवांच्या विचारात साम्य आढळते.

फेडरिक फ्रोबेल आणि गुरुदेव-

मुलांना त्यांच्या अंतरीक प्रेरणेला अनुसरून शिकण्यास मदत करावी ह्या पोवेलेल्या विचाराशी मदत करावी गुरुदेवांचे विचार व आचार सहमत होतातच. परंतु विशेष महत्त्वाचे साम्य म्हणजे फ्रोबेल हा भारतीय अद्वैत तत्त्वज्ञानाप्रमाणेच- “विश्वाच्या मुळाशी एकच देवी चैतन्य शक्ती आहे. तीच विद्यार्थ्यांच्यातही आहे.” या विचारांना मानतो आणि गुरुदेवांच्या ‘विद्यार्थ्यांमध्ये असणाऱ्या निसर्गदत्त शक्तीच्या विकासाच्या’ संकल्पनेत आधारीत निसर्गदत्त शक्तीच्या विकासाच्या दृष्टीने अभ्यासक्रम सुचवतो.

पेस्टॉलॉन्झी आणि गुरुदेव-

पेस्टॉलॉन्झी हा आदर्शवादी विचारवंत होता. गुरुदेवांच्या शैक्षणिक आदर्शवादाची मुळे प्राचीन भारतीय आदर्शवादात असली तरी त्यांच्या एकूण विचारात साम्य आढळते, मनुष्य हा ईश्वराचा अंश आहे. हे तत्त्व गृहीत धरून दोघांनीही माणसाला निसर्गदत्त उत्कृष्टतेला मूर्त रूप देण्याचा प्रयत्न केला आहे. विश्वासक प्रेम हे दोघांनीही जीवनाचे सर्वश्रेष्ठ मूल्य मानले आहे.

मेरिया मॉटिसरी आणि गुरुदेव-

मेरिया मॉटिसरी यांच्या शैक्षणिक विचारांप्रमाणेच

गुरुदेवांनी ही कर्मेद्रियांच्या व ज्ञानेद्रियांच्या शिक्षणावर भर दिला आहे. बालकाच्या संवेदनशीलतेची वाढ करण्याची पध्दत दोघांनी समान तऱ्हेने मांडली आहे.

म्हणून मॉटिसरी व गुरुदेवांच्या विचारातील साम्यही लक्षात घेण्याजोगे आहे.

समारोप-

गुरुदेवांचे शिक्षणविषयक विचार हे एक ‘समन्वयवादी तत्त्वज्ञान’ आहे. त्याचे विचार भारतीय संस्कृतीतून आलेले असले तरी तत्त्वज्ञानाच्या महत्त्वाच्या शाखातून जे जे स्वीकारहार्य वाटले ते त्यांनी स्वीकारले. त्यातून त्यांच्या व पाश्चात्य विचारवंतांच्या विचारातील फार मोठे साम्य आपल्या समोर येते.

निसर्ग हाच गुरुदेवांचा गुरु असल्यान इथे त्यांचे विचार निसर्गवादी रुसोशी जुळतात. पण फक्त निसर्गवाद हाच आधार न घेता कार्याला कृतीला महत्त्व दिल्याने ते ड्यूईच्या विचारांशीही सहमत होतात. याशिवाय शरीर व आत्मा यांच्या विकासासंबंधी गुरुदेवांचे विचार प्लेटोशी जुळताना दिसतात. शिशुसंगोपनाचे त्यांचे विचार फेडरिक फ्रोबेल या विचारवंताशी जुळतात. गुरुदेव स्वतः आदर्शवाद मानत असल्याने त्यांच्या विचारांचा धागा पेस्टॉलॉन्झीच्या विचारांशी जुळतो. बालशिक्षण बालकाचा विकास यांच्या संदर्भातील गुरुदेवांचे विचार मॉटिसरीच्या विचारांशी दाखवतात.

अशा तऱ्हेने अस्सल भारतीय प्राचीन संस्कृतीच्या मुशीतून जन्माला आलेले गुरुदेवांचे विचार पाश्चात्य संस्कार पचवूनही पूर्णपणे भारतीय राहिले म्हणूनच आजही भारतीय व जागतिक शिक्षणावर ते प्रभाव टाकीत आहेत.

प्रवासवर्णन

सिंधुदुर्ग सफर- शिवलंकेचे दर्शन

आरती आबाजी लोटेकर
प्रथम वर्ष कला

भारताला हजारो मैलांचा समुद्रकिनारा लाभला आहे. साडेतीनशे वर्षांपूर्वी शिवछत्रपतींनी स्वतःचे आरमार स्थापन करून कोकण किनारपट्टीवर अनेक अमेद्य जलदुर्गांची निर्मिती केली. त्यापैकी एक म्हणजे 'सिंधुदुर्ग.' सिंधीचा अमेद्य 'जोजे मेहरुवा' शिवरायांच्या महत्वाकांक्षेला आव्हान देत होता. त्यावर मात करायची म्हणून मालवणनजीक एक वेलाग सागरी दुर्ग बांधायचा निर्णय घेतला.

मालवण बंदरामध्ये आपण उभे राहिलो की नैऋत्य दिशेला सुमारे दोन कि.मी. अंतरावर समुद्रामध्ये करटे वेटावर दिमाखाने उभा असलेला सिंधुदुर्ग आपल्याला पहायला मिळतो. मार्गशीर्ष बहुल द्वितीय शके १८५६ म्हणजे २५ नोव्हेंबर १६६४ हा शुभमुहूर्त मालवण गावचे वेदशास्त्रसंपन्न जानभट अभ्यंकर यांनी काढला. महाराजांच्या हस्ते शास्त्रीबुवांनी विधिवत भूमिपूजन केले. सुवर्णाचे श्रीफळ समुद्रार्पण करून सागराचे पूजन झाले व महाराजांच्या हस्ते मुहूर्ताचा चिरा बसवला गेला. व जलदुर्गाची राजधानी असलेला सिंधुदुर्ग किल्ला उभारला गेला.

बंदरापासून किल्ल्यापर्यंत पडावने जाता येते. वाटेमध्ये पडकी गढी लागते. ती पद्मदुर्ग गढी, तेथून किल्ल्यापर्यंत पोहोचलो की, किल्ल्याला लागूनच तिथल्या धक्क्यावर आपण उतरतो. मालवण शहराच्या अंगालाच किल्ल्याचे मुख्य द्वार आहे. पण समुद्रातून त्याचा थांगपत्ता लागत नाही. अशी चक्रव्यूह पद्धतीची रचना करून किल्ल्याचे प्रवेशद्वार दिसू न देणे हे या शिवनिर्मित दुर्गाचे वैशिष्ट्य आहे.

प्रवेशद्वारी दक्षिणमुखी हनुमान आहे. त्याचे दर्शन घेऊन आत गेले की समोर स्थानिक कोळ्यांची देवता जरीमरीचे देऊळ आहे. या मंदिराकडे पाठ करून प्रवेशद्वाराकडे पाहिले की, नगराखाना दिसतो. त्याच्या डाव्या हाताला पहिल्या बुरुजातून दोन धुमट्या दिसतात. त्यातल्या वरच्या धुमटीमध्ये साक्षात छत्रपती शिवरायांच्या उजव्या हाताचा टसा आहे. तर डाव्या पायाचा टसा खालच्या देवळातल्या लादीवर उमटलेला आहे. चुन्यात उमटवलेल्या महाराजांच्या हातापायांच्या टश्यांवर उभारलेल्या धुमट्या भावुक करतात. सिंधुदुर्गाचे काम सुरु असताना शिवरायांनी किल्ल्याला भेट दिली. त्या समयी कोण्यातरी एका कल्पक गवंड्याने हे पवित्र टसे घेतले असावेत किंवा चुन्याच्या जोल्या लादीवर डाव्या पायाचा अन उजव्या हाताचा टसा उमटलेला त्याने जसाच्या तसा बाळवून त्यावर धुमट्या बांधल्या असाव्यात ! काही लोक या कल्पक गवंड्याचे नाव 'गणोजी शिंदे' असे होते असे सांगतात. ते काहीही असो, पण आजच्या काळात नम्रपणे माथा टेकावा असे पाय निदान त्याचे टसे तरी सिंधुदुर्गावर आहेत हे काही कमी आहे का ?

सिंधुदुर्गाचे दुसरे वैशिष्ट्य म्हणजे श्री शिवराजेश्वर मंदिर. किल्ल्यात मध्यवर्ती जागेवर छत्रपती शिवराजांची मूर्ती असणारे त्याचे मंदिर आहे. शिवरायांचे द्वितीय पुत्र छ.राजाराम महाराज यांनी हे मंदिर बांधले आहे. विशेष म्हणजे शिवरायांची मूर्ती नावाड्याच्या वेशातील आणि

बिनदाहीची आहे ! विरासन घातलेली ही शिलामूर्ती आहे. तिची रोज पूजा-अर्चा केली जाते. या मंदिराच्या स्त्यावरच एक वनस्पतीशास्त्रीय नवल पहायला मिळतं ते म्हणजे 'फांदी फुटलेलं नारळाचं झाड' या फांदीधारी माडाचे नारळ मात्र इतर नारळांसारखेच आहेत !

सिधुदुर्ग चार कि.मी. तटबंदीने सजविला असून बेचाळीस बुरुजांनी अभेद्य केलेला आहे. दहामीटर उंचीची तटबंदी व वरखाली जाण्यासाठी पंचेचाळीस जिने आहेत. पहारेकऱ्यांसाठी चाळीस शौचकूप उभारले असून किल्ल्याचा मुख्य दरवाजा गोमुखी रचनेने सुरक्षित केलेला आहे. वास्तुविशारदांच्या मार्गदर्शनाखाली हजारो पाथरवट, गवंडी, बडारी, लोहार, सुतार, शिल्पकार व मजुरांनी अहोरात्र रावून या जलदुर्गाची उभारणी केली. बांधकामात शत्रूचे व्यत्यय होऊ नये म्हणून महाराजांनी दोन हजार मावळ्यांचा खडा पहारा नेमला होता. चैत्र शुद्ध पौर्णिमा शके १५८९ म्हणजे २९ मार्च १६६७ रोजी सिधुदुर्गाचे बांधकाम पूर्ण

झाल्याची नोंद सापडते. गडास 'सिधुदुर्ग' नाव स्थापन करून मोठा उत्सव साजरा केला. पूर्वी गडावर चाळीसपेक्षा जास्त तोफा होत्या. आज गडावर तीन तोफा आहेत. गडावरच्या शंकराच्या अन् भवानीच्या मंदिरादरम्यान एकूण तीन विहिरी आहेत. चारी बाजूने सागराच्या खान्या पाण्याने वेढलेल्या या बेटावर गोड्या पाण्याच्या तीन विहिरी आहेत. जवळच महाराजांचा वाडा आणि ताराराणीचा वाडा यांचे अवशेष आहेत. पश्चिमेला निशानकाठीचा दर्या बुरुज आहे. राज्याचा भूषणप्रद अलंकार, जणू पंधरावे रत्न महाराजांसा प्राप्त झाले. स्वराज्याची सागरी राजधानी खडी केली.

सिधुदुर्गाच्या आसपास, सिधुदुर्गाच्या सोवतीला आणि रक्षणाला शेजारी पद्मदुर्ग, राजकोट, सूरजकोट, सुवर्णदुर्ग इ. जलदुर्ग आहेत. जवळच भरतगड आणि भगवंतगड आहेत तसाच निवती किल्ला आहे. शिवप्रेमींनी एकदातर या शिवलंकेचे दर्शन घ्यायलाच हवे !

तु माझी न झाल्याने

तुझ्यावर मी चिडलो होतो.
म्हणून आहेर न देताच
मी तुझ्या लग्नात जेवलो होतो.
तुझ्याशिवाय माझ्या मनात
कोणा मुलीचा विचार असणार नाही.
तुझ्याशिवाय तसे मला
फुकटचे कोणी पोसणार नाही.
खरं प्रेम दुरदर्शनसारखे असत
कधीही न बदलणार लोकांनी कितीही शिब्या
घातल्या तरी आपल्याच विश्वात स्मणारं

वरक बबन साहेबराव
द्वितीय वर्ष कला

आयुष्याचे ध्येय

आयुष्याचे ध्येय
ठरवताना ६-५-४-३-२-१
या क्रमाने विचार करावा.
६ आकडी पगार
५ खोल्यांचा प्लॉट
४ चाकी गाडी
३ दिवसांची मस्त सुट्टी
२ झकास मैत्रीणी आणि
१ साथी, सरळ मार्गी बायको

वरक बबन साहेबराव
द्वितीय वर्ष कला

संशोधनपर

मराठी अभिजात कशी ?

प्रतिक्षा सुरेश घाडगे
प्रथम वर्ष कला

मराठी भाषा सल्लागार समितीच्या पहिल्या बैठकीमध्ये तत्कालीन मुख्यमंत्री यांनी मराठी भाषेला 'अभिजात भाषेचा दर्जा' मिळविण्याचा शासन प्रयत्न करणार असल्याची घोषणा केली. त्याबाबतच्या चर्चेत या संदर्भातील पुढील निकषांकडे लक्ष वेधले गेले. "High antiquity of its early texts/recorded history over a period of 1500-2000 years, A body of ancient literature/texts, which is considered a valuable heritage by generations of speakers. The literary tradition be original and not borrowed from another speech community. The classical language and literature being distinct from modern, there may be a discontinuity between the classical language and its later forms of its offshoots."

मराठी ही जगातील १०व्या क्रमांकाची भाषा असली तरी तिचा जन्म २००० वर्षांपूर्वीचा नसल्याने मराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळू शकत नसल्याचा मुद्दा पुढे आला. मराठी भाषेचा जन्म नेमका कधी झाला याबाबत कृष्णाजी पांडुरंग कुलकर्णी, संचालक-मराठी संशोधन मंदिर, यांचा 'मराठी भाषा उद्गम व विकास' हा १९३३ साली प्रकाशित झालेला ग्रंथ अतिशय मोलाचा समजला जातो. त्यात ते म्हणतात, "सर्व प्राकृत भाषा, अपभ्रंश व संस्कृत ह्या भाषांनी आपापल्या परीने मराठीस जन्माला आणण्यास हातभार लावलेला दिसतो. निरनिराळ्या प्राकृतभाषा बोलणारे

क इ झ ल

निरनिराळे समाज निरनिराळ्या काळी बरून आर्यावर्तातून अनेक कारणांमुळे महाराष्ट्रात उतरले आणि तेथे स्थायिक झाले. त्यांच्या संमिश्र बोलण्यानेच मराठी भाषा बनली. महाराष्ट्र देश ज्याप्रमाणे गोपराष्ट्र, मल्लराष्ट्र, अश्मक, कुंतल, विदर्भ, कोकण इत्यादी लहान लहान देशविशेषांचा मिळून बनला व महाराष्ट्राची लोकवस्ती ज्याप्रमाणे निरनिराळ्या लोकघटकांनी मिळून झाली, त्याचप्रमाणे मराठी भाषा ही निरनिराळ्या प्राकृत भाषांच्या-विशेषतः महाराष्ट्री व अपभ्रंशी ह्यांच्या मिश्रणाने बनली. महाराष्ट्र देश, मराठा समाज व मराठी भाषा ह्यांची घटना बर दिलेल्या रीतीने खिस्तोत्तर' ६००-७०० च्या सुमारात झाली."

कृ.पां.कुलकर्णी यांनी आपल्या ४९६ पृष्ठांच्या शोध-ग्रंथात या विषयाचा सांगोपांग वेध घेतला आहे. विषयाचे सर्व पैलू मांडण्यासाठी त्यांनी या संदर्भातील तज्ज्ञांच्या ३२ मौलिक संदर्भ ग्रंथांचा वापर केलेला आहे. त्यांच्या मते मराठी भाषेचे वयोमान १३००-१४०० वर्षांचे ठरते. असे असेल तर मग मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळू शकणार नाही.

'कथा सरित्सागर' या महाग्रंथाचे मराठी भाषांतर श्री.इ.अ.भावे यांनी केले असून, त्याच्या पाचही खंडांना ख्यातनाम विदुषी दुर्गा भागवत यांच्या पाच प्रदीर्घ आणि विवेचक प्रस्तावना आहेत. त्या प्रस्तावनेत म्हणतात, "गुणाट्याच्या बृहत्कथेची तुलना रामायण आणि महाभारताशी करण्यात येते. प्राचीन भारतातल्या साहित्याचा एक विशेष असा आहे की, पुष्कळ ग्रंथ लुप्त झाले आहेत आणि असंख्य ग्रंथ केवळ खंडावस्थेतच आढळतात. अशा विलुप्त ग्रंथात गुणाट्याच्या बृहत्कथेचा समावेश होतो.

बृहत्कथेशी प्रत्यक्ष संबंध असलेले ग्रंथ दोन आहेत. ते दोन्ही काश्मीरचे असून, अकराव्या शतकात उपलब्ध झालेले आहेत. दोहोंची भाषा संस्कृत व मते शैव आहेत. डॉ. श्री. व्यं. केतकर या ग्रंथाबाबत आपल्या 'प्राचीन महाराष्ट्र' या ग्रंथात म्हणतात, "पैशाचीतील मुख्य विश्रुत ग्रंथ म्हटला म्हणजे बृहत्कथा होय."

'राजारामस्वामी भागवत यांचे निवडक साहित्य' दुर्गा भागवत यांनी संपादित केले असून, त्याचा पहिला खंड "महात्वासंबंधाने चार उद्गार" हा या विषयावर महत्वाचा प्रकाशस्रोत टाकतो. 'राजारामस्वामी भागवत म्हणतात, "महाराष्ट्र हा शब्द बराच जुनाट आहे. 'प्राकृत प्रकाश' नावाचे प्राकृत भाषेचे म्हणजे संस्कृत नाटकातील बालभाषेचे व्याकरण केले आहे. ह्या व्याकरणाचे अगदी शेवटचे सूत्र 'शेषं माहाराष्ट्रीयत' हे होय. शौरसेनीपासून मागधी व पैशाची निघाल्या व शौरसेनेची प्रकृती जशी संस्कृत तशीच मन्हाठी असे कात्यायन म्हणतो. तर मग सर्व बालभाषांचे मूळ प्राचीन मराठी असा सिद्धांत केल्यास काहीच अडवण नाही. 'गाथांची भाषा महाराष्ट्री' असे अलंकारिक म्हणतात. गाथा शब्द आलेला 'यै' धातूपासून. या अलंकारिकांच्या नियमावरून गाण्याची भाषा प्राचीन काळी 'महाराष्ट्रीय'च होती असे म्हणावे लागते. तेव्हा सर्व बालभाषांची प्रकृती व गाणी प्राचीन काळची ज्या भाषेत, अशी एक प्राचीन 'मन्हाठी' भाषा होय. महाराष्ट्रीपासून निघाली शौरसेनी व शौरसेनीपासून कालांतराने मागधी व पैशाची या दोन भाषा निघाल्या. तेव्हा मागधी व पैशाची ही दोन्ही प्राचीन मराठीची नातवंडे होती. शौरसेनीची खरी आई म्हटले म्हणजे एकटी प्राचीन 'मन्हाठी' भाषा.

इरावती कर्वे आपल्या 'मराठी लोकांची संस्कृती' या ग्रंथात म्हणतात. "पश्चिमेकडील शक व महाराष्ट्रातील शातवाहन येण्याचे आधीच महाराष्ट्राच्या भूमीत संस्कृत वा संस्कृतोद्भव भाषा दृढमूल झाली होती व म्हणून बाहेरून आलेल्या राजांनी द्रविड भाषा न उचलता महाराष्ट्री आत्मसात केली. इरावती कर्वे यांनी पुढे या संदर्भात अधिक माहिती देताना म्हटले आहे की, "महाराष्ट्राचे राजे सातवाहन यांनी

प्रतिष्ठान ऊर्फ पैठण येथे राज्य केले. प्राकृत भाषेला उत्तेजन दिले व पर्यायाने मराठीच्या जन्माला मदत केली." महाराष्ट्रातील बहुतेक सर्व संतकवींचा जन्म मध्य महाराष्ट्रात झाला व हल्लीच्या मराठीचे स्वरूप त्यांनी निश्चित केले. आंध्र व कर्नाटक अशा दोन संस्कृतीसंपन्न राष्ट्रांशी बरोवरी करून मराठीने आपल्या दक्षिण सीमा पक्क्या केल्या; एवढेच नाही, तर मराठी भाषा कर्नाटकाच्या गाभ्यापर्यंत पोचली. कर्नाटकाच्या गाभ्यात महाराष्ट्री भाषेत ग्रंथनिष्पत्ती राजाश्रयाने होत होती असे स्पष्ट दिसते. मध्ययुगातही भाषेच्या द्रावतीत मराठीची आई जी महाराष्ट्री, तिचे वरंस्व दक्षिणेत होते व उत्तम ग्रंथांची उत्पत्ती होत होती. काव्याचा काळ सुमारे ख्रिस्ताब्द ८०० असावा असे तज्ज्ञांचे मत आहे. सातवाहन हे राजाचे नाव ख्रिस्तपूर्व दुसऱ्या शतकापासून ते धेट सप्तशती हातापर्यंत आढळते. ह्यातील एका सातवाहनाची राणी पंडिता होती. ती राजाजवळ विनोदाने जे संस्कृत बोलली ते राजाला कळले नाही. म्हणून ती हसली व राजा अपमानित होऊन निघून गेला. राजाने सहा महिन्यात भाषा शिकण्याचा निश्चय केला व तो जी भाषा शिकला ती प्राकृत, हा कथाभाग बृहत्कथेच्या आरंभी येते. मराठी वाङ्मयाच्या प्रौढत्वाची, स्वयंसिद्धतेची बीजे ही ह्या प्राकृत वाङ्मयात आहेत.

दुर्गा भागवतांनी राजारामशास्त्री भागवतांच्या संशोधनाचा निष्कर्ष सांगताना म्हटले आहे की, "जुनी व खरी जिवंत भाषा आहे हे त्यांनी दाखवले आहे.

धोर संशोधक श्री. व्यं. केतकर, राजारामशास्त्री भागवत, इरावती कर्वे, कु. पां. कुलकर्णी आदींच्या संशोधनाच्या आधारे माहाराष्ट्री (मराठी) भाषा ही किमान अडीच हजार वर्षे जुनी असल्याचे स्पष्टपणे दिसून येते. माहाराष्ट्री, मन्हाठी, मराठी भाषेचा हा अडीच हजार वर्षांचा प्रवास साधार उलगडला म्हणजे मराठी भाषा ही अभिजात भाषा असल्याचे निर्विवादपणे सिद्ध होते, नव्हे तर ती अभिजात आहेच यात काही शंकाच उरत नाही.

वैचारिक

पत्रातून व्यक्त होणारे स्वामी विवेकानंद

आकाश सावळाराम इंगवले
द्वितीय वर्ष विज्ञान

घरातील कर्ती व्यक्ती स्वतः अत्यंत परिश्रम करते, पण स्वतःच्या आवश्यक गरजा सुद्धा पूर्ण न करता, आपल्या मुला-बाळांच्या सुख समाधानासाठी घडपडते. स्वतः कष्ट करून मुलांसाठी तजवीज करते. अशा माता-पित्यांची आठवण व्हावी आणि भारतातील प्रत्येक युवक-युवतीची मान आदराने नतमस्तक व्हावी असे तेजस्वी नाव म्हणजे स्वामी विवेकानंद. महामानवाची ओळख त्याच्या कार्यातून होते, त्याच्या विचारातून होते. परंतु महामानवाच्या आत दडलेला माणूस दिसतो तो त्याच्या पत्रव्यवहारातून.

पत्रातून व्यक्त होणाऱ्या भावना सच्च्या आणि प्रामाणिक असतात कारण, त्याचे कधीतरी सार्वजनिक वाचन होईल याची लिहिणाऱ्याला कल्पना नसते. स्वामी विवेकानंदांची पत्रे वाचताना जाणवणारी पहिली गोष्ट म्हणजे या सऱ्या पत्रातून व्यक्त होणारे स्वामीजी म्हणजे हिमालयाहून उत्तुंग व्यक्तिमत्त्वाचे, आकाशाला गवसणी घालणारे महामानव स्वामीजी आहेत !

स्वामी विवेकानंद म्हणजे प्रखर 'राष्ट्रभक्ती' ! देवदेवतांचे ध्यान करणारे अनेक सन्यासी दिसतात पण भारतमातेचे अहोरात्र ध्यान करणारे वेगळे स्वामी विवेकानंद त्यांच्या प्रत्येक पत्रातून आपल्याला भेटतात. स्वामीजी आपल्या पत्रात म्हणतात 'मी म्हणजे एक छोटेखानी भारतच आहे. या भारताची माती सुद्धा मला स्वर्गतुल्य आहे.'

भारतीय युवक हा विवेकानंदांच्या खास जिक्काब्याचा विषय होता. युवकांच्या बाबतचा आशावाद त्यांच्या प्रत्येक

पत्रातून व्यक्त होताना दिसतो. म्हणूनच युवकांना त्यांनी 'अमृताचे पुत्र' म्हणून संबोधले आहे. देशसेवेसाठी झटणारे युवक हे त्यांचे स्वप्न होते. म्हणूनच आपल्या शिष्यांना लिहिलेल्या पत्रात ते म्हणतात 'माझ्या प्रिय तरुणांनो, मी तुमच्यासाठी गरीब, अज्ञानी आणि दलित बांधवांविषयी सहानुभूतीचा वारसा देत आहे. त्यासोबतच त्यांच्या उन्नतीसाठी प्राणपणाने प्रयत्न करण्याचा वारसाही देऊन जात आहे.' स्वामी विवेकानंदांच्या पत्रातून त्यांना अभिप्रेत असणारा भारतीय युवक क्रीडांगणावर घाम गाळणारा, ग्रंथालयामध्ये ज्ञानसाधना करणारा आणि प्रयोगशाळेतमध्ये संशोधनात गढून जाणारा युवक होता. ते म्हणतात 'निर्भय मन, बळकट मनगट आणि उन्नत मस्तक असणारा तरुण मला हवा आहे.' भारतीय तरुणांना स्वतःतील 'सिंहसामर्थ्या' ची जाणिव विवेकानंदांनी वारंवार करून दिली आहे.

स्वामीजींना कर्मकांड आणि देवभोळेपणा कधीच मान्य नव्हता. ते एका पत्रात म्हणतात 'ईश्वराची उपासना करण्यासाठी एखादी प्रतिमा तुम्ही खुशाल निर्माण करा, पण तिच्याहीपेक्षा कितीतरी अधिक चांगली प्रतिमा आधीचीच अस्तित्वात आहे, तिची प्रथम सेवा, आराधना करा आणि ती श्रेष्ठ प्रतिमा म्हणजे मनुष्य !' स्वामी विवेकानंदांचा मानवतावादी दृष्टीकोन यातून दिसतो. म्हणूनच स्वामीजी फक्त सन्याशी नव्हे तर मानवतेचे पुजारी उरतात.

स्वामीजींच्या तत्त्वज्ञानामध्ये आत्मविश्वासाने खूप महत्त्व आहे त्यांनी एका पत्राच्या उत्तरामध्ये निराश झालेल्या

आपल्या शिष्याला सांगितले आहे 'स्वतःवर श्रद्धा ठेवा, या श्रद्धेच्या आणि आत्मविश्वासाच्या बळाने स्वतःच्या पायावर उभे राहा. शक्तिशाली व्हा....कराचेही भय बाळगू नका मग बधा, तुमच्या हातून अपूर्व कार्य होऊ शकेल' निर्भयता, आत्मविश्वास, श्रद्धा याच्या बरोबरीने विवेकानंदांनी एकाग्रतेला महत्त्व दिले आहे. एकाग्रतेने अशक्य गोष्टी शक्य होतात आणि महान कार्ये घडून येतात असे ते म्हणतात.

शिक्षण पद्धतीबाबतही विवेकानंदांनी अनेक पत्रातून मूलगामी विचार मांडले आहेत. विवेकानंदांना अपेक्षित असणारे शिक्षण हे 'मॅन मेकींग अॅन्ड कॅरॅक्टर बिल्डींग एज्युकेशन' होते हे त्यांनीच नमूद केले आहे ते म्हणतात 'खरे शिक्षण म्हणजे नुसते शब्द घोकणे नव्हे ! माणसातील सर्व मानसिक शक्तींचा विकास करणे हेच खरे शिक्षण. मनुष्याच्या ठिकाणी आधीचेच विद्यमान असणारे पूर्णत्व प्रकट करते ते शिक्षण.' शिक्षणाची इतकी परिपूर्ण, सुंदर आणि सर्वसमावेशक व्याख्या दुसरी सापडणार नाही.

स्वामी विवेकानंदांचे सर्व चिंतनविश्व ज्या संकल्पनांनी संपन्न झाले आहे त्यात 'सेवा' ही सर्वश्रेष्ठ संकल्पना आहे.

प्रेमाच्या ज्योती, स्नेहाची फुले आणि श्रद्धेचे आसन यातून होणारी सेवा ही सर्वस्वाच्या नैवेद्य अर्पणाने सुफल संपूर्ण होते ही स्वामीजींची भावना होती. प्रत्येक जीवाची तो शिवस्वरूप आहे असे समजून सेवा करणे हे विवेकानंदांच्या साऱ्या शिकवणीचे सार आहे.

स्वामी विवेकानंदांच्या पत्रातून दिसणारे विवेकानंद फक्त सन्यासी नव्हे तर योद्धा सन्यासी म्हणून आपल्याला दिसतात. खऱ्या धर्माची ओढख मानवताधर्म म्हणून करून देणारे विवेकानंद हे समाजसेवक म्हणून आपल्याला दिसतात. तरुणांना प्रेरणा देऊन त्यांना कार्यप्रवण करणारा उर्जास्रोत म्हणून विवेकानंद आपल्याला दिसतात. मूलगामी विचार करणारे विचारवंत म्हणून विवेकानंद आपल्याला दिसतात आणि सर्वस्वाचा त्याग करून देशसेवेचा संदेश देणारे प्रखर राष्ट्रभक्त म्हणून विवेकानंद आपल्याला दिसतात. स्वामी विवेकानंदांची पत्रातून व्यक्त होणारी ही सारी रूपे आपल्याला आभाळाएवढी वाटतात आणि आपण नम्रपणे त्यांच्या पुढे नतमस्तक होतो.

चारीळ्या.....

सदाफुलीचं जीणं
सगळ्यांनाच जमत नसतं
प्रत्येकाच्या जीवनात
एकदा तरी कोमेजणं असतं !

मी मनसोक्त रडून घेते
घरात कुणी नसल्यावर
मग सहज हसायला जमतं
चारवौघीत बसल्यावर !

चालण्यासाठी वाट असते
वाटेसाठी चालणं नसतं
उंच भरारी घेणाऱ्याला
आभाळाचं भय नसतं !

आई म्हणजे हास्य
आई म्हणजे प्रेम
सर्वांसाठी झिजायचं
हाच असतो तिचा नेम !

ललित

पंढरीची वारी - एक अनुभुती

रोहिणी ज्ञानदेव निकम
तृतीय वर्ष कला

'माझे जीर्वाची आवडी । पंढरपुरा नेईन गुढी ।' अशा भारावलेल्या अवस्थेत साऱ्या महाराष्ट्रातून भक्तजन वारकरी पंढरपुरात दाखल झाले. 'जाईन गे माये तथा पंढरपुरा । भेटेन माहेरा आपुलिया ।' असा माहेरवारीण स्त्रीच्या चेहऱ्यावरचा आनंद वारकऱ्यांच्या चेहऱ्यावर दिसत आहे. पंढरीला जाणे किंवा जाण्याची ओढ लागणे हे सहजी होत नाही. 'सर्व सुकृतांचे फळ मी लाहीन । क्षेम मी देईन पांडुरंगी ।' असे ज्ञानदेवांनी उगीच सांगितले नाही. चंद्रभागा ही वारकऱ्यांची दक्षिणगंगा आणि पंढरपुर ही दक्षिणकाशी. श्री विठ्ठल हे त्यांचे 'परमदैवत.' 'आड वाहे भीमा । ताराक्या देह आत्मा ।' अशा पुण्यसलीला भिवरेच्या काठी सुदर्शन ठेवून स्वतः श्रीहरीने हे महाक्षेत्र उभे केले आहे. अशी वारकऱ्यांची श्रद्धा आहे.

रुप पाहात लोचनी । सुख जाले वो साजगी ।
तो हा विठ्ठल बरवा । तो हा माथवा बरवा ॥

अशा विठ्ठलाच्या 'क्षेमालागी' वारकऱ्याचा जीव 'उताविळ' होतो. त्यासाठी त्याचे बाहू स्फुरत असतात. विठोवा हेच त्याचे सार सर्वस्व आहे. 'सकळही गीत माझे. पंढरीसी जाण ।' ही वारकऱ्यांची भावना आहे. या गणगोतांना भेटण्यासाठी जीवाला लागलेली ती ओढ असते.

शांती भीमातीरी भक्ती पंढरपुरी ।
प्रेम विठेवरी देखिले ॥

असा विठ्ठल प्रेमाचा साक्षात्कार नामदेवांना झाला होता. त्याला प्रेमाने पहावे. प्रेमाने भेटावे, त्या साक्षात प्रेमाला

प्रेमाने जालिगन द्यावे आणि स्वतः प्रेमरुप व्हावे असे हे विठेवर उभे असलेले साक्षात प्रेम आहे. पांडुरंगाच्या या स्वरुपाची मोहिनी साऱ्याच संतांना पडली आहे. म्हणूनच त्यांनी या चैतन्यमय विश्वसौंदर्याची पुजा अभंग रुपातल्या अक्षर सौंदर्याने बांधली आहे.

भक्तीप्रेमाचा साक्षात्कार देणारा भागवत संप्रदाय भोव्याभावड्या भक्तांच्या प्रेमाचा साक्षात्कार असला तरी या वारकरी संप्रदायाचे वैचारिक अधिष्ठान असणारा मूळ विचार मात्र साऱ्या विश्वाला कवेत घेऊ शकणारा, समतेच्या, बंधुतेचा विचार आहे. शेकडो वर्षांपासून वारकऱ्यांनी जपलेली ही 'अध्यात्मिक लोकशाही' आहे. भागवत धर्माची परंपरा ज्ञानदेवांच्याही पूर्वीची आहे. परंतु वारकरी परंपरेचा एक जिवंत चळवळ म्हणून आरंभ 'ज्ञानेश्वरी' हाच मानला पाहिजे. बहुजन समाजाने आणि अठरापगड जातींनी ज्ञानेश्वर, ज्ञानेश्वरी आणि तुकोवाला आपल्या हृदयाशी धरले कारण त्यांचा सल, त्यांची विषमतेची व्यथा वारकरी संप्रदायाने जपली होती. ही भेदाची आणि असमानतेची वागणूक वारकरी संप्रदायाने पहिल्यांदा झुगारून टाकली. भगवद्गीतेने याबाबतीत वेदांच्या परंपरेपेक्षा वेगळे एक पाऊल टाकले. पण ज्ञानदेवांनी तो विचार वास्तवात आणला. वेद ज्ञानाच्या बाबतीत कितीही समृद्ध असले तरी त्यांनी ज्ञानाचा अधिकार फक्त त्रैणर्णिकांना देऊन आपले वृत्तीचे कर्पण्य दाखवले आहे. या भेदामुळे समाजातल्या मोठ्या वर्गावर अन्याय झाला आहे. हे ज्ञानदेवांनी जाणले आणि रोखठोकपणे सांगितलेही.

वेदु संपन्न होये ठायी । परि कृपणु ऐसा आन नाही । जो कानी लागला तिही । वर्णाचिया ॥

जन्माधिष्ठीत समाजरचनेमुळे जालेली आत्महीनतेची भावना समुळ निपटून काढून त्याला आत्मभान देण्याचा, त्याचा आत्मप्रत्यय जागृत करण्याचा चमत्कार ज्ञानदेवांनी केला. या जागृतीतून सावतामाळी, गोरकुंभार, चोखामेळा, सेनान्हावी, कान्होपात्रा, जनाबाई अशी अठरापगड जातीतील संतांची मालिका निर्माण झाली. वारकरी संप्रदायाची चळवळ झाली ! त्याला विद्रोहाची धार चढवत तुकोबांनी 'भेदाभेदभ्रम अमंगळ' अशी घोषणा करीत समतेचा आणि ममतेचा संदेश दिला. सामाजिक क्रांती घडवली !

श्वर्गीय

जे अशक्य वाटतय ते स्वप्न मला पहायच
ज्या शत्रुचा कोणी पराभव करू शकत नाही
त्याला मला हरवायच....कोणालाही सहन होत
नाही अस दुःख मला सहन करायच.....
ज्या टिकाणी धाडसी माणस जाण्यास धाडस
करत नाही त्या टिकाणी मला जाऊन धावायच....
ज्या वेळी माझे वाहू थकलेत, पाय थकलेत,
हात थकलेत, शरीर थकलय, त्या वेळेस मला
समोर मला "एव्हरेस्ट" दिसतंय, त्या वेळी
मला माझे एक, एक पाऊल त्या "एव्हरेस्ट"च्या
दिशेने टाकायच....तो 'स्टार' मला
गाठायचा मला "सत्यासाठी" झगडायच
संघर्ष करायचा....कुठलाही प्रश्न त्यासाठी
विचारायचा नाही, थांबा घ्यायचा नाही.....
माझी नरकात जायची सुद्धा तयारी आहे
पण त्याला कारण "स्वर्गीय" असले पाहिजे.....

रोहित शिगटे
द्वितीय वर्ष विज्ञान

या परंपरेत वाढलेल्या वारकऱ्याला देव मूर्तीत नाही तो अंतरात आहे याची मनोमन खानी असते म्हणून तर आषाढीला विठ्ठलाच्या प्रत्यक्ष मूर्तीचं दर्शन घेऊन, माघारी फिरेल पण समोर दुसरा वारकरी आला की 'प्रथम भेटी अर्लिगन, मग वंदेवे चरण' असे त्याच्यातल्या चैतन्यत्वाला अर्लिगन आणि ईश्वरस्तत्वाला वंदन, पायावर डोके ठेवून करेल ! हीच तर वारकरी परंपरा आहे. सकळ प्राणीमात्रावर प्रेम, आत्मतत्वाचा साक्षात्कार, पवित्र विचार, सात्विक आचार हीच वारकरी संप्रदायाची खरी ओळख ! आषाढी-कार्तिकीला पंढरीला जायचे ते देव भेटण्यासाठी नाही, तर असे संत भेटण्यासाठी आणि संत सहवासात देव कळण्यासाठी !

मैत्री

मैत्री म्हणजे अनोळखी नात असतं,
शब्दात वर्णन करण्याइतक सोपं नसतं.
मैत्रीच नात नाजूक असतं,
पण कमकुवत नसतं.
मैत्रीत फुगवे, रुसवे असावेत
पण प्रेमाने तुडूंब भरलेले.
मैत्री म्हणजे मनाला जोडणारी,
एकटेपणात साथ देणारी.
चुक केल्यास सुधारणारी,
तर चुक झाल्यास मान्य करणारी.
विश्वास, त्याग व प्रेम वाढवणारी एक वेलच असते,
आणि मैत्री त्यावर न कोमजणारी फुलंच असतात.

कु.प्रियांका सुखदेव दिघे
तृतीय वर्ष विज्ञान

संशोधनपर

किशोरांमधील व्यसनाधीनता- मानसशास्त्रीय विश्लेषण

शुभदा शंकर मंडावले
प्रथम वर्ष कला

होत चालली आहेत असे दिसते. किशोरवयीन मुले मादकद्रव्यांची स्तुती करतात. त्यांना यामध्ये अपायकारक असे काही वाटत नाही. पण भविष्यात या व्यसनांचा नक्कीच त्रास होतो. भविष्यातील त्रासाविषयी त्यांना पूर्ण कल्पना नसते. एकदा लागलेले व्यसन सहजासहजी सुटत नाही.

आपल्याकडे मद्यपानाचे कायदेशीर वय २१ असावे की २५ याबाबत अजूनही वादविवाद सुरु आहेत. मात्र मुलांमधील वाढती व्यसनाधीनता पाहता मद्यपानाचे वय अवघ्या १२ वर येवून टापल्याचे संकेत मिळत आहेत. काळानुसार आनंद व्यक्त करण्याची, साजरा करण्याची पध्दत बदलली. 'खुशिया हो तो कुछ मीठा हो जाए' यापामून आता 'खूद जमेगा रंग' अशी झाली आहे. यामुळे सद्यस्थितीत तरुण पिढीसोबतच १२ ते १८ वयोगटातील किशोरवयीन मुलांमध्ये मद्यपानाचे प्रमाण वाढत असल्याचे दिसते. (केईएम रुग्णालय मानसोपचार विभागप्रमुख डॉ.शुभांगी पारकर)

किशोरवयीन मुलांमध्ये उत्सुकता, अज्ञान, अनुकरण, नाविन्य शोधण्याची उर्मी व कुतूहल यामुळे ती बऱ्याचदा मद्यपानाकडे आकर्षित होतात असे सामान्य अनुमान आहे. किशोरवयीन मुले दारूकडे आकर्षित होण्याची कारणे स्पष्ट करताना मानसोपचारतज्ज्ञ डॉ.हरीश शेटी सांगतात की, अबोल स्वभाव, आत्मविश्वासाची कमतरता, शैक्षणिक अपयश, कौटुंबिक ताणतणाव व ग्रेमभंग यामुळे या वयोगटातील मुले बऱ्याचदा मानसिक नैसर्ग्याची भावना अनुभवतात. मग यातून वाहेर पडण्यासाठी मित्रपरिवाराचा आधार घेतात. सुरक्षित वाटणाऱ्या या मित्रांमध्ये मिसळण्यासाठी म्हणून दारू पिण्यास सुरुवात करतात. दारूची उपलब्धता हे सुध्दा एक कारण आहे.

किशोरावस्था याला इंग्रजीत अॅडोलेसेन्स (Adolescence) म्हणतात. हा शब्द अॅडोलेस्कर (Adolescere) या लॅटीन क्रियापदापासून तयार झाला आहे. याचा अर्थ 'परिपक्वता लाभणे' असा आहे. 'पियाजे' या संशोधकाच्या मतानुसार किशोरावस्था याचा मर्यादित अर्थ न घेता शारीरिक विकासाबरोबरच मानसिक, भावनिक व सामाजिक विकासाचाही यात समावेश केला पाहिजे. किशोरांना आपण मोठे झालो आहोत असे वाटते. पण सर्वच बाबतीत त्यांच्यामध्ये परिपक्वता आलेली नसते. खास करून वैचारिक परिपक्वता. त्यामुळे चांगले काय, वाईट काय हे बऱ्याच वेळा त्यांना समजत नाही. यातूनच काही वेळा भावनेच्या आहारी जावून स्वतःच्या व समाजाच्या हृष्टीने चुकीची कृती केली जाण्याची शक्यता असते. किशोरावस्थेमध्ये वर्तनात, विचारसरणीमध्ये व मुल्यांमध्ये जबरदस्त फरक पडलेला असतो.

शारीरिक दृष्टीने व मानसिक दुःख नाहीसे करण्यासाठी मानवाने नेहमीच विविध औपधीद्रव्यांचा उपयोग केला आहे. सद्यस्थितीत जगभरातील विविध देशांमध्ये, विशेषतः तरुणांकडून मोठ्या प्रमाणावर मादकद्रव्यांचा वापर केला जात आहे. मादकद्रव्यांचा वाढता उपयोग ही एक सामाजिक समस्या निर्माण झालेली असून या विळख्यातून तरुण पिढीस वाहेर काढणे अत्यंत आवश्यक आहे. भारतीय संस्कृतीमध्ये विविध शाळकरी मुलांमध्ये मादकद्रव्याधीनतेचे प्रमाण फारसे नाही तरीदेवील मुंबई, दिल्ली, कलकत्ता व मद्रास यासारख्या मोठ्या शहरात शाळा-महाविद्यालयातील मुले दिवसेंदिवस व्यसनाधीन

वीजर ही दारु नसून ती प्यायली की वजन वाढते, भीती वाटत नाही, ताप कमी होतो यासारखी काल्पनिक मते दारुबाबत गैरसमज पसरविण्यास कारणीभूत आहेत. मानसशास्त्राच्या अभ्यासानुसार अल्पवयातच दारु पिणाऱ्या मुलांमध्ये मोटेपणी व्यसनाधीन होण्याची शक्यता १५% असते. किशोरवयीन मुलांमधील वाढते मद्यपानाचे प्रमाण हे भावी तरुणांपिढीसाठी धोक्याची घंटा आहे. कारण पुढच्या पिढीत मानसिक ताण, नैराश्य याचे प्रमाणही वाढत आहे. असे डॉ. धरव शहा यांना वाटते.

दारुची नशा आजच्या तरुणांपिढीला किती प्रमाणात चढली आहे. हे पुढील आकडेवारीतून सिध्द होते. नॅशनल हेल्थ सर्व्हेच्या २००९च्या आकडेवारीनुसार १५ ते १९ वयोगटामधील मद्याचे प्रमाण मुलांमध्ये ११% आहे तर मुलींमध्ये १% आहे. २० ते २४ वयोगटातील युवकांमध्ये हे प्रमाण २८.८% व युवतींमध्ये १.४% आहे. सदरची माहिती देणाऱ्या मानसशास्त्रज्ञ कीर्तीमुधा राजपूत यांच्या म्हणण्यानुसार, किशोरवयीन युवतींमध्ये मद्यपानाचे प्रमाण वास्तवात अधिक आहे, परंतु सामाजिक दडपणामुळे मुली याबाबत खुलेपणाने बोलत नसल्याने ही आकडेवारी अर्धवट सत्य मांडत आहे.

किशोरवयीन मुलांमध्ये वाढत चाललेली ही व्यसन व्याधी थांबविणे अतिशय गरजेचे आहे. त्याबरोबरच या व्याधीचे वळी पडलेल्या कोवळ्या जीवांना पुन्हा नव्याने जगण्याची उर्मी देणेही तितकेच महत्वाचे आहे. याबाबत 'मुक्तांगण' या व्यसनमुक्ती केंद्राच्या संचालक मुक्ता पुणतांबेकर सांगतात की, व्यसनाधीन मुलांसोबतच पालकांचेही समुपदेशन होणे गरजेचे आहे. व्यसनामुळे या मुलांमध्ये मानसिक अस्थैर्य आलेले असते, आक्रमकता वाढलेली असते. यामुळे या मुलांना घरामध्ये कशा रीतीने समजून घेतले पाहिजे याबाबत पालकांना मार्गदर्शन करणे आवश्यक आहे.

या सर्व घटनेमध्ये समाजाची भूमिका काय ? याचे विश्लेषण समुपदेशक प्रतिमा हवालदार पुढीलप्रमाणे करतात

“किशोरवयीन गटांच्या मुलांमध्ये मद्याची सुरुवात होण्यापासून ते व्यसन लागण्यापर्यंतच्या प्रवासामध्ये समाज किंवा समाजातल्या घटकांचे स्थान महत्वाचे आहे. समाज म्हणजे या मुलांच्या सभोवती असलेले शिक्षक, माध्यम, त्यांचे आईवडील, मित्र, मित्रांचे आईवडील व नातेवाईक इत्यादी. पौगंडावस्थेतील या वयात मित्र-मैत्रिणींचा सहवास ह्याहवासा वाटतो. नवीन अनुभव घेण्याची उत्सुकता असते. त्यामुळे ही पिढी त्यांच्यासमोर असलेले उपलब्ध नवीन मार्ग वापरण्याचा प्रयत्न करणार हे आपण स्वीकारायला हवे. फक्त समाजातील घटकांनी योग्यवेळी या तरुणांना योग्य मार्गदर्शन करणे गरजेचे आहे. त्याचप्रमाणे या वयातील मुलांना योग्य व अयोग्य यांची माहिती देणारी इंटरनेटसारखी साधने त्यांच्याजवळ आहेत. त्यांना उपदेश नको आहेत. त्यांना हव्या आहेत मनमोकळ्या गप्पा. यासाठी घरामध्ये संध्याकाळी किमान जेवणाच्या वेळी निवांत मनमोकळ्या गप्पा होणे अतिशय गरजेचे आहे.

सारांश :-

कोवळ्या वयात दारुसारख्या विषाची परीक्षा घ्यायला निघालेल्या या मुलांच्या हातांना समजून घेणारा स्पर्श आवश्यक आहे. त्यांच्या प्रश्नांना ऐकून घेणारे सजग कान हवे आहेत. त्यांच्यातल्या नाविन्याला प्रयोगाची दिशा देणे गरजेचे आहे आणि याची जबाबदारी व्यक्ती म्हणून, समाज म्हणून आपण सर्वांनी जर घेतली तर सदरच्या विदारक परिस्थितीमध्ये निश्चितपणे आशावादी बदल झाल्याशिवाय राहणार नाही हे निश्चितच.

संदर्भ :-

- १) वैकासिक मानसशास्त्र-बी.ए.भाग २-प्रा.हिस्से व प्रा.तडसरे
- २) दिनांक :- ४ फेब्रुवारी २०१७ (शनिवार) लोकसत्ता-चतुरंग मधील
- ३) वैकासिक मानसशास्त्र-जनई, माळी, तडसरे व चौवे
- ४) उपयोजित मानसशास्त्र-डॉ.म.न.पलसाने व डॉ.सविता नवरे

माहितीपर

पाणी युद्धाकडे जगाची वाटचाल

विद्या अशोक मोहिते
एम.एस्सी. २

“सध्या होत असलेल्या नागरीकरणाबरोबर वायू आणि पाणी संकट वाढत आहे व पाण्याला कुटून आयातही करू शकत नाही. अनेक चिंतन करणाऱ्या लोकांचे म्हणणे आहे की दुर्भाग्याने तिसरे जग विश्वयुद्ध झाले तर ते पाण्यासाठी होईल.” असे पर्यावरण विषयात पद्मविभूषण पुरस्काराने सन्मानित सुंदरलाल बहुगुणा यांनी एका कार्यक्रमात म्हटले. पृथ्वीवर उपलब्ध असणाऱ्या पाण्यापैकी ९७.४% पाणी हे खारे आहे, १.८% बर्फाळ रुपात तर फक्त ०.८% पाणी हे गोडे पाणी असून ते सुद्धा प्रदूषणाने भरून वाहत आहे.

आज राज्याराज्यांत नाही तर देशादशांमध्ये पाणी वाटपाचे प्रश्न भेडसावत आहेत. ‘खून देणे लेकीन पानी नहीं देगे’ अशी ब्रेथडक भूमिका सध्या चर्चेत असलेल्या १९६० साली भारत-पाक दरम्यान झालेल्या ‘सिंधू पाणी वाटप करार’ यावरून दिसून येते. हा करार एकतर्फी रद्द करण्यासाठी प्रयत्न चालू होते. खरे पाहता कारगिलसारखे छुपे युद्ध, संसदेवरील हल्ला, मुंबईमधील २६/११ सारख्या घटना घडून देखील या दोन राष्ट्रांमधील पाणी वाटप कराराला धक्का लागलेला नाही. कारण एकतर्फी असे आपण करू शकत नाही व ते शक्य नसते. या करारानुसार जम्मू व काश्मीर मधून वाहणाऱ्या सिंधू, झेलम आणि चिनाब नद्यांचे पाणी पाकिस्तानला जाते मात्र हे पाणी जम्मू काश्मीर मधील लोकांना वापरता येत नाही. त्यामुळे हा करार तोडवा अशी मागणी जम्मू काश्मीरचे माजी मुख्यमंत्री डॉ.फारूख अब्दुल्ला यांच्या सारखीच अनेक जणांची आहे.

एखादी नदी जेव्हा दोन किंवा अधिक राष्ट्रांमधून जाते तेव्हा पाणी वाटपावरून वाद हे होतातच. नाईल नदीवरून जॉर्डन आणि इजिप्तमधील कलह जगाजाहीर आहे. विशेषतः विसाव्या शतकात अनेक देश स्वतंत्र झाल्यानंतर ‘नद्यांचे पाणी वाटप’ ही आंतरराष्ट्रीय समस्या बनली व त्याचे युद्धात रुपांतर होते की काय याबाबत शंका उभी राहिली.

पाकव्याप्त काश्मीरमध्ये चीनच्या अर्थसाहाय्यातून दोन हजार मेगा वॉटचा प्रकल्प उभारला जात आहे. सिंधू करार तोडून ते पाणी जम्मू काश्मीरसाठी वापरायचे ठरविले तर भारताला मोठी गुंतवणूक करून भाक्रा, देहरी अथवा नर्मदासागर सारखे प्रकल्प हाती घ्यावे लागतील. पण काश्मीरतील भौगोलिक परिस्थिती अशा विशाल प्रकल्पांसाठी अनुकूल नाही.

अभ्यासकांच्या ही मते, भारताला हा करार तोडता येणार नाही. कारण तसे झाले तर शेजारील इतर राष्ट्रांना देखील तशी मुभा दिल्यासारखे होईल. विशेषतः चीन या बाबतीत खूपच आक्रमक आहे. सर्वाधिक आंतरराष्ट्रीय नद्या चीनमधूनच वाहतात. उद्या जर चीनने ब्रह्मपुत्रा नदीचे पाणी अडविले तर आसामची अडचण होऊ शकते.

संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या आकडेवारीनुसार देशातील प्रत्येक सहावी व्यक्ती ही नियमित व सुरक्षित पाणी पुरवठ्यापासून वंचित आहे. पाण्यापासून निर्माण होणाऱ्या रोगांच्या कारणाने आठव्या सेकंदाला जन्मणाऱ्या बाळाला मृत्यूला

सामोरे जावे लागते. वाढती लोकसंख्या व पाण्याचा अतिरिक्त वापर, औद्योगिकरण या गोष्टींमुळे हे संकट अधिक वाढत चालले आहे. जगाच्या लोकसंख्येमध्ये तीन पट वाढ झाली आणि त्यातच पाण्याचा वापर सहा पटींनी वाढला. वर्ष २०५० पर्यंत विश्वातील प्रत्येक चौथी व्यक्ती पाण्याच्या समस्यांने ग्रस्त असेल तर पुढील दोन दशकांमध्ये पश्चिम आशिया व आफ्रिका खंडामध्ये तर महाकाय संकट येण्याचे दिसून येत आहे.

भारत देशामध्येच पाहिले असता तेलंगणा, मध्यप्रदेश यांसारख्या राज्यांत पाण्यामुळे दुर्दैवी घटना घडत आहेत. महाराष्ट्रातील औरंगाबाद, जालना, परभणी, बीड, नांदेड सारख्या जिल्हातील 'अजूनही कोरडेच आहे अशी अवस्था असून पिण्यासाठी पाणी नाही. २०१२-१३ सर्वेक्षणानुसार भारतातील तामिळनाडू, पंजाब, केरळ, पश्चिमबंगाल, मेघालय राज्यांतील विहीरींमधील पाणी पातळी ही ५०-७० टक्क्यांनी कमी झालेली दिसून आली. तापमानवाढीमुळे हिमालयाचे बर्फाळ-पट्टे वितळण्याचा वेग वाढून कालांतराने गंगा-ब्रह्मपुत्रासारख्या वारमाही नद्यांतील पाणी आटण्याची भीती निर्माण होऊन पाण्यासाठी चढाओढ दिसून येते.

Water=Life परंतु Water Conservation=Future हे समीकरण आपण लक्षात ठेवले पाहिजे. इस्त्राईल देशाने पाण्याच्या टंचाईवर केलेली मात हे एक आश्चर्यच आहे. तर पुढील दशकात इस्त्राईल पाण्यावद्दल स्वयंपूर्ण होईल आणि वापर वाढला तरी पाणी शिल्लक राहील, अशा पद्धतीने नियोजन सुरु आहे. मृत समुद्रातील खान्या पाण्यावर प्रक्रिया करून त्याचा पुनर्वापर शेती व वापरासाठी केला जातो. आपल्या देशातील पुणे शहराच्या दीडपट क्षेत्रफळ असलेले इस्त्राईल, पाणी वापरात मात्र जगात स्वर्वाशेर ठरले आहे.

तत्कालीन उपलब्ध तंत्रज्ञानाचा वापर, भूपृष्ठ व भूजल पाणी संवर्धनावर भर आणि पाण्याचा पुनर्वापर या त्रिसूत्रीचा अवलंब केला होता. इस्त्राईलचे जलव्यवस्थापनाचे हे त्रिसूत्री मॉडेल उपलब्ध तंत्रज्ञानाबरोबरच बदलत गेले आणि संपूर्ण जगासाठी आदर्श ठरले आहे. पाणी साठविणे, वाचविणे व पुरविणे यांसाठी संशोधनात्मक तंत्रज्ञानाचा वापर हाच उपाय राहिला आहे.

पाण्याचा वेपवार्डने वापर करणाऱ्या भारताने जरी पडणाऱ्या एकूण पावसापैकी २५ टक्के एवढे पाणी साठवले तरी देशाला पाणीटंचाईची झळ कधी बसणार नाही. दुर्लक्ष केल्याने जैस्मेल सेरेजेल्डीन या शास्त्रज्ञाचे 'The next world war will be over water.' हे वाक्य खरे ठरण्यास विलंब लागणार नाही. त्यामुळे पाणी कसेही वापरायचे व नसेल तेव्हा पावसाच्या नावाने शंख करत वसण्यापेक्षा पाण्याचा प्रत्येक थेंब साठवण्याचा निर्धार प्रत्येकाने घ्यायला हवा. कारण 'जल है तो कल है । म्हणूनच प्रत्येक देशाने त्यांच्या स्तरावर पाण्यासाठी प्रयत्न करावेत नाहीतर,

'ह्या विश्वभानाच्या घोषावत्या समुद्र फेसात
निरर्थक न ठरो आपल्या आयुष्याचा सुरम्य,
सप्तरंगी बुडबुडा, न दळी हे पहाटी
पांघरलेले दाट झाडांतून डोकावणारे रोशन सूर्य....'

आपल्या भावी आयुष्यात आपले भविष्य ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते भालचंद्र नेमाडे यांच्या ओळींप्रमाणे होण्यास वेळ लागणार नाही. प्रकृति: रक्षति रक्षित । अर्थात जो निसर्गाचे रक्षण करतो त्याचेच निसर्ग रक्षण करतो.

'लढवशील जर सुपीक युक्ती
मातीतून पिकतील मोती
उरणार नाही युद्धाची भीती
सारे मानवा तुझ्याच हाती.'

ललित

शिक्षणाने माणूस सुशिक्षित झाला पण संस्काराचे काय ?

आरती हणमंत करांडे
एम.एस्सी. २

‘समुद्राला मिळणाऱ्या नदीचे पाणी कितीही गोड असले तरी संगमाच्या टिकाणी ते खारटच असते.’

आपल्या मनावेही तसेच आहे. व्यक्तिदृष्ट्या आपले मन कितीही सुशिक्षित, संस्कारमय झाले तरी समाजाशी संबंध आला की ते सामाजिक मनाइतके मागासलेले होते व ते हे विसरते की; आपल्या आत्मविश्वासाची पायरी ठरणारे आपले शिक्षण आपल्याला सुशिक्षित बनवते पण आपल्यावर संस्कार घडविताना ते मागे का पडते.

आज शिक्षणाने सुशिक्षित झालेला माणूस छातीडोकपणे आपले विधान करतो की;

‘जग शक्तीवर चालते, स्पर्धेमध्ये जगते व भोगासाठी धडपडते.’ परंतु या जीवनकला शिकताना संस्काराचे काय ? आता वावस्त असणाऱ्या शतकात मॉडर्न जीवनशैलीच्या नादात आज आपल्या सभोवती आपल्याला अनेक उदाहरणे पाहण्याला मिळतात उदा. आपल्या आईला आपण मम्मी-मम्मी म्हणत सुशिक्षितपणाचा आव आणतो. परंतु आपण ही गोष्ट विसरतो की दुसऱ्या भाषेत याच मम्मी चा अर्थ ‘धडगे’ असा आहे. नाही तरी आज समाजातील बालगुन्हेगारीचे प्रमाण आपण पाहतोय. हाताच्या दोन बोटांच्या चिमटीत सिगारेट घेऊन त्याच्यावर झालेल्या संस्काराचे प्रदर्शन करणारी मुले आपण पाहतो. ही कल्पकता नाही. आज समाजात चाललेल्या गोष्टी आपण रोज डोळ्याने पाहतो परंतु म्हणतात ना;

Facts do not cease to exist because they are ignored. (वास्तवाकडे दुर्लक्ष केल्याने त्याचे अस्तित्व नाहीसे होत नाही.)

आपल्याला माणसाविषयी दुरुन वाटणारा आदर हा स्वरी फुग्यासारखा असतो, तो वाढता-वाढता नाहीसा होतो. शिक्षण, मैत्री, कीर्ती-प्रीती हे सुद्धा वेळोवेळी जीवनाला शोभा आणणारे सुंदर स्वरी फुगेच नाहीत का ? आपण ते फुगवून फार मोठे करू लागलो तर ते फुटून ही जातात; परंतु संस्कार हा फुगा कधीच फुटू शकत नाही आणि समाज तो फुटला तर त्याला आपण संस्कारमय फुगा कसा म्हणू शकतो ?

असे म्हणतात की; ‘आदर’ आणि ‘आवड’ ही भावडे आहेत पण त्याच्या स्वभावात कितीतरी अंतर पडते. त्याचप्रमाणे ‘शिक्षण’ आणि ‘संस्कार’ ही सुद्धा भावडेच म्हणावी लागतील. त्यांच्या स्वभावातही आपल्याला अंतर जाणवतेच की चांदणे जगाला सुंदर करत असते परंतु अंधार त्याला एकजीव करत असतो. शिक्षण व संस्कार काहीसे असेच करतात.

खरे तर आज आपले शिक्षण आपल्याला एका वेगळ्या अस्तित्वात वावरायला शिकवत आहे व हे वेगळे अस्तित्त्व संस्कार स्वीकारायला तयार नाहीत. शिक्षणाने माणूस आज अहंकारी होत चालला आहे, स्वतःच्या शारीरिक भूकांकरीता तो झटत चालला आहे. आज तो परिपूर्ण शिक्षण व संस्कार

यांचा अर्थ विसरून गेला आहे. खरेतर आपले शिक्षण व संस्कार आपल्याला शिकवण देतात की;

“आपला लढा एका क्षणाकरिता आणि आपल्या स्वतःकरिता अथवा आपल्या शरीराकरिता आणि त्याच्या क्षणिक भूकेकरिता नाही तो आपल्या मागून येणाऱ्या मानवजातीकरिता आहे.”

आज समाजातील अशी अनेक उदाहरणे आहेत की जी शिक्षणाने सुशिक्षित व संस्कारित आहे. त्यापैकी एक उदाहरण घ्यायचेच झाले तर आज काही लोक अमेरिकेसारख्या विकसित देशात आपल्या मोठ्या पगाराच्या नोकऱ्या सोडून आपले शिक्षण पूर्ण करून देखील आंतरराष्ट्रीय कृष्णभावनामृत संघ (इस्कॉन) या संस्थेत आध्यात्मिक संस्काररूपी कलेत जीवन जगत आहेत. 'Art of Living' आपल्याला काय शिकविते, संस्कार व व्यायाम यांच्या मदतीने करुया जीवनाचे सोने.

आज परिस्थिती अशी निर्माण झाली आहे की; साने

गुरुजींच्या पुस्तकातील आज अनेक शामच्या आई असे असंख्य 'शाम' निर्माण करायला सुसज्ज आहेत पण आजचे 'शाम' ते संस्कार स्वीकारायला तयार नाहीत.

आज आपल्याला गरज आहे ती कलामांच्या राष्ट्रभक्तीची, संस्काराची, मदर तेरेसांच्या मायारूपी संस्काराची, शिवाजी महाराजांच्या समाजविषयी असणाऱ्या माणूसकीरूपी संस्काराची जेव्हा विश्वातील सर्व धर्मातील माणसे प्रत्येकाला फुले समजतील व 'मी-तुझा-तू-माझा' म्हणणाऱ्या मनाच्या दोगरीत गुंफली जातीत तेव्हा आपण छातीदोकपणे म्हणू शकेल

शिक्षणाने माणूस

सुशिक्षित झाला

व

संस्कारामुळे

परिपूर्ण झाला !

विश्वास ठेव

विश्वास ठेव स्वतःवर

तूच स्वतः करशील

कधीतरी, केव्हातरी

या दुनियेला तू झुकवशील

निराश तू होऊ नकोस

आशा तू सोडू नको

एक दिवस येईल असा

झोळी तुझी तू यशान भरशील

कधीतरी, केव्हातरी

या दुनियेला तू झुकवशील

तेज आहे चेहऱ्यावर तुझ्या

अंगात.....वळ आहे

कर्तृत्वान आहे तू एवढा

त्याची जान जरा ठेवशील

कधीतरी, केव्हातरी

या दुनियेला तू झुकवशील

नकोस अश्रू गाळू

नको हताश होऊ

नको चार भिंतीन मागे

अस तोंड लपवू

दाखव जगाला काय तू चीज आहे

मला विश्वास आहे हे तू करून

दाखवशील.....कधीतरी, केव्हातरी

या दुनियेला तू झुकवशील

रोहित शिंगटे,

द्वितीय वर्ष विज्ञान

व्यक्तिचित्रण

शेवटचा अभिजात कम्युनिस्ट नेता : फिडेल कॅस्ट्रो

सावन विष्णू काटकर
द्वितीय वर्ष कला

जन्म : १३ ऑगस्ट १९२६ • मृत्यू : २५ नोव्हेंबर २०१६

'Our species is in real danger of self-extinction. Due to madness of human beings who are victims of so called 'Civilization'....Fidel Castro (My Life)

आजवर जगाने क्रांतीचे सिद्धांतकार पाहिले. क्रांतीची स्वप्ने पाहणारे कवी पाहिले. परंतु केंद्रस्थानी राहून तिचे स्वप्न जगणारे. या जगण्याचा सिद्धांत करणारे कम्युनिस्ट क्रांतीचे महानायक फिडेल कॅस्ट्रो आणि चे गव्हेरा यांच्यासारखे नेते मात्र विराळेच....त्या फिडेल कॅस्ट्रो यांचे २५ नोव्हेंबरला निधन झाले. तर त्यांचे सहकारी चे गव्हेरा हे कम्युनिस्ट क्रांतीनंतर १९६७ मध्येच शेजारील बोलिव्हियामधील क्रांतिकारक लढ्यात अमेरिकन गोळ्यांना बळी पडले होते.

क्युबा त्यावेळी ७० लाख लोकसंख्या असणारा अमेरिका खंडातील एक छोटा देश. तेथील बॅटिस्टा यांच्या २६ वर्षांच्या हुकुमशाही सत्तेला उलथून टाकणाऱ्या १९५९ मधील क्रांतीचे नेते म्हणून फिडेल कॅस्ट्रो यांची ओळख फारच तोकडी पडेल कारण दुसऱ्या महायुद्धानंतर एक विजयी महासत्ता म्हणून अमेरिकन साम्राज्य शाहीचा वारू जागतिक अश्वमेधासाठी फिरत होता. त्या अमेरिकन लष्करी महासत्तेच्या परसदारातच समाजवादाचे रोपटे लावणारी ही पहिलीच क्रांती होती. अमेरिकन बहुराष्ट्रीय कंपन्या, बँकर्स

यांच्या पाठिंब्यावर उभी असणारी २५ वर्षांची हुकुमशाही मोडणाऱ्या या क्रांतीलाच मोडून काढण्यासाठी अमेरिकेने सतत प्रयत्न केले. सर्वप्रथम साखर निर्यातीवर अवलंबून असणाऱ्या या देशावर अमेरिकेने जागतिक आर्थिक कोंडी लादली. ती २०१५ अखेरपर्यंत सुरुच होती.

१९६१ मध्ये शस्त्रे व माणसे निर्यात करून उठाव घडवण्याचे अमेरिकेचे प्रयत्न तसेच १९६२ च्या आण्विक युद्धाची धमकी कॅस्ट्रोनी टाचेखाली तुडवत जविरत वाटचाल केली. CIA कडून एवढ्या वेळा टार मारण्याचे प्रयत्न होऊनही एकला विरुद्ध अकरा अमेरिकी राष्ट्राध्यक्ष यांच्यातला लढा शेवटी कॅस्ट्रोच जिंकला.

क्युबन क्रांतीने जगाला काय दिले हे सांगताना तिने क्युबाला काय दिले, हे प्रथम सांगितले पाहिजे. सर्वप्रथम शिक्षणाचा सार्वत्रिक प्रसार आणि अल्पावधीतच ९९ टक्के साक्षरता या क्रांतीने दिली. सर्वांना उत्तम शिक्षण आणि आरोग्याच्या मोफत सेवा दिल्या. मानवी विकास निर्देशांकामध्ये अमेरिका आणि अतिश्रीमंत राष्ट्रांच्या मालिकेतील एक देश म्हणून नाव मिळवले. पर्यावरणस्नेही जैविक तंत्रज्ञानाचा विकास करून नवीन औषधांचा शोध लावला. १९६९ पासून तीन लाख पंचवीस हजार सातशे दहा क्युबन आरोग्य सेवकांनी जगातील १५८ देशांत आरोग्य कार्यक्रमांत सहभाग घेऊन आपल्या वैद्यकीय प्रणालीचा भ्रातृभावी लाभ त्यांना मिळवून दिला. तसेच

क्युवाने जगाला दिलेला मोलाचा संदेश म्हणजे 'तुम्ही स्वतःचा सन्मान राखून अविरत कष्ट केल्यावर मानवी जीवनाला आवश्यक अशी भौतिक साधने मिळतीलच पण तुम्ही सुंदर संस्कृती निर्माण करा.'

भांडवलशाहीच्या विरोधात प्रगत देशांत होणारी आंदोलने हा कम्युनिस्टांचा डाव असल्याची भीती हे प्रचंड नरसंहारक शक्ती असणारे देश व्यक्त करतात. याचे कारण काही दशकांपूर्वी पांडेय यांनी दिले होते :

वे डरते हैं,
किस चिज से डरते है वे
तमाम धन-दौलत
गोला-बारुद पुलिस-फौज के बावजूद ?
वे डरते है की एक दिन
निहत्थे और गरीब लोग
उनसे डरना बंद कर देंगे.....

हो चिमिन्हपासून ते कॅस्ट्रोपर्यंत आणि ओजे मार्टिनपासून ते गोरख पांडेय किंवा पाशपर्यंत, अमेरिकी सामान्य नागरिकांपासून ते लोकशाही हक्कांसाठी जमलेल्या काही शे विद्यार्थ्यांना महाशक्ती घाबरतात ते हे सगळे त्यांना घाबरणे सोडतील या भावनेने. कॅस्ट्रो आणि चे गव्हेरा यांनी याच जाणिवेतून क्युबन क्रांती घडवली आणि ती यशस्वीही करून दाखविली.

अलिप्त राष्ट्रांच्या परिपदेचे स्वाभाविक नेते म्हणून फिडेल कॅस्ट्रो यांचे स्थान तर फारच प्रेरक ठरले. भारताच्या पंतप्रधान इंदिरा गांधी आणि फिडेल कॅस्ट्रो यांचे नाते केवळ राजकीय न राहता एका भावनिक प्रेरणेचे ठरले. अनेकदा या नेत्यांची भेट झाली होती. त्यामुळेच बांगलादेश मुक्तीच्या लढ्याला तात्विक मुद्द्यावर उघड पाठिंबा देताना त्यांनी अमेरिकन महासत्तेने दिलेल्या धमक्यांना भीक घातली नाही. १९९३ नंतर सुरू झालेल्या जागतिक व्यापार संघटनेच्या

वाटाघाटीमध्ये जेमतेम सव्वाशे कोटी लोकसंख्या असणाऱ्या क्युवाने विकसनशील देशांच्या बाजूने जी बाजू लढवत आणली, ती ऐतिहासिकच म्हणावी लागेल. या सर्वांमागील कारण फिडेल कॅस्ट्रो यांनी एका वैचारिक भूमिकेवर आणि जनतेच्या पूर्ण आणि उत्स्फूर्त पाठिंब्यावर आपल्या क्रांतीचे निशाण कायम ठेवले होते.

फिडेल कॅस्ट्रो यांचे नेतृत्व म्हणजे स्वप्न आणि वास्तवता यांची एक मोहिनीच होती, तर व्यक्तित्व म्हणजे आत्मसन्मान. रुबाव आणि शक्ती यांचे अभूतपूर्व मिश्रण होते. प्रत्यक्ष रणांगणांवरचा सैनिक, राजकीय नेता, लोकांना भुळ पाडणारा नायक आणि आंतरराष्ट्रीय मुत्सद्दी हे सर्वच ते सलगपणे एकाच वेळी अखंडपणे जगले म्हणूनच त्यांच्या या भूमिकांमुळे त्यांच्या व्यक्तित्वाच्या अखंडतेचा कधीही भंग झाला नाही. कारण त्यांना कोणत्याही भूमिका परक्या नव्हत्या. खरेतर त्या भूमिकांनाच नवा अर्थ त्यांच्या व्यक्तित्वामुळे मिळत होता. त्यामुळेच कम्युनिस्ट असले तरी त्यांना कटोरहृदयी कोणीच म्हणाले नाही.

'जीवनाची खरी गुणवत्ता ही ज्ञानात आणि संस्कृतीच्या निर्मितीत असते. वस्तूंच्या उपभोगात नव्हे.' हे त्याचे सार्वचन तर एखाद्या उपनिषदात शोभावे, असेच आहे. एकीकडे ट्रम्प विजयी होत असताना (८ नोव्हें.) कॅस्ट्रो अस्तंगत झाले. अवनतीचा एक फेरा पूर्ण झाल्यावर कदाचित विश्वाच्या समूह मनाला नवी जाग येणार असेल. ती जाग येईल तेव्हा जगाच्या सोवतीला कॅस्ट्रो असतील. ते अजरामर आहेत !

**End of An Era.
But revolutionaries
Like Fidel Castro....
Live forever and ever....
Red Salute.....**

बाबा, तुमच्यामुळेच मी...

तुमच्यामुळेच मी जगायला शिकलो
तुमच्यामुळेच मला जगण्याचा अर्थ कळाला
तुमच्यामुळेच मी एखाद्याच्या मनापर्यंत जाऊ शकलो
तुमच्यामुळेच मला प्रेमाचा अर्थ कळाला...

तुमच्यामुळेच आणि फक्त तुमच्यामुळेच
मी निसर्गात रममाण होऊ शकलो,
तुमच्यामुळेच या वेड्या चांदण्यांशी
रात्री एकटाच हसू लागलो...

तुमच्यामुळेच माझ्यामध्ये
प्रेमाचे पात्र भरून आले
धावताना थक्का लागला तरी
सावरत माधारी तुम्हीच आणलेत...

कधी गहिवरलो, कधी धुसफुसलो
मायेत परि तुमच्या चिंब भिजुनि गेलो
जिवापलीकडे जपले, इवलेसे घास भरवले
तुम्हीच मला सावली देण्यासाठी
वृक्षापरी ऊन सोसले.

तुम्ही नसता तर मी
क्षणभंगूर स्वप्नांसारखा जगलो असतो
फुलावरल्या नाजूक फुलपाखरासारखा
भावूक शब्दांवर खिळलो असतो...

तुम्ही आहात म्हणून तर आज
गुलाबाच्या काट्यात सुद्धा अर्थ आहे
पप्पा, तुम्ही आहात म्हणून तर मी
फक्त तुमच्यासाठी जगतो आहे...

नेहा राजेश सोनवणे
प्रथम वर्ष कला

माझी शाळा

शिकले मी येथे, घडले मी येथे ।
ज्ञान घेतले येथे, ह्या ज्ञानसागरातूनी ॥

वाचले मी, लिहिले मी ।
गायले मी, खेळले मी
ज्ञानिवांच्या माथेतूनी ॥

जीवनाचा पाया, येथेच भरला ।
बुद्धिच्या भिती, येथेच वांधल्या ।
ज्ञानाची इमारत, येथेच उभारली ॥

परिपक्व होऊनी ॥
अभ्यासाबरोबर संस्कार घडले ।
सर्वगुणसंपन्न होऊनि, ज्ञानामृत प्यसले ।
ह्या ज्ञानसागरातूनी ॥

शाळा माझी, मी शाळेची ।
ज्ञानमंदिर माझे, कसे उतरवू ।
ह्या ज्ञानमंदिराचे ओझे ॥

मोठी झाले; सर्व काही मिळवले ।
जीवनात उभी राहिले;
इथल्या ज्ञानवंतांच्या आशिष्याने ।
नाही विसरले अजुनी; त्या ज्ञानदात्यांना ।
दंडवत त्यांना; साष्टांग पुनः पुन्हा ॥

नमते मी, जोडते कर ह्या ज्ञानमंदिरा ।
ऋणी राहीन सदा, ह्या जीवनी ।
भरभराट होवो, ज्ञानसागराची सदा ॥

रोहिणी ज्ञानदेव निकम
तृतीय वर्ष कला

विभागीय संपादक

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'
- शिक्षणमहर्षी डॉ. वापूजी साळुंखे

प्रकाशनी धारा

२६. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१)

२७. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२)

२८. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (३)

२९. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (४)

३०. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (५)

३१. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (६)

३२. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (७)

३३. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (८)

३४. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (९)

३५. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१०)

प्रकाशनी धारा

३६. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (११)

३७. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१२)

३८. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१३)

३९. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१४)

४०. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१५)

४१. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१६)

४२. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१७)

४३. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१८)

४४. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (१९)

४५. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२०)

४६. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२१)

४७. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२२)

४८. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२३)

४९. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२४)

५०. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२५)

५१. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२६)

५२. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२७)

५३. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२८)

५४. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (२९)

५५. सप्टेंबर १९९७ विभागीय संपादक प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक (३०)

लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, आताश

बहादुरीय
२०१६-१७

(वरिष्ठ महाविद्यालय)

“जमीन जल चुकी है, आसमान टाकी है,
सूरखे फुएँ तुम्हारा इम्तेहान टाकी है,
बरस जाना इस बार वषट पर हे मेघा,
किसी टा मकान गिरघी है,
किसी टा लगान टाकी है !”

विभागीय संपादक: प्रा. डॉ. व्ही. एस. नाईक

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१) वात्सल्य व्यथा	शेखर प्रभाकर नवायणे	तृतीय वर्ष कला	४३
२) उत्तम खेती के लिए केंचुए की खेती	संचिता राजेंद्र पडवळ	प्रथम वर्ष कला	४४
३) कवि हरिवंशराय बच्चन और उनकी 'मधुशाला'	संस्कृती भानुदास फणसे	प्रथम वर्ष कला	४८
४) भ्रष्टाचार	अंजली हरिश्चंद्र अवघडे	तृतीय वर्ष कला	५१
५) रावण का चंदा	प्रियांका बचन निकम	द्वितीय वर्ष कला	५४
६) शहीद	वर्षा भिसे	प्रथम वर्ष कला	५६
७) 'श्यामची आई' में दलित संवेदना	मयूर प्रकाश सावंत	द्वितीय वर्ष कला	६०

पद्य विभाग

१) व्यथा पर्यावरण की....	कु.सारिका हिंदूराव भिसे	प्रथम वर्ष कला	४७
२) हम स्वप्न है देश के	कु.अंजली हरिश्चंद्र अवघडे		४७
३) वसुदेव कुटूंबकम	कु.ऋतुजा श्रीकांत विटकर	प्रथम वर्ष कला	५०
४) चाहत	आफरोजा सलमान बागवान	प्रथम वर्ष, कला	५३
५) यादें	पूजा अशोक सावळे	प्रथम वर्ष, कला	५३
६) हार नहीं होती	संकलन : रोहिणी उत्तम शिंदे	प्रथम वर्ष, कला	५५
७) भिकारी बच्चे का पोस्टमार्टम	कु.वर्षा भिसे	प्रथम वर्ष कला	६२
८) कुर्रें का मेंदक	कु.गितांजली जाधव	तृतीय वर्ष कला	६२

लघुकथा

वात्सल्य व्यथा

शेखर प्रभाकर नवाघणे
तृतीय वर्ष कला

अर्जुन अपने माता-पिता का इकलौता बेटा था। गिता और राम ने लाड़, प्यार के आँचल में ममता की छाँव तले उसे पालकर बड़ा किया और उसकी हर आरजू को पूरा करने को तत्पर रहते थे। जैसे-जैसे अर्जुन प्राइमरी से मिडिल, फिर मिडिल से हाईस्कूल का फासला तय करता रहा, उसकी खुबियाँ भी माता-पिता का प्यार दुलार पाकर निखरती रहीं। शकल सूरत से तो वह गठीला, सुंदर ही था, पर बुद्धिमान भी बहुत साबित हुआ।

जब वह कॉलेज पहुँचा तो माँ-बाप के सामने अमरिका जाकर पढ़ने की इच्छा प्रकट की और साथ में वह वादे भी करता रहा कि, वह पढ़ाई पूरी करके वापस आकर पिता के नक्शे-कदम पर चलकर, यहीं पर बसेरा डालकर उन दोनों की देखभाल भी करता रहेगा। इस प्रकार माता-पिता की ममता का कर्ज भी उतारता रहेगा, उसकी मीठी बातें और सलीकेदार सोच सुनकर गिता और राम बहुत खुश हुए और अपनी तमाम उम्र की जमापूँजी इस्तेमाल करके उसे बाहर भेज दिया। यूँ वक्त आने पर अर्जुन उनकी आँखों में नए सपने सजाकर उनकी आँखों से दूर चला गया।

पहले अर्जुन जल्दी-जल्दी उन्हे अपनी पढ़ाई के बारे में, माहौल के बारे में बताता, पर बहुत जल्द ही उन खतों की रफ्तार दीली पड़ गई और वक्त ऐसा आया कि, राम के लिखे हुए खतों का जवाब आना भी बंद हो गया। यूँ दो साल और बीत गए। निराशा आँखें उठाए हर सूनी इगार पर खत के इंतजार में पथराई आँखों से निहारा करती थी। और एक दिन इकिया एक बड़ा सा लिफाफा उन्हें थमा गया। जिसमें खत के साथ-साथ कुछ फोटो भी थे। जल्दी

में राम खत पढ़ने लगा जिसको सुनते-सुनते उसकी पत्नी गिता वही बेहोश हो गयी। ये अर्जुन की शादी के फोटो थे जो उसने वहाँ की अंग्रेज लड़की के साथ कर ली थी और खत में लिखा था - “पिताजी हम दोनों सिर्फ पाँच दिन के लिए आपके पास आ रहे हैं और फिर धुमते हुए वापस लौटेंगे।” एक खास बात है अगर हमारे रहने का इंतजाम किसी होटल में हो जाए तो बेहतर होगा। पैसों की जरा भी चिंता न किजीएगा।

खबर पढ़ते ही रामा का बदन गुस्से से थर-थर काँपने लगा, जिसे काबू में रखते हुए वह अपनी पत्नी को होश में लाने की कोशिश करता रहा और वही जमीन पर बैठकर बच्चों की तरह रोने लगा। उम्मीदें और अरमान सब बिखर गए, उनकी ममता का शीशमहल सामने टूटकर बिखर गया, जिसको अपने लहू से सोचा, वह अपनाइयत को भूलकर गैर देश को अपना मान बैठा, ऐसा बेटा गैरों से भी बदतर है, प्यार तो छोड़ो नफरत के काविल भी नहीं है। यही सब सोचते-सोचते रामा की आँखों में आँसू बहने लगे।

दूसरे दिन सुबह तार के जरीए बेटे को जवाब में लिखा “तुम्हारा खत पढ़ा, पढ़कर जो दिल को धक्का लगा है उसी को कम करने के लिए हम पत्नी-पत्नी कल तीर्थों के लिए खाना हो रहे हैं, कब लौटेंगे पता नहीं। और अब हमें किसी का इंतजार भी नहीं। इसलिए यहाँ आने की वजाय उस पराये मुल्क को अपना समझ कर नए रिश्तों को निभाने की कोशिश करना। यहाँ अब तुम्हारा कोई अपना नहीं है”.....रामा !

संशोधनपर

उत्तम श्वेती के लिए केंचुए की श्वेती

संचिता राजेंद्र पडवळ
प्रथम वर्ष कला

केंचुए को प्रकृति का हलवाहा कहा जाता है। इसीलिए यह प्राणी किसान के मित्र के रूप में प्रसिद्ध है। यह मिट्टी को उलट-पलटकर उसे रंध्रमय बनाता है, जिससे वह पोली हो जाती है। रंध्रमय मिट्टी में वायु संचार बढ़ जाता है और उसकी जल अवशोषण क्षमता भी बढ़ जाती है। एक अनुमान के अनुसार जहाँ केंचुआ युक्त मिट्टी वर्षा जल को १२० मिलीमीटर प्रतिघंटे की दर से अवशोषित करती है, वहीं बिना केंचुआवाली मिट्टी वर्षा जल को १० मिलीमीटर प्रति घंटे की दर से अवशोषित कर पाती है। इसके आलाव केंचुओं द्वारा मिट्टी की सतह पर छोड़े मल में पैराट्रोपिक झिल्ली होती है जो धूल के कणों से चिपककर मिट्टी की उपरी सतह को ढकती है जिससे उसका वाष्पीकरण रुकता है। इस तरह मिट्टी की जल अवशोषण क्षमता के साथ-साथ जलधारण क्षमता भी बढ़ती है। मिट्टी में उपस्थित फसलों के अवशेष और कार्बनिक पदार्थों को खाकर फिर से मल के रूप में परावर्तित करके यह जमीन की उर्वरता को बढ़ाने का महत्त्वपूर्ण कार्य तो करता ही है।

केंचुआ एनीलिडा संघ का सदस्य है। इसका शरीर लंबा, बेलनाकार, सममिती (सिमेट्रिक) खंडयुक्त होता है। शरीर में १०० से १२० खंड तक हो सकते हैं। इसका रंग तांबे (कॉपर) जैसा होता है।

पुरे विश्व में केंचुओं की ५३०० से भी अधिक प्रजातियाँ पाई जाती हैं। इनके आकार एवं कार्यपद्धति में

भी अंतर होता है। ये ८-१० सेंटीमीटर से लेकर २५ से ३० सेंटीमीटर तक लंबे हो सकते हैं। इसी तरह कुछ केंचुए जमीन की सतह पर काम करते हैं तो कुछ २५-३० सेंटीमीटर की गहराई तक सक्रिय रहते हैं। इनका बिल बनाने का तरीका भी बड़ा रोचक है। ये ऊपर से मिट्टी को खाते हुए जमीन में बिल बनाते चले जाते हैं। मिट्टी में उपस्थित कार्बनिक पदार्थों को पचाकर शेष मिट्टी को ये पिछले भाग (मल द्वारा) के द्वारा जमीन की सतह पर एकत्र करते जाते हैं। यह मल बरसात में केंचुओं के बिल के उपर नन्हें-नन्हें ढेरों के रूप में आसानी से देखा जा सकता है।

केंचुआ पालन -

पहले पहल केंचुए का वैज्ञानिक अध्ययन महान जीवविज्ञानी चार्ल्स डार्विन ने किया था। ४० वर्षों के विर्य परीक्षण के बाद सन १८८१ में उन्होंने मिट्टी के लिए केंचुओं के महान योगदान का अध्ययन प्रस्तुत किया था। उसके बाद से ही केंचुओं और मिट्टी के लिए उनकी उपयोगिता के संबंध में लगातार अनुसंधान किए जा रहे हैं। आधुनिक रासायनिक खेती में किटकनाशकों और उर्वरकों के अंधाधुंध इस्तेमाल से मिट्टी बर्बाद हो रही है। इन बर्बाद हो चुकी मिट्टियों को सुधारने के लिए वैज्ञानिक समुदाय केंचुओं की ओर आशा भरी निगाहों से देख रहा है। भारत सहित विश्व के अनेक देशों में केंचुआ पालन के संबंध में लंबे असें से प्रयास चल रहे हैं। सुखद यह है कि अब हमारे पास केंचुआ पालन की विकसित और सर्वमान्य तकनीक उपलब्ध है। भारत सहित अनेक देशों में विशाल मात्रा में केंचुआ खाद (वर्मी कंपोस्ट) का उत्पादन और उपयोग होना शुरू हो चुका है।

जहाँ तक अपने देश की बात है हरितक्रांती खेती में रासायनिक खाद और कीटनाशकों के प्रयोग से पूर्व यहाँ की मिट्टी जीवांश से भरपूर हुआ करती थी। खेतों में

कंपोस्ट और हरी खाद का व्यापक इस्तेमाल होता था। बरसात में खेतों में असंख्य केंचुएँ रेंगते हुए दिखते थे। लेकिन खेतों में रसायनों के अंधाधुंध इस्तेमाल से ये केंचुएँ तो समाप्त हुए ही मिट्टी के अन्य लाभदायक बैक्टीरिया भी नष्ट हो गए। मिट्टी बेजान हो गई। रासायनिक खादों के प्रति उसकी भुख बढ़ती गई। जलधारणा क्षमता घटने के कारण मिट्टी सिंचाई के रूप में और अधिक पानी की माँग करने लगी। इतना ही नहीं इस रासायनिक खेती से तैयार अनाज, फल तथा सब्जियों की पोष्टिकता घट गई। वे बेस्वाद हो गए। उर्वरकों और कीटनाशकों के अंधाधुंध इस्तेमाल से पर्यावरण भी प्रदूषित हुआ, जिसका दुष्प्रभाव मनुष्यसहित संपूर्ण जीव जगत को झेलना पड़ रहा है।

उक्त समस्याओं के मद्देनजर भारत सरकार तथा प्रदेश सरकारों के कृषि विभागों तथा कृषि संस्थाओं ने केंचुआ पालन को प्रोत्साहन देना शुरू किया। इसका असर भी हुआ है। तमाम जागरूक किसान आगे आए हैं। उन्होंने तकनीक का प्रशिक्षण लेकर केंचुआ पालन का काम शुरू किया है। उत्पादित वर्मी कंपोस्ट का वे अपने खेतों में तो इस्तेमाल कर रहे हैं। उपयोग से बची खाद को बेचकर अतिरिक्त आमदनी भी कर रहे हैं।

केंचुआ पालन हेतु उपयुक्त प्रजातियाँ: पुरे विश्व में पाई जानेवाली केंचुओं की प्रजातियों को मिट्टी में काम करने के आधार पर हम तीन भागों में विभाजित कर सकते हैं :

- १) एपजीइक - भूमि की सतह पर रहनेवाले केंचुएँ।
- २) एनीसिक - जमीन के मध्य सतह में रहनेवाले केंचुएँ।
- ३) एंडोजीइक - जमीन की गहरी सतह में रहनेवाले केंचुएँ।

भारतीय परिस्थितियों में वर्मी कंपोस्ट के लिए दो किस्मे सावत्तम पाई गई है :

- १) आइसीनिया फेटिडा
- २) यूडिलस युजिनी

आइसीनिया फेटिडा को रेड वर्म भी कहते हैं। उत्तर भारत में ज्यादातर इसे ही पाला जाता है। यह लाल भूरे या बैंगनी रंग होता है। इसकी उत्पादन क्षमता काफी अधिक तथा रखरखाव आसान होता है। यूडिलस युजिनी का उपयोग दक्षिण भारत में ज्यादा होता है। कम तापमान के साथ-साथ यह उच्च तापमान भी सहन कर सकता है।

वर्मीकंपोस्ट तैयार करना -

वर्मीकंपोस्ट किसी भी छायादार स्थान पर तैयार किया जा सकता है। यह स्थान ऐसा हो जहाँ पानी न एकत्र होता हो। वर्षा में इस स्थान पर छप्पर आदि डालना जरूरी है। ताकि केंचुओं को पानी की अधिकता में दिक्कत न हो।

सर्वप्रथम दो मीटर लंबे, एक मीटर चौड़े तथा आधा मीटर गहरे गड्ढे बनाए जाते हैं। आवश्यकतानुसार गड्ढे की लंबाई हो सकती है। गड्ढा बनाने के बाद गड्ढे की तली में ३-५ सेंटीमीटर मोटाई की ईंट या पत्थर की गिट्टी की तह बिछते हैं। उसके ऊपर मोरंग अथवा बालू की ३-५ सेंटीमीटर उंचाई की तह बिछाते हैं। बालू के ऊपर १२-१५ सेंटीमीटर मोटाई में अच्छे खेत की छनी हुई मिट्टी की तह बिछाकर बराबर कर देते हैं। इस मिट्टी के ऊपर पानी छिड़ककर नम कर देते हैं। मिट्टी में २५ प्रतिशत से अधिक नमी नहीं होनी चाहिए। इस प्रकार से मिट्टी, बालू एवं मिट्टी से बनाई गई तह केंचुएँ का विछौना (वर्मिबेड) कहलाती है।

गड्ढों की भराई के लिए दो दिन पुराना गोबर लेते हैं। ताजे गोबर का इस्तेमाल नहीं किया जाता क्योंकि उससे निकलनेवाली गर्म गैस से केंचुएँ मर सकते हैं। गोबर के साथ अन्य कृषि अवशेष, पत्तियाँ, साग सब्जियों के अवशेष आदि को छोटे-छोटे टुकड़ों में काटकर गोबर में मिला दिया जाता है। अब प्रति गड्ढा दो किलोग्राम केंचुएँ बिखेर कर

उसे जुट के बॉरे से ढक दिया जाता है। बॉरे पर प्रतिदिन आवश्यकतानुसार जल का छिड़काव किया जाता है ताकि गड्डे में पर्याप्त नमी बनी रहे। केंचुओं को काम करने के लिए ३०-३२ डिग्री सेल्सियस का तापमान आदर्श होता है। गड्डे में भरे गोबर और कृषि अवशेषों की सप्ताह में दो बार पलटाई करने से केंचुएं अच्छी तरह से काम करते हैं। और खाद जल्दी तैयार होती है।

गड्डे में वर्मी कंपोस्ट तैयार होने में ४५ से ६० दिन का समय लगता है। यह अवधि गड्डे में केंचुओं की संख्या और प्रबंधन पर निर्भर करती है। खाद तैयार होने के चार-पाच दिन पहले से गड्डे में जल छिड़काव बंद कर दिया जाता है। खाद को गड्डे से निकालकर छायादार स्थान पर सुखाकर २ मिलीमीटर के छन्ने से छान लिया जाता है। इस समय बढ़िया खुशबुदार, चाय के रंग की वर्मी कंपोस्ट प्राप्त होती है। छानने से प्राप्त केंचुओं को पूर्व की भाँति अन्य गड्डों में इस्तेमाल कर लिया जाता है।

सावधानियाँ -

प्रति सप्ताह वर्मिबेड को एक बार हाथ से पलट देना चाहिए ताकि गोबर पलट जाए और वायु संचार हो और वेड में गर्मी न बढ़ने पाए।

कभी भी ताजा गोबर का प्रयोग न किया जाए, क्योंकि ताजा गोबर गर्म होता है, इससे केंचुएं मर सकते हैं।

वेड में सदैव ३५-५० प्रतिशत नमी बनाए रखी जाए। इसके लिए मौसम के अनुसार समय-समय पर पानी का छिड़काव करते रहना चाहिए। वर्षा ऋतु में पानी छिड़काने की आवश्यकता बहुत कम पड़ती है। शरद ऋतु में दुसरे-तीसरे दिन पानी का छिड़काव एवं ग्रीष्म ऋतु में रोजाना पानी छिड़कना चाहिए।

साँप, मेंढक, छिपकली से बचाव हेतु प्लेटफॉर्म के चारों ओर मुर्गा-जाली लगानी चाहिए। दिमक, चिंटी से

बचाव हेतु प्लेटफॉर्म के चारों तरफ नीम का काढ़ा प्रयोग करते रहना चाहिए।

वेड का तापमान ८ से ३० डिग्री सेल्सियस के बीच होना चाहिए। १५ से २५ डिग्री सेल्सियस तापमान पर केंचुएं सर्वाधिक क्रियाशील रहते हैं तथा खाद शीघ्र बनती हैं।

हवा का संचार पर्याप्त बना रहे किंतु गेशनी कम से कम रहे इस बात का ध्यान रखना चाहिए।

वर्मी कंपोस्ट का उपयोग -

वर्मी कंपोस्ट फसलों, फूलों और बागवानी के लिए बहुत उत्तम खाद है, जिसका कोई विकल्प नहीं है। जिन फसलों पर इसका इस्तेमाल किया जाता है। उनके लिए न तो किसी अन्य उर्वरक की आवश्यकता होती है और न जिंक, सल्फर जैसे सुक्ष्ममात्रिक तत्वों की। कृषि विशेषज्ञों ने वर्मी कंपोस्ट की जो मात्रा फसलों के लिए निर्धारित की है, उनके अनुसार औद्योगिक फसलों जैसे जालू, टमाटर, गोभी, लौकी कद्दू, भिंडी, करेला आदि के लिए २ से ३ टन प्रति हेक्टेयर, धान्य फसलों जैसे धान, गेहूँ, ज्वार, बाजरा, मका, सरसों, मूँगफली एवं दालों आदि में २ से २.५ टन प्रति हेक्टेयर, मसालों की खेती जैसे प्याज, लहसून, मिर्च, अदरक, धनिया, हल्दी आदि के लिए २.५ से ३ टन प्रति हेक्टेयर नकदी फसलों जैसे कपास, गन्ना, तंबाकू, सोयाबीन आदि के लिए उसे ४ टन प्रति हेक्टेयर, फूलों की खेती के लिए ४ से ५ टन प्रति हेक्टेयर तथा औषधीय पौधों की खेती के लिए ५ से ६ टन प्रति हेक्टेयर प्रयोग किया जाता है।

वर्मी कंपोस्ट का लाभ -

- मिट्टी के भौतिक एवं जैविक गुणों में सुधार होता है।
- मिट्टी की जलधारण क्षमता तथा उसमें वायु संचार की वृद्धि होती है।

- मिट्टी में नाइट्रोजन स्थिरीकरण करनेवाली बैक्टीरिया की संख्या में वृद्धि होती है ।
- कुड़े-कचरे से होनेवाले प्रदूषण पर रोक लगती है ।
- फल, सब्जियाँ और खाद्यान्नों की उत्पादकता तथा गुणवत्ता में वृद्धि होती है । स्वाद भी बढ़ता है ।
- रासायनिक उर्वरकों की खपत घटती है जिससे पैसा बचता है और पर्यावरण की रक्षा होती है ।
- मिट्टी का पी-एच संतुलित रहता है तथा सूक्ष्ममायिक तत्वों का अभाव नहीं होता है ।
- वायु और जलप्रदूषण रूकता है ।
- केंचुआ पालन को कुटीरउद्योग की तरह बढ़ावा देकर रोजगार सृजित किए जा सकते हैं ।

वृथा पर्यावरण की....

कुड़ा, करकट और प्रदूषण जब धरती पर छाते है ।
बादल उठते आसमान में बिन बरसे ही जाते है ।
पालिथीन के थैले पाउच कचरा धरा पर फैल रहा,
धुआँ सड़न दुर्गंध शोलू-शो-गुल ये प्रदूषण है ।
कुड़ा, करकट और प्रदूषण जब धरती पर छाते हैं....

पानी की कमी होती जब जंगल यहाँ पर कटते है,
धरती बंजर होती जंतू, जीव वहाँ फिर मरते हैं ।
वृक्ष कटे बढ़े कटाव सरिता सुनी लगती है,
जल अभाव होने से पशु-पक्षी के नीड़ उजाड़े जाते है ।
कुड़ा, करकट और प्रदूषण जब धरती पर छाते हैं...

भू-मंडल भी खतरे में है छिद्र हुआ ओजोन परत में,
जल का भंडार भरा हो प्रदूषण न फैले जगत में ।
जल, थल, वायु स्वच्छ रहे हम वृक्ष लगाएँ मिलकर,
जल वन उद्यान सुगंधित फिर कैसा सौरभ लाते है ।
कुड़ा, करकट और प्रदूषण जब धरती पर छाते हैं....

कु. सारिका हिंदूराव भिसे
प्रथम वर्ष कला

हम स्वप्न है देश के

हम स्वप्न है देश के
देश का स्वाभिमान बढ़ाएँगे ।
हम एन.सी.सी के लाइले कैडेट,
दिन-दुःखियों का सहारा बनेंगे ।
चाँद की है सौगात हममें,
बना रहेगा रूतबा हमारा जग में ।
कोई करे जो हमसे बकवास,
हम कर दे उसका सर्वनाश ।
हममें निस्वार्थ सेवा भाव का संचार करना है ।
देश की सेवा के लिए सदैव तत्पर रहना है ।
हमें अपनी शक्ति को है दिखाना,
चाहे हमें पड़े आतंकवाद से लड़ना ॥
हमें सैनिक बन फर्ज को है निभाना,
अनुशासन और एकता से कदम है बढ़ाना ।
हमें चलते रहना है आँखों में सपने सजाये,
कल्पनाओं के पंख लगाये देश को ऊँचा उठाये
हम युवाओं की सेना
छोटी-सी सेना 'राष्ट्रीय छात्र सेना' ।
हम स्वप्न है देश के,
देश के खातीर चाहे पड़े हमे मरना ।

कु. अंजली हरिश्चंद्र अवघडे

व्यक्तिचित्रण

कवि हरिवंशराय बच्चन और उनकी 'मधुशाला'

संस्कृती भानुदास फणसे
प्रथम वर्ष कला

उत्तर छायावाद के लोकप्रिय कवि, 'हालावाद' के प्रवर्तक, कवि सम्मेलनों को नया मोड़ देकर धूम मचानेवाले, मधु, मस्ती, विद्रोह, वेदना, उत्साह, सुख-दुख, प्रेम, सौंदर्य, यौवन और जीवन के गायक, सहज-सरल-मधुर गीतकार, बहुआयामी साहित्यिक सशक्त हस्ताक्षर है हरिवंशराय बच्चन।

'बच्चन' ने १९३० से लिखना आरंभ किया। पहले वे किसी भी विषय पर दोहा सदृश्य पंक्तियाँ लिखते थे। यही उनके काव्य का श्रीगणेश था। उनके व्यक्तित्व के निर्माण में उनका पारिवारिक जीवन, तत्कालीन, परिस्थितियाँ उनके संस्कार, शिक्षा, अध्ययन, परिवेश, रुचि, विचार, चिंतन, मनन तथा जीवनदर्शन आदि का योगदान रहा है। इस बात का पता उनके काव्य में झाँककर देखने से ही मिलता है।

कवि बच्चन की कविता उनके अंदर की अभिव्यक्ति है। उनके जीवन में अनेक उतार-चढ़ाव आए। राह चलते-चलते कई मोड़ आए। मोड़ पर प्रिय जीवन जीकर देखा, मौज, मस्ती का आतम देखा, करुणा, दुःख का सागर देखा, बहुत कुछ खोया, थोड़ा-सा पाया। विषमता का जहर प्राशन किया। जीवन की अनुभूतियों को काव्य के माध्यम से अभिव्यक्ति दी। वैसे उनके कई महत्त्वपूर्ण काव्यसंग्रह हैं।

१९३३-३७ में मधुलोक. १. मधुशाला, २. मधुबाला, ३. मधुकलश का निर्माण हुआ।

उनकी पहली कृति मधुशाला मानी जाती है। मधुशाला ने देशभर धूम मचाई थी। बच्चन और मधुशाला एक प्रकार अभिन्न-से हुए थे ऐसा माना जाता है। बच्चनजी की मधुशाला को फारसी कवि उमर खैय्याम से प्रेरणा मिली।

साहित्य की वादियों में हरिवंशराय बच्चन की कृति 'मधुशाला' में अनेक क्रांतिकारी, मर्मस्पर्शी, रागात्मक एवं रहस्यपूर्ण भावों को हाला, प्याला, साकीबाला और मधुशाला के चार प्रतिकों के माध्यम से वाणी दी है। उस समय सामाजिक भेदभाव से समाज की एकता छिन्नभिन्न हो गई थी। अर्थाभाव, अज्ञान, अशिक्षा, समाज के उच-नीच, सदृश्य-अस्पृश्य, छुआ-छूत का बोलबाला था। विषमता, इर्ष्या, द्वेष बढ़ानेवाली स्थिती थी। उस समय इन सबको एक सूत्र में बाँधने का काम 'मधुशाला' ने किया।

“कभी नहीं सुन पड़ता, 'इसने
हा, सू दी मेरी हाला,
कभी नहीं कोई कहता, 'उसने
जूटाकर डाला प्याला'

सभी जाति के लोग यहाँ पर
साथ बैठकर पिते हैं;
सौ सुधारकों का करती है
काम अकेली मधुशाला।”

यहाँ पर जो समानता एवं सद्भाव है, सुधारणावादी लोगों में जो समानता है, वह केवल दिखावे की भावना होती है, आचरण नहीं। हमारा मंदिर-मस्जिद प्रेम, आत्मियता के बजाए धार्मिक कट्टरता और संकुचित दृष्टिकोण का अवलंब करते हुए एक-दूसरे को आपस में जलाते हैं, मिलाते नहीं।

“मुसलमान और हिंदू हैं दो,
एक, मगर, उनका प्याला,
एक, मगर, उनका मदिरालय,
एक मगर, उनकी हाला;
दोनों रहते एक न जब तक
मस्जिद-मंदिर में जाते;

वैर बढ़ाते मस्जिद-मंदिर
मेल कराती मधुशाला।”

एक बार गांधीजी ने उनकी ‘मधुशाला’ को सुना और उन्होंने बच्चन को मदिरा समर्थक न होने का प्रमाणता दे दिया। उनके सांप्रदायिक एकता की सराहना भी की।

“रात हुआ थम आने को है
ले अपनी काली हाला,
पंडित अपनी पोथी भूला,
साधू भूल गया माला,

और पुजारी भूला पूजा,
ज्ञान सभी ज्ञानी भूला,
किंतु न भूला मरकर के भी
पिनेवाला मधुशाला।”

उपर्युक्त पंक्तियाँ बच्चन जी ने मधुशाला में उन लोगों के लिए लिखी है, जो अपना अस्तित्व खोए हुए हैं।

“पंडित, मोमीन, पादरियों के
फंदो को जो काट चुका,

कर सकती है आज उसी का
स्वागत मेरी मधुशाला।”

पंडित, मौलवी सच्ची भक्ति का मर्म नहीं समझते थे। कर्मकांडों की मनमोहिनी कुहेलिका में उलझकर दिग्भ्रमित कर देते हैं। अनिर्णय के हिचकोलों में झुलाकर भटका देते हैं। उनका स्वागत मधुशाला करती है। इसी प्रकार अनेक परिपक्व विचारों की प्रस्तुति से ‘मधुशाला’ का आँगन सजा हुआ है। शेक्सपियर का कहना है “मदिरालय की यह विशेषता है, इनमें शब्द, विचार और भाव हृदय की समतल धरा पर एकत्र होकर आगे बढ़ते हैं और स्वर्ग तक अर्थात् जनमत तक पहुँचते हैं।”⁴

कलानिरपेक्ष जीवन मूल्यों को बड़ी परिपक्वता से मधुशाला से ‘मधुशाला’ की माला में पिरोया गया है। क्षणभंगुरता के विरोध में खड़ी ‘मधुशाला’ शाश्वत अस्तित्व का परिचायक है।

“लूटे खजाने नरपतियों के
गिरी गढ़ों की दिवारें;

रहे मुवास्क पिनेवाले,
सुली रहे यह मधुशाला।”⁵

बच्चन की मधुशाला पर नियतिवाद का काफी प्रभाव रहा है। यह एक प्रकार का आस्तिकवाद है। उसके अनुसार सभी घटनाएँ पूर्ण नियत हैं। उसी के अनुसार सब घटीत होता है।

नियती के आघात से कभी उनके सपने चूर-चूर हुए थे। उस वक्त उनके मन का समस्त सुख-दुख, संतोष एवं असंतोष कविता के माध्यम से प्रकट होकर पूर्ण वेग से ‘मधुशाला’ के रूप में प्रकट होकर आने लगा।

“बह हाला, कर शांत सके जो
मेरे अंदर की ज्वाला।

जिसमें मैं विवित-प्रतिविवित
प्रतिफल, वह मेरा प्याला।

मधुशाला वह नहीं, जहाँ पर

मदिरा बेची जाती है ।

भेट जहाँ मस्ती की मिलती
मेरी तो वह मधुशाला ।”¹⁹

आह, जीवन की मदिरा जो हमे विवश होकर पिनी पड़ी है, कितनी कड़वी है । यह मदिरा उस मदिरा के नशे को उतार देगी, दुर्दम्य काल, निर्भय कर्म और निर्दय नियति के कर कठोर कुटिल आघातों से रक्षा करेगी, क्षीण, शुद्र, क्षणभंगुर, दुर्बल मानव के पास जग-जीवन की समस्त आधि-व्याधियों की यही एक महौषधी है ।

वसुदेव कुटुंबकम्

कु. ऋतुजा श्रीकांत विटकर
प्रथम वर्ष कला

जो विद्वतजन इनकी हाला, मधुशाला पर आक्षेप उड़ाते हैं, वे भूल जाते हैं कि ये केवल प्रतीक हैं । बच्चनजी ने हमें मदिरालय जाने-पिने के लिए शब्दशः नहीं उकसाया है ।

महाकवि सुमित्रानंदन पंत के शब्दों में “मधुशाला की मादकता अक्षय है । ऐसे पावन, मादक, मस्ती भरे काव्य को महक में जो जीवन के हर पहलू से जुड़ा हो, जिसे पढ़ते हुए स्वयं को अपना होना भी याद न रहे । जिसका कण-कण अपना प्रतीत हो, कौन काव्य प्रेमी है जो अपने आपको खोना न चाहेगा ।”

मानव सब सदस्य हो इसके विश्व एक परिवार बने ॥
अराजकता, अक्रामकता, आतंकवाद को चूर करे ।
कर शस्त्रास्त्र नष्ट युद्धों की आशंका को दूर करे ॥
प्रेम, अहिंसा, शांति, स्नेह का मिल प्रचार भरपूर करे ।
विश्व-शांति का सुप्रबन्धन मिल-जुलकर सभी जरूर करे ।
भेद-विभेद नष्ट हो जग से, सब संयुक्त संसार बने ॥
बहुत विविधता पूर्ण सही पर एक नस्ल है मानव की ।
शांति सुखी रहकर विकास ही लक्ष्य प्राप्ति है जीवन की ।
विविध देश के नागरिकों में प्रेम प्रीति सब भाँति बढ़े ।
धरती एक देश हो इसकी नागरिक मानव जाति बने ॥
शांति-समन्वय सामंजस्यमय एक सुखी संसार बने ॥
विश्व समस्त एक मानवता का सुंदर गृह बन जाए ।
रहे विविधता किंतु एकतापूर्ण राष्ट्रकुल बन जाए ।
सर्वश्रेष्ठ अधिकारोंवाली मानव-संसद बन जाए ॥
परामर्श-हित अंतरराष्ट्रीय सहायक भाषा बन जाए ॥
एक सूत्र में गठित विश्व की सर्वोपरी सरकार बने ॥
संभूति की समस्त सरिताएँ सदा स्नेह रस सरसाएँ ।
जग में जितने जल-प्रपात हैं शांति सुधारस बरसाएँ ।
सभी चराचर जीवन जगत के मेल-मुहब्बत दरसाएँ ।
सभी पक्षिगण कलख करके प्रेम भरे गाने गाएँ
हो सार्थक ‘वसुधैव कुटुंबकम्’ शीघ्र सपने साकार बने ॥
विश्व एक परिवार बने ॥

वैचारिक लेख

भ्रष्टाचार

अंजली हरिश्चंद्र अवघडे
तृतीय वर्ष कला

'क्या हो गया है तुझे पायिक,
क्यों धर्म पथ से भटक गया,
इसे भ्रष्ट चक्र से जकड़ गया ।
उट जाग गफलत में क्यों पड़ा ।
मनुष्य है, मनुष्यता को जान
क्यों हो रहा है विकट नादान ।
यह है जीवन का पतन
जिसे समझ रहा तू सनातन ॥'

भ्रष्टाचार एक ऐसा शब्द जो अपने आप में अनेकों दुषित भावनाओं और विचारों को आत्मअंगीकृत किए हुए है । वर्तमान में भ्रष्टाचार हमारा राष्ट्रीय चरित्र बना हुआ है । जिस प्रकार से इंग्लैण्ड के लोग देशभक्त होते हैं । जपान के लोग परिश्रमी होते हैं तथा फ्रांस के लोग सौंदर्य प्रेमी होते हैं । यदि संदर्भित परिप्रेक्ष्य में भारतीयों की भुलभुल विशेषता बनानी हो तो कह सकते हैं अधिकतर भारतीय भ्रष्टाचार के दलदल में फसे हुई हैं । इसलिए भ्रष्टाचार हमारा राष्ट्रीय चरित्र बन गया है ।

सदाचार की महिमा पर मनीषियों ने न जाने कितना साहित्य रच डाला । गुरुओं ने शिष्यों को सत्य वेद, धर्म चर के उपदेश देते-देते जीवन व्यतीत कर दिया । किंतु वे मनुष्य के आचरण को भ्रष्ट होने से नहीं रोक पाए । आज तो वित्त यत्नेन संरक्षित जीवन का आदर्श बन गया है ।

भ्रष्टाचार की कोई एकमात्र परिभाषा देना कठिन है । भारत में बोफोर्स तोपों की खरीद में दलाली लेना भ्रष्टाचार माना गया । किंतु तोप निर्माताओं के देश में यह व्यवसाय

का नियमित अंग है । हवाला को भारत में बोफोर्स तोपों की खरीद में दलाली लेना परंतु दुबई में इस पर किसी को ऐतराज नहीं है ।

भ्रष्टाचार शब्द पर यदि हम दृष्टिपात करते हैं तो हम पाते हैं । यह दो शब्दों के संयोग से मिलकर बना है । वे हैं भ्रष्ट+आचार अर्थात् सदाचार के प्रतिकूल आचरण ही भ्रष्टाचार है ।

अन्य शब्दों में परिभाषित किया जाए तो जो आचरण नैतिकता, मानवता और सच्चरिता के प्रतिकूल है । जो समाज द्वारा स्वीकृत आदर्शों या नियमों का उल्लंघन करते हैं, वे भ्रष्टाचार की परिधी में आते हैं ।

मनुष्य को आचरण से भ्रष्ट करनेवाली उसकी मानवीय दुर्बलताएँ ही भ्रष्टाचार का प्रमुख कारण है । आज की उपभोग-मूलक जीवनशैली के चलते मनुष्य को पथभ्रष्ट के कुछ परंपरागत कारण भी बताए जाते हैं । जैसे-गरीबी पारिवारिक उत्तरदायित्व तथा विशिष्ट जीवन स्तर बनाए रखने की ललक । ये सभी कारण उपेक्षणीय तो नहीं हैं पर आज के भ्रष्टाचार के मुल में तो सुख सुविधाओं की लालच ही है । आज भ्रष्टाचार समृद्ध जीवन की प्राप्ति का 'शार्टकट' बना लिया गया है ।

वही दुसरी और उच्चस्तरीय भ्रष्टाचार को विश्लेषित करने पर हमें यह अभिज्ञानित होता है कि इस तरह के भ्रष्टाचार के कारण भी उच्चस्तरीय होते हैं । अंतरराष्ट्रीय राजनीतिक कुचक और विराट व्यावसायिक प्रतिष्ठानों के बाजार हित भी उच्च कोटी के भ्रष्टाचार को जन्म देते रहे हैं ।

कुल मिलाकर जीवन मूल्यों के प्रति बढ़ती उदासीनता और अनादर ही इस स्थिती के लिए जिम्मेदार है। आदर्श नैतिकता, चरित्र धर्म और जिम्मेदार है। सामाजिक उत्तरदायित्व सभी को रोदंता हुआ आज का मनुष्य समृद्धी और उपभोग मूलक जीवन शैली रूपी मृग मरीचिका के पिछे अन्यायुंध भागा ही जा रहा है।

हरि अन्नन्त हरि कथा अनन्ता की भौति आज भ्रष्टाचार भी अन्नन्त रूपधारी, सर्वव्यापक परमब्रह्मा को भी मानो विद्रा रहा है। उसकी कथाएँ भी अनन्त है, रोचक है, हर विक्राज भक्त के मानस पटल पर श्रद्धा, भक्ति उपजानेवाली है। अस्तुतः भ्रष्टाचार का आधार तो मनुष्य की मनोवृत्ति है, न कि कोई विशेष पेशा या पद। गिरनेवाले के लिए तुच्छ लाभ भी बड़ी चीज हो जाती है और दृढ़ चरित्र के लिए बड़े से बड़ा प्रलोभन भी प्रभावहीन हो जाता है। यही वजह है कि आज हर पद और पेशा भ्रष्टाचार के एक से एक कलंकित दिखाई देता है।

धर्म के नाम पर ठगी और पाखण्ड धार्मिक भ्रष्टाचार है। व्यापार के नाम पर कालाबाजारी मिलावट, अनियमित दलाली और कमीशन भ्रष्टाचार है। राजनीति की आठ में जनभावनाओं का शोषण दल-बदल पद के लिए बिक जाना आदि नैतिक भ्रष्टाचार के ही स्वरूप है।

भारत में कृष्ण मेनन के समय का जीव खरीद काण्ड इंदिरा गांधी के समय नागरवाला काण्ड, राजीव गांधी के समय का बोफोर्स, तोप दलाली काण्ड नरसिंह राव का रिश्वत प्रकरण और अटलबिहारी वाजपेयी के समय का पेट्रोल पंप आवंटन काण्ड तथा तहलका प्रकरण हुए हैं। नरसिंह राव के समय में तो हर तिसरे दिन एक नया भ्रष्टाचार उजागर हुआ था।

आज राजनीतिक और प्रशासकीय भ्रष्टाचार वरम सीमा पर चल रहा है। बड़ी-बड़ी धवल छवियाँ कालीख से पुती नजर आ रही है। आज के समय में हो रहे भ्रष्टाचारों

के परिप्रेक्ष्य में यदि यह कहा जाए तो कोई अतिशयोक्ती नहीं होगी कि भ्रष्टाचारों को संख्या की सीमा में बाँधना उतना ही दुर्लभ कार्य है। जितना कि सीमा में बाँधना उतना ही दुर्लभ कार्य है। जितना की आकाश से तारों की संख्या को जानना और प्ररिथिवद्व कर पाना।

भ्रष्टाचार को निवारित करने का प्रयास तो हर समय होता रहा है। मनुष्यों को भ्रष्टाचार के प्रति जागृत करने के लिए उचित ही कहा गया है कि.....

‘ये जहरे हलाहल है, मुसाफिर

है वही नावों।

मालूम नहीं इसको, अंदाज पिये का।’

भ्रष्टाचार तो हर समय थोड़ा बहुत रहा है। लेकिन वह आटे में नमक के बराबर चलता था। आज तो लूट की छुट मिली हुई है। जिसको जहाँ अवसर मिल रहा है। मनुष्यों को भ्रष्टाचार के प्रति जागृत करने के लिए उचित ही कहा गया है कि हाथ कि सफाई प्रदर्शित कर रहा है। सार्वजनिक जीवन में व्याप्त इस कैसर से छुटकारा पाना। सरल काम नहीं है। यदापि आज न्यायपालिका भ्रष्टाचार के विरुद्ध बहुत सक्रिय है, किंतु केवल इसी से रोग का निवारण नहीं है। मूल समस्या तो चरित्र के पतन की है। और चरित्र का कही से आयात नहीं किया जा सकता है और यदि कुछ किया जा सकता है तो वह है चरित्र का शोधन। भ्रष्टाचार निवारण हेतु कठोर दण्डात्मक कार्यवाही के साथ-साथ देश की भावी पिढ़ी को चरित्रवान बनाना भी अनिवार्य है। केवल चरित्रवान युवा ही देश को भ्रष्टाचार से बचा सकते हैं। जनता को भी भ्रष्ट राजनीतिज्ञों तथा व्यक्तियों का बहिष्कार करना होगा। जनता को इस तथ्य से भी भलीभाँति परिचित होना होगा कि -

“माना की बहुत आसान है भ्रष्टाचारी बन जाना।

फिर भी इतना मुश्किल तो नहीं सदाचारिता अपनाना।”

भ्रष्टाचार एक ऐसा धुन है जो पूरे राष्ट्र को भीतर ही भीतर खोखला कर डालता है। श्रेष्ठ से श्रेष्ठ योजनाएँ और कठोर से कठोर कानून भी तब निरर्थक और प्रभावहीन हो जाते हैं। जब उनको लागू करनेवाले स्वयं भ्रष्ट हो। भ्रष्टाचार से फल-फूलित वर्तमान परिवेश से अधोलिखित कथन सत्य ही प्रतीत होता है कि -

“मूठ छिपाए बेचारी सदाचारिता खड़ी।
और ईमानदारी जमी पर है पड़ी।
सत्य की चिताओं का जो चंदन बने,
कौन तैयार ऐसे हवन के लिए ॥”

भ्रष्टाचार वह रोग है, जिसके लिए साधारण औषधियों से कोई लाभ नहीं होनेवाले हैं। अब तो निर्भय शल्यक्रिया

से ही राष्ट्र पुरुष के प्राण बचाए जा सकते हैं। भ्रष्टाचार के लिए सबसे अधिक उत्तरदायी देश के राजनीतिक तंत्र है। यदि समय रहते जनता ने इनको इनके दुष्कर्मों का उचित दण्ड न दिया तो ये देश को निश्चित ही ससातह में ले जायेंगे।

संक्षेप में यदि कहाँ जाए तो भ्रष्टाचार के प्रति जागृति और नैतिक मूल्यों को आत्मसात करके ही हम भ्रष्टाचार मुक्त समाज के अपने सपने को साकार कर पाएँगे और देश के स्वर्णिम भविष्य के पथ को प्रशस्त कर पाएँगे।

चाहें

आफरोजा सलमान बागवान
प्रथम वर्ष, कला

अगर पास होते तो बताते
कितना प्यार हैं तुम्हें करते,
ऐसी क्या बात है तुममें
जो हम इतना मरते हैं।
पलकें खुली हो या हो चंद,
तस्वीर तुम्हारी ही पाते हैं,
सतरंगी सपनों के संग
साथ तुम्हारा सजाते हैं।
करें तुम्हारा जिक्र कोई
लाज से हम भर उठते हैं,
खुदा के बाद लेना हो कोई
तो तुम्हारा ही नाम लेते हैं।
साथ तुम्हारा मिले न मिले
खुशियाँ तुम्हारी चाहते हैं,
किया न किसी ने प्यार में
ऐसा कुछ करना चाहते हैं।

यादें

सब कुछ भूल सकते हैं
लेकिन नहीं भूल सकते यादें
भूलने की कोशिश करें लास
याद तो आती ही हैं यादें।
अपने और बेगाने में फर्क
दिखाती हैं यादें।
कुछ समझ में न आए
परेशान करती हैं यादें
अहम पहलू ज़िंदगी का यादें
ज़िंदगी शुरू और खत्म यादों से
यादों से दोस्ती करके जीवन
जीना आसान होता है
यादें जीवनभर देती साथ
यादें तो बस यादें होती हैं।

पूजा अशोक सावळे
प्रथम वर्ष, कला

व्यंग्य लेख

रावण का चंदा

प्रियांका बबन निकम
द्वितीय वर्ष कला

राम के लिए कोई चंदा नहीं माँग रहा था हालांकि वे वनवासी थे। उनके पैरों में जुते नहीं थे, सिर पर छता नहीं था, रहने को झोपड़ी भी स्थायी नहीं थी पर उनके लिए कोई चंदा नहीं माँग रहा था।

दशहरे की सुबह दस लोगों की भीड़ मेरे एक वी.एच.के वाले बंगले में घुस आई। “एक ने कहा रावण के लिए चंदा दो श्रीवास्तव।”

मैंने कहा रावण के लिए चंदा रावण से माँगो। राम के दास से क्यों माँगते हो? एक हँसने लगा बोला अरे हम रावण जलाने के लिए चंदा माँग रहे हैं। मैंने कहा “मैं नहीं चाहता कि रावण जले।” वे भींचक हो गए। दूसरे ने पुछा “आप पहले आदमी है जो नहीं चाहते कि रावण जले। क्यों भाई? इस बार हम भ्रष्टाचार का रावण जलाएँगे। मैं काँप गया, मैंने जवाब दिया, मुझे लड़की की शादी के लिए भविष्य निधी से ऋण निकलवाना है और अर्जित अवकाश स्वीकृत करवाना है और बगैर रिश्वत दिए यह काम होगा नहीं। आप लोग रावण यदि सचमुच जला देंगे तो मेरी फाइल हर कदम पर अटकने लगेगी। कृपया इस वर्ष रावण न जलाएँ। मेरा काम निकलने के बाद उसे जलवा दिजिए। आप क्यों एक स्थापित व्यवस्था को खत्म करना चाह रहे हैं। यदि भारत से रिश्वत और भ्रष्टाचार मिटा देंगे तो भारत तो प्रगती ही नहीं कर पाएगा, स्थिर होकर रहा जाएगा।

“जी.पी.एफ.” मैंने कहा तो हिंदी में बोलो चौथे ने झिड़का।

अच्छा आपका ड्राइंग रूम कहाँ है? वही बैठकर बातें करते हैं। पाँचवे ने कहा आप ड्राइंग रूम में ही है। मैं बोला “यह तो बरांड़ा है।” छठवे ने कहा सही है। मैंने उसका ज्ञान बर्द्धन किया। आप खड़े रहेंगे तो यह बरांड़ा है और बैठ जाएँगे तो ड्राइंग रूम। यहाँ कुर्सियाँ तो तीन ही हैं; सातवे ने कहा सही है। यह भी द्वितीय हस्त की यानी सेकेंड हैंड है। यही अंदर भोजन के कमरे की कुर्सियाँ बन जाती है।

और वेडरूम कितने हैं? आठवे ने वेडरूम में रस लेते हुए पुछा यदि छप जाए तो इस व्यंग्य लेख को पढ़ लेना। उसमें पहले ही लिखा जा चुका है। शयन कक्ष के बारे में।

आपके मकान में लेटरिन, बाथरूम कितने हैं, नववे व्यक्ती ने मकान के अंदर घुसते हुए कहा अब रहने दिजिए। मैंने सावधान करते हुए कहा तीन गुणित दो की लेटरिन और पिछे फट्टों से घिरा बाथरूम है। ये दोनों क्रियाएँ आप अपने घर जाकर कर लीजियेगा।

हाँ तो चंदे के बारे में बात करे। दसवे ने कहा “मैंने उन्हें ज्ञान दिया अगर पाँच से ज्यादा आदमी किसी का धन बगैरह छिनते हैं तो डाका होता है।”

सही है। दसों के साथ बोले, चंदा कोई सीधी तरह देता भी नहीं है। इन चंदा न देनेवालों के कारण ही रावण नहीं मर रहा है।

मैंने उनका रास्ता मोड़ने की कोशिश की। मेरे बड़े साहब से क्यों नहीं माँगते। उनमें से एक बोला उन्होंने

मात्र पाँच हजार रुपये दिए और बोले कि इस साल रिश्वत कम मिली है। अभी साले श्रीवास्तव ने भी रिश्वत नहीं दी। सरकारी आवंटन में से भी गबन कम करवाया और नेताजी और मेरे उच्च अधिकारियों ने महँगाई का रोना रोकर रेट्स भी बढ़ा दिए साले। आप एक साल में ही रावण को क्यों नहीं जला देते। मैंने पूछा मजबूरी है। मोटा आदमी बोला विजयादशमी हर साल आती है तो रावण हर साल जलाना पड़ता है। मैंने मजबूरी से जवाब दिया इस वर्ष रावण जलाने में मैं आपकी सहायता नहीं कर सकता। मुझे अभी तक वेतन नहीं मिला है। जब से सरकार ने तीन महिने का बजह स्वीकृत करवाने का प्रावधान करवाया है। उच्च अधिकारी हम तृतीय वर्ग के कर्मचारियों का वेतन निकलवाना भूल जाते हैं, खुका नहीं भुलते। उच्च अधिकारी “मुर्दाबाद इंकलाब जिंदाबाद” मेरे मुँह से नारे स्वयं निकलने लगे।

उस मोटे आदमी का पतला चमचा मुझे धमकाता हुआ बोला, बाँस यह नहीं चाहता कि रावण मेरे मगर एक

हार नहीं होती

‘लहरों से डर कर नौका पार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की हार नहीं होती’
नहीं चींटी जब दाना लेकर चलती है,
चढ़ती दीवारों पर सौ बार फिसलती है,
मन का विश्वास रगों में साहस भरता है,
चढ़कर गिरना गिरकर चढ़ना नअखरता है,
आखिर उसकी मेहनत बेकार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की हार नहीं होती।
डुबकियाँ सिंधु में गोता खोर लगता है,
जा जाकर खाली हाथ लौट आता है,
मिलते न सहज मोती गहरे पानी में,

कायर आदमी के कारण हम क्रांती तो नहीं रोक सकते। कहे तो इसके कपड़े उतरवाकर हम इसे क्रांतिकारी बना दे और क्यों न इसी के एक वी.एच.के. वेडरूम, हॉल, किचन की लंका में साले पटाखे भरकर आग लगा दे।

उस मोटे आदमी को उस अँधेरे में भी प्रकाश की किरण दिख गई। बोला नहीं श्रीवास्तव एक मजबूर आदमी है। हम इसकी मजबूरी का भी फायदा दो तरह से उठाएँगे। एक तो इसके अधिकारी को ब्लेकमेल करते हैं और उससे पैसा ऐंठते हैं। उसे इस शर्त पर ब्लेकमेल करेंगे कि वह इसका पैसा न निकाले और दुसरी और दिवाली पर इसके पटाखों के लिए मोहल्ले से चंदा माँगने लगे।

मैं चिल्लाया रुको रावणों मुझसे ये पाँच रुपये ले जाओ ये रावण जलाने के लिए नहीं दे रहा। यह तो इसलिए दे रहा हूँ कि तुम लोग मेरे नाम पर भीख न माँगना।

बढ़ता दूना उत्साह इसी हैरानी में,
मुट्ठी उसकी खाली हर बार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की हार नहीं होती।
असफलता एक चुनौती है -स्वीकार करो,
ब्या कमी रह गई देखो और सुधार करो,
जब तक न सफल हो नींद चैन की त्यागो तुम,
संघर्षों का मैदान छोड़ मत भागो तुम,
कुछ किए बिना ही जय जय कार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की हार नहीं होती।

संकलन : रोहिणी उत्तम शिंदे
प्रथम वर्ष, कला

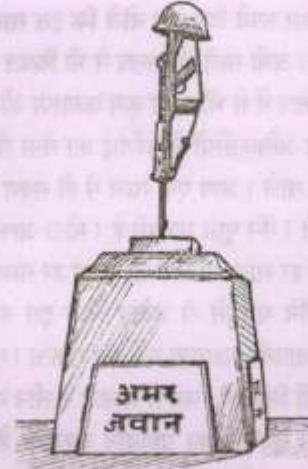
कहानी

शहीद

वर्षा भिसे
प्रथम वर्ष कला

उसके लिए अच्छे-बुरे, पाप-पुण्य या हित-अहित की कोई सीमा रेखा नहीं थी। कुछ एक समान। फिर सब कुछ मूल्यहीन। एक समान, क्योंकि उसका कोमल मन अभी प्रभेद की सूक्ष्मता का फर्क नहीं समझता था और मूल्यहीन, क्योंकि अभी उसकी छोटी-सी दुनिया में अच्छे-बुरे की कोई खास पहचान नहीं थी।

दस साल का लड़का लुलु को सिर्फ इतना पता है कि उसके पापा रामहरि नायक शहीद हुए हैं। कश्मीर सीमा पर पेट्रोलिंग ड्यूटी करते समय पाकिस्तानी सेना की गोली से उसके पापा की मौत हुई है। उस दिन पापा की मौत की खबर पहुँचते ही उसकी आँखों के सामने चाची, बुआ और गाँव की मुँह बोली बहनों ने आकर माँ को विधवा रूप में बदल डाला। रंगीन साड़ी के बदले उसे सफेद साड़ी पहनाई। हाथों में पहनी हुई काँच की चुड़ियाँ निकालकर तोड़ डाली। उसकी माँ से सिद्ध की लकीर मिटा दी। लुलु को सिर्फ इतना पता है कि उसके पापा की मौत हुई है। इसलिए माँ विधवा हो गई। अब उसकी माँ न तो कभी रंगीन साड़ी पहनेगी और न ही काँच की चुड़ियाँ खरीदेगी। उसके चेहरे पर बिंदी अच्छी जचती थी, लेकिन अब उसे बिंदी लगाना मना है। लुलु जानता है कि पापा की मौत के बाद अब उसकी माँ अकेली हो गई है। लेकिन यह अकेलापन जैसे उस पर लाद दिया गया हो। घर में दादाजी से लेकर चाची तक सभी माँ को अपने से अलग रखते थे। गाँव के आस-पड़ोसवाले माँ को अपने से अलग रखते थे। गाँव के आस-पड़ोसवाले माँ को देखते ही

दूर हट जाते। पापा की मौत के बाद जैसे उसकी माँ सहसा किसी पाप से जुड़कर पापी बन गई हो।

लेकिन जिस दिन पापा की मौत की खबर गाँव में पहुँची, उस दिन पूरे गाँववालों ने उसके पापा की वाहवाही की। उसे याद है, उस दिन गाँव के सरपंच से लेकर स्कूल के प्रधान शिक्षक तक सभी ने उसके घर आकर दादीजी और माँ को लाखों बधाइयाँ दी थी।

“रामहरी ने शहीद होकर हमारे गाँव का नाम रोशन किया है।”

“रामहरी ने गाँव का मान बढ़ाया है।”

“रामहरी ने जान देकर ओड़िशा के इतिहास में हमारे गाँव का नाम लिखा है।” और ऐसी ही कितनी बातें।

माँ की गोद में लेटे हुए लुलु को इन बातों से कोई तसल्ली नहीं होती थी। पाकिस्तानी सेना की गोलियों से तो पापा की मौत हुई। इसके लिए इतनी वाहवाही क्यों? मन-ही-मन लुलु को गुस्सा आ रहा था कि उसके पापा की मौत पर गाँववाले दुखी होने की बजाए शावाशी दे रहे हैं। लोग इतने अविवेकी कैसे हो सकते हैं। लेकिन माँ वैसे ही निर्जीव पड़ी थी। कितने लोग आकर पापा के

शहीद होने की बधाई देते थे। फिर भी माँ वैसे ही निश्चल बैठी थी। कोई प्रतिक्रिया नहीं। जैसे वह गुँगी और बहरी एक ही साथ हो गई हो।

पापा की मौत की खबर आने के दस दिन बाद एक ताबूत में बंद उनकी लाश गाँव में पहुँची। दादाजी, चाचा और ताऊ ने भुवनेश्वर के हवाई अड्डे पर आकर पहले पापा की लाश सरकार से प्राप्त की। उनके साथ लुलु भी गया था। हवाई जहाज से लाश नीचे उतारते वक्त और उसके बाद हवाई अड्डे पर जैसा उत्सव मनाया गया उसे देखकर लुलु दंग गया। कुछ लोग सैल्यूट मार रहे थे तो कई लोग फूलों की माला पहना रहे थे। भीड़ में खड़े लोगों की 'रामहरी अमर रहे' की आवाज से पूरा हवाई अड्डा गुँज रहा था। दादाजी का हाथ जोर से पकड़कर लुलु आश्चर्य भरी निगाहों से पापा के ताबूत को देख रहा था। इतनी भीड़ में सिर्फ वह अपने पापा के चेहरे को ढूँढ़ रहा था और माँ के आँसू भरे चेहरे को याद कर रहा था। लेकिन ताबूत के अंदर उसके पापा हमेशा के लिए सो चुके थे। उनकी प्रशंसा या जय-जयकार क्या उन्हें सुनाई देती होगी या माँ के करुण आँसू उन्हें विचलित कर पाएँगे? लुलु अपनी बालबुद्धि से इतना ही समझा है कि उसके पापा अब सबसे बहुत दूर जा चुके हैं। मरे हुए इंसान सामने अगर धरती फट जाएगी तो भी उसकी चिरनिद्रा कभी नहीं टूटेगी। उसके पापा तो हमेशा के लिए सो चुके हैं। गाँव में भी बड़ी धुमधाम से उसके पापा की चिता जलाई गई। चाचा भी उसे अपने साथ पिता की चिता को आग देने ले गए। पापा की चिता में आग लगने के साथ वहाँ उपस्थित लोगों के 'रामहरी अमर रहे' की आवाज से पूरा गाँव गुँज उठा। सच तो यह है कि इतनी भीड़ में लुलु को डर लगा, इसलिए शमशान से घर लौटते ही वह देर तक माँ की गोद में दुबका रहा। माँ बेटे को गोद में लेकर जोर-जोर से रोने लगी। चाची, बुआ के बहुत समझाने पर भी माँ बेटे को गोद में लेकर जोर-जोर से रोने लगी। चाची, बुआ के बहुत समझाने

पर भी माँ चुप नहीं हो रही थी। लुलु को याद है, काफी देर के बाद शमशान से लौटने के बाद दादाजी माँ के पास आए। उसे समझाते हुए कहा, 'देख बहू! जो एक बार चला जाता है वह दोबारा लौटकर नहीं आता। जैसे वह तेरा पती था वैसे ही मेरा बेटा भी था। देश की खातिर वह आज शहीद हुआ है। इसलिए मौत के बाद भी वह आज अमर है। उसने हम सभी का नाम रोशन किया है। हमारे रोने से हो सकता है कि उसकी आत्मा को शांति नहीं मिले, इसलिए खुद को संभाल।'

लुलु को याद है कि दादाजी के समझाने के बाद भी माँ चुप नहीं हुई थी। काफी देर के बाद माँ का सिसकना कम हुआ था और तब तक लुलु माँ की गोद में ही सो चुका था।

इस बीच कई महीने बीत चुके हैं। घरवालों की हालत अब सामान्य होने लगी। लेकिन लुलु और उसकी माँ की हालत जस-की-तस थी। लुलु ने बहुत बार माँ को छुपकर आँचल से आँसू पीछते हुए देखा था। माँ के चेहरे पर जैसे घने बादलों की छाया जम गई हो।

अब लुलु को यह एहसास होने लगा था कि उसके आस-पड़ोस, स्कूल के मास्टर और यहाँ तक कि उसके दोस्तों का भी उसके प्रति व्यवहार में काफी बदलाव आ चुका है। पापा की मौत के बाद कुछ दिनों तक शहीद रामहरी नायक का बेटा कहकर सभी उसकी वाहवाही करते थे। सड़कों पर गुजरते ही लोग आपस में बातें करते थे कि 'धे देखो शहीद रामहरी का बेटा जा रहा है। इसके बाप ने इस देश की खातिर क्या नहीं किया। सच में उसका बेटा कितनी किस्मतवाला है। लेकिन आज वही लोग उसे देखकर अनदेखा करते हुए दूर हट जाते हैं। आज जैसे वह सभी के लिए हमदर्दी का पात्र बन चुका है।

उस दिन कुछ सामान लेने लुलु माँ के साथ बाजार गया था। दुकान से खरीदकर जैसे ही माँ ने दुकानदार को

पैसे बढ़ाए, उसने कहा, “बेचारा, आपका लड़का इतनी कम उम्र में बिन बाप का हो गया। मरने से पहले रामहरि तुम दोनों के लिए कुछ छोड़ गया कि नहीं?”

माँ ने कोई उत्तर नहीं दिया। आँसू भरी आँखों से लुलु को लेकर बाहर निकल आई। बात क्या थी, यह तो लुलु समझ नहीं पाया लेकिन मालूम था कि दुकानदार ने उसकी माँ को कुछ अपमान भरी बातें कही थी। लुलु के मरे बाप के बारे में उसने जो कहा, उससे माँ को जरूर बुरा लगा होगा। नहीं तो माँ उसे लेकर बाहर क्यों आती?

और एक दिन स्कूल में लुलु और उसका दोस्त मदनना जो सरपंच का बेटा था उन दोनों के बीच कुछ बात को लेकर हाथापाई चल रही थी। तब मास्टर जी ने दोनों को झगड़ते देखकर उनको अलग करने की कोशिश की। मदनना को अलग करते हुए उन्होंने कहा, “अरे, मदनना इस बिन बाप की औलाद के साथ क्यों लड़ रहा है? क्या वह तेरे बराबर का है?” लुलु से दूर हटकर मदनना मास्टरजी के साथ मिलकर हँसने लगा।

मास्टरजी का यह उपहास लुलु की समझ में नहीं आया। लेकिन अब यह बात भी उससे छिपी नहीं थी कि अब वह शहीद रामहरि नायक का बेटा नहीं रहा। वह अब बिन बाप की औलाद के परिचय से जाना जाता है। लेकिन इन दो बातों में क्या अंतर है - उसके पापा नहीं हैं, उन्होंने तो देश के लिए अपनी जान दी है। उसे बिन बाप की औलाद कहने के पिछे मास्टरजी की कैसी एक टिकोली हँसी थी। बिन बाप की औलाद होना जैसे एक पाप है। वह पापी है। सिर्फ मास्टरजी ही नहीं स्कूल के सभी बच्चे उसे बिन बाप की औलाद कहकर चिढ़ाते थे। लेकिन अभी तक लुलु बिन बाप की औलाद कहने का गलत अर्थ समझ नहीं पाया था।

लुलु की पहचान शहीद रामहरि नायक के बेटे की बजाय ‘बिन बाप की औलाद’ था। सिर्फ लुलु ही अब

उसकी माँ भी शहीद रामहरि नायक की पत्नी बजाय ‘विधवा औरत’ के नाम से जानी जाती थी। लुलु अपनी माँ के ऐसे दोहरे परिचय के बीच फँसकर रह गया। शहीद रामहरि नायक की पत्नी और विधवा औरत में अंतर क्या है, समझा नहीं था। जो लोग उसे और उसकी शहीद रामहरि नायक का बेटा और पत्नी कहकर खातिर करते थे आज वही लोग क्यों उन्हें एक नजर से देख रहे हैं?

आज सब कुछ बदल चुका है। अपने छोटे-से दिमाग में लुलु इतना ही समझ पाया है कि सिर्फ गाँव के, आस-पड़ोस या स्कूल के दोस्त और मास्टर जी नहीं, उसके घरवाले चाचा, चाची यहाँ तक कि कि दादाजी भी ये भूल चुके हैं कि एक दिन उनका बेटा देश की खातिर शहीद हुआ था। लेकिन सिर्फ माँ के चेहरे पर उसे कोई बदलाव नजर नहीं आता था।

दुख से मुरझाया हुआ चेहरा, काले बादलों से घिरी हुई आँखें और काँपते होठ। माँ के बारे में सोचकर लुलु कभी-कभी दुखी हो जाता था। बेचारी सुबह से शाम तक नौकरानी की तरह घर के कामकाज में लगी रहती है। उसे एक पल भी घर के काम से फुरसत नहीं मिलती। पापा जब जिंदा थे तब थोड़ा बक्त निकालकर उसे पढ़ाती थी। पहाड़ा याद करा देती थी, नहीं तो ‘साहित्य पाठ’ से कविता का अर्थ समझा देती थी। लेकिन अब वह बात नहीं थी।

शाम चार बजे स्कूल से लौटकर लुलु ने माँ को अपने कमरे में लेते हुए देखा। लुलु को शक हुआ। अपने स्कूल का बैग घर के कोने में फेंककर माँ के पास दौड़कर आया। ये क्या? माँ को तेज बुखार है। उसके पास कोई नहीं। माँ की हालत बताने के लिए लुलु कमरे के बाहर आया। चाची ने कहा, “तेरी माँ को तो जरा-सा बुखार है। तू क्यों घबरा रहा है? अब वह आराम कर रही है, शाम तक ठीक हो जाएगी।”

लुलु को फिर भी तसल्ली नहीं हुई। घर के बाहर दादाजी को किसी से बात करते हुए उसने सुना। वह दौड़ता हुआ आया और उसने दादाजी को माँ की तबीयत के बारे में बताया। दादाजी ने कहा, अच्छा ठीक है। तू अंदर जा। मैं आकर देखता हूँ क्या हुआ है। कंपाउंडर साहब को बुलाते हैं। वह आकर तेरी माँ की जाँच कर लेंगे और दवाई दे देंगे।”

दादाजी की बातों से लुलु का मन नहीं माना। माँ ही उसका एक सहारा थी। रात की झर लगने से वह माँ की ही गोद में मुँह छिपाकर सोता था। गाँव में या स्कूल में किसी के कुछ कहने पर वह माँ के ही आँचल से आँसू पोछता था।

लुलु फिर से माँ के पास कमरे में गया। शाम होने को आई थी। माँ वैसे ही विस्तर पर पड़ी थी। लुलु माँ के पास बैठकर रोने लगा। माँ ने धीमे स्वर में कुछ कहते हुए लुलु की पीठ पर हाथ फेरा। लुलु को समझ में कुछ नहीं आया। माँ ने इशारे से पानी माँगा। लुलु ने टेबल के ऊपर रखा हुआ पानी का गिलास देकर माँ को पिलाया। बड़ी तकलीफ से माँ एक घूँट पानी पीकर विस्तर पर गिर पड़ी। लुलु धबराकर ‘माँ-माँ’ चिल्लाने लगा। उसी समय दादाजी, चाचा और गाँव के सरपंच कुछ कागजात पकड़े उसी ओर आ रहे थे।

“क्या हुआ ? क्यों ऐसे चिल्ला रहा है ?” दादाजी ने पूछा। “नींद लग गई होगी, तू क्यों इतना धबरा रहा है। मैं अभी देख रहा हूँ।” यह कहकर दादाजी हाथों में पकड़े

लालटेन की बत्ती तेज कर कमरे में आए।

“अरे लुलु की माँ, क्या हुआ ? उठकर देखो तो रामहरी के शहीद होने की वजह से सरकार ने आज तुम्हारे नाम गाँव के पास एक जमीन दी है। हमारे पास तो कितनी ही जमीनें हैं। उसे रखकर हम क्या करेंगे। सरपंच साहब वह जमीन खरीदना चाहते हैं। उनसे मेरी बात हो गई है। उठो, इसमें तुम्हारे दस्तखत चाहिए।” दादाजी एक ही साँस में यह कहकर थोड़ी देर बैठे रहे।

माँ वैसे ही विस्तर पर निर्जीव पड़ी थी। कोई हलचल नहीं। लुलु धबराकर ‘माँ-माँ’ कहकर जोर से हिलाने लगा। लेकिन माँ वैसे ही निर्जीव पड़ी थी। पूरा बदन बर्फ की तरह ठंडा और दोनो आँखे बंद थी, कई बूँद आँसू आँखों तले सुखकर जम चुके थे। माँ की ऐसी हालत देखकर लुलु जोर-जोर से रोने लगा। माँ के ठंडे पड़े बदन को जोर-जोर से हिलाया, लेकिन माँ निष्पंद और निश्चल पड़ी थी। लुलु की सारी व्यथा, उनकी भिन्नते सब कुछ निष्फल। बेटे को गोद में लेकर उसका झर भगाने के लिए अब माँ नहीं थी। सब कुछ खत्म हो चुका है।

दादाजी, चाचा और गाँव के सरपंच सभी पूरी हालत समझ चुके थे। सब की समझ में आ गया कि शहीद रामहरी नायक की पत्नी आज अपनी छोटी-सी दुनिया में शहीद हो चुकी है। लेकिन लुलु के लिए आज उसकी माँ मर गई। अब वह आँखे नहीं खुलेगी, वह आसमान का तारा बनकर पापा के पास चली गई।

पुस्तक समीक्षा

‘श्यामची आई’ में दलित संवेदना

मयुर प्रकाश सावंत

द्वितीय वर्ष कला

हिंदी साहित्य जगत में दलित साहित्य एक नई धारा के रूप में उभरकर सामने आया है, जिसका अपना अलग अस्तित्व और पहचान है, यह शोषित, पीड़ित मानवता का साहित्य है, उसकी वेदना और पीड़ा की मुखर अभिव्यक्ति दलित साहित्य में हुई है। दलित साहित्य सामाजिक कुप्रथा और विसंगती के विरुद्ध विद्रोह है। वह स्वतंत्रता, समता और बंधुत्व की भावना को सर्वोपरी, समता मानता है। दलित साहित्य के मूल में आंबेडकर चिंतन की स्थापना ही दलित साहित्य की मुख्य अवधारणा है। इस वैचारिक पृष्ठभूमि और महान उद्देश्य के कारण इस साहित्य की प्रासंगिता और भविष्य अत्यंत उज्ज्वल है।

दलित साहित्य की इस विकासयात्रा में कुछ अवरूढ़ होने-से दिखाई दे रहे हैं। इसमें सबसे महत्वपूर्ण प्रश्न यह है कि दलित साहित्यकार किसे कहे ? इस प्रश्न ने दलित साहित्य की गति को कम कर दिया है और जाति से दलित और गैर दलित साहित्यकारों में जंग छिड़ गई है। इससे साहित्य लेखकों के जीवन पर ही चर्चा होने लगी है, वास्तव में साहित्य लेखक तो केवल माध्यम है। साहित्य में अंतर्निहित संवेदना भाव, विचार महत्वपूर्ण है, माध्यम नहीं यह सत्य है कि भोगे हुए की स्वानुभूमि की अभिव्यक्ति यथार्थ होती है। निम्न जाति के साहित्यकारों ने जिस वेदना को सहा है उसे ही साहित्य में उतारा है, उनकी अभिव्यक्ति में प्रखर सत्य है। लेकिन गैरदलित साहित्यकारों ने भी सहृदयता और प्रतिभा के बल पर शोषण पीड़ा को

समझा है और उसे वाणी दी है। उनके साहित्य को दलित साहित्य न कहना व्यर्थ है। लेखक चाहे किसी भी जाति का हो उसके साहित्य में उत्पन्न भाव भले ही स्वानुभूति के कारण अस्पृश्य साहित्यकार दलित साहित्य में मुकुटमणी हो, लेकिन दलित जीवन पर लिखनेवाले अन्य साहित्यकार भी इसी साहित्य की कड़ी हैं, जो उसे व्यापक बनाने में सिद्धहस्त है।

जिस प्रकार मराठी की श्रेष्ठ कृति ‘श्यामची आई’ में अभिव्यक्त दलित संवेदना है। साने गुरुजी ने अपनी आत्मकथा में मातृ हृदय की महानता और वात्सल्य भाव का स्नेहपूर्ण वर्णन किया है। जिसमें एक ब्राह्मण परिवार के रीति-रिवाज और संस्कारों के साथ-साथ निम्न जाति के प्रति मानवता की अभिव्यक्ति हुई है।

ब्राह्मण वर्ग में अस्पृश्य जाति को लेकर हीन भाव है, वे उनका स्पर्श भी अपवित्र समझते हैं। उनकी मदद करना तो दूर, उनकी परछाई से भी कोसों दूर रहते हैं। लेकिन साने गुरुजी उच्च कुलीन ब्राह्मण परिवार के होते हुए भी दलित के प्रति मानवता के भाव उसके मन में उत्पन्न होते हैं। उनके घर के संस्कार ही मानवतावादी हैं। उनकी माँ कहती है ‘‘लोगों से कहो मैं घर जाकर नहानेवाला हूँ। ना जाने वह बुढ़िया कितनी देर तक किसी दलित व्यक्ति की राह देखते बैठेगी ? उसे गठरी घेवकर दलित बस्ती में दूर जाना है। ऐसा बताकर घर आ जाओ !’’ बिरादरी या धर्म के भय से न चाहते हुए भी कुछ लोग

निम्न जाति के प्रति दूजेपन का भाव रखने में विवश हो जाते हैं। स्वयं को उच्चवर्णीय श्रेष्ठ समझनेवाले ये लोग स्वार्थ और पैसों के लिए कुछ भी करने के लिए तैयार हो जाते हैं। उनकी इस दोगी और दिखावटी प्रवृत्ति को देखकर श्याम के बालमन में प्रश्न उत्पन्न होता है। वह अपनी माँ से कहता है - “माँ! पैसे और सत्ता के आगे सर झुकाना क्या यही इनका धर्म है। यही इन लोगों का ईश्वर है? पैरों में जूते पहनकर पाटंबर सोवळे, मुखौटे बर्तन हाथ में लेकर घुमते हैं। किंतु जिन्होंने इनके लिए जूते बनाकर दिए वे मात्र धिनौने। उनकी परछाई तक इन्हें अस्पृश्य है। फिर जूते पहनने से इनका पीतांबर धर्म अपवित्र नहीं होता?”

उच्चवर्णीय लोगों ने दलित लोगों को केवल अछूत, अपवित्र ही नहीं समझा बल्कि उनका शोषण भी किया है। अन्याय, अत्याचार के साथ अमानवीय व्यवहार किया है। इस कारण दलित वर्ग के मन में इनके प्रति डर और भय की भावना व्याप्त हैं। इसी भय चित्रण साने गुरूजी ने किया है नहीं बेटा, तुम ब्राह्मण हो। किसी ने देख लिया तो लोग मुझे मारेंगे। तुम यहाँ से जाओ बेटा। दलित वर्ग के मन में इनके प्रति डर और भय की भावना व्याप्त है। इसी भय का चित्रण साने गुरूजी ने किया है। नहीं बेटा, तुम ब्राह्मण हो। किसी ने देख लिया तो, लोग मुझे मारेंगे। तुम यहाँ से जाओ बेटा दलित बस्ती से कोई आएगा। वह मुझे गठरी उठाकर देगा। इस तरह वह अस्पृश्य बुढ़िया याचना करने लगी। इस तरह उच्चवर्णीय लोगों के भय से निम्न जाति के लोग शोषण, अत्याचार को केवल सहते आ रहे हैं। उसके विरोध में आवाज उठाने की ताकत नहीं जुटाते। दलित साहित्य इस भय को लोगों ने मन से धीरे-धीरे निकालने का प्रयास कर रहा है तथा उनके दर्द को समाज के सामने लाने के लिए प्रयास है।

सर्वर्ण लोगों ने अपने स्वार्थ और हित के लिए जो वर्णव्यवस्था गठित की है, उसके बल पर उन्होंने केवल

शोषण ही शोषण किया है, इनके द्वारा निर्मित इस व्यवस्था को ईश्वर भी नहीं चाहता है। इसका संदर्भ ‘श्यामची आई’ इस किताब में दिखाई देता है। “माँ, दामाजी के लिए ईश्वर अछूत नहीं हुआ था। ईश्वर को अगर अछूत, धिनौना, अपवित्र लगता, तो उसने अछूत का रूप क्यों धारण किया होता? नहीं श्याम ईश्वर के लिए सभी रूप आकार पवित्र होते हैं। उसने मछली का रूप लिया, कच्छप का लिया, शेर का लिया, सुजर का लिया इसका अर्थ ईश्वर को रूप पवित्र है।” इसी तरह ईश्वर के लिए सभी मानव समान हैं। केवल यह दलाल ही ईश्वर के नाम पर अपनी रोटियाँ सेकते हैं।

इस मानवता की भूमि पर वर्णव्यवस्था की जड़े अत्यंत गहराई तक व्याप्त हैं। इस कारण एक व्यक्ति दूसरे व्यक्ति को मानव के रूप में नहीं बल्कि विशिष्ट जाति या वर्ण के नाम पर पहचानता है। उच्चवर्णीय लोग पशु-पक्षियों से तो प्रेम करते हैं। किंतु निम्नवर्ण की दयनीय अवस्था पर उनकी नजर नहीं पड़ती। इसी का चित्रण साने गुरूजी करते हैं।

“हिंदुस्तान में पशु-पक्षियों को मानव से भी अधिक सम्मान है। मंदिरों में कुत्ते, कबूते चलते हैं, घरों में तोते, कोयल होती हैं, किंतु दलित नहीं। पशुपक्षियों पर प्रेम करनेवाले किंतु मानव का तिरस्कार करनेवाले निर्दयी लोग जहाँ हो वहाँ सुख, सौभाग्य और ‘श्यामची आई’ इस पुस्तक में वात्सल्य भाव के साथ-साथ दलित संवेदना को भी शब्दबद्ध किया है। जिसमें दलित पर हुए अन्याय, अत्याचार, उनके मन में व्याप्त भय की भावना को मार्मिक रूप में अभिव्यक्त किया है।

भिकारी बच्चे का पोस्टमार्टम

नहीं, उसका पेट फाड़कर देखो मत
पाकस्थली में आधा हजम खाना है या नहीं
अनाहार मृत्यु है या नहीं ।
उस प्रश्न का अवांतर उत्तर खोजो मत ।
और अधिक उपहास का भला क्या मतलब ?
तुम्हें क्या मालूम नहीं
सब सब काल बड़ा दारुण, बड़ा निमर्म ?
संसद के सत्यनिष्ठ विवरण
उसकी आत्मा की अधखिली कली भी छू नहीं पाएंगे
इस्पात से ढले ओजस्वी भाषण
शिशीर विंदु का वह गुरु भार सह नहीं पाएगा ।
और फिर पेट काट क्या भला पाओगे भीतर ?
पाओगे जो, मिलेगा हर मनुष्य के भीतर,
धृती की नौक से झलक उठेंगे
कोमल चाँद की तरह कुछ आशा, कुछ सपने
अयुत सूर्य-से अनगित हाहाकार ।
पेट काटने पर अनेक निःस्व विड़ियों के स्वर
उसकी शिरा धमनी से
फिर चिरा चिराते बाहर आएंगे
बसंत की फाग चुपड़ी बोली उड़ जाएँगे
स्वत रंजीत साँझ के उदास आकाश की ओर,
चाम तले पाओगे नील दिग्बलय में
जादूगर मेघ के परत परत रंग
इंद्रधनुष की अधमिटी छाप
पानी फटे स्वत में सुनाई देगी
सधन जंगल की सन्न सन्न शून्यता
अकाल में अस्तमित सकाल सूर्य का आहत पौरुष
और लाख मनस्ताप ।

कु.वर्षा भिसे
प्रथम वर्ष कला

कुएँ का मेंढ़क

बाड़ी के कोने में एक कुएँ के गर्भ में
निर्भीक, निर्विवाद रूप से राजसी तौर-तरीके
एक मेंढ़क तैरता रहता था -
जी भस्कर वह गीत गाता है
सुननेवाला कोई नहीं,
वही उसका है
क्रिडांगन, नृत्यांगन सब कुछ ।
देने के लिए भी नहीं है
पाने के लिए भी कुछ नहीं है
नहीं है कोई उसका बंधु-बंधव
नहीं कोई आत्मीय स्वजन
न वह कोई देश जानता है-
न विदेश से कोई नाता ।
एक दिन जरूर आएगा विध्वंसकारी तूफान
तहस-नहस हो जाएगी कुएँ की सीमा;
और आएगी विनाशकारी बाढ़
साथ में लाएगी तेज लहरों का कंपन ।
उस दिन वह देखेगा नए दिन का नया प्रभात
सुरज अंधकार दूर करेगा
विविध आलोक से आलोकित होगा;
इस विशालता में मिलेगा उसके नयनों का नया दिगंत
देखेगा कुएँ के बाहर का जगत सीमाहीन अनंत ।
नहीं रहेगी कोई हसरत
और न होगी खोने की ग्लानि
कुएँ के मेंढ़क नाम से उसे मिल जाएगी मुक्ति ।

कु.गितांजली जाधव
तृतीय वर्ष कला

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'
- शिक्षणमहर्षी डॉ. वापूजी साळुंखे

**Lal Bahadur Shastri College of Arts,
Science and Commerce, Satara.**

BAHADURIYA

२०१६-१७

(Senior College)

*"Your worst enemy can not harm you
as much as your own unguarded thoughts."*

*"Believe nothing, no matter where you read it, or who
said it, no matter if I have said it, unless it agrees with
your own reason and your own common sense."*

"There is no path to happiness. Happiness is the path."

- Lord Buddha

Editor : Mr. Sachin Ashok Kamble

INDEX

PROSE SECTION

1) A Sterotypical Ambivalence
A Study of Post-colonial Perspective
on J.M.Coetzee's Disgrace	Sumit Raju Kale	B.A.
(Special
English)	63
2) Best Tour of My Life : Pune	Onkar Deokar	B.A. III
(Special
English)	66
3) Youth and Social Networking Site	Shankar Jankar	B.A.III
(Political
Science)	68
4) Kittur Rani Chennamma
The first woman warrior	Suraj Jadhav	B.A.III
(History)	70
5) Journey from Nothing to Nothing :
A Painful Story	Altaf Mujawar	B.A.III
(English)	72
6) Movie Review : Pink	Savan Katkar	B.A.II	76
7) Our National Anthem	Savan Katkar	B.A.II
(History)	79
8) An Unfinished Love Story....	Deelip Kulye	B.A.III
(English)	82

POETRY SECTION

1) Life	Rasika Kshirsagar	B.A.-II	67
2) Magic of Smile	Rasika Kshirsagar	B.A.-II	69
3) Key of My Happiness....!	Komal Shinde	B.A.-II	85
4) If you get another friend	Rohini Shinde	B.A.-I	86
5) Dynamics of living Life...	Rohit Chaugule	M.Sc.-II	86

Editor : Mr. Sachin Ashok Kamble

Research
Article

A Sterotypical Ambivalence A Study of Post-colonial Perspective on J.M.Coetzee's Disgrace

Sumit Raju Kale
B.A. (Special English)

Nobel laureate, South African Writer, John Maxwell Coetzee's *Disgrace* is endowed with far reaching meanings from the post-colonial perspective, the novel illustrates the endeavor of both colonizer and colonized for harmony in the post-apartheid South Africa. *Disgrace* portrays a scene that colonialist one time privilege and policies leave a gaping wound not only for the Black but also for the white themselves through conflicts and collisions between them. It is difficult for them to cope with changing world in an apartheid-free South Africa. On one hand the once dominant white could not escape from the shadow of their previous hegemony in colonial time.

The study is an attempt to clarify the thematic misgivings. The protagonist David Lurie his stereotypical ambivalence and his disgrace, so as to reveal that under Coetzee's lucid and evasive language, he intends to disclose the secret of disgrace for the whites in the new South Africa after the collapse of the apartheid system.

Introduction :

The word 'Disgrace' means - a loss of reputation or respect but here the word 'Disgrace' can be action to bring shame on somebody else. It is applicable to a number of characters in the novel. *Disgrace* is the best novel coetzee has written. His novel is a simple story of family life. It is a work of an mature writer who has refined his textual obsessions to produce an exact effective prose and condensed his thematic concern with authority into disgrace set in post-apartheid Africa deals with numbers of themes. Apartheid is a word derived from Africans language, which means 'apartness'. It is enough to know what it means and what it did in South Africa. South Africa has a long history of apartheid system. They were white and the native South African were black. The British treated the black illiterate and superstitious people and also other non-whites as their slaves or coolies. This colour disparity left them poor, illiterate and unprotected when these people became aware of this unjust

they raised their voice and the result was the independence of South Africa.

The protagonist or narrator is a 52 years old David Lurie, who teaches communication at the technical University. The first part of novel deals with atmosphere and campus of the University. The second half of the novel has pastoral setting. David Lurie is a twice divorced man. He is a South African professor of an English at technical University in cape town.

As the novel goes to demonstrate, Lucy is incorrect in her assumptin that her rape is a private matter. Lucy's rape is not the first instance of sexual power and powerlessness presented in the novel. The second half of the novel deals with the issue of sexual violence on Lucy done by black rapists and 'silence' kept by Lucy herself. The rape makes Lucy frustrated mum and silent and as its result she throws herself into the gloom of solitary and silence, she becomes fearful that she may have venereal infection of HIV.

Coetzee not only foreshadows future events with David's statement that, "She is too surprised to resist the intruder who thrusts himself upon her" (Coetzee 24). In David's statement he shows that when he takes Melanie's body he also intrudes into her home, her social life, her psychological wellbeing, her college, her career plans and last but not least her body.

Disgrace further parallels the racial oppression of blacks in South Africa with the treatment and view of dogs in the country. This is illustrated in the discussion that Lucy has with David about the animals when he states, "as for animals by all means let us be kind to them. But let us not lose perspective, we are of a different order of creation from animals. Not higher necesarily, just different. So if we are going to be kind, let it be out of simple generosity, not because we feel guilty or fear retribution." (Coetzee 74)

The main character David Lurie's real subject is modern languages which has been abolished as a part of a native wide rationalization of educational resources. The protagonist Lurie is still allowed to run a single course on the Romantic poets but he is a poor communicator working with poor material, student who are the typical products of a post-christian, post-historical post-literate, Africa.

In many ways, this is a story about the powerful and powerless. Initially, David Lurie is in a role of power which turns to powerless after a sad turn of events. David, a professor who is reciting a poem by Byron to his class, states that the poem is about a fallen angel "condemned to solitude". This poem in some ways foreshadows what is to become of David's life. He is a failure at love who loses his job and reputation, moves in with his daughter

(Lucy) in the country and is then beaten and trapped in the bathroom as his daughter is raped. Coetzee examines the underlying theme of powerlessness through the rape of Lucy. Rape has been a way to subjugate women since ancient times when a rape was conducted as a regular means to bring a woman into a man's tribe or nation. She tells her father,

"The reason is that, as far as I am concerned, what happened to me is a purely private matter, in another time in another place. It might be held to be a public matter. But in this place, at this time, it is not. It is my business, mine alone." This place being what ?" This place being South Africa." (Coetzee 112)

The Theme of Racial Discrimination :

Disgrace is a story of white family in post-independence, post-apartheid South Africa. David Lurie and his daughter Lucy's story takes place against this background, in the initial part of the story, one think Prof. David as a womanizer. A black man named Petrus had helped her to establish there. The story indicates that David was not the only person who suffered that way.

The theme of Isolation in Disgrace :

He visited a prostitute every Thursday and that sex supplied him energy for the rest of the week. His love of sex has been highlighted again in the

story. When he finds his sex with Soraya is tiring, he seduces melanie a good looking student, attending his class. The alienation was thus complete.

The theme of Exploitation in Disgrace :

In this novel, novelist depicts story of David Lurie and his daughter Lucy. David is a white man living in post-apartheid South Africa, in Cape town. Thus, the novel begins with exploitaion. Even the history is full of exploitation of the blacks by the whites. The native Africans were enslaved, illtreated, insulted, sent mil-prate and harassed and exploited in every way possible.

The novel takes place against this history of explitation. The novelist has left hints of it in the novel. All this is a result of the earlier exploitation of the blacks by the whites and both Lucy and David show their awarenece of it. Thus, exploitation is the theme of Disgrace.

Honestly, Coetzee's novel is a difficult one to read. The subject matter is both grim and harsh. I felt that I gained very little in reading this book other than the straight forward use of dialogue and unembellished prose. It also seems true that Coetzee's could have brought more lightness to the prose and made his character more adorable without detracting from this serious subject matter.

Travelogue

Best Tour of My Life : Pune

Onkar Deokar
B.A. III (Special English)

At 9 a.m. I reached Swargat Station and I was so hungry, so I was trying to search Chitale Shop in Pune. It is the best shop in Pune, many people were talking about Chitale Shop. It is a more popular shop. So I found it. I am so happy. I bought Chitale Bhakarwadi and after I drank 2 glass of milk. Chitale shop is one of the best food quality in Maharashtra. I like this place and it looks like beautiful.

Many Punekar talking about Chitale. After 2 o'clock Bhakarwadi was over. There after Chitale owner write a board (Bhakarwadi was over). I like board culture in Pune City. 2 p.m. to 4 p.m. shop always closed because it is a rest or breakfast time in Chitale. I spent some time in Chitale Shop.

Then after I went 'Tulsibag', in Tulsibag there are many shops available a gold, statue, home kitchen product and many more shops are available in Tulsibag. Tulsibag is very crowded place but I like it. I bought many products and clothes. I felt boring. so I decided to go to Saras bag. Saras Bag is a most beautiful garden in Pune. Where I saw many families were enjoying themselves in the garden.

So my next stop is Rajiv Gandhi Zoological Park in Pune. Many animals are available in part. I saw different types of snakes, bears, crocodile, tiger, chitta, monkey many more animal in Zoo, but I saw many children were throwing stones at tiger so tiger was roaring, first time I saw tears in the eyes. This is so bad moment for me. One guard was angry on children, he called parents of children. Then after I visited Sujata Mastani Shop in Pune. I bought a mango and Chocolate flavoured mastani. It is so delicious. After Sujata Mastani, I visited shaniwar Wada but shaniwarwada's front door is huge and one guide is talking about a door, no one elephant can cross this huge door. Guide is talking a Shaniwarwada's history, Bajirav Peshva built Shaniwarwada. And then happened a horrible story, Madhavrao Peshwa was killed in Shaniwarwada. One women killed Madhavrao Peshwa. He was a young that time. And his spirit in Shniwarwada. He shout in Shaniwarwada "Kaka please save me" after 12 a.m. I am so afraid that time.

After Shaniwarwada I visited a Dagdusheth Halwai Gapathi. Many

religious people loudly say, "Gapathi Baapa Morya !", "Undir Mama ki Jay !"

It is one of the most beautiful temple in Pune. Many people were loudly chanting Mantras of Ganpathi. Then after I touched his feet and went to temple, but in temple many boys attracted towards girls but I was attracted towards Ganpathi Baapa.

And last place I visited Alandi, Dyaneshwar Maharaj's Temple. Because he wrote the Dyaneshwari. I saw a real Dyaneshwari in temple in Sanskrit language, it is so big. I saw

river Indrayani and then after I remembered a song, "Indrayani kathi lagli samadhi Dnyaneshachi."

But Pune is not over, I missed out many places in Pune, Tamhani Ghat, Sihwagad many place I want to visit. But when I am talking with Punekar they use 'N' language a pure Marathi words are used by Pune-kars because,

"Pune thithe kay une ?"

It is a most beautiful place and I miss Pune tour, because I love Pune and Punekar.

Life

What is Life ?

What do you think ?

It is nothing but everything.

Life is opportunity,

Life is struggle !

Life is not only enjoyable,

But also full of obstacles !

Yes, it has to be lived with joy.

Even if, obstacles are making you cry !

Remember, not to think more of other's life

Try to live your own life !

But remember too, to have some ideas,

otherwise your life also won't be ideal !

And do love of someone from your mind's gate

Like the love of Romeo and Juliet !!

Live for immense pleasure of Mind,

and if you can be always kind !

And do have some aim,

otherwise over is your game !!!

Rasika Jagannath Kshirsagar

B.A.-II

Essay

Youth and Social Networking Site

Shankar Jankar
B.A.III (Political Science)

In the 21st Century, there are big and surprizing changes in human life in the world. Our life has fully captured by electronic devices - Computer, Mobile, T.V. etc.

Today's world is known for knowledge, Information Technology age (IT), Age of service sector, Age of Competition and development. Even though, we sharply observed that new situation and lifestyle. There is tremendous change in concept of basic/ essential need's of human being. I think, at the end of 20th century, all human lifes basic needs were food, cloth, shelter, health, education etc. but in today's modern era, we realize that some new needs created among people.

T.V., mobile, computer and other social networking sites become basic need. Mobile is the multipurpose device, this device provides us communication and SMS facilities. Today in India, there is big population have mobile connections. Mobile is multipurpose device that can be used every where.

After 2010, some foreign and big multinational companies launched new

SNS. Today we see that, following are widely spread and famous SNS- 1) What's app; 2) Twitter; 3) Facebook; 4) Hike; 5) Telegram, Instagram; 6) Google; 7) Skype

In this SNS lots of functions, versions and proposes are there. These SNS became compulsary part of youth life style. Youth power and population is the key feature and strength of Indian Democracy.

SNS captured youth's mind and Indian Market. Our youth mostly used this SNS for the following purpose.

- 1) Connect to the friends, relative.
- 2) Share the information.
- 3) Personal Chatting.
- 4) Share video, image, msg and files.
- 5) Put their opinion, reaction and view.

SNA give us platform and opportunity for the connecting each other. There is some benefits and positive things but the another side is harmful. SNS is artificial and technical field, its bad effect on youths concentration on study, like a reading, writing. Todays youth have fastly and freely addicted minds and thoughts. SNS will dominate youth habits.

After criticism of SNS, there is some harmful results, like a health problem because our youth always busy in electronic devices and they neglect the outdoor games, sports and most dangerous thing is pornography links and videos. It creates social and cultural problems regarding youth lifestyle.

Although, I observed a new creativeness that is msg, post and comics creation. What type of thinking power and intellectual ability make this Article, joke, post and comics. It provides surprizing information but there is amazing reality is, no one can

avoid and keep away from mobile SNS. SNS is sunrizing industry and market. All foreign multi national companies which provide these services and get lots of income and profit. But Indian companies have no scope and popularity in this sector.

Today SNS mobile and other electronic devices make a new msg, revolution, transformation and interaction with world.

So the mobile and SNS services should made new communication world. We seriously thinking about that. SNS is the bless-virtue or worse.

Magic of Smile

Life is mixture of sunshine and rain,
Laughter and pleasure, teardrops and pain.
All days can't be bright, but certainly it's true,
There's never a cloud.
The sun can't be always beside you.
And every time you smile, you'll find its ture.
that someone, some where shall smile back at you.
And you'll find when you smile,
your day will be brighter
And all your burdens will seem so much lighter.
Because nothing on earth can make
life more worth smile,
Than sunshine and the warmth of a beautiful smile !

Rasika Jagannath Kshirsagar
B.A.-II

Portrait

Kittur Rani Chennamma The first woman warrior

Suraj Jadhav
B.A.III (History)

Bailhoned Ford. Rani Chennamma's. 1829 a mausoleum. Most history books regards the sepoy mutiny of 1857 as the first rebelling against the British East India company, The heroes of the mutiny, including Rani Laxmi Bai, Tatya Tope, Begum Hazarat Mahal are household names till date. But long before this mutiny, Karanataka's Kittur saw the rise of India's first women independence activist who took on the mighty. British Empire all by herself Rani Chennamma. Kittur Chennamma was the queen of Kittur a princely state in Karnataka she was one of the Indian Female ruler to lead an armed rebellion against the British East India company in 1824 because of the effect of doctrine of lapse. The resistance ended with her arrest and she became a symbol of the independence movement in India.

Early life of Chennamma :-

About 56 years before the birth of Rani lakshmi Bai of Jhansi, on October 23rd 1778 Chennamma was born in a small village called Kakati near Belgum district. She received training in horse

riding, sword fighting and archery at a very young age and was well known for her bravery across town. When Chennamma was fifteen years old, she was married to the ruler of Kittur, Mallasuraja Desa. Her married life seemed to be a sad tale after her husband died it 1816. leaving her with a son and a state full of volatility. This was followed by her son's death in the year 1824. So Rani Chennamma was left with the state of Kittur and an uphill task to save it from the British. How she fight of the British empire single handedly. It is legendary and something which the state of Karnataka.

Queen Chennamma during British Rule :-

The doctrine of lapse was imposed on native states by the British. Under this declaration, the state of Kittur come under the administration of Dharwad collectorate in charge of Mr. Thockeray and he informed that Kittur had to accept the British regime. But Rani Chennamma adopted Shivallingappa, and made him heir to the throne. The British East India company did not

accept this and ordered Shivallingappa's expulsion, using a policy of paramount and complete authority but Chennamma defeated the order

War against the British :-

Rani Chennamma and local people opposed strongly British high handedness. Thackeray invaded Kittur. In the Battle that ensued hundreds of British soldiers were killed along with Thackeray. Rani Chennamma sent a letter to Governor at Bombay to plead the cause of Kittur. But Elphinstone turned down the request and war broke out. The British tried to confiscate the treasure and jewels of Kittur, valued around 1.5 million rupees. The British attacked with force of 20 thousand men, mainly from the third troop of Madras Native Horse Artillery. In the first round of war during troop of Madras Native Horse Artillery. In the first round of war during October 1824. British force lost heavy and St. John Thackeray collector and political agent was killed in war. Two British officers, Sir Walter Elliot & Mr. Stevenson were also taken as hostages.

Rani Chennamma released them and understanding with Chaplin continued the war with more forces. Rani Chennamma fought fiercely with the aid of her lieutenant Sangoli Rayanna but was ultimately captured and imprisoned at Bailhongal fort.

Sangoli Rayanna continued the guerrilla war to 1829, in vain, until his capture. He wanted to install the adopted boy Shivalingappa as the ruler of Kittur, but Rayanna was caught and hanged. Shivalinga was arrested by the British.

Chennamma was defeated in her last battle but she will always be remembered for her valour and for leading the first armed revolt against British Rule in India. Chennamma's first victory and her legacy are still commemorated annually in Kittur.

On 11th Sept. 2007 a statue of Rani Chennamma of Kittur was unveiled at the Parliament in New Delhi by President Smt. Pratibha Patil.

Short Story

Journey from Nothing to Nothing : A Painful Story

Altat Mujawar
B.A.III (English)

In the middle of the night Lakshami awaked and saw woke up Mangala that she is sleeping or not, she was in dark sleep. Silently Lakshami rolled the mat and went to the third floor of undeveloping building which was front of her hut. From there she gave signal to call two men. They come there hold her and removed her saree and sleep with her twin by twin and gave her 300 rupees as a charge. After all Lakshmi silently comes again in her house and sleeps with Mangala. On other side Heera pray to God for death.

Ohh God you gave me birth,
Ohh God you gave me heart.

You made man,
animals, ghost and bird,
You are the creator of the world.

We all are your dear,
You gave me gift of life,
beauty, innocence and tears.

I struggle for satisfaction,
but it is waste,
Cause you did not gave me rest.

Ohh God remoe my soul
and give me relieve,
Ohh Lord never create
me again in this universe.

Heera Bonsade was 57 years old and he was illiterate man. He married with Lakshami who is 42. They had a daughter 'Mangala'. She was 8 years old. Heera was a hard worker, he worked as a labour in the building. His duty time was 9.00 a.m. to 7.00 p.m. His work was very diffucult one to carry cement bags, Iron rod, Bricks that is why his body looks like skeleton, there is no enough flesh on his body. Most of the days in the month he remains ill. His age was not supporting him to do hard work, but his life was not his. He works for his wife and innocent daughter. He was not happy with his poor and painfull life. He always blames his fate, because he didn't have his own house and don't have identity. He lived in a hut with his family near the buiding where he brings a bottle of liquor after his work is over. He sits to drink out of his house. As he starts to drink Sometime he utter anything and cry loudly. His moistured eyes were like a river which wants to fall down as a waterfall. After overflow he enjoys his life, he laughs, plays, sings and dances. 24 hour in a day he never lived for himself, but he lives only three or four

hour when he drinks liquor. He lives it like a Heavenly life. Lakshami as a wife, she accepted drunkard husband because she know well that he needs to drink. 'Daru' is one of the best liquid which helps to overflow the emotions and it gives pleasure sometime. Lakshami has lot of complaints about the God. While Lakshami remain alone in the home, she cries and wishes to God some necessary demands like better life but she don't cry in front of her husband, because she never wants to give any signs of unhappiness to her husband. She understood his pains, feelings, emotions and his nature also.

One night both husband and wife were discussing about future of their daughter 'Mangala',

"I become very tired these days Lakshmi. My both legs shakes while I carry cement bag or bricks."

"Please ! take care of yourself."

"How will we make bright future of Mangala ? We don't have enough money to provide her good education"

"Don't worry, everything will be fine. Now you should take rest."

Next morning Mangala asked question to her mother that, 'What happened Mai ? What you were talking at last night about me, I heard everything. You were talked about my education. But we don't have money. Mai, can I go with Bapu to help him in that building, thereby he will be not tired

and we will get extra money.' After listening her words Lakshmi strats crying and embressed her. That evening Lakshami get a news about her husband who slipped out from 2nd floor and fall down. As she comes to know the horrible truth her mouth fell open and she starts walk to see him. There was Heera fall down. He was totally injured and the blood was running from his head, and left leg was broken. Workers came there and carry him to go to Private Hospital because Government Hospital was too far from that place. No any auto-driver was ready to put him in his auto. Thirty minutes they were there and one driver helped them to go to Hospital. It was Private Hospital and their formality was fillup the form before admit and other side Heera's blood was running. Finally they filled the form and Heera had admitted. After some time Dr. demanded to pay 5,000 Rupees, but Lakshami has no money. It is very big problem which she was facing. Lakshami asked Dr. to give her some time to manage the money. Dr. said okay, but within 2 hour without money we cannot proceed. Lakshami quickly went to supervisor and request him to give her 5,000 Rupees but he refused. Then she went to owner of that building but he also refused. He directly asked her, 'Who are you ?' Now Lakshami's situation was like "to be or not to be". Finally she borrowed some Rupees from workers who worked with her husband and

rapidly went to the Hospital and paid all fees.

48 hours happened to accident but Heera was unconscious and Lakshami was without food from two days. She not even and took a bit of Roti. She remained alone and mumble with herself. Her situation was like a Lunatic. In the middle of the night Heera came to sense and shout loudly. His voice was full of painfull and sorrowfull. Because now he comes to know that he became cripple. He tried to tuch his leg but there was no. That time Lakshami came there and hold his hand tightly and told him be cool.... be cool.... Lakshami could feel his pain but she don't want to react in front of Heera. It was shocking moment for him, therefore he got afraid and behaved like crazy that is why nurse gave him an injection of relaxation.

Quickly Lakshami decided that since today I will work as a labour in that building and she took permission from supervisor. It was her first time as a worker in her life. She was not useful to do hard work. Even she got ready like a strong man. Day and night she did hard work to survive her husband's life and another side she wants to make her daughter's future bright. During those days Manoj who works as a labour in that building who sympathise about her husband and also informed her about costly Hospital. Manoj told her that economically I can help you,

but I have a demand. If you get ready to sleep with me, then. And also you can start prostitution in this building, thereby you will earn lot of money and you can pay the bill of Hospital. Therefore she got angry and slaps him. That evening Lakshami get her payment but it was not enough to paid Hospital's bill, that is why she argued to boss about extra payment, but he refused. That full night she was thinking about money. There is no any way to get money.

Finally she decided to do prostituion and she met Manoj and apologized about last day and convince him to help her. After all Manoj got ready but he demanded one thing that he will sleep with her and check her first with the free of cost, then he will send customers to you and they will give you 150 Rupees. She got ready. After that it becomes her daily work and during those days Lakshami ignored her dauter's health and she becomes ill. As Lakshami come to know about her illness, quickly she went to doctor for check up. According to Mangala's report Dr. informed her that your daughter is weak and she needs more protein. Therefore Lakshami starts Milk and fruits her daily. That evening Lakshami went to meet her husband and she observed that still he is in full of sorrow and lot of pains physically and mentally. When Lakshmi entered Heera's Private Word, suddenly he got scared and started to babbling like

scatty. He did not remember that who is she. Lakshami rapidly met to Dr. to know the condition of her husband and she comes to know that mentally her husband is not good, he can not tolerate his pains and his brain damaged therefore he behaves so. Lakshami heard Dr. and again went to meet him. Silently she sat beside him, put his hand on her thigh and observed his eyes, it was wet and painful. She tried to give him peace and comfort and she left room weeping. Next morning

Lakshami came to meet him and gave a glass of milk with mix of poison to drink and told him that, 'Now your pains will never give you any trouble' and went to the work.

That evening Lakshami comes to know that her husband is died. Finally Lakshami brought her husband's body home and without lamentation she did last rituals and left that home, work, prostitution and went somewhere with her daughter.

The Masters Said It

- ❑ *He has all the virtues I dislike and none of the vices I admire. - Winston Churchill*
- ❑ *I have never killed a man, but I have read many obituaries with great pleasure. - Clarence Darron*
- ❑ *He has never been known to use a word that might known to use a word that might send a reader to the dictionary. - William Faulkher (About Earnest Hemingway)*
- ❑ *I refused to attend the funeral, but I wrote a very letter explaining that I approved of it. - Mark Twain*
- ❑ *The world is a comedy to those who think, a tragedy to those who feel ! - Horace Walpole*
- ❑ *Woman is always fickle and changing. - Virgil, Latin poet*
- ❑ *To reign is worth ambition, though in Hell : Better to reign in Hell than serve in Heaven - John Milton*
- ❑ *There are only two qualities in the world : efficiency and inefficiency; and only two sorts of people : the efficient and inefficient. - G.B.Shaw*

Complied By : Sumit Kule

B.A.II

Movie Review

Movie Review : Pink

Savan Katkar
B.A.II

Because She Said No

Pink movie cast : Taapsee Pannu, Kirti Kulhari, Andrea Tariang, Amitabh Bachchan.

Pink movie director : Aniruddha Roy Chowdhury

All those associated with the making of 'Pink', please take a deep bow : finally, a powerful, brave Hindi mainstream film which focuses on real young women who live real lives and deal with thorny day-to-day issues, which young women the world over will identify and relate with. I know where the young leads in 'Pink' are coming from. And I know too many women who have been in their place, or missed being there by a scary, scarring whisker.

Bottomline, when a girl says no, she means no. En O, which means 'nahin', nada, don't want. It means go away, don't bother me. It can also be a prelude to stronger language if the aggressor in question refuses to back off. The young woman can wear short skirts or jeans or Tees. She can be present at rock concerts. She can laugh and reach out to a young man in a friendly fashion. She can have a drink or two in his company. She can even be, shudder, sexually experienced.

Hearing the phrase 'are you a virgin' in a Bollywood film in a meaningful, non-smirky manner ? Fantastic. Underlining a woman's freedom to own her sexuality ? Priceless. When she says no, it means only one thing. No grabbing. No forcing. Take that groping hand and mouth away. She isn't easy. She isn't a person of loose morals. She is not, never, ever, asking for it. That it has taken Bollywood so long to make a movie which says it so clearly, without beating about the bush, without prevaricating or using obfuscatory language, tells us a great deal about the country we live in, and the social morals that its women have had to live by, buried under crippling patriarchy and misogyny and a sense of mistaken shame—if you are pawed or worse, you must have done something to provoke your molester. So cross your hands across your chest, put your head down, and keep shut.

The three female protagonists of 'Pink' are your regular young women. Minal (Taapsee Pannu) is an events manager, whose work can extend into the late hours. Falak (Kirti Kulhari) works in a corporate set-up where image is all. Andrea (Tariang) is from

the 'North-East' (Meghalaya, she says, but clearly no one is interested in the specifics : girls from the 'North East' are fair game, even if they are covered from top to toe). The girls share a flat in a 'posh' South Delhi locality, and we meet them first when they are heading back in a cab in the early hours of the morning, disturbed about something that has just happened.

As the plot (oh joy, a plot, verily), terse and on-point, unravels, we get to know that the trio was in the company of three young men, after a rock concert in Surajkund in Haryana. Things take an ugly turn after the dinner that follows. The women have to make a run for it, and one of the young men ends up needing stitches in a deep bloody gash above his eye.

It doesn't a genius to discover that the political might backing the injured Rajveer (Angad Bedi) and his friends, Dumpy (Raashul Tandon), Vishwa (Tushar Pandey) and another fellow (Vijay Varma) who wasn't there but is happy to engineer and participate in the humiliation of the women, will try and turn the tables: instead of being the victims, they will be painted as the aggressors. How do you silence a courageous young woman who has the temerity to ask questions ? You label her cheap, slut, whore: the film mutes the word 'rxxx', but you can see it emblazoned on the face of the guy who says it out loud and the girls who have

to hear it. You can see it in the body language of the female cop (Shankar, just so) who helps nail the wrong person for the crime.

Pink reminded me of Jodi Foster's The Accused in which her character is gang-raped in a

bar: because she wears a short skirt, and has been drinking, she is made out to be a woman on the make. Something similar happens here, but it is all three women who have to bear the brunt of the rage that such male entitlement comes with: 'aisi ladkiyon ke saath toh aisa hi hota hai'.

Pannu, Kulhari and Tariang, all very good, typify the dilemma of the modern working young women (they live in Delhi, and the young men who accost them are very much a part of a certain kind of coarse North Indian ethos—they bully but are too cowardly to do this on their own, needing patronage and protection from the nexus of 'netas' and police which exists only to protect them, not call them out on their wrong-doing), but this could happen anywhere , and not just in India.

The young men are also spot on. Bedi exudes menace : when he snarls out that awful expletive during the trial, you feel like shrinking, and wondering — how did we fail this generation, this youth of today, if they still feel like this ? Or is it just a continuation of the way generations of men, only surface

smooth-and- suave, have felt about women ? Scratch a little, and putrid patriarchal pus comes pouring out.

The other three guys are the kind of hangers-on who slip stream alongside a strong leader: if he is having fun ('mazey' is the word used, and you feel faintly grubby after hearing it used in this manner), then so can they. 'Behti ganga mein sab haath dho sakte hain', and girls who refuse to give in and lie back and enjoy it, be damned. How dare they ?

The major weak link in this film is the elderly lawyer played by Amitabh Bachchan. (Piyush Mishra takes away some of the sobriety in the court scenes by his unsubtle notes, but he is not so germane to the film's scheme of things). Deepak Sehgal, we are told, is suffering from bipolar disorder, which means mood swings, which means Bachchan alternating between chewing out dialogue and being growly and forced. He takes on the girls' case, and we want to cheer because he is the Bachchan and will make everything come right. But because he is Bachchan, the director handles him with kid gloves, and there goes the naturalism with which everyone else is playing their parts so effectively.

For the most part, the thespian comes off mannered, and you want to shout out and say, no, this film doesn't need Bachchan to be in a pulpit of his

own, when he is meant to be taking apart those who are in the witness box. Only occasionally during the second half (most of which is spent in the court-room with the excellent Chatterjee as the presiding judge), Sehgal forgets he is Bachchan the Baritone, and lights up the screen with a couple of superb moments. It is in these moments you are face to face with the One and Only Bachchan, who should have been in exactly that mode through the film: why are his directors so chary about telling him what to do and how to do it, when he never tires of saying that he is a director's actor ?

Those sporadic moments make you nostalgic. Is there anyone out there who can craft a solid, challenging role for Bachchan ? Anyone at all ? Being awe-struck is not a good place for a filmmaker. I am waiting for the return of the actor who, back in his day, used to routinely blow my socks off in a way no one has even come close to, in all these years.

Meanwhile, Pink, perhaps called thus because the colour is girly, subverts it and turns it on its head. In its best bits, the film blazes, its call-to-arms radiating outwards and forcing us to acknowledge uncomfortable truths. It has something to say, and says it with courage and conviction. Gather everyone and go; and while you are at it, spread the word.

Informative

Our National Anthem

Savan Katkar
B.A.II (History)

A hundred and six years ago, on December 27, 1911, at the annual session of the Indian National Congress, Rabindranath Tagore's freshly composed song "Jana Gana Mana" was performed, offering thanks for the divine benediction showered so generously on our country and our people. It had pleased Providence to guide Bharat's destiny and to give succour to its suffering populace. The poet's lyrics sang a paean to the expression of this divine glory that had many attributes—the "Jana gana mangaldayak", the Giver of grace, was at the same time the "Janagana-aikya-bidhayak" — the One who crafted unity out of India's myriad religious and regional diversity. The eternal charioteer was also the "Janaganapathparichayak" - navigating for his followers a most difficult path.

Patan-abhyudaya-bandhur pontha,
jug-jug dhabita jatri/ He Chirasarathi
taba rathachakre mukharita path
dinratri/ Damn biplab majhe taba
shankhadhwani baje/ Sankat dukh
hatrata.

The gender of this divinity is uncertain. The "janaganadukhatrayak"

appears in feminine form. Duhswapne
atanke raksha korile anke/
Snehamayee tumi Mata.

A song that so brilliantly fuses together an invocation to divine sovereignty with an intimation of popular sovereignty may seem with hindsight to have been a natural selection as a national anthem. Yet there is reason to ponder how Rabindranath Tagore a patriot who was a powerful critic of nationalism, come to be accepted as the author of two national anthems of India and Bangladesh.

When Netaji Subhash Chandra Bose inaugurated the Free India Center in Europe on November 2, 1941 the green, saffron and white tricolour of the Indian National Congress was adopted as the national flag. "Jana Gana Mana Adhinayak Jaya He" was chosen by Netaji as the national anthem, a choice that would be ratified by the Indian constituent assembly after Independence. He had played a key. He had played a key role resolving the controversy surrounding later verses of the other song "Vande Mataram" in 1937. He was open to considering

Muhammad Iqbal's song "Sare Jahan Se Achha Hindustan Hamara", proclaiming the excellence of India compared to the whole world, but in the end the decision was in favour of Tagore.

Dinendranath Tagore had written down the musical score of "Jana Gana Mana" in 1918. An elaborate orchestration of the song was done in Hamburg, Germany, in September 1942. On the occasion of the inauguration of the Deutsche-Indische Gesellschaft in Hamburg on September 11, 1942, a German orchestra played for the first time Tagore's song as India's national anthem. In 1971, Krishna Bose found the bill for the orchestration of "Jana Gana Mana" in the archives of Hamburg's Rathaus. It had cost 750 Reichsmarks. Subhas Chandra Bose spoke of the bonds of poetry and philosophy between the two countries at the function. He did not neglect to mention how Tagore's visit to Germany in the 1920s had strengthened cultural ties between the two countries.

Netaji made his final public appearance in Berlin at a big ceremony to observe Independence Day on January 26, 1943, before his epic submarine voyage to Asia. The independence pledge of the Indian National Congress was read out. Berlin's Radio Orchestra played "Jana Gana Mana" as India's national anthem

with great panache. Those in India who listened clandestinely to the broadcasts of Azad Hind Radio were enthused to hear it.

The Azad Hind government proclaimed by Netaji in Singapore on October 21, 1943, inculcated a spirit of unity among all Indians with a subtle sense of purpose. "Jai Hind" was chosen from the very outset as the common greeting or salutation when Indians met one another. Hindustani, an admixture of Hindi and Urdu, written in the Roman script became the national language, but given the large south Indian presence, translation into Tamil was provided at all public meetings. A springing tiger, evoking Tipu Sultan of Mysore's gallant resistance against the British, featured as the emblem on the tricolour shoulder-pieces on uniforms. Gandhi's charkha continued to adorn the centre of the tri-colour flags that INA soldiers were to carry in their march towards Delhi.

A simple Hindustani version of Rabindranath Tagore's song "Jana Gana Mana Adhinayak Jai He" became the national anthem. As a Bengali, Netaji went out of his way to ask Abid Hasan to get the national anthem rendered in the national language of India. The lyricist Mumtaz Hussain composed the Hindustani song in three verses rather than five and Ram Singh Thakur wrote down a band score based on the original tune. Mumtaz Hussain

did not attempt a translation, but sought to capture the spirit of Tagore's song. "Jaya he" naturally became "Jai Ho", long before A.R. Rahman made "Jai Ho" famous the world over. The first verse that mentioned several place names bore a strong resemblance to the Bengali lyric. A comparison of the verses evoking unity gives a clear sense of the similarities and differences between the Bengali original and the Hindustani version.

Aharaha taba ahwan prachajita,
shuni taba udar bani/ Hindu Bouddha
Sikh Jaina Parasik Mussalman
Christani/ Purab Pashchim ashe taba
singhasan-pashe/ Premhar hoy gantha.

The Azad Hind version went thus:
Sab ke dil me preeti basaye teri mithi

bani/ Har sube ke rahne wale har
mazhab ke prani/ Sab bhed aur pharak
mitake sab god mein teri ake/ Gunthe
prem ki mala.

In 1911 the British moved the capital from Calcutta to Delhi. Little did our colonial masters know that in the same year a song had found utterance in this city that would find acknowledgement in Delhi as the national anthem once the tricolour replaced the Union Jack. But the song did not travel along the Grand Trunk Road from Calcutta to Delhi. It traversed "Patan-Abhyudoy-Bandhur Pantha" — the entire global itinerary of India's struggle for freedom — to eventually find its home in every Indian heart.

The Masters Said It

- ❑ *A thing of beauty is a joy for ever; Its loveliness increases; it will never pass into nothingness. - John Keats in Endymion*
- ❑ *Man proposes but God disposes. - Thomas Kempis in Imitation of Christ*
- ❑ *You can't teach the old maestro a new tune. - Jack Kerouac in On the Road.*
- ❑ *Brevity is the soul of wit. - William Shakespeare in Hamlet*
- ❑ *Bliss was it in that dawn to be alive, But to be young was very Heaven ! - William Wordsworth in the Prelude*
- ❑ *Beauty is altogether in the eye of the beholder. - Lew Wallace, in The Prince of India*

Compiled By : Rohit Basappa Chaugule
M.Sc.-II

Story

An Unfinished Love Story....

Deelip Kulye
B.A.III (English)

Today is very lovable day this day is enjoyed and celebrated by young people, youngsters eagerly wait for this day. Today is 14th February, Valentines day, this day is a day of lovers, couples and for those who loves each other. This is a day of love. People express their love for their loved one, they spend day with each other. They remember sweet memories of their past. But this special day is trouble for Sandip. He becomes restless each Valentine day. He shuts himself behind door and remains there whole day. Nobody knows what happens to Sandip ? Why does he become sad ?

Sandip was thinking about his past since morning what happened 12 years before was really brings his heart out of his chest his heart beats like railway engine and his chicks become wet. His past didn't let him go ahead. He still remember that summer vacation when he went to his uncles place and where his luck changed it gave him sweet memories and even an injury of lifetime. He now was thinking about that summer.

Sandip was so excited because he had given exam of HSC and long

vacation was started and he planned to go to his maternal uncle's place. It is a small village and it is not so long from the town of Sandip and after couple of days there was a fair of village where he could meet his childhood friends. Actually Sandip became so tired of study and examination and now he wanted to relax thats why he choose to go to his uncles place. So he started his journey by bus and after three hours he was going to reach his uncles village. Now he remembered his childhood days and his friends and sweet memories of his past.

Sandip was asleep in the bus, his sleep was distrubed when conductor loudly uttered the name of village. Suddenly he woke up and started to get down from bus. He became very happy, village was crowded that day because village fair was couple of days away. Many relatives, guests and friends came there. Sandip is also so happy because his uncle promised him to teach him to ride bike and new dress this season.

Sandip was going through lanes from village towards his uncles house

as he passed three four lanes, he came across a panshop where he listened a sweet music of Anklet and his feet stopped, for a while and he was searching what is it ? His eyes were searching here and there. Voice of two young girls who were playing with a lamb. They were unaware that someone is staring at them. One of them is already acquainted with Sandip but another girl who doesn't seem of this village. She is from outside. May be she is also came for summer vacation. Sandip was so engrossed to see this girl playing with lamb, girl was so engrossed in playing, laughing, jumping here and there. Sandip was also laughing to see them playing.

He was distrubed from staring this girl by his childhood friend & his cousin who was shouting his name but Sandip was so busy that he can't listen his cousin. His cousin shouted "Sandip".

Sandip suddenly came into sense, this shouting of his cousin also distrubed that girl who was so busy in playing with lamb she looked at Sandip's cousin and later towards him. Girl was looking at Sandip and he became nervous that he had never seen such a beautiful girl. Their eyes met each other for few second. Sandip is actually a shy boy but today his heart is showing extra courage both were looking at each other. Suddenly Sandip realized that his cousin is there. Sandip dropped his eyes and once again

looked towards that beautiful girl. She smiled looking at him. He also replied, he also gave a very coy smile. Now girl ran away from the situation. She was running away from Sandip and he was looking at her very keenly, suddenly she stopped and looked behind Sandip was there looking at her, both once again, smiled looking at each other and she vanished behind the door. Sandip's cousin called him and he came to sense. Both were going towards home but Sandip's heart and mind was behind outside the door waiting for the girl.

That whole night Sandip was restless and sleepless, face of that beautiful girl was coming infront of his eyes. His heart lost its peace and eager to see that girl. Sandip was desparately waiting for next day. At the same time he was thinking about orthodox society where such things were not acceptable. Even his mind was not ready to accept this orthodoxness.

Next day Sandip awoke, he made ready himself and started to walk towards that house where that girl was staying. Sandip reached infront of her home. He was searching for a girl. He waited for long time there but no sign of the girl. So he waited but he can't stand there for long period because villagers can suspect his intention of standing there, because such behaviour is not acceptable in the village. Sandip was wishing that once for a moment he could see the face of

that girl. Negative thoughts were coming in his mind that whether she left the village. He became nervous. Suddenly she came out of house to bring something, Sandip saw her and his desire to see the girl was fulfilled. He was looking towards the girl and that is noticed by the girl. The girl was looking at him furtively and Sandip realize that girl is showing some interest in him. He shown some courage and smiled looking at her and in response she also gave cute smile to him. Now he was in the air, he was thinking that today is his best day that destiny is showering goodwill on him. He was the happiest man on earth, for a long time both were enjoyed this new game. Sandip stands there long time. She also was finding reasons to come out of the house to see her new extoller.

It became now daily routine that Sandip comes in front of that girls house and waits for the arrival of girl outside that he can see her, give her smile. His eyes always search for the girl. And girl was also showing interest in him. She also responds Sandip's smile and she was also eagerly waits for Sandip and expects that Sandip's eyes should praise her beauty for that she makes ready herself early morning and was helping relatives in household chores. So that she could get chance to go outside the house. Sandip was also enjoying these pink days he stands near Betel shop. He was not addicted with betel but to stay there was his

intention so he takes something from Betelshop to eat and talks with the owner of the shop that everything should seem normal.

Four days passed lot happened in the life of Sandip, now the girl whom Sandip met four days before was become prime part of the life of Sandip. He was thinking he knew her since long time. But anxiety of the future was in the mind of him. What will happen as days were passing more anxiety, restlessness was created in the heart of him. Sandip was indecisive what to do ? How could he win heart of the girl ? How could he express his feeling ? His eyes already expressed everything, but it was not confirmed by both.

Alas ! the indesiveness made Sandip unexpressible and the day of departure of that girl came. Sandip became nervous and restless. He wanted to talk but he couldn't manage to express. Girl was also feeling the same so she chose to meet Sandip and signal him to meet behind S.T. Stand. As it was last day Sandip decided to meet. He was walking towards S.T. Stand he was thinking about both, what to say and many more things. At last he reached behind S.T. Stand and waited for the girl. It was last day of Sandip also, he was also going to his home today. Girl came there in haste and gave her one letter, looked in his eyes, gave her nice smile and ran way. Sandip wondered and gaped to see the

agility of the girl, her rapidness. In a moment she came and went. He was standed just like a statue. Many things were in his mind but he couldn't get time to say. He was thinking and a voice come from behind, someone was calling him. His uncle was waiting and calling that bus had arrived on bus stand. Sandip quickly put letter in his handkerchief and kept it in the pocket and get in the bus with uncle.

In bus, Sandip got window sit, he was so happy today that his wish came true. He was thinking about the girl as uncle was seated near he could not read the letter. Thats why he was thinking about girl, last night was sleepless so he slept quickly thinking about girl. A kind of satisfaction, pleasure, smile was on the face of sleeping Sandip. Bus was running fastly. After sometime Sandip come into

sense, he put hand in pocket brought handkerchief out and suddenly flaunted it near window and he realise that something went out of it and gone away through window. Sandip was thinking what was that and suddenly he shocked to know that it was letter given by the girl. Sandip lost the letter as uncle was near he could not stop the bus, in a moment happy face of Sandip became sad and his heart was also filled with great depression. Sandip was guessing what might be there in the letter, might be her expression of love, might be her contact details.

Every year Sandip visits his uncles place but he never saw that girl again which hurts him lot. 12 years passed but grief of Sandip was not decreased. And today on valentines day he desprerately recollect her memories. And hopes to meet her again.

Key of My Happiness.... !

I enjoy when people show Attitude to me.... because it shows that they need an attitude to impress me...!

I enjoy when people making for me many foolish stupidity to do for impress me...!

I enjoy when I was sad when people giving me a chocolate and trying to make some happy moment specially to impress me...!

Komal Anil Shinde
B.A.-II

If you get another friend

If you get another friend
Please don't forget me...

Life is like train
That runs on the platform
You should also be in motion
To progress in the storm

Life is like a kite
That flies to meet the sky
The darkness of path
Vanishes when you try

Life is like a drama
& we are cots
The great god helps
To over come sorrow

Life is short
Don't make it shorter
By taking education
make future brighter.

How to live life
I learn from my teachers
I can't forget them
who give me happiness...

Rohini Uttam Shinde
B.A.-I

Dynamics of living Life...

Birds fly in the sky
without knowing the aerodynamics
Fish swims in the water
without knowing the hydrodynamics
Why cannot we ? With all machines.
Bats overcome obstacle and barrier
without the knowledge of ultrasonic
Lotus keeps self dust & water proof
without the knowledge of hydrophobic
Why cannot we ? With all machines.
Auto machines repair engine
without knowing the
ABC of electronics
Why cannot we ? With all machines.
Lizards support the wall without the
knowledge of statistics
Spider spins the fiber
without the knowledge
of spin dynamics
Why cannot we ? With all machines.
Animals keep body cool
without knowing the cryogenics
Birds migrate the nest
without knowing The fluid dynamics
Why cannot we ? With all machines.

Rohit Basappa Chaugule
M.Sc.-II

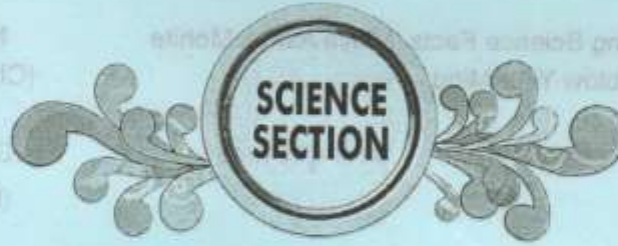
INDEX
'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Lal Bahadur Shastri College of Arts,
Science and Commerce, Satara.

बहादुरीय

२०१६-१७

(Senior College)

Discovery of Truth is Science

Editor : Prof. Sou. R. A. Nalawade

INDEX

PROSE SECTION

1) Li-Fi Technology Further Ahead than Wi-Fi	Sonali Hanmant Khatal	B.Sc.III
(Chemistry)	87
२) नेसर तंत्रज्ञान	तेजश्री भरत साबळे	B.Sc.-II	88
3) Nanoparticles	Radhika Prabhakar Jadhav	B.Sc.III
(Chemistry)	90
3) Women contribution In Chemistry	Vidya Ashok Mohite	M.Sc.II
(Chemistry)	91
4) Kalpana Chawla : NASA Astronaut	Heena Shabbir Mulla	B.Sc.II	94
5) 10 Amazing Science Facts That Will blow Your Mind	Vidya Ashok Mohite	M.Sc.II
(Chemistry)	96
६) जैवविविधतेने नटलेला भारत	राजश्री सुजय साबळे	B.Sc.-III
(Botany)	98
7) India's Most Eminent Scientists Dr. Raghunath Mashelkar	Arti Karande	M.Sc.II
(Chemistry)	100
8) Nobel Laureate in December 2015 : Prof. Tu Youyou	Rohit Basappa Chaugule	M.Sc.II
(Chemistry)	101

Scientific

Li-Fi Technology Further Ahead than Wi-Fi

Sonali Hanmant Khatal
B.Sc.III (Chemistry)

Light Fidelity (Li-Fi) - The bright future to 5G visible light communication systems.

What is Li-Fi Technology ?

Li-Fi is a new wireless technology that transmits high speed data using light (i.e. visible light communication or VLC) rather than radio bands.

In short, Li-Fi is a super-fast alternative to Wi-Fi.

Who invented Li-Fi ?

The Li-Fi technology was originated by German Scientist Harold Hass, who outlined the idea of using light bulbs as wireless routers during a TED Talk. He demonstrated that with a flickering light from an LED one could transmit more data than a cellular tower.

Test Results :

Li-Fi is 100 times faster than Wi-Fi.

An Estonian start up company called velmini took the technology out of the laboratories and into the real world offices and industrial environments in Tollinn for the first time and believe me, it's really fast. The company was able to transmit data at

1 GB per second, which is almost 100 times faster than the Wi-Fi speeds.

Currently we have designed a smart lighting solution for an industrial environment where the data communication is done through the light were also doing a pilot project with a private client where we're setting up a Li-Fi network to access the internet in office space.

Unlike Wi-Fi network signals, Li-Fi based on light and can't penetrate through walls, which makes it more secure from external sniffing. Meanwhile, it also means there is less interference from other devices.

Light fidelity or Li-Fi is an exciting break-through in 5G visual light communication systems and the future of wireless internet access. With Li-Fi information hitches a ride along a spectrum of visible light. Light emitting diode (LED) bulbs, transmit data when they are switched on and off so rapidly in nanoseconds, that the human eye cannot see it. This data is registered by special equipment making it possible to provide wireless internet connectivity

as current experimental speed upto 10 Gbps. Which is estimated to be 250 times faster than 'Superfast' broadband. The vast availability of LED light bulbs will drive the future ubiquity of of connectivity even in places where Wi-Fi fails on an airplane and in submarines, for example.

Another advantage of Li-Fi is zero electromagnetic interference, allowing connectivity even in areas where Wi-Fi isn't accepted-hospitals and nuclear plants among others. In addition, Li-Fi offers better data defense as light waves can't pass through walls making

it impossible to hack any internal systems in high security buildings.

As radio waves used by Wi-Fi get more congested and the demand for faster and more efficient wireless communication esoalates the future is bright for Li-Fi as a reliable, affordable and more secure solution.

The Li-Fi market is projected to have a compound annual growth rate of 82% from 2013-2018 & to be worth over 6 billion per year by 2018. Li-Fi is expected to be ten times cheaper than Wi-Fi. Short range, low reliability & high installation costs are the potential down sides.

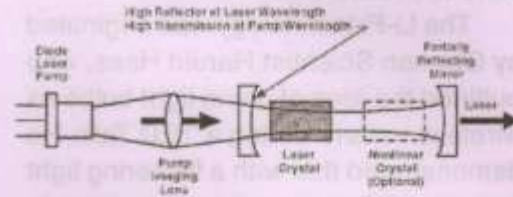
Scientific

लेसर तंत्रज्ञान

तेजश्री भरत सावळे

B.Sc.-II

विसावे शतक हे विज्ञानाच्या चमत्कारांचे शतक मानले जाते. विसाव्या शतकात विज्ञानाची अक्षरशः घोडदौड सुरू झाली. विज्ञान व तंत्रज्ञानाने दररोज नवनवी क्षितीजे काबीज करत प्रत्येक क्षेत्रात क्रांती घडवून आणली. संगणकापासून ते अण्वस्त्रापर्यंत आणि मानवी शरीरात हृदयासारख्या अत्यंत महत्त्वाच्या अवयवांचे रोपण करण्यापासून ते क्लोनिंगच्या तंत्राद्वारे नव्या प्राण्यांची निर्मिती करण्यापर्यंत विज्ञानाने सर्वच क्षेत्रांत खऱ्या अर्थाने क्रांती घडवून आणली आहे. विज्ञानाचा असाच एक चमत्कार म्हणजे 'लेसर तंत्रज्ञान'.

लेसर शलाकांचे तंत्रज्ञान प्रकाश तरंगांच्या गुणधर्माशी निगडित आहे. सर्वसाधारणपणे प्रकाश हा विस्कळीत स्वरूपाचा असल्याने त्यातील ऊर्जा एकत्रितपणे राहू शकत नाही. १९६० साली अमेरिकन शास्त्रज्ञ थिऑडोर हेरॉल्ड मॅमनने एकवटलेल्या प्रकाशाची शलाका निर्माण केली. या प्रकाश शलाकेचे लेस (Laser) असे नामकरण करण्यात आले. हे तंत्र म्हणजेच (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation) म्हणजेच उत्तेजीत प्रारण उत्सर्जनातून प्रकाशाचे विवर्धन साधणे.

लेसर किरणांचे गुणधर्म :

- १) सर्वसामान्य प्रकाशकिरण विस्कळीत (incoherent) स्वरूपाचा असतो, तर किरणशलाका एकत्रित किंवा समसंज्ञित स्वरूपाची (coherent) असते.
- २) सर्वसामान्य प्रकाराकरणात असलेले तरंग वेगवेगळ्या तरंगलांबीचे असतात, परंतु लेसर किरण तरंग एकाच तरंगलांबीचे असतात.
- ३) सर्वसामान्य प्रकाशकिरणे इतरत्र भटकणारे म्हणजे एकाच दिशेत न राहणारे असतात; तर लेसर किरण निर्धारित दिशेनेच मार्गक्रमण करतात.

लेसर किरणांचे उपयोग : लेसर तंत्राची उपयुक्तता अत्यंत व्यापक स्वरूपाची आहे.

१) धातुशास्त्र :

लेसरच्या अंगी असलेल्या गुणधर्मांमुळे धातुशास्त्राची अचूकता १००% पर्यंत पोहोचली आहे. दोन पृष्ठभाग एकमेकांना जोडणे, वेल्डिंग, संमिश्रे तयार करणे, कठीण धातू उदा. हिरा कापणे इ. कामे सहजतेने होतात.

२) वैद्यकीय शास्त्र :

लेसर शलाका तंत्रज्ञानामुळे वैद्यकीय शस्त्रक्रिया व जीवशास्त्रीय संशोधन यांकरिता एक नवे दालन उघडले गेले आहे.

मानवी केसाच्या १/५० आकाराच्या भागावर अचूकपणे लेसर शलाका केंद्रित करून जवळच्या चांगल्या भागाला धक्का न लावता रोगग्रस्त भाग जाळून टाकता येतो. लेसर शलाकेतील उष्णता व लागलीच थंड होण्याच्या

प्रक्रियेमुळे रक्तहीन शस्त्रक्रिया होते. लेसर शलाकेच्या प्रखरतेत जंतू जगूच शकत नाहीत म्हणून ती शस्त्रक्रिया जंतूविरहित असते.

लेसरच्या जोडीला तंतू प्रकाशिकी (Fibre optics) चा शोध लागला आहे. या तंतूमुळे शरीराच्या अंतर्गात कोठेही डोकावता येते. प्रचलित असलेली उपकरणे जेथे पोहोचू शकत नाहीत, अशा अवयवावरही लेसर शस्त्रक्रिया करता येते. कान, डोळा, मेंदू यासारख्या नाजूक भागावरील शस्त्रक्रिया लेसरमुळे सुलभ झाल्या आहेत.

३) संदेशवहन :

लेसर तंत्रज्ञानामुळे दूर अंतरावरील दळवळण शक्य झाले आहे. यात तांब्याच्या तारेऐवजी केसासारखी बारीक काचेची तार काढून त्यातून लेसर पाठवून हजारपट जास्त माहिती पाठविता येते. एकाच वेळी एकाच काच तारेतून हजारो दूरध्वनी जोडता येतात.

४) सैनिकी उपयोग :

एक्स-रे लेसरचा शोध लागला आहे. ते प्रचंड ऊर्जावाहक असल्यामुळे प्राणघातक झाले आहेत. सध्या ते उपग्रहावर बसविण्याचे प्रयत्न चालू आहेत. त्यामुळे क्षणार्थात सर्वकाही भस्मसात करता येणे शक्य झाले आहे.

५) इतर उपयोग :

चंद्र किंवा इतर ग्रहांची अंतरे मोजणे, वस्तूची त्रिमिती प्रतिमा (होलोग्राम) मिळविणे यांसारखे विविध उपयोग लेसर तंत्रज्ञानाचे आहेत.

Informative

Nanoparticles

Radhika Prabhakar Jadhav
B.Sc.III (Chemistry)

What are Nanoparticles :

A nanoparticles is a small object that behaves as a whole unit in terms of it's transport or properties.

Size of Nanoparticles :

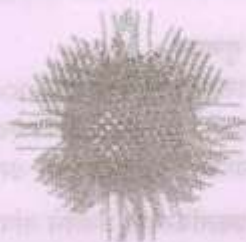
In terms of diameter, fine particles cover a range between 100 and 2500 nanometers, while ultrafine particles are sized between 1 and 100 nanometer. Nanoparticle may or not exhibit size - related properties that are seen in fine particles. Despite being the size of the ultrafine particle individual molecules are usually not referred to as nanoparticles.

The united state National science foundation defines Nanoscience and Nonotechnology as, the study that elects with materials and system having the following key operators.

Nanocluster have at least one diemension between 1 and 100 nanometers and narrow size distribution. The process of the nanoparticles is a Designed with methodologies that show fundamental control over the physical and chemical attributes of molecular scale structure. The Nano powders on the other hand are aggtomerates of ultrafine particles nanoparticles or nanoclusters. Nanoparticle sized crystals are called nanocrystals.

Nanoparticle research and uses :

Nanoparticle research is currently the

most studied branch of science with the number of uses of nanoparticle in various field. The particles wide variety of potential applications in biomedical, optical and electronic fields.

History of Nanoparticle research :

The history of nanoparticles is research is too long. Nanoparticle were prepared and use in 19th Century. The Decorative coloured glass windows which were used in old churches and palaces had used nanoparticles of Iron, nickel, cobalt, silver, gold etc.

The Michael Foraday provide the first discription, in scientific terms of the optical properties of nanometer-scale metals in his 1857 paper. The Nobel Laurate and physicist Richard Feynman in his famous speech given at American physical society on December 29, 1959, "There is plenty of room at the bottom.

This luster or glitter over pottery from the middle edges and (Ages) and Renaissance is due to metallic film that was applied to the transparent surface of a glazing. The luster can still be visible if the film as resisted atmospheric oxidation and other weathering.

Nanoparticle characterization

- Aggregation
- Adsorption potential
- Shape and size of interactive surface

- Surface area and porosity
- Particles size distribution
- Solubility
- Hydrated surface analysis
- Zeta potential
- Adsorption potential

Applications of Nanomaterials

- High energy density batteries
- Health care (Medicine) longer lasting medical implants.
- High sensitive sensors.
- Automobile with greater fuel efficiency.
- Industry : Tougher and harder cutting tools.
- Food agriculture.

Use and advantages of nanoparticle in medicines :

- Creating fluorescent biological labels for important biological markers and

molecules in research and diagnosis of diseases.

- For biological detection of disease causing organisms and diagnosis.
- Isolation and purification of biological molecule and cells in research.
- Gene delivery systems in gene therapy.
- In pharmacokinetic studies.
- Choosing an appropriate matrix also help in increasing the efficiency and reducing side effects.
- Probing of DNA structure.
- Destruction of tumours with drugs or heat.
- Various routes of administration including oral, nasal injection, intra ocular (within the eyes) etc. can be used.

Informative

Women contribution In Chemistry

Vidya Ashok Mohite
M.Sc.II (Chemistry)

1) Mary Lyon (USA, 1897-1949)

Mary Lyon founded Mount Holyoke College in Massachusetts, one of the first women's Colleges. At the time, most colleges taught chemistry as a lecture-only class. Lyon made lab exercises and experiments an integral part of undergraduate chemistry education. Her

method become popular with result that most modern chemistry classes include a lab component.

2. Marie Curie (Poland, 1867-1934)

Marie Curie was one of the three persons who pioneered radioactivity research. In 1903, she along with her

husband Pierre Curie and Henri Becquerel shared the Nobel prize in physics for their research on the radiation phenomena. She again received the 1911 Nobel Prize in Chemistry, for the discovery of the elements radium and polonium. She was the first woman to win a Nobel Prize.

3. Alice Hamilton (USA, 1869-1970)

Alice Hamilton was a chemist and physician who directed the first governmental commission to investigate industrial hazards in the workplace, such as exposure to dangerous chemicals. In 1919 she became the first female faculty member of Harvard Medical School.

4. Ellen Gleditsch (Norway, 1879-1968)

Ellen Gleditsch (29 Dec. 1879 - 5 June 1968) was a Norwegian radiochemist and Norway's second female professor. Starting her career as an assistant to Marie Curie, she became a pioneer in radiochemistry, establishing the half-life of radium and helping demonstrate the existence of isotopes.

5. Elizabeth Rona (Hungary, 1890-1981)

Elizabeth Rona was a Hungarian nuclear chemist, known for her work with radioactive isotopes. She was expert in isotope separation and polonium preparation. She was awarded the Haitinger Prize by the Austrian Academy of sciences in 1933.

6. Irene Joliot-Curie (France, 1897-1956)

She was awarded the 1935 Nobel Prize in chemistry along with her husband for synthesis of new radioactive elements. In 1938, her research on the action of neutrons on the heavy elements, was an important step in the discovery of Uranium fission.

7. Sibyl Martha Rock (USA, 1909-1981)

Sibyl Martha Rock was a pioneer in mass spectrometry and computing. She was a key person in consolidated engineering corporation's (CEC) mass spectrometry team at a time when mass spectrometers were first being commercialized for use by researchers and scientists.

8. Dorothy crowfoot-Hodgkin (Great Britain, 1910-1994)

She was awarded the 1964 Nobel Prize in chemistry for using X-ray to determine the structure of biologically important molecules such as penicillin & vitamin B₁₂. She used the technique of X-ray crystallography, a method used to determine the three dimensional structures of biomolecules.

9. Anna Jane Harrison (USA, 1912-1998)

Anna Jane Harrison was an American organic chemist and a professor of chemistry at Mount Holyoke College for nearly forty years. She was the first female President of the American Chemical Society.

10. Rosalind Franklin**(Great Britain, 1920-1958)**

Rosalind Franklin used X-ray crystallography to observe the structure of DNA. Watson & Crick used her data to propose the double-stranded helical structure of the DNA molecule. She had also used X-ray crystallography to study the structure of the tobacco mosaic virus.

11. Marie Daly (USA, 1921-2003)

In 1947, Marie Daly became the first African American woman to earn a Ph.D. in chemistry. The majority of her career was spent as a college professor. She developed programs to attract and aid minority students in medical & graduate school.

12. Ruth Erica Benesch**(France, 1925-2000)**

Ruth Erica Benesch & her husband made a discovery that helped explain how haemoglobin, a protein in the red blood cells releases oxygen in the body. She also studied different compounds which could function like hemoglobin & can be useful for treating people with diseases caused by abnormal hemoglobin, like sickle-cell anemia.

13. Ada E. Yonath (Israel, 1939)

She is a crystallographer best known for her pioneering work on the structure of the ribosome. She was awarded the Nobel Prize in Chemistry along with Venkataraman Ramkrishnan

& Thomas A. Steitz for her studies on the structure & function of the ribosome.

14. Darshan Ranganathan**(India, 1941-2001)**

She was an organic chemist from India who was known for her work in bio-organic chemistry, including "Pioneering work in protein folding". She was also recognized for her work in supramolecular assemblies, molecular design, chemical simulation of key biological processes, synthesis of functional hybrid peptides & synthesis of nanotubes.

15. Jacqueline Barton (USA, 1952)

Jacqueline is a Professor of chemistry at the California Institute of Technology. Jacqueline Barton has pioneered the application of transition metal complexes to probe recognition and reactions of double helical DNA.

16. M.Katharine Holloway (USA, 1957)

M.Katharine & Chen Zhao are two of the chemists who developed a new class of drugs called protease inhibitors to inactivate the HIV Virus, bringing hope in the lives of AIDs patient. Protease inhibitors squash a type of enzyme in the HIV Virus, making new copies of the virus harmless. When combined with other drug like AZT which approved to treat patients of AIDs.

Portrait

Kalpna Chawla : NASA Astronaut

Heena Shabbir Mulla
B.Sc.II

Name : Kalpna Chawla

Birth place : Karnal, India

Education :

- 1) Graduated from Tagore School Karnal, India in 1976
- 2) Bachelor of Science : Degree in Aeronautical Engg. from Punjab Engg. College, India in 1982
- 3) Master of Science : Degree in Aerospace Engg. from University of Texas in 1984
- 4) Doctorate of Philosophy in Aerospace Engg. from University of Colorado in 1988

Experience :

In 1988, Kalpna Chawla started working at NASA Ames Research Centre in the area of powered life computational fluid dynamics. Her research concentrated on simulation of complex air flows encountered around aircraft such as the Harrier in "Ground Effect". After the completion of this project, she supported research in mapping of flow solvers to parallel computers and testing of these solvers by carrying out powered life computations.

In 1993, Kalpna Chawla joined overset methods. Inc. Los Atlas

California as Vice President and Research Scientist to form a team with other researches specialising in simulation of moving multiple body problems. She was responsible for development for development and implementation of efficient techniques to perform aerodynamic optimization results of various projects that Kalpna Chawla participated are documented in technical conference papers and journals.

NASA Experience :

Selected by NASA in December 1994, Kalpna Chawla reported to the Johnson Space Centre in March 1995 as an astronaut Candidate in the 15th group of astronauts. After completing a year of training and evaluation, she was assigned as crew representative to work on technical issues for the Astronaut Office. EVA/Robotics and computer branches. Her assignment included work on development of Robotic situational awareness displays and testing space shuttle control software in the shuttle avionics. In Nov. 1996 Kalpna Chawla was assigned as mission specialist and prime robotic arm operator on STS-87. In Jan. 1988, she was as Creco Representative. For shuttle and subsequently served as a leader for

astronaut offices crew systems and habitability section. She flew on STS-87 (1997) and STS-107 (2003) and logged 30 days, 14 hours and 54 minutes in space.

Space Flight Experience :

STS-87 Colombia (Nov. 19 to Dec. 5, 1997) STS-87 was fourth U.S. Microgravity Payload Flight and focussed an experiment designed to study how the weightless environment of space affects various physical processes and observations of the suns outer atmospheric layers. STS-87 made 252 orbits of the earth travelling 6.5 million miles STS-107 Colombia (Jan. 16 to Feb. 1, 2003).

The 16 day flight was a dedicated science and research mission working 24 hours a day in two alternating shifts; the crew successfully conducted approximately 80 experiments. The STS-107 mission ended abruptly on Feb. 1, 2003 when space shuttle Colombia and her crew perished during entry 16 minutes before the scheduled landing.

A small town girl, who went to U.S. to fulfill her dream of reaching the stars, Kalpana Chawla died along with 6 astronauts on Feb. 1, 2003 over the Southern United States when space shuttle Colombia and her crew perished dueing entry 16 minutes before the scheduled landing.

The loss of Kalpana Chawla came as a shock to Indians as she was the only woman of India origin in space. NASA lots

it's 7 astronauts in the accidents who might have never imagined that this would be their last space mission. But their sacrifice didn't go worthless as 70 to 80% of the experiment results and data have been retrieved and have proved to be very useful for scientists working all over the world.

"Reaching out to the stars in one of mans primordial fantasies. A journey up into the clouds and beyond the blue sky has never the limit, for every fantasy is a dream unlimited. Kalpana Chawla dreamed high and one day reached there, but didn't return home, she was not merely a stereo typical Indian success story. She died like a true heroine while playing out that dream. She has become just another star."

During the condolence meeting held for Dr.Kalpana Chawla at parliament. Annexe, that India's meteorological series of satellites METSAT (Sept. 9, 2002) will be named as Kalpana. The first of the series METSAT-1 launched on Sept. 12, 2002 will be now known as Kalpana-1.

Kalpana said that NASA's primary goal is to further mankind's knowledge of our universe.

"To know the secrets of life on earth,
To make life more easier and,
To search for new life beyond earth
Is the mission of NASA."

I salute to all crew members who sacrificed their lives while attributing to NASA mission.

Informative

10 Amazing Science Facts That Will blow Your Mind

Vidya Ashok Mohite
M.Sc.II (Chemistry)

1. Babies have around 100 more bones than adults.

Babies have about 300 bones at birth, with cartilage between many of them. This extra flexibility helps them pass through the birth canal and also allows for rapid growth with age. Many of the bones fuse, leaving 206 bones that make up an average adult skeleton.

2. The Eiffel Tower can be 15 cm taller during the summer.

When a substance is heated up, its particles move more and it takes up a larger volume - this is known as thermal expansion. Conversely, a drop in temperature causes it to contract again. The mercury level inside a thermometer, for example, rises and falls as the mercury's volume changes with the ambient temperature.

3. 20% of Earth's oxygen is produced by the Amazon rainforest.

Our atmosphere is made up of roughly 78% nitrogen & 21% oxygen with various other gases present in small amounts. The vast majority of living organisms on Earth need oxygen to survive, converting it into

carbon dioxide as they breathe. Thankfully, plants continually replenish our planet's oxygen levels through photosynthesis. During this process, carbon dioxide and water are converted into energy, releasing oxygen as a by-product. Amazon rainforest cycles a significant proportion of the Earth's oxygen, absorbing large quantities of carbon dioxide at the same time.

4. Some metals are so reactive that they explode on contact with water.

There are certain metals-including potassium, sodium, lithium, rubidium and caesium that are so reactive that they oxidise instantly when exposed to air. They can even produce explosions when dropped in water ! All elements strive to be chemically stable in other words, to have a full outer electron shell. The alkali metals tend to shed electrons. The alkali metals have only one electron on their outer shell, making them ultrakeen to pass on this unwanted passenger to another element via bonding. As a result they form compounds with other elements so readily that they don't exist independently in nature.

5. Chalk is made from trillions of microscopic plankton fossils.

Tiny single-celled algae called coccolithophores have lived in Earth's oceans for 200 million years. Unlike any other marine plant, they surround themselves with minuscule plates of calcite. Just under 100 million years ago, conditions were just right for coccolithophores to accumulate in a thick layer coating ocean floors in a white ooze.

6. Polar bears are nearly undetectable by infrared cameras.

Thermal cameras detect the heat lost by a subject as infrared, but polar bears are experts at conserving heat. The bears keep warm due to a thick layer of blubber under the skin. Add to this a dense fur coat and they can endure the chilliest Arctic day.

7. Stomach acid is strong enough to dissolve razor blades.

Your stomach digests food thanks to highly corrosive hydrochloric acid with a pH of 2 to 3. This acid also attacks your stomach lining, which protects itself by secreting an alkali bicarbonate solution. The lining still needs to be replaced continually and it entirely renews itself every four days.

8. The Earth is a giant magnet.

Earth's inner core is a sphere of solid iron, surrounded by liquid iron. Variations in temperature & density

create currents in this iron, which in turn produce electrical currents. Lined up by the Earth's spin, these currents combine to create a magnetic field, used by compass needles world wide.

9. Venus is the only planet to spin clockwise.

Our solar system started off as a swirling cloud of dust and gas which eventually collapsed into a spinning disc with the sun at its centre. Because of this common origin, all the planets move around the sun in the same direction and on roughly the same plane. They also all spin in the same direction-except Uranus and Venus. The most likely cause of these planetary oddballs are gigantic asteroids which knocked them off course in the distant past.

10. In 2.3 billion years it will be too hot for life to exist on Earth.

Over the coming hundreds of millions of years, the sun will continue to get progressively brighter and hotter. In just over 2 billion years, temperatures will be high enough to evaporate our oceans, making life on Earth impossible. Our planet will become a vast desert similar to Mars today. As it expands into a red giant in the following few billion years, scientists predict that the sun will finally engulf Earth altogether, spelling the definite end for our planet.

Scientific

जैवविविधतेने नटलेला भारत

राजश्री सुजय साबळे
B.Sc.-III (Botany)

जैवविविधता म्हणजे नक्की काय ? तर निसर्गातील सजीव सुप्टीतील वैविध्य म्हणजे जैवविविधता. मग जैवविविधता कशी निर्माण झाली तर कोठ्यावधी वर्षांच्या उत्क्रांतीनंतर (Evolution) निसर्गात जैवविविधता निर्माण झाली आहे. जैवविविधता पृथ्वीवर समप्रमाणात विभागलेली नाही. जैवविविधता सर्वाधिक प्रमाण उष्ण कटिबंध प्रदेशात आहे. उष्ट कटिबंधातील वर्षा वने जैवविविधतेने सर्वाधिक समृद्ध आहेत. ७% जमिन ही वर्षावने यांनी व्यापलेली आहे. पण जगातील एकूण जैवविविधतेपैकी सुमारे ६५ ते ७०% जैवविविधता उष्ण कटिबंधातील या वर्षावनांत अस्तित्वात आहे.

जागतिक स्तरावरील जैवविविधता म्हणजे पृथ्वीतलावर अस्तित्वात असणाऱ्या एकूण जैवविविधतेपैकी १८ ते २०% जैवविविधता शास्त्रीयदृष्ट्या अभ्यासलेली आहे. १८ लाख सजीवांच्या प्रजाती अभ्यासल्या गेल्या आहेत. यापैकी ११ लाख प्राण्यांच्या, ४ लाख वनस्पतींच्या तर उर्वरित सूक्ष्मजीवांच्या प्रजाती आहेत. एकूण प्राण्यांच्या प्रजातीपैकी सुमारे १० लाख ३५ हजार प्रजाती अपृष्टवंशीय प्राण्यांच्या तर ४५,८०० प्रजाती पृष्टवंशीय प्राण्यांच्या आहेत. एकूण वनस्पतींच्या प्रजातीपैकी सुमारे २ लाख ६० हजार प्रजाती सपुष्प वनस्पतींच्या तर १ लाख ४० हजार प्रजाती अपुष्प वनस्पतींच्या आहेत.

पृथ्वीतलावरील १७ देश जैवविविधतेने अत्यंत समृद्ध आहेत आणि भारत यापैकी एक आहे. तर ब्राझील, पेरू, कोलंबिया, व्हेनेझुएला हे पाच देश दक्षिण अमेरिका खंडातील आहेत. मेक्सिको व गुनायटेड हे उत्तर अमेरिका खंडातील आहेत. ब्राझील देशात सपुष्प वनस्पती व सस्तन प्राणी यांच्या सर्वाधिक प्रजाती आढळतात. कोलंबिया देशात पक्षांच्या व भूजलचर प्राण्यांच्या सर्वाधिक प्रजाती नोंदविल्या आहेत. सरपटणाऱ्या

प्राण्यांच्या सर्वात जास्त प्रजाती ऑस्ट्रेलिया देशात आहेत. जागतिक स्तरावर भारत सरपटणाऱ्या प्राण्यांच्या विविधतेत सहावा, पक्षांच्या विविधतेत सातवा, भूजलचरांच्या विविधतेत आठवा तर सस्तन प्राण्यांच्या विविधतेतही आठव्या स्थानावर आहे.

भारतात सपुष्प वनस्पतींच्या १७,५०० प्रजाती आढळतात. व या क्रमवारीत भारत जागतिक स्तरावर बाराव्या स्थानावर आहे. जगभरातील एकूण सपुष्प वनस्पती प्रजातीपैकी २१३ प्रजाती या १७ महाजैवविविधता देशांत आढळल्या आहेत. ८०% प्रजाती याच १७ महाजैवविविधता देशांत संकटग्रस्त प्राणी व वनस्पती प्रजाती म्हणून नोंदविल्या गेल्या आहेत.

जागतिक जैवविविधता अतिसंवेदनशिल भूप्रदेश :

मानवी हस्तक्षेपामुळे काही वनक्षेत्र व परिसंस्था नष्ट झाल्या व तेथे भयग्रस्त प्रजातींचे प्रमाण वाढले. अशा भूप्रदेशांना जैवविविधतेचा अतिसंवेदनशिल भूप्रदेश म्हणतात. या भूप्रदेशांमध्ये प्रदेशनिष्ठ वनस्पतींचे प्रमाण मोठ्या प्रमाणात आहे. जगभरामध्ये एकूण ३५ अतिसंवेदनशिल भूप्रदेश आहेत. त्यातील अमेरिका खंडामध्ये जास्त भूप्रदेश आहेत. एकूण जैवविविधतेपैकी निम्मी जैवविविधता ही अतिसंवेदनशिल भूप्रदेशांमध्ये आढळते. ही अतिसंवेदनशिल भूक्षेत्रे विकसनशील देशात व अविकसित देशात आढळतात. भारतात पूर्व हिमालय भूप्रदेश व पश्चिम घाट हे दोन भूप्रदेश आहेत.

भारतात ४८,००० हजार वनस्पती व ८१,००० प्राण्यांच्या प्रजाती नोंदविल्या आहेत. एकूण प्रजातीपैकी ७% वनस्पती प्रजाती व ६% प्राणी प्रजाती भारतात आहेत. भारतात अनेक विविध परिसंस्थांचे, वनांचे प्रकार आहेत. त्याचे मुख्य

कारण म्हणजे भारतामध्ये वातावरणीय विविधता जास्त प्रमाणात आढळते. याचा परिणाम म्हणून भारतात सपुष्प वनस्पतींच्या १७,५०० प्रजाती व अपुष्प वनस्पतींच्या ३०,५०० प्रजाती आहेत. एकूण १७,५०० सपुष्प वनस्पतींपैकी ५,७२५ प्रजाती ह्या जगामध्ये केवळ भारतातच आढळतात. याशिवाय भारतात गवताच्या १२०० प्रजाती व ऑर्किडच्या १०८२ प्रजाती आढळतात. अनेक पिकवर्गीय वनस्पतींचे भारत मूळस्थान आहे. त्यापैकी धान्यांच्या ५१ प्रजाती, ५५ कडधान्यांच्या प्रजाती, २७ मसाला वर्गीय प्रजातींची लागवड करतात. भारतामध्ये विविध पिकांच्या अनेक प्रजातींची निर्मिती प्रतिवर्षी होत असते. त्याचे महत्वाचे कारण म्हणजे पिकांचे सुमारे ३२० जंगली वाण भारतातील जंगलात आढळतात. कारण यांचा वापर संकणासाठी केला जातो. भारतामध्ये प्राचीन काळापासून औषधी वनस्पती वापर केला जातो. याची नोंद पौराणिक ग्रंथांमध्ये उदा. चरकसंहिता, सुश्रुतसंहिता, ऋग्वेद यामध्ये आढळून येते. कारण भारताच्या जंगलातून सुमारे ८,००० औषधी वनस्पतींची नोंद केली गेली आहे.

भारतातील ईशान्य हिमालय, पश्चिम घाट, पश्चिम हिमालय भूप्रदेश व अंदामान निकोबार या प्रदेशांतील जंगल परिसरात विपूल प्रमाणात जैवविविधता आढळून येते. यापैकी ईशान्य भारत व पश्चिम घाट हे दोन भूप्रदेश जागतिक अतिसंवेदनशिल भूप्रदेश आहेत.

पश्चिम हिमालय भूप्रदेशात समावेश असणारे भारतातील जम्मू-काश्मिर, हिमालच प्रदेश व उत्तराखंड या राज्यांचा तसेच चीन व नेपाळ या देशांतील काही भूप्रदेशांचा समावेश आहे. सुमारे ४००० हजार सपुष्प प्रजातींची नोंद या प्रदेशांमध्ये केली आहे. अंदामान निकोबार भूप्रदेश २०४ बेटांनी बनलेला असून एकूण भूक्षेत्र ८,२४९ चौ.कि.मी. आहे. वनांनी व्यापलेला प्रदेश ९२% आहे. तर राखीव व संरक्षित ६८% वनक्षेत्र आहे. १२ प्रकारची वने या प्रदेशात आढळतात. तसेच सपुष्प वनस्पतींचे वास्तव्य या प्रदेशात असून यापैकी ३००हून अधिक प्रजाती प्रदेशानिष्ठ आहेत.

ईशान्य हिमालय प्रदेशात भारतातील सिक्किम, अरुणाचल प्रदेश, आसाम, मेघालय, नागालँड, मिझोराम,

त्रिपुरा, मणिपूर या राज्यांचा तर भूतान, चीन या देशांचा काही भूप्रदेशांचा समावेश होतो. ईशान्य हिमालय प्रदेशात १०,००० हजार सपुष्प वनस्पतींच्या प्रजाती असून यापैकी ३,५०० प्रदेशानिष्ठ आहेत. या प्रदेशांमध्ये आढळणारे वनस्पतींचे जंगली वाण म्हणजे भात, ऊस, केळी, लिंबू, आले, मिरची, ताग, चहा इत्यादि. तसेच माहेरघर असणाऱ्या वनस्पती म्हणजे नारळ, सुपारी, जंगली खजूर, पालमायरा व शुगरपाम.

पश्चिमघाट, कोंकण, दख्खनचे पठार यांच्यामध्ये पसरलेल्या पर्वतरांगा आहे, यांची लांबी १६,००० हजार कि.मी. तर यांची रुंदी ४८ ते २१० कि.मी. इतकी आहे. पश्चिम घाट हा गुजरात, महाराष्ट्र, गोवा, कर्नाटक, तमिळनाडू, केरळ या सहा राज्यांत पसरलेला आहे. पश्चिम घाट हा गुजरातमधील तार्पानदीच्या जवळ असणाऱ्या नवापूर पासून कन्याकुमारीपर्यंत पसरलेला आहे. या परिसरात सदाहरित, निमसदाहरित, आर्द्रतायुक्त, पर्णझडी व मिश्र या प्रकारच्या जंगलांचा समावेश आहे. पश्चिम घाटामध्ये सुमारे १,२०० नद्या उगम पावल्या आहेत व या नद्यांवर २,०४३ धरणे बांधली गेली आहेत.

पश्चिमघाट हा परिसर दक्षिण भारताच्या अर्थकारणाचा कणा समजला जातो. कारण दक्षिण भारतातील शेती व कारखानदारी उद्योग पूर्णपणे पश्चिम घाटातील पाण्यावर आणि तेथे तयार होणाऱ्या विजेवर अवलंबून आहेत. पश्चिम घाट हा परिसर दक्षिण भारताच्या अर्थकारणाचा कणा समजला जातो.

पश्चिम घाटात ४,५०० सपुष्प वनस्पतींच्या प्रजाती आढळतात. प्रदेशानिष्ठ १७२० यापैकी आहेत. या परिसरात वृक्षांच्या ४९० प्रजाती असून ३०८ वृक्ष प्रजाती प्रदेशानिष्ठ आहेत. यापरिसरात ऑर्किड्सच्या ७५ जाती व २४५ प्रजातींचे वास्तव्य असून यापैकी १० जाती व ११२ प्रजाती प्रदेशानिष्ठ आहेत. तसेच रानतेरड्यांच्या ७१ प्रजाती व कंदील फुलांच्या २६ ते २८ प्रजाती प्रदेशानिष्ठ आहेत.

पश्चिम घाटातील ३९ स्थळांना 'युनोस्को' या आंतरराष्ट्रीय संघटनेकडून जागतिक नैसर्गिक वारसा स्थळांचा दर्जा बहाल करण्यात आला आहे. यातील चार स्थळे महाराष्ट्रातील आहेत.

Portrait

India's Most Eminent Scientists Dr. Raghunath Mashelkar

Arti Karande
M.Sc.II (Chemistry)

(India-America-India) - Campaign
against Foreign Patents

गुणाः पुत्रास्थानं गुणिसु न च वयः ।

(गुणांजन गुणांची कदर करतात, लिंगाची वा वयाची नाही)

I am student of Chemistry Department so I feel proud to introduce India's most eminent scientists - Dr. Raghunath Anant Mashelkar. He is known for his contributions to India's National Chemical Laboratory and Council of Scientific and Industrial Research, multiple 'Mashelkar Committees' and successful campaign against foreign patents on Indian traditional knowledge.

His mantras of 'Inclusive Innovation', 'More from less for more', and 'Gandhian Engineering' have been a constant source of inspiration for corporates and youth alike.

Born on 1st January 1943 in Mashel, Goa, Ramesh (as he is known to his near and dear) lost his father at the tender age of six. However, his mother Late Mrs. Anjani Mashelkar was committed to doing the best she could for him.

After this at Union High School, young Raghunath's teacher Mr. Bhave recognized his talent and motivated him to stay focused in life, using the example of a convex lens which can concentrate the sun's rays and even spark a fire. It was this striking example that inspired Raghunath to become a scientist.

Dr. Mashelkar is probably best known to the common man through his crusade against the US patents on Turmeric, Neem and Basmati Rice.

Arguing that the heating properties of turmeric as well known as traditional knowledge in India. Dr. Mashelkar fought a 14 month long legal battle to revoke the patent and emerged victorious. This victory was so significant that it changed the way patents were classified, and earned him the moniker of

'The warrior of Haldighat'

Therefore we can say that;
India-America-India
(Campaign against foreign patents)

Throughout his career, he has written 25 books 264 research papers and has

been awarded honorary Doctorates by 36 Universities from India and abroad. He has also actively Gened the Government of India by chairing 12 highly empowered 'Mashelkar Committees' and has been a member of Scientific Advisory Council to the Prime Minister. His contributions to the nation and to science at large have been honoured by a plethora of awards, the most significant being the Padma Vibhushan, the Padma Bhushan, the Padmashri, the business week star of Asia Award and the Shanti Swaroop Bhatnagar Prize for science and Technology.

Rt now be is also the chairperson of the National innovation foundation of India, which aims at promoting grassroots innovations to solve some of society's biggest problems.

Finnally facts do not cease to exist because they are ignored.

On behalf of Dr. Raghunath Anant Mashelkar he always said that, "It is not for this little moment of time, we are lighting not for ourselves, our own little bodies and their wants, it is for all these that come after throughout all time.

Finally we can say that, 'All education should aim at man making.'

Informative

**Nobel Laureate in December
2015 : Prof. Tu Youyou**

**Rohit Basappa Chaugule
M.Sc.II (Chemistry)**

**(The first Chinese Nobel Laureate in
Medicine (December 2015))**

Tu Youyou

Born, 30th December 1930

Prof. Tu Youyou is a Chinese pharmaceutical Chemist and educator. She is best known of discovering 'artemisinin' (also known as qinghaosu)

and dihydroartemisinin, used to treat malaria and which saved million of lives. Her discovery of artemisinin and it's treatment of malaria is regarded as a significant breakthrough in 20th century tropical medicine and an important health improvement for people of tropical developing countries in South

Asia, Africa and South America. For her work, Tu received the 2011 Lasker Award in clinical medicine and the 2015 Nobel Prize in Physiology or Medicine jointly with William C. Campbell and Satoshi Omura. Tu is the first Chinese Nobel laureate in physiology or medicine and first "Female citizen of the people's Republic of China to receive a Nobel Prize in any category, as well first Chinese person to receive Lasker Award. She was born, educated and carried out research exclusively in China.

Biography :

Tu was born in Ningbo, Zhejiang, China on 30th December 1930. She attended Xloshi Middle School for junior high school and the first year of high school, before transferring to Ningbo Middle School in 1948. From 1951 to 1955, she attended Peking University Medical School/Beijing Medical College. Tu studied at the department of Pharmaceutical Sciences and graduated in 1955. Later Tu was trained for two and a half years in Traditional Chinese Medicine.

After graduation, Tu worked at the Academy of Traditional Chinese Medicine in Beijing. She was promoted

to Researcher in 1980 shortly after the Chinese Economic Reform began in 1978. In 2001, she was promoted to academic advisor for Doctoral Candidates. Currently she is the Chief Scientist in the Academy.

As of 2007, her office is an old apartment building in Dongcheng District, Beijing.

Before 2011, Tu had been obscure for decades and is described as "almost completely forgotten by people."

Tu is regarded as the professor of three Noes-No postgraduate degree (There was no postgraduate education then in China), no study or research experience abroad, and not a member of any Chinese National Academies, i.e. Chinese Academy of Sciences and Chinese Academy of Engineering. Up until 1979, there were no postgraduate degree programs in China and China was largely isolated from the rest of the world.

Tu is now regarded as a representative figure of the first generation of Chinese Medical Workers since the establishment of the people's Republic of China in 1949.

वरिष्ठ विभाग वार्षिक अहवाल सन २०१६-२०१७

मराठी विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये मराठी विभागाच्यावतीने विविध उपक्रम राबविणेत आले.

१) 'मायबोली' भित्तिपत्रिका :

मराठी विभागाच्यावतीने 'शिक्षक रत्न', 'आमचे विद्यार्थी-आमचा अभिमान', 'मराठी भाषा गौरव' या विषयावर भित्तिपत्रिकेचे प्रकाशन प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ, प्राचार्य डॉ.यशवंत पाटणे, डॉ.राजेंद्र माने यांच्या हस्ते करणेत आले.

२) मराठी वाचन-लेखन कट्टा :

विभागाच्यावतीने वर्षभर विद्यार्थ्यांचे कविता, लेख, चित्रे, भाषणे, समीक्षा आदी प्रकारचे लेखन या मराठी वाचन, लेखन, कट्ट्यावर प्रसिध्द करणेत आले. तसेच सुविचार, म्हणी, दिनविशेष, वाक्यप्रचार आदींचे दररोज फलकलेखन करून विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानाच्या कक्षा वाढविल्या.

३) विविध स्पर्धांचे आयोजन :

विभागाच्या वतीने वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त सुंदर हस्ताक्षर, प्रकटवाचन तसेच वादविवाद स्पर्धा घेणेत आल्या व या स्पर्धांचे डॉ.राजेंद्र माने यांच्या हस्ते बक्षिस वितरण करणेत आले. विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी 'बेस्ट इज बेस्ट' या इंग्रजी विभागाच्या स्पर्धेत सहभाग घेतला.

४) अग्रणी कार्यशाळा व राष्ट्रीय कार्यशाळेचे आयोजन :

मराठी विभागाच्यावतीने १९ ऑक्टोबर रोजी 'वक्तृत्व, वादविवाद व सूत्रसंचालन कौशल्य' या विषयावर अग्रणी महाविद्यालय योजनेअंतर्गत एकदिवसीय कार्यशाळा घेणेत आली. या कार्यशाळेत ९३

विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. या कार्यशाळेसाठी मा.विनोद कुलकर्णी, रवींद्र बेडकीहाळ, सौ.स्नेहल दामले यांनी मार्गदर्शन केले.

दि.१८ व १९ मार्च रोजी शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघाचे ६वे अधिवेशन व १९९० नंतरच्या मराठी साहित्यातील प्रयोगशिलता' या विषयावर राष्ट्रीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. मुख्य संयोजक म्हणून डॉ.महेश गायकवाड यांनी काम पाहिले.

५) माजी विद्यार्थी मेळावा :

विभागाच्यावतीने २५ डिसेंबर रोजी माजी विद्यार्थ्यांचा मेळावा घेणेत आला. मेळाव्यास प्राचार्य डॉ.यशवंत पाटणे, प्रा.डॉ.नलिनी महाडीक यांच्यासह माजी विद्यार्थी उपस्थित होते.

६) विविध हस्तलिखित व वृत्तपत्र कात्रण संग्रह :

विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांनी विविध वृत्तपत्रातील मराठी भाषा गौरव दिन, शारीरिक स्वास्थ्य, वातमी आदी विषयांची वृत्तपत्रे कात्रणे संकलित केली तसेच शेतकरी मुलाखत, गौळणी संग्रह, म्हणी-वाक्यप्रचार संग्रह आदी विषयांची हस्तलिखिते तयार केली.

७) मराठी भाषा गौरव दिन :

विभागाच्या वतीने २७ फेब्रुवारी रोजी मराठी भाषा गौरव दिन साजरा करणेत आला. प्रमुख पाहुणे प्रसिध्द साहित्यिक डॉ.राजेंद्र माने हे होते. अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. राजेंद्र शेजवळ होते. यानिमित्ताने 'मराठी भाषा गौरव दिन' वृत्तपत्र कात्रणाच्या संग्रहाचे अनावरण व विविध स्पर्धांचे बक्षिस वितरण प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते घेणेत आले.

८) ग्रामीण पत्रकारिता-COC कोर्स :

विद्यार्थ्यांना पत्रकारितेतील विविध कौशल्ये आत्मसात करता यावीत, नोकरी व व्यवसायाची संधी उपलब्ध व्हावी यासाठी मराठी विभागाच्यावतीने 'ग्रामीण पत्रकारिता व जनसंपर्क माध्यमे' हा कोर्स पूर्ण करणेत आला. या कोर्सला ४३ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला.

वरीलप्रमाणे मराठी विभागाने वर्षभर विविध उपक्रम राबविले. यासाठी प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांचे मार्गदर्शन तसेच डॉ.महेश गायकवाड यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा.अनंता मच्छिंद्र कस्तुरे
मराठी विभाग

हिन्दी विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये हिन्दी विभागात खालील उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

- १) १४ सप्टेंबर, २०१६ - हिंदी दिवस समारंभ
- २) हिन्दी रचनाकार जीवनी-प्रदर्शन
- ३) डॉ.सादिक तांबोळी, पीएच.डी.प्राप्त सत्कार
- ४) भितीपत्रिका - हिन्दी साहित्यकार !
- ५) विशेष व्याख्यान - १) डॉ.नामदेव उतेकर, नांदेड
- ६) माजी प्राध्यापक व विद्यार्थी मेळावा संपन्न ।

हे कार्यक्रम यशस्वी करणेसाठी डॉ.की.एस.नाईक व प्रा.सौ.शुभांगी निकम यांचे सहकार्य मिळाले.

डॉ.वी.डी.सगरे
विभागप्रमुख

DEPARTMENT OF ENGLISH

The department organized various activities throughout the academic year for the betterment of students.

- 1) The inauguration of Dr. Bapuji Salunkhe English Literary

association and welcome of B.A. part I optional English students was organized on 29/06/2016. Principal Dr. R.V. Shejwal was the guest of honor.

- 2) Two wall papers were published one in each term. There was display of wall paper on the topic "LSRW". The second wall paper on "English for Competitive Exam" was published on
- 3) Through the year department gave more emphasis on Audio-visual aids and movies based on prescribed texts were screened for B.A I, II, and III year students. Those were The Tempest and An Enemy of the People, Lord of the Flies, The Glass Menagerie etc.
- 4) A guest lecture of an eminent alumnus Mr. Ashok Gadekar, Mr. Aniket Bhujbal and Mr. Anand Jadhav was organized on 16th Sept. 2016.
- 5) A self funded Functional English Speaking Course successfully completed by the Department.
- 6) Library Visit, Group Discussion, Storytelling, Mock Interview, Students' Seminars and projects etc. activities were organized.
- 7) The "Best of the Waste" competition was successfully organized on 22/09/2016.
- 8) One Day Workshop on English for Competitive Examination under

Lead College Scheme was organized Dr. Shrti Joshi and Dr. D. S. Kale were eminent scholars as resource person.

- 9) Library visit has been organized and made acquainted first year students with library.
- 10) Alumni Meet was organized on 25th December 2016.
- 11) Reading Day was celebrated on 15th October, 2016.
- 12) Department felicitated Mrs. Beena Gole for third prize for article in Bahaduriya by Shivaji University, Mr. Ashok Gadekar for his remarkable success in SET exam, Mr. Anand Jadhav for his creative novel Mauli.

Hon., Principal Dr. R. V. Shejwal was a major support and inspiration behind all activities. The faculties Prof. D.G.Salunkhe, Prof. P.P.Lohar, Prof. S.A.Kamble, Dr. R.B.Rathod and Prof. S.G.Gurav helped a lot to carry out these activities successfully.

Asso.Prof.D.G.Salunkhe
head Department of English

संस्कृत विभाग

या चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये संस्कृत विभागातर्फे संस्कृत दिनानिमित्त 'वन्दे संस्कृतमातरम्' ही भितीपत्रिका तयार करण्यात आली. दि.२२-०८-२०१६ रोजी महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री माननीय श्री.पृथ्वीराजसिंह चव्हाण यांनी उद्घाटन केले.

महाविद्यालयाच्या सुवर्ण वर्षानिमित्त संस्कृत विभागातर्फे आजी व माजी विद्यार्थी मेळावा दि.२५-१२-

२०१६ रोजी घेण्यात आला. यावेळी माजी विद्यार्थिनींच्या हस्ते 'शतकत्रयी भर्तृहरि' या विषयावर आधारित भितीपत्रिकेचे उद्घाटन केले.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये ९ जानेवारी २०१७ रोजी महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थी विद्यार्थिनींसाठी विभागामार्फत विवेकानंद केंद्र, कन्याकुमारी केंद्र सातारा यांच्याकडून 'विवेकानंद जयंती' सप्ताहानिमित्त 'एक दिवसीय शिबीर' घेतले. या कार्यक्रमास मा.प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे यांनी सदिच्छा भेट दिली.

या वर्षी प्रा.डॉ.आ.ह.साळुंखे पुरस्कृत-डॉ.वापूजी साळुंखे पारितोषिक बी.ए.भाग तीन वर्गातील कु.अर्चना पवार यांस दिले आणि मधुश्री साळुंखे हे पारितोषिक बी.ए.भाग २ मधील कु.पुजा विजय राजे या विद्यार्थिनीस मिळाले तसेच कै.दादासाहेब राजाझे हा बी.ए.भाग २ वर्गानून तृतीय वर्षात संस्कृत विभागातील विद्यार्थिनी कु.अर्चना हणमंत पवार हिला मिळाले आणि कै.दादाजी चौहान हे पारितोषिक बी.ए.भाग एक मधील यशराज भगवान साठे यांस मिळाले.

या विभागास माननीय प्राचार्य डॉ.आर.बी.शेजवळ यांचे सहकार्य व मौलिक मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.कु.मयुरा राजेभोसले (राजाझे)
संस्कृत विभागप्रमुख

भूगोल विभाग

भूगोल विभागामध्ये सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षात पुढीलप्रमाणे उपक्रम राबविण्यात आले.

- १) सन २०१६-१७ या वर्षात भूगोल विभागाच्या मार्फत शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूरच्या प्रौढ व निरंतर विभागाच्या सहकार्याने 'Travel and Tourism' हा COC कोर्स राबविण्यात येत आहे. सदर कोर्ससाठी विभागातील १७ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे.

- २) दि.२२ सप्टें. २०१६ रोजी भूगोल विभागाच्या वतीने 'आपत्ती व्यवस्थापन काळाची गरज' ही भितीपत्रिका तयार करण्यात आली.
- ३) दि.२८ डिसेंबर २०१६ रोजी भूगोल विभागाच्या वतीने 'जलयुक्त शिवार एक वरदान' या विषयावर आविष्कार संशोधन विभागीय शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर जिल्हास्तरीय स्पर्धेत सहभाग.
- ४) दि.१-१-२०१७ रोजी डी.पी.भोसले कॉलेज, कोरेगांव येथे अग्रणी महाविद्यालय योजनेच्या कार्यशाळेत १ प्राध्यापक व १ विद्यार्थी सहभागी झाले होते.
- ५) दि.२० जाने.२०१७ रोजी भूगोल विभागातील विद्यार्थ्यांनी मौजे कातवली ता.सातारा येथे 'धरणग्रस्तांच्या समस्या' या विषयावर ग्रामसर्वेक्षण केले.
- ६) दि.३-२-२०१७ व ४-२-२०१७ रोजी भूगोल विभागामार्फत 'पर्जन्य छायेच्या प्रदेशातील शेतीचे जलसंधारण' या विषयावर राष्ट्रीय कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली. कार्यशाळेमध्ये सुमारे ८५ शेतकरी व ५५ संशोधक सहभागी झाले होते.
- ७) भूगोल विभागामार्फत भूगोल शैक्षणिक अभ्यास सहल आयोजित करण्यात आली. दि.२५-२-२०१७ महाबळेश्वर-प्रतापगड.

वरील सर्व उपक्रम यशस्वीरित्या पार पडलेले असून यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले. तसेच भूगोल विभागातील प्रा.बी.बी.बागल, प्रा.बी.एम.माळी व प्रशासकीय सेवक श्री.प्रदिप कांबळे यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. मधूकर रासकर
विभागप्रमुख

इतिहास विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ हे महाविद्यालयाचे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष हे महाविद्यालयाच्या इतिहासातील एक

सुवर्णमय कारकीर्दीचे वर्ष. या सुवर्णमय कारकिर्दीत इतिहास विभागानेही अनेक उपक्रमांचे आयोजन केले.

भित्तिपत्रिका :-

इतिहास विभागाच्या वतीने १ ऑगस्ट, क्रांतीदिनाच्या निमित्ताने 'क्रांतीगाथा', 'भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभागी झालेल्या मुस्लिम स्त्रिया', यांच्या जीवनावर भित्तिपत्रिका प्रकाशित करण्यात आली. याचे प्रकाशन मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांच्या हस्ते संपन्न झाले.

डॉ.अप्पासाहेब पवार इतिहास अभ्यास मंडळ उद्घाटन :-

इतिहास विभागाच्या वतीने चालविल्या जाणाऱ्या डॉ.अप्पासाहेब पवार इतिहास अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन २३-८-१६ रोजी डॉ.मनिनी वाघमारे, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे यांच्या हस्ते झाले. त्यांनी 'मराठा इतिहासाची साधने', याविषयावर आपले विचार मांडले. या उद्घाटन प्रसंगी इतिहास विषयात प्रथम येणाऱ्या व बी.ए.भाग ३ मध्ये इतर क्षेत्रात उल्लेखनीय कामगिरी करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा सत्कार करण्यात आला. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ हे होते.

एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषद :-

दि.१ ऑक्टोबर २०१६ रोजी इतिहास विभागाच्या वतीने "१९४२ चे चलेजाव चळवळ", या विषयावर एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन केले होते.

उद्घाटन :- मा.प्राचार्या शुभांगीताई गावडे, सेक्रेटरी श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर यांच्या हस्ते संपन्न झाला. त्यांनी डॉ.बापूजी साळुंखे यांनी स्वातंत्र्य चळवळीत दिलेले योगदान याविषयावर आपले विचार व्यक्त केले.

बीजभाषक :- पुरोगामी चळवळीचे कार्यकर्ते व श्रेष्ठ साहित्यिक डॉ.बाबूराव गुरुव (मराठी विभाग प्रमुख) यांनी '१९४२ चे चलेजाव चळवळीतील सातारा जिल्हाचे योगदान, या विषयावर बीजभाषण केले.

इतर मार्गदर्शक :-

या परिषदेत वेगवेगळ्या सत्रात प्रा.डॉ.विनायक जाधव, प्रा.डॉ.विश्वनाथ पवार, मा.प्राचार्य डॉ.अरुण गाडे, मा.प्राचार्य डॉ.विजयराव नलावडे, मा.प्रा.डॉ.नलिनी बाघमारे, मा.प्रा.सी.जी.पाटील यांनी मार्गदर्शन केले.

संशोधन पेपर :-

या राष्ट्रीय परिषदेत एकूण १४० इतिहास संशोधक, स्वातंत्र्य सैनिक, विद्यार्थी, प्राध्यापक सहभागी झाले होते त्यामध्ये ११० लोकांनी विविध विभागातून आपले संशोधन पेपर सादर केले.

या राष्ट्रीय परिषदेच्या अध्यक्षस्थानी मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ हे होते. ही परिषद लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय व सातारा इतिहास संशोधन मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित केले होते.

ऐतिहासिक स्थळांचे संवर्धन :-

सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त इतिहास विभागाने ऐतिहासिक स्थळांची स्वच्छता व संवर्धन करण्याच्या दृष्टीने उपक्रम हाती घेतला व त्यानुसार दि.२५-७-२०१६ रोजी सातारापासून १४ कि.मी. अंतरावर असणाऱ्या लिंब या गावी छत्रपती शाहू कालीन 'बारा मोटेची विहीर', याला भेट दिली व त्या विहीरीच्या आसपास उगवलेली झाडे-झुडूपे काढून टाकून परिसर स्वच्छ केला. यात बी.ए.भाग तीनचे विद्यार्थी सहभागी झाले.

अजिंक्य तान्याच्या पायथ्याशी मंगळईदेवी व चार भिंती हा परिसर स्वच्छ केला व वृक्षारोपण केले. दि.२०-२-२०१७ रोजी संगम माहुली या प्रसिध्द ऐतिहासिक ठिकाणी असणाऱ्या छत्रपती शाहू महाराज व महाराणी ताराबाई यांचे समर्थी परिसर स्वच्छ केले व विश्वेश्वर मंदिर परिसरात स्वच्छता करून ग्रामस्थाना परिसर स्वच्छतेचे व ऐतिहासिक ठिकाणाची जपणूक याविषयी मार्गदर्शन केले.

ऐतिहासिक उत्खनन भेट :-

सातारापासून १२ कि.मी. अंतरावर गोवे येथे डेक्कन कॉलेज पुरातत्वीय विभाग यांच्यातर्फे सुरु असणाऱ्या उत्खनन व संशोधन या स्थळी भेट दिली व ऐतिहासिक संशोधन व उत्खनन कसे केले जाते याचे विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष मार्गदर्शन मिळाले. या उत्खननातून सातवाहनकालीन कालखंडाचा परिचय झाला. यासाठी इतिहास विभागाला मा.प्राचार्य डॉ.शेजवळ सरांचे बहुमोल मार्गदर्शन मिळाले.

शैक्षणिक सहल :-

इतिहास विभागाची शैक्षणिक सहल सिंहगड, पर्वती, केळकर वस्तुसंग्रहालय, शनिवार वाडा, अगाखान पॅलेस, खडकी मिलटरी कॅम्प पुणे येथे आयोजित केली होती.

इतर उपक्रम :-

सेमिनार, गुरुपौर्णिमा, शिवजयंती, प्रतापगड दिन, इ. कार्यक्रमांचे आयोजन केले होते. इतिहास विभागातर्फे 'मानवी हक्क', हा यु.जी.सी.डिप्लोमा कोर्स चालविला जातो.

वरील सर्व उपक्रमास महाविद्यालयाचे मा.प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांचे बहुमोल मार्गदर्शन व प्रेरणा मिळाली. तसेच वरील सर्व उपक्रम यशस्वीपणे पार पाडण्यासाठी सतत मार्गदर्शन व सहकार्य मिळते ते माझे सहकारी प्रा.डॉ.दीपक जाधव यांचे.

प्रा.डॉ.प्रतिभा चिकमठ
विभागप्रमुख

अर्थशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ या सुवर्णमहोत्सवी वर्षामध्ये अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने शैक्षणिक व सामाजिक असे विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

- १) ११ जुलै २०१६ जागतिक लोकसंख्या दिनानिमित्त भितीपत्रिका-वाढती लोकसंख्या आणि आर्थिक विकास

- २) बी.ए.भाग-१ व बी.ए.भाग-२च्या विद्यार्थ्यांसाठी सग्राईज टेस्ट, ओपन बूकटेस्ट घेण्यात आली.
- ३) बी.ए.भाग-३च्या विद्यार्थ्यांसाठी सेमिनार, टेस्ट, संशोधन प्रकल्प हे उपक्रम राबविण्यात आले.
- ४) कॅशलेस अर्थव्यवस्था या विषयावर भितीपत्रिका व व्याख्यान आयोजित केले.
- ५) महाविद्यालयाने दत्तक घेतलेल्या कुशी या गावाचे आर्थिक व सामाजिक सर्वेक्षण करण्यात आले.
- ६) पाटखळ या गावातील शेतकऱ्यांनी राबविलेल्या सामूहिक शेती प्रकल्पास भेट.
- ७) अग्रणी महाविद्यालया अंतर्गत कार्यशाळेमध्ये विद्यार्थी व प्राध्यापकांनी सहभाग घेतला.
- ८) अर्थशास्त्र विभागाच्या बतीने माजी विद्यार्थी मेळावा आयोजित करण्यात आला.
- ९) महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या जिल्हास्तरीय विद्यार्थी संशोधन महोत्सवामध्ये बी.ए.भाग-३च्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
- १०) पतंजली उत्पादनांबाबत अर्थशास्त्र व वाणिज्य विभागाच्या बतीने सर्वेक्षण करण्यात आले.
- ११) विद्यार्थी ताण-तणाव याबाबत अर्थशास्त्र, वाणिज्य व मानसशास्त्र विभागाच्या बतीने विद्यार्थ्यांचे सर्वेक्षण करण्यात आले.
- १२) बी.ए.भाग-३च्या विद्यार्थ्यांसाठी गणपतीपुळे येथे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले.

वरील सर्व उपक्रम राबविण्यासाठी मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे मार्गदर्शन व अर्थशास्त्र विभागातील प्रा.एस.पी.कुडळे, प्रा.आर.पी.मदने यांचे सहकार्य मिळाले.

प्रा.एन.व्ही.शिंदे
विभागप्रमुख

राज्यशास्त्र विभाग

सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षामध्ये राज्यशास्त्र विभागामध्ये पुढील उपक्रम राबविण्यात आले.

- १) दि.१४-९-२०१६ रोजी महाविद्यालय सुवर्णमहोत्सवानिमित्त "सामान्य ज्ञान" लेखी प्रश्नमंजुषा आयोजित करण्यात आली. सर्व शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
- २) दि.१३-१०-२०१६ रोजी बी.ए.भाग-१ च्या विद्यार्थ्यांसाठी "संविधान सरनामा" वाचन-पाठांतर स्पर्धा आयोजित करण्यात आली.
- ३) दि.२६-११-२०१६ रोजी "संविधान दिनानिमित्त" भारतीय संविधानावर भितीपत्रिका प्रकाशित करण्यात आली.
- ४) दि.२५-१२-२०१६ रोजी महाविद्यालय सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त "माजी विद्यार्थी मेळावा" घेण्यात आला. एकूण १७ माजी विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
- ५) दि.३-३-२०१७ रोजी B.A.I, II, III मधील राज्यशास्त्र विद्यार्थ्यांसाठी "महाविद्यालय ग्रंथालय भेट" आयोजित करण्यात आली.

प्रा.डी.एस.आवाळे
राज्यशास्त्र विभाग

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Department of sociology organized following academic activities in this year.

- 1) Wall paper was published on 24 September 2016 entitled 'Aims and Structure of N.S.S.

- 2) The department of sociology organized a debate on "Social Media adversely affecting Youth" at Sociology department on 21-9-2016.
- 3) Guest lecture arranged on "Dattak Khede" on 7-10-2016.
- 4) Department has established departmental library.
- 5) Students of Sociology department visited to central library of college on 29-8-2016.
- 6) Surprise Test organized by the department for the students of sociology department. This test organized on 16-9-2016, 20-9-2016.
- 7) Department of Sociology organized Open Book Test on 10-2-2017.

Prof. J.K. Pawar
Head of Sociology

मानसशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-२०१७ मध्ये मानसशास्त्र विभागामार्फत खालील उपक्रम राबविणेत आली.

- १) विचार करा-मते मांडा. दि.२१-७-२०१६
- २) सरप्राईज टेस्ट-दि.०९-०८-२०१६
- ३) स्व.क्रांतिसिंह नाना पाटील जिल्हा रुग्णालय, सातारा आयोजित 'आत्महत्या प्रतिबंध दिनानिमित्त' निबंध स्पर्धेत सहभाग दि.०२-०९-२०१६
- ४) जन-मन स्वास्थ्य अभियान, परिवर्तन संस्था, सातारा आयोजित 'मानसिक आरोग्य, टेन्शन आणि आत्महत्या' मानसिक विद्यार्थ्यांसाठी आयोजन दि.०४-१०-२०१६
- ५) दि.१०-१०-२०१६ जागतिक मानसिक आरोग्य दिनानिमित्त 'भितीपत्रिकेचे' प्रकाशन.

- ६) मानसशास्त्र विभागामधील विद्यार्थ्यांची 'लायब्ररी भेट' दि.२९-०८-२०१६
- ७) प्रा.जे.के.पवार (समाजशास्त्र) यांचे मानसशास्त्र विद्यार्थ्यांसाठी 'सामाजिक वर्तन' या विषयावर मौलिक मार्गदर्शन दि.२८-०२-२०१७
- ८) मानसशास्त्र, कॉमर्स व अर्थशास्त्र विभागामार्फत विद्यार्थ्यांसाठी "Collaborative activity" चे आयोजन.

प्रा. एस. एम. मेस्त्री
विभागप्रमुख

वाणिज्य विभाग

लाल बहादुर शास्त्री महाविद्यालयात वाणिज्य मंडळातर्फे घेण्यात आलेल्या कार्यक्रमाचा अहवाल पुढीलप्रमाणे.

- १) दि.११-०८-२०१६ रोजी वाणिज्य मंडळ उद्घाटन झाले. या प्रसंगी प्रा.दिपक पाटील यांचे "बँकिंग क्षेत्रातील रोजगार संघी" या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले.
- २) दि.०५-०९-२०१६ रोजी शिक्षक दिन साजरा.
- ३) दि.२५-१२-२०१६ माजी विद्यार्थी मेळावा संपन्न झाला. माजी विद्यार्थीनी कॉमर्स विभागास संगणक भेट दिला.
- ४) दि.०४-०१-२०१७ रोजी "वाणिज्य क्षेत्रातील विद्यार्थ्यांसाठी कौशल्य विकास" या विषयावर मा.संजय परदेशी यांचे मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- ५) दि.०५-०१-२०१७ रोजी "Digital India and cashless transactions-Awareness या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा संपन्न झाली.
- ६) दि.१६-०१-२०१७ रोजी "शिवाजी विद्यापीठ अग्रणी महाविद्यालय कार्यशाळा संपन्न झाली. या

कार्यशाळेकरीता डॉ.विजय कुंभार आणि डॉ.अनिल वावरे यांनी "बीकिंग स्पर्धा परीक्षा व रोजगार संधी" या विषयावर मार्गदर्शन केले.

- ७) दि.२०-०१-२०१७ रोजी "कौशल्य विकास व यशस्वी होण्याचा मंत्र" या विषयावर मा.गौरी कुलकर्णी यांचे व्याख्यान संपन्न झाले.
- ८) "Avishkar Research Festival" विद्यार्थीनी सहभाग घेतला. तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त केले.
- ९) कॉमर्स विभागाची विद्यार्थीनी कु.माधवी राजेंद्र आपटे हिने विवेकानंद सप्ताह वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम क्रमांक संपादन केला. तसेच निबंध स्पर्धेत तृतीय क्रमांक संपादन केला.
- १०) दि.०२-०२-२०१७ रोजी "Commerce Talent Search Competition-2017" या स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.
- ११) दि.०९-०२-२०१७ रोजी डॉ.गणेश पाठक "वाणिज्य क्षेत्रातील करिअर संधी" या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले.

वरील सर्व उपक्रम राबविण्यासाठी प्रा.जी.आर.वास्के, प्रा.ए.जी.पोटे, प्रा.सय्यद व्ही.एम., प्रा.दर्भे डी.डी. यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा.डॉ.डी.आर.भुटियानी
विभागप्रमुख

भौतिकशास्त्र विभाग

२०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षी भौतिकशास्त्र विभागामध्ये विविध कार्यक्रमांचे तसेच उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

- १) १९ जुलै २०१६ रोजी गुरुपौर्णिमा कार्यक्रम संपन्न.
- २) २८ ऑगस्ट २०१६ रोजी विभागातर्फे जर्देश्वर येथे एकदिवसीय सहल आयोजित केली. त्यामध्ये

Trekking आणि जर्देश्वर देवस्थान स्वच्छता विद्यार्थ्यांकडून करवून घेतली.

- ३) ५ सप्टेंबर २०१६ रोजी शिक्षक दिन साजरा करण्यात आले.
- ४) १ ऑक्टो.२०१६ रोजी विभागातील ८ विद्यार्थी-विद्यार्थीनींचा छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा आयोजित आविष्कार कार्यशाळेमध्ये सहभाग.
- ५) वाई येथील परफेक्ट इलेक्ट्रॉनिक्स सोबत विभागाचा तसेच कॉलेजचा MOU करण्यात आला.
- ६) २ ऑक्टोबर २०१६ रोजी शिवाजी विद्यापीठातील नॅनोसायन्स व नॅनोटेक्नॉलॉजीचे प्रा.नामदेव हराळे यांचे व्याख्यान झाले.
- ७) दि.१५ ऑक्टोबर २०१६ रोजी ए.पी.जे. अब्दुल कलाम जयंती व वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त उपप्राचार्य मा.प्रा.पी.एस.जाधव यांच्या हस्ते भितीपत्रिकेचे उद्घाटन करण्यात आले.
- ८) दि.२५ डिसेंबर २०१६ रोजी माजी विद्यार्थी मेळावा घेण्यात आला.
- ९) दि.२८ डिसेंबर २०१६ रोजी झालेल्या सातारा जिल्हास्तरीय आविष्कार संशोधन स्पर्धेमध्ये वी.एस्सी.३ मधील दिगंबर सावंत व वी.एस्सी.२ मधील गणेश मेस्त्री यांनी "M-80 Bicycle Modified Multipurpose Minitractor" या विषयावर पोस्टर सादर केले.
- १०) भौतिकशास्त्र विभागातर्फे दि.२३ जाने.२०१७ रोजी राष्ट्रीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. NCRT-PCNano-2017-नॅशनल कॉन्फरन्स ऑन रिसेंट ट्रेड इन फिजीकल, केमिकल अॅन्ड नॅनो-सायन्सेस असे कार्यशाळेचे नाव होते. यामध्ये ५ व्याख्याने झाली तसेच २५० संशोधकांनी सहभाग नोंदविला.

- ११) १४-१६ फेब्रुवारी २०१७ रोजी विभागाची शैक्षणिक सहल चाळकेवाडी-कोयना-स्नागिरी-कोल्हापूर अशी नेण्यात आली.
- १२) २८ फेब्रुवारी २०१७ रोजी मा.प्राचार्य आर.व्ही. शेजवळ यांच्या अध्यक्षतेखाली व किसनवीर महाविद्यालयातील भौतिकशास्त्र विषयाचे प्राध्यापक एन.वी.चव्हाण यांच्या प्रमुख उपस्थितीमध्ये राष्ट्रीय विज्ञान दिन साजरा करण्यात आला.
- १३) ९ मार्च २०१६ रोजी कोरियन वैज्ञानिक प्रा.डॉ.जाँग गिल सेओ यांची विभागाला तसेच महाविद्यालयाला भेट. यावेळी डॉ.हर्षराज जाधव म्यॉगी विद्यापीठ, दक्षिण कोरिया यांच्याबरोबरच प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ, प्रा.डॉ.ए.एम.नलावडे, प्रा.डॉ.एन.एल.तरवाळ यांची उपस्थिती होती.

विभागामध्ये शैक्षणिक गुणवत्तेबरोबर इतर कार्यक्रम करण्यासाठी प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे वारंवार मार्गदर्शन लाभले. तसेच प्रा.डॉ.जी.एम.लोहार, प्रा.एस.ए. रसाळ, प्रा.आर.पी.भोसले, प्रा.कु.एस.डी. कुलकर्णी, प्रा.कु.एस.ए.साळुंखे, श्री.ए.एन.कदम, श्री.दादा शिंदे, श्री.रविंद्र जाधव, श्री.मोहिरे यांचे कायम सहकार्य लाभले.

प्रा.डॉ.एन.एल.तरवाळ
विभागप्रमुख

वनस्पतीशास्त्र विभाग

वनस्पतीशास्त्र विभागात शैक्षणिक वर्षाच्या सुरुवातीपासून प्रत्येक आठवड्यासाठी वनऔषधी वनस्पतींचे त्यांचे बाह्य वर्णन व औषधी गुणधर्मांच्या माहितीचे प्रदर्शन करणेत आले. दि.२३-९-२०१६ रोजी विभागामार्फत एक दिवसीय जैव विविधता व जागतिक वनस्पती उद्याने या विषयावर प्रा.डॉ.साळुंखे सी.वी. यांचे व्याख्यान आयोजित करणेत आले.

दि.६-१०-२०१६ रोजी वी.एस्सी.३ विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल कास, बामणोली येथे आयोजित केली.

दि.२५-१२-२०१६ रोजी विभागास माजी विद्यार्थी मेळाव्याचे आयोजन करणेत आले. विभागात आर्कीबीची शेती या विषयाचा प्रशिक्षण वर्ग घेणेत आला. सदर प्रशिक्षणासाठी ७० विद्यार्थी सहभागी झाले. त्याचप्रमाणे विद्यापीठ अनुदान मंडळाकडून अनुदानीय जैव विविधता व त्यांचे संवर्धन या विषयावर प्रशिक्षण वर्ग घेणेत आला. सदर वर्गासाठी ३९ विद्यार्थी सहभागी झाले. विभागामार्फत B.Sc.Part I, II & III या वर्गासाठी Unit Test, Surprise Test, Seminar, Oral, Mid Term Examination घेणेत आले.

वरील सर्व उपक्रम राबविणेसाठी विभागातील सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा.प्रकाश जाधव
विभागप्रमुख

प्राणीशास्त्र विभाग

१) प्राणीशास्त्र विभाग व वैज्ञानिक आणि तांत्रिक शब्दावली आयोग मानव संसाधन विकास मंत्रालय, नवी दिल्ली यांच्या संयुक्त विद्यमाने "पर्यावरण समस्या व जैवविविधता" या विषयावर राष्ट्रीय कार्यशाळा दि.२४-९-२०१७ ते २५-९-२०१७ रोजी आयोजित करण्यात आली. या कार्यशाळेत १० तज्ञ मार्गदर्शकांची व्याख्याने झाली. १२५..... व ३० शोधनिबंध सादर करण्यात आले.

२) B.Sc.Part I & B.Sc.Part II या वर्गाचे Practical Handbook चे प्रकाशन मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले.

३) शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत लीड कॉलेज activity मार्फत एक दिवसीय कार्यशाळेचे "vermi-technology, vermiwash, vermicomposting and vermiculture या विषयावर दि.२३-१२-२०१६ रोजी कार्यशाळा घेण्यात आली.

त्वामध्ये डॉ.एस.एस.पाटील यांनी मार्गदर्शन केले व १५० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला व ११ प्राध्यापकांनी, विविध महाविद्यालयातून सहभाग घेतला.

४) १) डॉ.बोवडे ए.डी.-मधुमक्षिका पालन २) डॉ.रचना शिर्के-भविष्यातील नोकरीच्या संधी या विषयावर विषयतज्ज्ञ म्हणून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

५) दुर्मिळ प्राणी व त्यांचे संवर्धन या विषयावर दि.१-२-२०१६ रोजी विज्ञान प्रदर्शन भरविण्यात आले. उद्घाटन प्राचार्य, श्री.मानसिंग नलवडे, भवानी विद्यामंदीर, सातारा व प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ सर यांच्या हस्ते करण्यात आले.

६) "माजी विद्यार्थी मेळावा" यांचे आयोजन दि.२५-१२-२०१६ रोजी करण्यात आले. प्रमुख पाहुणे म्हणून डॉ.आर.जी.पाटील माजी विभागप्रमुख व प्रा.ओहळ आर.आर. सर उपस्थित होते. ३० माजी विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

७) विभागाच्या वतीने वी.एस्सी.भाग-३-शैक्षणिक सहल 'मासे बीज उत्पादन केंद्र-घोम व मधुमक्षिकापालन केंद्र'-महाबळेश्वर येथे दि.२-९-२०१६ रोजी आयोजित करण्यात आली. २३ विद्यार्थी व ०४ प्राध्यापक सहलीमध्ये सहभागी झाले.

८) "Biodiversity of Snake" या विषयावरील भितीपत्रिकेचे उद्घाटन उपप्राचार्य प्रा.पी.एस.जाधव सर व विभागप्रमुख डॉ.व्ही.बी.सुपुगडे सर यांच्या हस्ते करण्यात आले.

९) शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये ०५ नॅशनल कॉन्फरन्स मध्ये सहभाग, ०२ पेपर प्रझेंटेशन व ०३ पेपर पब्लिश करण्यात आले.

तसेच वी.एस्सी.भाग-१ व २ या वर्गांची शैक्षणिक सहल अजिंक्यतारा किल्ला येथे दि.१५-२-२०१७ रोजी

नेण्यात आली. या सहलीत २२५ विद्यार्थी व ०५ प्राध्यापकांनी सहभाग घेतला.

वरील सर्व उपक्रमांचे यशस्वी आयोजन करण्यात आले. सर्व कार्यक्रम यशस्वी करण्यात, सहकारी प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले.

प्रा.डॉ.व्ही.बी.सुपुगडे
विभागप्रमुख

सूक्ष्मजीवशास्त्र विभाग

१) राज्यस्तरीय सूक्ष्मजीवशास्त्र विषयावरील आयोजित "मायक्रोबायोलॉजी ड्रामा स्पर्धेत" विभागाच्या वतीने विभागाच्या ८ विद्यार्थ्यांनी "द्वितीय क्रमांक" मिळविला.

२) तसेच राज्यस्तरीय सूक्ष्मजीवशास्त्र विषयातील "मायक्रोटून ड्राईंग", "पोस्टर सादरीकरण", "आगार आर्ट स्पर्धा" मध्ये ०९ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

३) २०१५-१६ वेंचमधील ०५ विद्यार्थ्यांनी M.Sc. साठी विद्यापीठांत प्रवेश मिळविला, ०३ विद्यार्थी नोकरी करताहेत.

४) मे. २०१६ मध्ये कम्युनिटी कॉलेज अंतर्गत "National Seminar on Scope and Opportunities for Skill based Courses" चे यशस्वी आयोजन केले.

५) आविष्कार-जिल्हास्तरीय संशोधन स्पर्धेत ०४ विद्यार्थी सहभागी झाले.

६) विभागामार्फत ०२ संशोधन पेपर आंतरराष्ट्रीय जर्नलमध्ये प्रकाशित झाले.

७) वी.एस्सी.२ व ३ विद्यार्थ्यांची अभ्यास सहल नियोजित आहे. तसेच सातारा शहरालगत असणाऱ्या विविध औद्योगिक कारखान्यांना भेटी दिल्या.

प्रा. व्ही.एस.पाटील
विभागप्रमुख

गणित विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये गणित विभागात वेगवेगळे उपक्रम राबवण्यात आले. बी.एस्सी.भाग-३ क्रीता Topicwise Test घेण्यात आल्या. सेमिस्टर पध्दत असल्यामुळे प्रत्येक घटकाचे ज्ञान मिळण्यासाठी व त्याची उजळणी व्हावी या उद्देशाने हा उपक्रम राबवण्यात आला. २२ डिसें. २०१६ रोजी श्री.रामानुजन यांची जयंती साजरी करण्यात आली. या उपक्रमाच्याद्वारे श्री.रामानुजन यांनी जे संशोधन केले आहे किमान १३०० फॉर्म्युले शोधून काढले आहेत. त्याची माहिती व्हावी व त्यातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन निर्माण व्हावा विद्यार्थ्यांनी संशोधनाकडे जावे त्यातून संशोधक निर्माण व्हावेत. महाविद्यालयात प्लेसमेंट सेलच्या माध्यमातून गणित विषयाचा विद्यार्थी पास होतात कारण महाराष्ट्र शासन केंद्र शासनामधून नोकर भरती परीक्षा, एम.पी.एस.सी., यु.पी.एस.सी. बँकींग इ परीक्षेत गणित हा विषय अनिवार्य असल्यामुळे गणिताची मुले सहज परीक्षेत उत्तीर्ण होत असतात म्हणून त्यांना वेळोवेळी वेगवेगळ्या परीक्षेचे मार्गदर्शन दिले जाते. माजी विद्यार्थी मेळावा आयोजित केला होता.

व्यक्ती वेध किंवा गणित विषयाशी संबंधित कागदपत्राची कात्रणे नोटीस बोर्डवर लावली जातात त्यातूनच नवीन संकल्पना विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण होतात. अनेक शास्त्रज्ञांची व्यक्ती वेध लेख नोटीस बोर्डस लावली जातात. बी.एस्सी.नंतर काय ? असे विद्यार्थ्यांना प्रश्न पडतात त्यासाठी एम.एस्सी., एम.बी.ए., बी.एड. इतर अनेक कोर्सेसची अद्ययावत माहिती विद्यार्थ्यांना दिली जाते.

प्रा.डॉ.शंकर पवार
विभागप्रमुख

संख्याशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ संख्याशास्त्र विभागात खालील उपक्रम आयोजित करण्यात आले.

- १) मा.प्राचार्य आर.आर.कुंभार (P.D.V.P. College, Tasgaon) यांचे व्याख्यान बी.एस्सी.भाग १ व २च्या विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित करण्यात आले त्यांनी Recent Trend in Statistics यावर व्याख्यान दिले.
- २) माजी विद्यार्थी मेळावा आयोजित केला होता. सदर मेळाव्यामध्ये अनेक विद्यार्थी उपस्थित होते व काही विद्यार्थ्यांनी आपली मनोगत व्यक्त केली.
- ३) दि.११-२-२०१७ रोजी महाविद्यालयातील बी.ए., बी.कॉम., बी.एस्सी. विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नमंजुषा स्पर्धा २०१७ आयोजित करण्यात आली.
- ४) दि.१२-२-२०१७ रोजी शिवाजी विद्यापीठ सुस्टा तर्फे किसन वीर महाविद्यालय वाई येथे Oral Quiz घेण्यात आली. सदर स्पर्धेत बी.एस्सी.भाग २ च्या ५ विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला व प्रा.टी.बी.अडसुळ यांनी मार्गदर्शन केले.
- ५) दि.२६-२-२०१७ शिवाजी विद्यापीठ सुस्टा कोल्हापूर तर्फे संख्याशास्त्र लेखी परीक्षा आपल्या महाविद्यालयात २०१७ आयोजित करण्यात आली. त्या स्पर्धेत बी.एस्सी.१ चे ३५ विद्यार्थी व बी.एस्सी.भाग २च्या २८ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
- ६) दि.४ व ५-३-२०१७ रोजी बी.एस्सी भाग २ या वर्गासाठी शैक्षणिक सहल वाळासाहेब सावंत कृषी विद्यापीठ दापोली येथे आयोजित केली होती. सहलीमध्ये ३० विद्यार्थी व २ प्राध्यापक सहभागी झाले होते.
- ७) फेब्रुवारी २०१७ मध्ये ज्ञानश्री इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग कॉलेज, सातारा यांचे बरोबर M.O.U. केला.

प्रा.डी.पी.वट्टमवार
विभागप्रमुख

ग्रंथालय विभाग

महाविद्यालयाचे ग्रंथालय म्हणजे एक माहिती केंद्र म्हणून कार्यरत आहे. आज अखेर ग्रंथालयात एकूण ७७,६४८ ग्रंथ असून त्याची किंमत रु.६२,६९,९६४/- इतकी आहे. आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय आणि राज्यस्तरीय अशी ६८ जर्नल्स व नियतकालिके घेतली जातात, त्यावर ५९,३५८/- हजार रु. इतका खर्च झालेला आहे, अहवाल वर्षात २००० ग्रंथ खरेदी केलेले असून त्यासाठी ३ लाख रु. इतका खर्च झालेला आहे. दैनंदिन घडामोडीसाठी १५ दैनिके येत असतात.

ग्रंथालयाची ठळक वैशिष्ट्ये :-

- १) बुक बँकेतून मागेल त्याला पुस्तक संघ १/४ किमतीला दिला जातो.
- २) श्री सिद्धीविनायक ट्रस्ट मुंबईकडून चालू वर्षात १२,७४० रु. किमतीची ११८२ पुस्तके ज्युनियर व सिनियर साठी मिळालेली आहेत.
- ३) ग्रंथालय संगणकीकरण ९०% पूर्ण झालेले असून बार कोडिंग चालू आहे.
- ४) कमवा व शिका योजना कार्यान्वित असून सहा मुले लाभार्थी आहेत.
- ५) तीन ग्रंथ प्रदर्शन रीडर्स क्लब, कात्रण फाईल्स, वाचन प्रेरणा दिन, भिक्तीपत्रिका ग्रंथालय व्हिडीओद्वारे विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन, बहिस्थ वाचक योजना, इतर कालिजच्या ग्रंथालयाशी देव घेव, मोफत इंटरनेट सेवा, स्पर्धा परीक्षा वाचन साहित्य संग्रह, ई-बुक्स, ई-जर्नल्स, (इनफलीबनेट) इ. उपक्रम राबविले जातात, विद्यार्थ्यांसाठी दोन स्वतंत्र अभ्यासिका आहेत, पी.जी. व टी.वायच्या विद्यार्थ्यांना मुक्तद्वार पद्धत आहे.
- ६) सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षात उत्कृष्ट वाचक पारितोषिक गीता माने वी.कॉम.भाग तीन या

विद्यार्थिनीला देण्यात आला, डॉ.अब्दुल कलाम वाचन प्रेरणा अभियाना अंतर्गत, प्रा.डॉ.सुहासिनी राजेभोसले यांच्याकडून उत्कृष्ट वाचकाला व रोख पारितोषिक देण्यात आले.

अहवाल वर्षात खरेदी केलेली पुस्तक संख्या व खर्च

क्र.	विभाग	ग्रंथसंख्या	खर्च/मुल्य
१)	पी.जी.	१९	७,०८८
२)	सिनियर	२५६	७५,६३५
३)	यु.जी.सी.	---	---
४)	सिनियर बुक बँक	५५	३,८२९
५)	ज्युनियर	११६	१४,७८५
६)	ज्युनियर बुक बँक	---	---
७)	डोनेटेड बुक्स	१,५३७	१,८५,४०५
एकूण		१,९८३	२,८६,७४५

सध्या अजूनही ग्रंथालयाची पुस्तक खरेदी सुरु आहे. ग्रंथालय कमिटीचे अध्यक्ष मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभत आहे. तसेच ग्रंथालय समितीचे ज्युनियर व सिनियर विभागाचे चेअरमन डॉ.भूटीयानी डी.आर., प्रा.सौ.शिंदे जे.एस., त्याचबरोबर सर्व मान्यवर सदस्य यांचे सहकार्य असून दैनंदिन कामकाजामध्ये सहाय्यक ग्रंथपाल श्री.दामले आर.जी., ग्रंथालय लेखनिक श्री.कुंभार एच.जे. तसेच ग्रंथालय परिचर श्री.डी.एल.कांबळे, श्री.पी.के.माने, श्री.मोहन माने, श्रीमती पवार आर.व्ही. व पिलाजी पवार या सर्वांची मदत होत असते.

प्रा.एल.एन.कुंभार
ग्रंथपाल

N.C.C. विभाग

आमच्या कॉलेजची N.C.C. कंपनी कोल्हापूर मध्ये २२ महाराष्ट्र बटालियन N.C.C. सातारा यांच्या कक्षेत

काम करते. या कंपनीमध्ये एक ऑफिसर व १०५ छात्र सैनिक आहेत. या शैक्षणिक वर्षात विविध उपक्रमात आमच्या N.C.C. कॅडेट्सनी सक्रीय सहभाग घेतला.

सन २०१५-१६ या वर्षात "B" प्रमाणपत्र परीक्षेसाठी २१ छात्रसैनिक बसले होते. त्याचा १००% निकाल लागला असून त्यापैकी १० छात्रसैनिकांना "A" ग्रेड प्राप्त झाली आहे तर, २१ छात्रसैनिक "C" प्रमाणपत्र परीक्षेला बसले होते. त्या परीक्षेचा निकाल ९३% लागला असून त्यापैकी १० जणांना "A" ग्रेड प्राप्त झाली आहे.

या शैक्षणिक वर्षात २०१६-१७ साली ६२ छात्रसैनिक "B" प्रमाणपत्र परीक्षेसाठी तर १७ छात्रसैनिक "C" प्रमाणपत्र परीक्षेसाठी बसणार आहेत.

यावर्षी N.C.C. मध्ये मुर्लीना सहभागी करण्यात आले. या वर्षासाठी ११ मुर्लीची निवड करण्यात आली.

२०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षात एकूण ४० परेड्स घेण्यात आल्या. त्यामध्ये कॅडेट्सच्या चारित्र्य, धाडस, मैत्रीभाव, शिक्षा, नेतृत्वगुण विकास, सामाजिक बंधुभाव आणि खिलाडू वृत्ती या गुणांचा विकास करण्यावर भर देण्यात आला. यावर्षी ७९ N.C.C. छात्रसैनिकांनी एकूण ८ विविध कॅम्पमध्ये सहभाग घेतला व विशेष यश संपादन केले.

१) NIC कॅम्प सातारा - सातारा येथे झालेल्या NIC कॅम्पमध्ये महाविद्यालयातील २ कॅडेट्सनी सहभाग घेतला. त्यामध्ये प्रेम मोरे, कॅडेट अनिकेत पाटील यांनी सहभाग घेतला.

२) Army Attachment - अहमदनगर येथे लष्करी छावणी मध्ये झालेल्या कॅम्पमध्ये महाविद्यालयातील ०५ कॅडेट्सनी सहभाग घेतला होता.

३) TSC - कोल्हापूर येथे झालेल्या T.S.C. कॅम्पमध्ये

महाविद्यालयातील ०५ कॅडेट्सनी सहभाग घेतला. त्यापैकी कॅडेट आकाश पवार याने विशेष प्राविण्य संपादित केले. त्याची पुढील घेण्यात आलेल्या ४ कॅम्पमध्ये निवड करण्यात आली.

४) BLC - कोल्हापूर येथे झालेल्या BLC कॅम्पमध्ये महाविद्यालयातील ज्युनिअर अंडर ऑफिसर शुभम ओतारी याने सहभाग घेतला.

इतर कॅम्प -

१) ATC महागाव - २६ जुलै-४ ऑगस्ट २०१६ या कॅम्पमध्ये १२ कॅडेट्सनी सहभाग घेतला.

२) ATC महागाव - २० सप्टेंबर-२९ सप्टेंबर २०१६ या कॅम्पमध्ये महाविद्यालयातील १७ छात्रसैनिकांनी सहभाग घेतला. ज्यामध्ये महाविद्यालयातील सिनियर अंडर ऑफिसर राहुल सावंत यांची वटालियन अंडर ऑफिसर म्हणून निवड झाली आणि सारजेंट संकेत कारडे याने क्रॉस कंट्री मध्ये विशेष प्राविण्य मिळवत प्रथम क्रमांक मिळवला.

३) ATC पांढरपाणी-२९ नोव्हेंबर-८ डिसेंबर या कालावधीमध्ये पांढरपाणी मध्ये कॅम्प झाला त्यामध्ये १८ कॅडेट्सनी सहभाग घेतला आणि सर्वांचे नेतृत्व कार्पोरल रणजित गोडसे याने केले.

४) ATC महागाव-१० जानेवारी-१९ जानेवारी २०१७ या कालावधीमध्ये महागाव येथे झालेल्या कॅम्पमध्ये १७ छात्रसैनिकांनी सहभाग घेतला. त्यांचे नेतृत्व ज्युनिअर अंडर ऑफिसर अनिकेत साळुंखे याने केले.

“जय जवान, जय किसान” या व्याख्यानमालेमध्ये कर्नल रणजितसिंह नलवडे यांनी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना व N.C.C. कॅडेट्सना अनमोल मार्गदर्शन केले.

स्वतदान शिवीर, एड्स रॅली तसेच वृक्षारोपण, स्वातंत्र्य दिन, प्रजासत्ताक दिन या दिवशी आयोजित कार्यक्रमांमध्ये उत्स्फूर्त सहभाग घेतला.

महाविद्यालयाच्या छात्रसैनिकांचे नेतृत्व S/UO राहून सावंत, J/UO नविन कदम J/UO शुभम ओतारी यांनी यशस्वीपणे केले. यामध्ये त्यांना बटालियन कर्नल एस.एस.पाटील तसेच प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांनी अनमोल मार्गदर्शन केले.

कॅप्टन डॉ. महेश गायकवाड
विभागप्रमुख

राष्ट्रीय सेवा योजना २०१६-१७

नियमित कार्यक्रम अहवाल

लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालयातील राष्ट्रीय योजना विभागास मोठी परंपरा आहे. शिवाजी विद्यापीठातील हे पहिले महाविद्यालय आहे की, या महाविद्यालयात दरवर्षी राष्ट्रीय सेवा योजनेतील उत्कृष्ट स्वयंसेवकांना दरवर्षी रोख रकमेची पारितोषिके दिली जातात. तसेच विविध सामाजिक उपक्रमही राबविले जातात.

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये २५० विद्यार्थी, विद्यार्थिनी या विभागात प्रवेश घेतला आहे. त्यामध्ये प्रथम वर्षात १८० तर द्वितीय वर्षात ७० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला आहे. २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षात या विभागामार्फत विविध शैक्षणिक सामाजिक उपक्रम पुढीलप्रमाणे राबविले आहेत.

उद्घाटन समारंभ :

दिनांक ५-०८-२०१६ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे उद्घाटन झाले. या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे मा.राजेंद्र चोरगे, संस्थापक बालाजी ट्रस्ट सातारा होते. तर अध्यक्षस्थानी मा.प्राचार्य, डॉ.आर.बी.शेजवळ हे होते. या कार्यक्रमाच्या वेळी मा.राजेंद्र चोरगे यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेतील आदर्श स्वयंसेवक, स्वयंसेविकांना रोख

पारितोषिके दिली. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रा.एन.बी.शिंदे यांनी केले तर आभार प्रा.आर.पी.मदन यांनी मानले.

वृक्षारोपण व वृक्षसंवर्धन :

महाराष्ट्र शासनाने दोन कोटी वृक्ष लागवडीचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. त्यानुसार १ जुलै २०१६ ते ७ जुलै २०१६ वृक्ष लागवडीची मोहिम राज्यभर हाती घेतली. आमच्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाने यात सहभाग नोंदवला. त्यानुसार अजिंक्यतारा किल्यावरील मंगळाई देवी परिसरात प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी व विद्यार्थी या सर्वांनी मिळून त्या परिसरात ४०० वृक्ष लावले आहेत तसेच त्याचे संगोपनही सुरु आहे.

रक्तदान शिवीर :

लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना नेहमी सामाजिक बांधिलकी जपणारा विभाग आहे. या विभागामार्फत डॉ.बापूजी साळुंखे जयंती व ऑगस्ट क्रांती दिनानिमित्त बालाजी रक्तपेढी सातारा यांच्या सहकार्याने महाविद्यालयात रक्तदान शिवीराचे आयोजन केले होते. या शिवीरात १११ बॅगा रक्तसंकलन झाले. याबरोबरच महाविद्यालयीन मुलींच्या हिमोग्लोबिनची तपासणीही करण्यात आली.

रक्षाबंधन :

सीमेवरील सैनिकांना राख्या पाठविणारे, कैद्यांना राख्या बांधणारे, अनाथ मुलांना राख्या बांधणारे हे शिवाजी विद्यापीठातील पहिले महाविद्यालय आहे. या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागामार्फत यावर्षी ५०० जवानांना, ११० कैद्यांना व १५० अनाथ मुलांना राख्या बांधण्यात आल्या.

शिक्षक दिन :

५ सप्टेंबर हा महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी शिक्षक दिन म्हणून साजरा केला तसेच २४ सप्टेंबर राष्ट्रीय सेवा योजना दिन, ऑगस्ट क्रांती दिन, संविधान

दिन, महिला दिन इ. विविध उपक्रम राबवून त्या त्या दिवसांचे महत्व विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचविण्याचा प्रयत्न केला आहे.

ॲड.वर्षा देशपांडे यांच्या 'मुक्तांगण' या सामाजिक संस्थेमार्फत अनेक सामाजिक उपक्रम राबविले जातात. या संस्थेने राबविलेल्या लोक लाडकी अभियान, लैंगिक समता, समता युवा जागर या सामाजिक उपक्रमात आमच्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी, विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते. तसेच विवेक वाहिनी यांच्यामार्फत जागर जाणिवांचा हा उपक्रमही राबविला होता. डॉ.शैला दाभोळकर यांचे जन मन स्वास्थ्य या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते. डॉ.नरेंद्र दाभोळकर यांच्या तृतीय स्मृती दिनानिमित्त आयोजित रॅलीत विद्यार्थी, प्राध्यापक सहभागी झाले होते. १ डिसेंबर या जागतिक एड्स दिनानिमित्त आयोजित रॅलीमध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी, विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते.

श्रमदान :

महात्मा गांधी जयंतीनिमित्त महाविद्यालयीन परिसर स्वच्छता, शाहू कला मंदिर सातारा स्वच्छता मोहिम, अजिंक्यतारा किल्ल्यावर स्वच्छता, दत्तक ग्राम मौजे कुशी येथे एकदिवसीय शिवीराचे आयोजन करून ग्रामस्वच्छता अभियान राबविण्यात आले.

वित्तीय साक्षरता अभियान :

५ जानेवारी, २०१७ व २१ जानेवारी, २०१७ रोजी शिवाजी विद्यापीठ व अनुलोम संस्था यांच्यामार्फत आमच्या महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाने हे अभियान राबविले. या अभियानात सातारा शहरातील विविध महाविद्यालयातील २७९ विद्यार्थी, विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते.

अशा विविध उपक्रमांनी हे शैक्षणिक वर्ष साजरे केले.

राज्यस्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिवीर :

लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालयाचे २०१६-१७

हे सुवर्ण महोत्सवी वर्ष आहे. या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाने मा.प्राचार्य, डॉ.अर.व्ही. शेजवळ यांच्या मार्गदर्शनाखाली राज्यस्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिवीराचे आयोजन विनायकनगर शेंवडी वाघळी मठ येथे सोमवार दिनांक ६ मार्च, २०१७ ते १२ मार्च, २०१७ या कालावधीत केले होते. या शिवीराचे घोषवाक्य 'शाश्वत निसर्ग-गडसंबंधन' हे होते. इतर शिवीरापेक्षा हे शिवीर वेगळे होते.

Not me But you हे राष्ट्रीय सेवा योजनेचे घोषवाक्य घेवून मानवी विकासाच्या संदर्भात सर्वत्र शिवीरांचे आयोजन केले जाते. परंतु पर्यावरणामध्ये मानवी प्राण्यांबरोबरच इतर वन्यजीवांचेही वास्तव्य आहे तेही तितकेच महत्वाचे आहे हे आपण सर्वजण विसरून जातो. पर्यावरण परिस्थितीकीमधील सर्वच घटक महत्वाचे आहेत. हे जाणून समन्यायी विकास ही संकल्पना मा.प्राचार्य, डॉ.अर.व्ही.शेजवळ, एन.एस.एस.चे कार्यक्रम अधिकारी व सदस्य या सर्वांनी मांडली आणि शिवीराच्या माध्यमातून तिला मूर्त रूप देण्याचा प्रयत्न केला. परिस्थितीकी मधील सर्वांना त्यांच्या हक्कांचे पाणी मिळावे, त्यांची भटकंती थांबावी यासाठी मालदीव वीट, बासोटा किल्ला येथे लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, सद्दाद्री व्याघ्र राखीव प्रतिष्ठान सातारा यांच्या सहकार्याने वन्यजीवांना त्यांच्या हक्काचे समन्यायी तत्वाने पाणी मिळवून देण्याचे प्रयत्न या राज्यस्तरीय शिवीरातून केला आहे.

या शिवीरात महाराष्ट्रातील विविध विद्यापीठातील, सातारा, सांगली, कोल्हापूर जिल्हातील विविध महाविद्यालयातील ३०० स्वयंसेवक सहभागी झाले होते. या शिवीरात श्रमदानाचे व बौध्दिकतेचे पुढील उपक्रम राबविले.

श्रमदान :

- १) मालदीव वीट येथे ३ साखळी बंधारे बांधले.,
- २) बासोटा किल्ल्याच्या पायथ्यालगत मेट इंदवली येथे ३ बंधारे बांधले.,
- ३) शेंवडी वाघळी ते मुनावळे हा ३ कि.मी.

रस्ता तयार केला., ४) वामणोली येथे पार्कींगची व्यवस्था श्रमदानातून केली., ५) विनायकनगर येथे सभोवताली भिंत बांधली, झाडांना आळी केली.

बौध्दिके :

पश्चिम घाटातील फुलपाखरे	मा.सुनिल भोईटे
पश्चिम घाटातील जैवविविधता	डॉ.बाचलकर वाय.एम.
निसर्ग संस्कृती आणि निसर्गमूल्य	डॉ.जय सामंत
पर्यटन आणि जैवविविधता	डॉ.विश्र्वास देशपांडे
जंगल वाचन देवगई देवडोह	प्रा.शेखर मोहिते
Not me But You	डॉ.इंद्रजित देशमुख
आपत्ती व्यवस्थापन	अॅड.विकास पाटील
व्यक्तिमत्व विकास व राष्ट्रीय सेवा योजना	डॉ.सुधीर इंगळे
राष्ट्रीय सेवा योजनेची गाणी	डॉ.सतिश घाडगे
राष्ट्रीय सेवा योजना काल आज उद्या	डॉ.डी.के.गायकवाड

समारोप :

दिनांक १२-३-२०१७ रोजी दुपारी ४.०० वाजता समारोप समारंभ झाला. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून डॉ.देवानंद शिंदे कुलगुरु शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर हे उपस्थित होते. डॉ.डी.आर.मोरे, संचालक विद्यार्थी कल्याणमंडळ, डॉ.डी.के.गायकवाड, समन्वयक राष्ट्रीय सेवा योजना शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर, स.वा.खाडे महाविद्यालयाचे प्राचार्य या समारोप कार्यक्रमासाठी आकर्जून उपस्थित होते. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष पद मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांनी भूषविले. या कार्यक्रमासाठी ३८ गावातील ग्रामस्थ, पोलीस पाटील तसेच मठातील विविध पदाधिकारी उपस्थित होते.

प्रा.एन.व्ही.शिंदे
विभागप्रमुख

जिमखाना विभाग

महाविद्यालयाचे हे वर्ष “सुवर्ण महोत्सवी वर्ष” म्हणून आपण साजरे करत आहोत. या सुवर्ण महोत्सवी वर्षात “जिमखाना विभागाने सुवर्ण अक्षरात लिहावी अशीच कामगिरी केली आहे.” अशा आपल्या “लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालयातील बहादूर खेळाडूंचा अहवाल आपल्या समोर मांडत असताना मला आनंद वाटत आहे.

शैक्षणिक वर्ष २०१६-२०१७ मध्ये शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात येणारी ३५ सांखिक व वैयक्तिक प्रकारामध्ये आमचे महाविद्यालय २० क्रीडा प्रकारात सहभागी झाले होते. जिमखाना विभागाचा हा आलेख दरवर्षी अधिक-अधिक वाढत चालला आहे. शैक्षणिक वर्ष २०११-२०१२=८, २०१२-२०१३=८, २०१३-२०१४=६, २०१४-२०१५=५, २०१५-२०१६=७, २०१६-२०१७=१३ खेळाडू शिवाजी विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व करत All India Inter University स्पर्धांमध्ये सहभागी झालेले आहेत. आज अखेर ४८ खेळाडू “आंतर भारतीय विद्यापीठ स्पर्धा खेळले आहेत.”

आपल्या अधिक परिश्रम व अद्भूत कौशल्याने विविध क्रीडा प्रकारात उज्वल यश संपादन करत महाविद्यालयाची प्रतिष्ठा शिखरापर्यंत पोहचू पाहणाऱ्या आपल्या खेळाडूंच्या पंखांना बळ देण्यासाठी महाविद्यालयाचा जिमखाना विभाग सदैव तत्पर असतो.

दरवर्षी खेळाडूंना प्रेरणा देण्याकरिता २९ ऑगस्ट रोजी “क्रिडादिन” साजरा करण्यात येतो. या वर्षी क्रीडा दिनाचे औचित्य साधून “Yoga for Sports” या विषयावर विवेकानंद कन्याकुमारी केंद्रामार्फत व्याख्यान व योग प्रात्यक्षिके देण्यात आली होती. त्यामुळे खेळाडूंचे मन व मनगट सशक्त होवून स्पर्धा यशस्वी करण्याकरिता आम्हाला यश प्राप्त झाले.

जिमखाना विभागामार्फत २१ जून हा "जागतिक योग दिवस" म्हणून महाविद्यालयात साजरा करण्यात आला. सर्व भारत देशभर योग दिवस साजरा करण्यात आला. नेहरू युवा केंद्र सातारा व महाविद्यालयाच्या संयुक्त विद्यमाने हा दिवस साजरा करण्यात आला.

सुवर्ण वर्षानिमित्त महाविद्यालयाने शिवाजी विद्यापीठाच्या सातारा विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धांचे आयोजन केले होते. या स्पर्धेचे प्रमुख पाहुणे शिवछत्रपती पुरस्कार विजेते व महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी मा.विजय जाधव यांना आमंत्रित केले होते. विजय जाधव हे महाविद्यालयाचे माजी कबड्डी संघाचे कर्णधार होते.

तसेच सातारा विभागीय जलतरण स्पर्धांचे आयोजन सलग ५ वर्षे आम्ही करित आहोत. सदर स्पर्धा छत्रपती शाहू जिल्हा क्रीडा संकुलामध्ये घेण्यात आल्या. या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी व सातारा नगरीचे प्रथम नागरिक मा.विजय बडैकर होते. सुवर्ण महोत्सवी वर्षाच्या उद्घाटन प्रसंगी जिमखाना विभागामार्फत ५० खेळाडूंच्या समवेत "शिक्षणमहर्षी डॉ.वापूजी साठुंखे यांनी श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची स्थापनेची सुरुवात ज्या मुल्ली मनोहर मंदिर" कराड येथे केली तेथून म्हणजेच कराड ते महाविद्यालयापर्यंत क्रीडा ज्योत आणण्यात आली. ही क्रीडाज्योत महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री मा.पृथ्वीराज चव्हाण साहेब यांच्या शुभहस्ते प्रज्वलीत करण्यात आली.

तसेच सुवर्ण महोत्सवी वर्षाचे औचित्य साधून जिमखाना विभागामार्फत ऑलिम्पिकवीर "के.पैलवान खाशावा जाधव" सायकल स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धेलाही भरघोस यश प्राप्त झाले. या स्पर्धेचे उद्घाटक सातारा जिल्हाचे Adishnal S.P. पवार साहेब यांच्या शुभहस्ते संपन्न. यांचे विरंजीव रणजीत जाधव यांच्या शुभ हस्ते बक्षीस वितरण करण्यात आले. या स्पर्धा पोलिस पॅरॅड मैदान ते नुने हायस्कूल १२ कि.मी. पर्यंत घेण्यात आली. या स्पर्धेत एकूण १०५ खेळाडूंचा सहभाग मिळाला.

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये जिमखाना विभागातील १३ खेळाडू शिवाजी विद्यापीठाच्या संघात निवडले गेले आहेत. त्यामध्ये आर्चरी-३, फुटबॉल-३, व्हॉलीबॉल-३, हॉकी-१, शूटिंग-१, कुस्ती-१, कबड्डी-१

मला आपणास सांगताना अभिमान वाटत आहे की, १३ All India Inter University खेळाडू पैकी ६ खेळाडू या मुली आहेत व ७ खेळाडू मुले आहेत.

शिवाजी विद्यापीठ इंटर झोनल व्हॉलीबॉल (पुरुष) स्पर्धा पन्हाळा येथे झाल्या या स्पर्धेत महाविद्यालयाला ३रा क्रमांक प्राप्त झाला. त्याचप्रमाणे शिवाजी विद्यापीठ इंटर झोनल फुटबॉल (महिला) स्पर्धा गडहिंग्लज येथे झाल्या. या स्पर्धेतही आपल्या महाविद्यालयाचा ३रा क्रमांक मिळविला. तसेच या स्पर्धेत उत्कृष्ट गोलकिपर, उत्कृष्ट फॉरवर्ड खेळाडूंचा मान आपल्याच महाविद्यालयाला मिळाला.

१) शिवाजी विद्यापीठाच्या इंटर झोनल कुस्ती स्पर्धेत १ गोल्ड मेडल महिला खेळाडूने, २ सिल्व्हर मेडल पुरुष खेळाडूंनी मिळविले. २) शिवाजी विद्यापीठाच्या ज्युनो स्पर्धेत १ सिल्व्हर मेडल महिला खेळाडूने, १ सिल्व्हर मेडल पुरुष खेळाडूने मिळवले. ३) शिवाजी विद्यापीठाच्या आर्चरी स्पर्धेत १ सिल्व्हर मेडल पुरुष खेळाडूने, १ सिल्व्हर मेडल महिला खेळाडूने, १ ब्रॉँझ मेडल महिला खेळाडूने मिळविले. ४) शिवाजी विद्यापीठाच्या इंटर झोनल शूटिंग स्पर्धेत १ गोल्ड मेडल पुरुष खेळाडूने प्राप्त केले. ५) शिवाजी विद्यापीठाच्या इंटर झोनल बॉक्सिंग स्पर्धेत १ सिल्व्हर मेडल पुरुष खेळाडूने, १ ब्रॉँझ पदक पुरुष खेळाडूने प्राप्त केले. इ. क्रीडा प्रकारात शिवाजी विद्यापीठाच्या आंतरविभागीय स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयातील खेळाडूंनी यश संपादन केले आहे.

त्याचप्रमाणे वैयक्तिक क्रीडा प्रकारात सातारा....

200 M. Breast Strock - Gold

100 M. Butterfly Strok - Gold

4x100 M. Free Style Riley - Gold

200 M. Back Stroock	- Silver
200 M. Butterfly Stroock	- Silver
1500 M. Free Style	- Silver
200 M. Breast Stroock	- Bronze
50 M. Back Strook	- Bronze

पुरुष खेळाडूंनी प्राप्त केले. तसेच २०० M. Back Stroock - Silver Medal महिला खेळाडूने यश संपादन केले आहे. त्याचप्रमाणे शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या सातारा झोनल Boxing स्पर्धेत ४६-४९ वेट कॅटेगरी मध्ये Gold Medal, ४९-५२ वेट कॅटेगरी Gold Medal, ५६-६० वेट कॅटेगरी Gold Medal, ५६-६० वेट कॅटेगरी Silver Medal पुरुष खेळाडूंनी प्राप्त केले आहे. तसेच ४८-५९ वेट कॅटेगरी Silver Medal, ५४-५७ वेट कॅटेगरी Silver Medal महिला खेळाडूंनी प्राप्त केले आहे. याचप्रमाणे सातारा विभागीय wrestling स्पर्धेत Gold Medal प्राप्त करत वैयक्तिक क्रीडा प्रकारात आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा उमटवत महाविद्यालयाचे नाव उंचावण्याची कामगिरी आमच्या बहादुरीय खेळाडूंनी केली आहे. जसे वैयक्तिक क्रीडा प्रकारात यश संपादन केले आहे त्याचप्रमाणे सांघिक क्रीडा प्रकारातही यश संपादन आमच्या खेळाडूंनी केले आहे. त्यामध्ये १) सातारा झोनल कॉलीवॉल स्पर्धेत I क्रमांक. २) सातारा झोनल कबड्डी स्पर्धेत II क्रमांक. ३) सातारा झोनल बास्केटबॉल स्पर्धेत III क्रमांक. ४) सातारा झोनल फुटबॉल स्पर्धेत III क्रमांक. ५) सातारा झोनल हॅण्डबॉल स्पर्धेत IV क्रमांक. आमच्या लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालयाने मिळविले आहे.

या सर्वांचे यश आपणास यातूनच दिसत आहे. महाविद्यालयाचे नाव जसे खेळात आहे त्याप्रमाणे या वर्षाचा ऑलिम्पिकवीर कै.पैलवान खाशाबा जाधव यांच्या नावाने देण्यात येणारा पुरस्कारही आमच्या महाविद्यालयाच्या तेजस यादव याने मिळविला आहे. प्रविण साळुंखे याने शुटिंग

स्पर्धेत उत्कृष्ट कामगिरी केल्यामुळे भारतीय नेमबाज संघाच्या निवड चाचणीस पात्र झाला आहे. तसाच निखील इथापे याने ज्युनिअर कुस्ती क्रीडा प्रकारात भारतीय संघाच्या निवड चाचणीसाठी पात्र ठरला आहे. शीलार अक्षय याने बॉडी बिल्डिंग प्रकारात ज्युनिअर सातारा श्री व ज्युनिअर शिवथर श्री हा किताब मिळवत महाविद्यालयाचे नाव सर्वत्र उंचावले आहे.

महाविद्यालयाचा हा क्रीडा आलेख नक्कीच वाढत आहे. मला आशा आहे की नक्कीच आपल्या महाविद्यालयाचा एक खेळाडू भारतीय संघात नक्कीच असेल.

महाविद्यालयाच्या १९७५-१९७६ साली पहिला महिला आंतरराष्ट्रीय खेळाडू नंदा जाधव यांनी अॅथलेटिक्स मध्ये महाविद्यालयाचे नाव साता समुद्रापलीकडे नेले होते असेच आपल्या महाविद्यालयाचे नाव शुटिंग या क्रीडा प्रकारात महाविद्यालयाचा सन २०१२-२०१३ मधील विक्रम शिंदे हा मिळवेल कारण भारताच्या टॉप ८ खेळाडूमध्ये त्याची निवड झालेली आहे.

महाविद्यालयाचा पारंपारिक खेळ कुस्ती आहे. ही परंपरा कायम राखतच आम्ही आर्वरी, शुटिंग, ज्युदो, तायक्वांदो, बाक्सिंग, सायकलींग, क्रॉसकंट्री, हॉकी, फुटबॉल, हॅण्डबॉल, बास्केटबॉल, कॉलीवॉल, बुद्धिवळ, स्वी, अॅथलेटिक्स स्पर्धेतही यश संपादन केले आहे. हे सर्व यश संपादन करणाऱ्या गुणवान आणि किर्तीवान खेळाडूंनी केलेल्या कामगिरीचा आढावा मी आपल्या समोर सादर केला आहे.

खेळाडूंच्या यशाचे मानकरी स्वतः खेळाडू असला तरी विद्यार्थ्यांच्यात परमेश्वर शोधणारे महाविद्यालयाचे आदरणीय प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ हे या यशाचे प्रेरणास्थान आहेत. मी त्यांचा मनःपूर्वक आभार मानतो. तसेच महाविद्यालयातील माझे सर्व जिमखाना सदस्य, सहकारी प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी यांच्या सहकार्याने हे यश जिमखाना विभागास साध्य झाले आहे. जिमखाना

विभागातील श्री.प्रकाश महाडीक व ज्यु.फिजीकल डायरेक्टर प्रा.विनायक भोर्डे यांचेही विशेष सहकार्याबद्दल आभार व्यक्त करतो.

पुन्हा एकदा महाविद्यालयाचा झेंडा अटकेपार फडवणाऱ्या सर्व खेळाडूंचे हार्दिक अभिनंदन करतो. धन्यवाद.

प्रा.डॉ.विकास जाधव
जिमखाना प्रमुख

प्राध्यापक प्रबोधिनी

शैक्षणिक वर्ष २०१६-२०१७ कालावधीत 'प्राध्यापक प्रबोधिनीमार्फत' झालेली व्याख्याने-

- १) प्रा.प्राचार्य डॉ.जयसिंह कदम-विषय : 'छत्रपती शिवराय-एक प्रेरणास्त्रोत'-दि.१३-०८-२०१६.
- २) प्रा.डॉ.शिवाजीराव चव्हाण- विषय : 'कर्मवीर व चापूजी'-दि.२७-०९-२०१६
- ३) प्रा.डॉ.पी.सी.चिकमठ-विषय : 'पाचगणीतील शैक्षणिक विकासामध्ये ब्रिटीशांचे योगदान.'-दि.२६-१२-२०१६
- ४) प्रा.एस.एम.मेस्त्री-विषय : 'आभासी समानता'-दि.०८-०२-२०१७

प्रा.एस.एम.मेस्त्री
विभागप्रमुख

वक्तृत्व, वादविवाद व

निबंधलेखन स्पर्धा समिती

महाविद्यालयातील वक्तृत्व, वादविवाद व निबंधलेखन स्पर्धा समितीच्यावतीने शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये विविध उपक्रम राबविले.

- १) विवेकानंद सप्ताह-महाविद्यालयीन स्पर्धा :- समितीच्या वतीने विवेकानंद सप्ताहामध्ये महाविद्यालयीन गट व गुरुदेव कार्यकर्ते गट यांच्यामध्ये वक्तृत्व, निबंधलेखन, चित्रकला स्पर्धा घेणेत आल्या.

विजेत्या स्पर्धकांना ज्येष्ठ विचारवंत सतिश कुलकर्णी, प्राचार्य, डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांच्या हस्ते महाविद्यालयाचे प्रशस्तीपत्रक, स्मृतिचिन्ह व रोख रक्कम देवून गौरविण्यात आले.

२) सातारा जिल्हा विभागीय स्पर्धा :-

संस्थेच्या वतीने शिक्षणमहर्षी डॉ.वापूजी साळुंखे राज्यस्तरीय स्पर्धा अंतर्गत सातारा जिल्हा विभागीय स्पर्धेत सिनिअर गट-निबंध स्पर्धेत, विद्या अशोक मोहिते हिने तृतीय क्रमांक मिळविला तसेच गुरुदेव कार्यकर्ते गटामध्ये प्रा.वैभव आगळे यांनी द्वितीय क्रमांक मिळविला.

३) राज्यस्तरीय स्पर्धा :-

संस्थेच्या वतीने घेणेत आलेल्या राज्यस्तरीय निबंधलेखन स्पर्धेत सिनियर गटामध्ये विद्या अशोक मोहिते हिने तृतीय तर गुरुदेव कार्यकर्ते गट वक्तृत्व स्पर्धेत प्रा.वैभव आगळे यांनी द्वितीय क्रमांक प्राप्त केला.

या विविध स्पर्धांबरोबर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी इतर महाविद्यालयाच्या विविध स्पर्धांमध्ये सहभाग घेतला. या स्पर्धा यशस्वी करणेसाठी डॉ.विठ्ठल नाईक, प्रा.मयुरा राजेभोसले यांचे सहकार्य व प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.अनंता मच्छिंद्र कस्तुरे
विभागप्रमुख

SET/NET GUIDANCE CENTRE

Fifteen faculties working on CHB basis were enrolled for guidance under SET/NET guidance centre. Guidance lectures of qualified faculties from college delivered expert lecture which includes valuable guidance from Mr.V.S.Patil, Mr.N.A.Kadam, Mr.V.B. Bhosale, Mr.Y.B.Gurame for the coming SET/NET examination.

Prof.V.S.Patil
Chairman

प्लेसमेंट सेल

सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षात प्लेसमेंट सेलच्या बतीने खालील कार्यक्रम राबविण्यात आले.

- १) दि.१५-७-२०१६ रोजी 'जागतिक युवा कौशल्य दिन' साजरा करण्यात आला यानिमित्त 'उद्योजकीय कौशल्ये' या विषयावर प्रा.बी.एल.सुर्वे विभागप्रमुख, MCVV विभाग यांचे मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- २) दि.८-८-२०१६ ते १०-८-२०१६ या कालावधीत 'LED Bulb Manufacturing Training Programme' आयोजित करणेत आला. विद्यार्थ्यांमध्ये कौशल्य विकास करणे व स्वयंरोजगाराची संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी सदर उपक्रम राबविण्यात आला.
- ३) दि.१-१-२०१६ रोजी Influence Computer Education या कंपनीच्या सहकार्याने कॅम्पस इंटरव्यूचे आयोजन करण्यात आले याद्वारे 'नेटवर्क अधिकारी' या पदाकरीता ३१ विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. महाविद्यालयातील आजी व माजी १६३ विद्यार्थ्यांनी यात सहभाग घेतला. त्यांच्या कल चाचणी व मुलाखती घेण्यात आल्या. याप्रसंगी कंपनीचे डायरेक्टर श्री.सर्जेराव म्हातुगडे व श्री.अभय माने यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.
- ४) दि.१८-१०-२०१६ रोजी शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर व वाय.सी.कॉलेज, सातारा यांचे संयुक्त विद्यमाने आयोजित 'महिला कौशल्य विकास कार्यशाळेत' १० विद्यार्थ्यांनी व २ प्राध्यापकांनी सहभाग घेतला.
- ५) दि.२६-१०-२०१६ रोजी 'Mankind Pharma Ltd' या कंपनीच्या सहकार्याने Relationship Manager या पदाकरीता Campus

Interview चे आयोजन करण्यात आले. वाणिज्य व विज्ञान पदवी प्राप्त व तृतीय वर्षाच्या ६२ विद्यार्थ्यांनी यात सहभाग घेतला. यातून ५ विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली.

- ६) दि.४-१-२०१७ रोजी श्री.संजय परदेशी यांचे 'Personality Development' या विषयावर मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- ७) दि.२०-१-२०१७ रोजी "कौशल्य विकास व यशस्वी होण्याचा मंत्र" या विषयावर मा.गौरी कुलकर्णी, निलया फौंडेशन पुणे यांचे व्याख्यान संपन्न झाले.
- ८) दि.८-२-२०१७ रोजी B.A., B.Com. व B.Sc. तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्याकरीता "Interview Techniques" या विषयावर प्रा.डॉ.डी.आर. भूटियानी यांचे मार्गदर्शन व्याख्यान आयोजित करणेत आले.

वरील सर्व कार्यक्रम आयोजित करण्याकरीता मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले. तसेच प्लेसमेंट सेल टीम मधील प्रा.ए.एम.कस्तुरे, प्रा.जे.के.पवार, प्रा.बी.एम.माळी, प्रा.व्ही.एस.पाटील या सदस्यांनी सहकार्य केले. महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक वृंद व शिक्षकेतर कर्मचारी वर्ग यांनीही सहकार्य केले.

प्रा.जी.आर.वास्के
विभागप्रमुख

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ स्पर्धा परीक्षा विभागामार्फत पुढीलप्रमाणे कार्यक्रम राबविण्यात आले.

- १) सन २०१६-१७ या वर्षासाठी २-८-२०१६ रोजी उद्घाटनपर श्री.बी.आर.पाटीलसाहेब (पोलिस निरीक्षक सातारा शहर) यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- २) सन २०१६-१७ या वर्षासाठी स्पर्धा परीक्षा पूर्व तयारी वर्गासाठी १४० विद्यार्थ्यांची नोंदणी करून विविध विषयावर मार्गदर्शनपर नियमित वर्ग सुरु करण्यात

आले. यामध्ये सामान्य अध्ययन पेपर-१ व सामान्य अध्ययन पेपर-२, आवश्यक मराठी, आवश्यक इंग्रजी, मुलाखत सत्र या राज्यसेवा परीक्षेच्या अभ्यासक्रमावर आधारित विविध विषयांची लेक्चरसु घेण्यात आली.

- ३) ५-८-२०१६ रोजी भाऊसाहेब पाटील पोलिस निरीक्षक सातारा शहर यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- ४) १८-८-२०१६ रोजी प्रा.नागेश गव्हाणे (युनिक अॅकॅडमी पुणे) यांचे स्पर्धा परीक्षेला सामोरे जाताना या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- ५) ५-१-२०१७ रोजी श्री.अभिजीत निकम (नायब तहसीलदार गुहागर) यांचे स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- ६) ११-२-२०१७ रोजी महाविद्यालयात घेण्यात आलेल्या Quiz Competition स्पर्धेत ११८ विद्यार्थी सहभागी झाले. यामधून स्पर्धा घेवून ४ गट काढण्यात आले व या ४ गटात रोख पारितोषिक व प्रमाणपत्र देण्यात आले.

या विभागामार्फत वरीलप्रमाणे उपक्रम यशस्वीरित्या पार पाडले असून यासाठी महाविद्यालयातील प्रा.एस.जी.गुरव, प्रा.डी.एस.पाटील, प्रा.जी.आर.वास्के, प्रा.डॉ.एन.एल.तरवाळ, इतर विषयांचे तज्ञ प्राध्यापक यांचे सहकार्य लाभले.

या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे बहुमोल मार्गदर्शन मिळाले.

प्रा.बी.एम.माळी
विभागप्रमुख

विद्यार्थिनी विकास मंडळ व अंतर्गत तक्रार निवारण समिती

महाविद्यालयीन युवतींचा विकास म्हणजे कुटुंबाचा विकास, पर्यायाने समाजाचा व देशाचा विकास. या दृष्टीने

युवतींना अभ्यासाबरोबर स्वत्वाची जाणीव व्हावी, आत्मभान निर्माण व्हावे व निर्भय वनावे यासाठी चालू शैक्षणिक वर्षात पुढील कार्यक्रमांचे आयोजन केले होते.

१) समुपदेशन :-

महाविद्यालयात प्रथमच प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थिनींना घरापासून महाविद्यालयात येताना येणाऱ्या अडचणी व महाविद्यालयीन जीवन जगत असताना स्वतःचे आत्मभान जागृत ठेवणे आवश्यक असते. यासाठी विद्यार्थ्यांना प्रा.डॉ.प्रतिभा चिकमठ, प्रा.डॉ.संथा पवार, प्रा.सौ.नलवडे, प्रा.सौ.पोटे यांनी समुपदेशन केले. यासाठी मा.प्राचार्यांचे मार्गदर्शन मोलाचे होते.

२) कोर्सेस :-

विद्यार्थिनींच्या कलागुणांना वाव मिळावा व आरोग्यही उत्तम राहावे यासाठी योगा कोर्स चालविला. तसेच मेहंदी कोर्स, रांगोळी कोर्स यांचेही आयोजन केले होते.

३) एक दिवसीय कार्यशाळा :-

विद्यार्थिनींना कायदेविषयक सल्ला व आरोग्याची काळजी याविषयी मार्गदर्शन करण्यासाठी एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन केले होते त्यासाठी मार्गदर्शन करण्यासाठी प्राचार्या डॉ.उज्वला पवार, ईस्माईल साहेब मुल्ला लॉ.कॉलेज सातारा ह्या उपस्थित होत्या. तसेच लायन्स क्लब ऑफ सातारा, युनायटेडचे अध्यक्ष मा.लायन अनिल कदम, शशीकांत पाटील, नरेंद्र रोकडे, बाळासाहेब शिरकांडे यांनीही या कार्यशाळेत मार्गदर्शन केले.

दुसऱ्या सत्रात मुलींचे एच.बी. चेकअप करण्यात आले. यासाठी संपूर्ण सहकार्य लायन्स क्लब ऑफ सातारा युनायटेड सातारा यांचे मिळाले. यामध्ये २४० विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या.

कामाच्या टिकाणी महिलांचा लैंगिक छळ (प्रतिबंधक, मनाई, निवारण) २०१३चा कायदा, जाणीव जागृती कार्यक्रम या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळेचे महाराष्ट्र

राज्य महिला आयोग, मुंबई, शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर व लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि.२७-२-२०१७ रोजी आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमात प्रथम सत्रात प्रा.गितांजली साळुंखे यांनी 'तारुण्यभान' या विषयावर मार्गदर्शन केले. दुसऱ्या सत्रात प्रा.डॉ.प्रतिभा चिकमठ यांनी कामाच्या ठिकाणी महिलांचा लैंगिक छळ अधिनियम २०१३ हा कायदा व २०१५ चा दुरुस्ती कायदा या विषयावर मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेसाठी १५० विद्यार्थी व विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या होत्या.

४) सावित्रीबाई फुले जयंती :-

३ जानेवारी ह्या दिवशी सावित्रीबाई फुले जयंती साजरी करण्यात आली. या कार्यक्रमासाठी प्रा.सौ.आय.पी.पवार यांनी सावित्रीबाई फुले यांच्या जीवनचरित्राचा मागोवा घेतला.

या दोन्ही समितीच्या कार्यक्रमासाठी प्रा.डॉ.संध्या पवार, प्रा.सौ.अरुणा पोटे, प्रा.सौ.गितांजली साळुंखे व सर्व महिला प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले तसेच मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांची प्रेरणा व मार्गदर्शन मिळाले. विशेष सहकार्य श्री.उवाळे मामा, श्री.विजय गायकवाड, श्री.लाड मामा, श्रीमती दिघे मॅडम यांचे लाभले.

प्रा.सौ.आर.ए.नलाबडे प्रा.डॉ.प्रतिभा चिकमठ
अंतर्गत तक्रार निवारण समिती विद्यार्थिनी विकास मंडळ
चेअरमन चेअरमन

बी.सी.सेल व स्टॅडींग कमिटी

महाविद्यालयातील सर्व मागासवर्गीय (SC, ST, NT, OBC) विद्यार्थ्यांना महाराष्ट्र शासन आदेशानुसार प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण करण्यात आली. तसेच शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांच्या मार्गदर्शनानुसार विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला. महाविद्यालयाचे प्रथम सत्र सुरु झाल्यानंतर सर्व मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी स्कॉलरशिप फॉर्म

भरण्यासाठी सूचना देणे, सर्व वर्गामध्ये निवेदन करणे असे उपक्रम राबवण्यात आले. मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांच्या इतर अडचणी समजावून व योग्य तो सल्ला कमिटी प्रमुख व सदस्याकडून दिला जातो.

१) सातारा नगरपरिषद सातारा येथे दि.२०-९-२०१६ रोजी स.११.०० वा. "तरुण तरुणींसाठी विविध प्रकारच्या कौशल्य प्रशिक्षणाद्वारे रोजगाराच्या सुवर्णसंधी" या मेळाव्यास विद्यार्थ्यांना पाठविण्यात आले. सदर मेळाव्यात Computer Hardware, Tally, D.T.P., दुचाकी दुरुस्ती, फॅब्रिकेशन, सी.एम.सी, ब्युटी पार्लर, फेशन डिझायनिंग, बँकींग, हॉटेल मॅनेजमेंट इ. कोर्सेसचे मार्गदर्शन देण्यात आले.

२) नागरीक सेतू सुविधा केंद्र (सेतू) तहसील कार्यालय, सातारा येथील सेतू सुविधा केंद्रातून विद्यार्थ्यांना उपयुक्त दाखले, दाखल्याचे प्रकार, अनिवार्य कागदपत्रे, दाखल्यासाठी लागणारी कागदपत्रे याची सविस्तर माहिती विद्यार्थ्यांना देण्यात आली.

३) शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर संदर्भ पत्रानुसार (१० जून २०१६) नुसार या महाविद्यालयात जाती आधारित भेदभावास प्रतिबंध कमिटीची स्थापना करण्याविषयी चर्चा करण्यात आली व सदर माहिती विद्यापीठ अनुदान आयोगाची सहपत्रे हा अहवाल setsection@gmail.com या E-mail वर पाठवण्याचे ठरले.

४) शिष्यवृत्तीधारक विद्यार्थी समुपदेशन व शिष्यवृत्ती वाटप कार्यक्रम दि.१५-२-२०१७ रोजी घेण्यात आला. सदर कार्यक्रमास मा.प्रा.डॉ.आ.ह.साळुंखे जेष्ठ विचारवंत, मा.चंद्रकांत खंडाईत, सम्यक आंदोलन समिती व बी.सी.सेल स्टॅडींग कमिटी यांनी संयोजन केले होते.

५) विद्यार्थी संपर्क अभियान :-

मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयाच्या बी.सी.

सेल स्टॅडींग कमिटीच्या सहकार्याने ज्या विद्यार्थ्यांनी मुदतपूर्व स्कॉलरशिप फॉर्म भरले नाहीत त्यांच्याशी संपर्क त्यांच्या भ्रमणध्वनीद्वारे करून फॉर्म भरण्यासाठी आवाहन करण्यात आले.

- ६) २१व्या शतकातील उच्च शिक्षणातील आव्हाने :-
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर १२५वी जयंती महोत्सव समिती यांच्या संयुक्त विद्यमाने जाहीर व्याख्यानाचे आयोजन दि. १७ फेब्रु. २०१७ रोजी दु. १.०० वा. केले होते. या कार्यक्रमाचे प्रमुख वक्ते मा.डॉ.सुखदेव धोरात (ICSSR चेअरमन नवी दिल्ली व UGC माजी चेअरमन) म्हणून उपस्थित होते.

मा.डॉ.सुखदेव धोरात यांनी आज उच्च शिक्षणातील सध्याची वास्तविक परिस्थिती, येणारी आव्हाने यांचे मुद्देसुद व आकडेवारीसह सर्वांना मार्गदर्शन केले. याच कार्यक्रमात "भारताचे 'संविधान' प्रास्ताविका" प्रकाशित करण्यात आली.

प्रा. डॉ. शंकर एम. पवार
चेअरमन

तक्रार निवारण समिती

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मधील तक्रार निवारण समितीने महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना आपल्या तक्रारी, सूचना महाविद्यालयातील सूचना, तक्रार पेटीत टाकण्यासंबंधी नोटीस काढण्यात आली व त्यानुसार कार्यवाही करण्यात आली.

- १) महाविद्यालयातील सुविधा संबंधीच्या विद्यार्थ्यांच्या मागणींचा विचार करून त्या सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या.
- २) महाविद्यालयाच्या गेट समोरील विद्यार्थ्यांनी केलेल्या गर्दीमुळे विद्यार्थीनींना ये-जा करणे अडचणीचे झाले होते अशी सर्व विद्यार्थीनींच्याकडून तक्रार होती. विद्यार्थ्यांची रस्त्यावरील गर्दी पांगविण्यासाठी महाविद्यालयाने कर्मचाऱ्याची गेट समोर नियुक्ती करून हा प्रश्न मार्गी लावला.

- ३) पार्किंग संबंधीच्या मुलांच्या तक्रारी होत्या त्याचाही विचार करून पार्किंग सुविधा निर्माण करून त्यावरती देखरेख ठेवण्यासाठी कर्मचाऱ्याची नियुक्ती करण्यात आली.

- ४) प्राध्यापक स्टाफरूम शेजारी विद्यार्थ्यांच्या मागणीनुसार जादा बॉटरकुलर बसवण्यात आला.

जशा अनेक सूचना व तक्रारी मा.प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनानुसार कार्यवाही करण्यात आली. या कामी उपप्राचार्य प्रा.डी.जी.साळुंखे, उपप्राचार्य प्रा.पी.एस.जाधव, ग्रंथपाल एल.एन.कुंभार, प्रा.डॉ.शंकर पवार, प्रा.डॉ.डी.आर. मुटियांनी यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा. जे. के. पवार
विभागप्रमुख

शिवाजी विद्यापीठ दूरशिक्षण केंद्र

शिवाजी विद्यापीठाद्वारे महाविद्यालयात दूरशिक्षण केंद्र कार्यरत आहे. शिक्षणापासून कोणताही घटक वंचित राहू नये या हेतूने लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालयात गेली आठ वर्षे हा विभाग कार्यरत आहे. सन १६-१७ या शैक्षणिक वर्षात १३२५ विद्यार्थी विद्यार्थिनींनी B.A., B.Com., M.A., M.Com. वर्गासाठी प्रवेश घेतलेला आहे.

या विभागासाठी महाविद्यालयाचे कुशल प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांचे नेहमीच मार्गदर्शन असते. विभागामध्ये श्री.ए.वी.वीराजे व श्री.डी.एल.कांबळे यांचे सहकार्य लाभले. विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन तसेच क्रमित पुस्तकांचे वेळेत वितरण करण्यात आले.

प्रा. रमेश मदन
विभागप्रमुख

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक अभ्यासकेंद्र (सातारा)

शिक्षणापासून वंचित राहिलेल्या मुलांसाठी व नोकरी करणाऱ्या सेवकांना शिक्षणाचा लाभ व्हावा यासाठी मुक्त

विद्यापीठाची स्थापना झाली. लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालयात १९८९ पासून हे अभ्यासकेंद्र सुरु आहे. येथे बी.ए. १, २, ३ व बी.कॉम. १, २, ३ हे अभ्यासक्रम आहेत. गतवर्षीपासून विद्यापीठाने ऑनलाईन प्रवेश व परीक्षाप्रक्रिया अवलंबली होती. बी.ए/बी.कॉम. साठी १८०० विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला.

मे २०१६ मध्ये ऑनलाईन विद्यापीठ परीक्षांचे केंद्रिय मूल्यमापन (कॅंप) याच केंद्रावर यशस्वीपणे पूर्ण केले. १५ जानेवारी, २०१७ रोजी सायबर क्राईम व आजची तरुणाई या विषयावर प्रात्यक्षिकांच्या आधारे मा.भाऊसाहेब पाटील (पोलिस निरीक्षक), मा.उमेश धुमाळ यांची एक दिवसीय व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आले.

प्राचार्य डॉ. आर.व्ही.शेजवळ सरांचे मौलिक मार्गदर्शन लाभले. श्री.वैभव सपकाळ व श्री.प्रकाश महाडिक यांचे सहकार्य मिळाले.

प्रा.सुनिल ग.गुरव
केंद्रसंयोजक

स्टाफ सेक्रेटरी

महाविद्यालयात विविध क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्य केलेल्या सहकाऱ्यांचा सत्कार, वाढदिवस इ. उपक्रम राबवण्यात आले. तसेच सहकारी किंवा त्यांच्या कुटुंबियांच्या गंभीर आजार प्रसंगी स्टाफच्या वतीने आर्थिक मदत करण्यात आली. स्टाफसाठी विविध क्षेत्रातील मान्यवरांची व्याख्यान आयोजित करण्यात आली. स्टाफसाठी आयोजित केलेल्या विविध उपक्रमास प्राचार्य आर.व्ही.शेजवळ यांनी सतत मार्गदर्शन केले तसेच सर्व स्टाफचे सहकार्य लाभले.

डॉ. दीपक जाधव

डॉ. विजय सुपुगडे
स्टाफ सेक्रेटरी

परीक्षा विभाग

महाविद्यालयात परीक्षा विभागांतर्गत बी.ए./बी.कॉम./बी.एस्सी.-भाग-१, २, ३ या वर्गाची विद्यापीठ

पध्दतीनुसार सत्र पूर्व परीक्षेचे आयोजन ९-९-२०१६ ते २४-९-२०१६ या कालावधीत करण्यात आले. तसेच अंतर्गत मूल्यमापन परीक्षा व विद्यापीठ परीक्षा व्यवस्थितपणे पार पाडण्यात आल्या. परीक्षा विभागाच्यावतीने विद्यार्थ्यांना विद्यापीठ परीक्षा फॉर्म भरणेसाठी मार्गदर्शन करण्यात आले. परीक्षा विभागास मा.प्राचार्यांचे सतत मार्गदर्शन लाभले. तसेच सर्व सहकारी प्राध्यापक कार्यालयीन वर्ग यांनी सहकार्य केले.

प्रा.डॉ.डी.एस्.जाधव
विभागप्रमुख

आविष्कार संशोधन समिती

२०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षी आविष्कार समितीला शिवाजी विद्यापीठाकडून जिल्हास्तरीय आविष्कार स्पर्धेचे यजमानपद मिळाले.

आविष्कार समितीने महाविद्यालयामध्ये दि.२८-१२-२०१६ रोजी सातारा जिल्हास्तरीय आविष्कार संशोधन स्पर्धा पार पाडली. यामध्ये जिल्ह्यातील ८४ कॉलेजमधून एकूण २२४ संशोधकांनी सहभाग नोंदविला. स्पर्धा एकूण ६ प्रकारामध्ये झाली. स्पर्धेचे उद्घाटन शिवाजी विद्यापीठातील आविष्कार-समन्वयक प्रा.डॉ.ए.एम.गुरव व स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे सहसचिव (प्रशासन) प्राचार्य डॉ.ए.ए.करंडे यांनी केले तर सतत शिक्षण संस्थेचे सहसचिव (अर्थ) व सावित्रीबाई फुले महिला महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.डी.डी.पाटील हे स्पर्धेच्या समारोप समारंभासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून लाभले.

स्पर्धेच्या एकूण ६ प्रकारामध्ये आपल्या महाविद्यालयातील विविध विभागांमधून एकूण ११ विद्यार्थी-विद्यार्थिनी संशोधकांनी सहभाग नोंदविला. त्यामध्ये वाणिज्य शाखेच्या कु.आपटे माधवी राजेंद्र हिने कॉमर्स अॅन्ड मॅनेजमेंट या गट क्र.२ मध्ये तृतीय क्रमांक मिळविला तसेच वनस्पतीशास्त्र विभागाच्या कु.कदम पूजा

कृष्णात हिने अँग्रीकल्चर अँड अनिमल हजबंडरी या गट क्रं.४ मध्ये तृतीय क्रमांक पटकाविला.

आविष्कार समितीतर्फे दि.३-९-२०१६ रोजी छत्रपती शिवाजी कॉलेज सातारा येथे एकदिवसीय कार्यशाळेला महाविद्यालयातील ८ विद्यार्थी विद्यार्थिनींना पाठविण्यात आले.

आविष्कार समितीला प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे सतत मार्गदर्शन लाभले. तसेच समितीसदस्य प्रा.डी.जी.साळुंखे, प्रा.पी.एस.जाधव, प्रा.डॉ.डी.आर.भुटीयानी, प्रा.डॉ.सी.पी.माने, प्रा.सौ.आर.ए.नलावडे, प्रा.एन.ए.कदम, प्रा.डॉ.एस.एम.पवार यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

तसेच भौतिकशास्त्र विभागातील प्रा.एस.ए.रसाळ, प्रा.डॉ.जी.एम.लोहार, प्रा.आर.पी.भोसले, श्री.ए.एन.कदम, दादा शिंदे, रविंद्र जाधव यांच्याबरोबरच ऑफिसमधील श्री.एन.बी.पाटील, श्री.लोकरे, श्री.व्ही.के.सावंत, श्री.वैभव सपकाळ यांचे सहाय्य लाभले.

प्रा.डॉ.एन.एल.तरबाळ
समितीप्रमुख

विज्ञान मंडळ

शैक्षणिक वर्षामध्ये विज्ञान मंडळातर्फे विविध उपक्रम राबविण्यात आले. मा.डॉ.यु.एम.पाटील, योंसाई युनिव्हर्सिटी, दक्षिण कोरिया या प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते विज्ञान मंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. मा.डॉ.यु.एम.पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना संशोधनाची विविध क्षेत्रे व त्यामधील रोजगाराच्या संधी तसेच संशोधनाच्या संधी यावर सविस्तर विवेचन केले. संशोधनासाठी जाताना विद्यार्थ्यांनी नेमकं कोणते क्षेत्र निवडायचे, यावर सुद्धा डॉ.पाटील यांनी मोलाचे मार्गदर्शन केले.

विज्ञान मंडळाचे दुसरे व्याख्यान भारतरत्न सर डॉ.सी.व्ही.रामन यांच्या शोधाप्रतिच्या राष्ट्रीय विज्ञान दिनावे

औचित्य साधून टेवण्यात आले. या कार्यक्रमाला प्रमुख पाहुणे म्हणून किसनवीर महाविद्यालय, वाई येथील भौतिकशास्त्र विषयाचे प्राध्यापक एन.बी.चव्हाण उपस्थित होते. प्रा.चव्हाण यांनी विज्ञानाच्या विद्यार्थ्यांना रामन आणि कलाम यांच्यासारखे संशोधन करून समाजामध्ये जादशंवत होण्याचा मौलिक सल्ला दिला. तसेच डॉ.सी.व्ही.रामन यांच्या कार्याची माहिती विशद करून विद्यार्थ्यांना त्यांच्या भवितव्यासाठी बहुमोल मार्गदर्शन केले.

दोन्ही कार्यक्रमांना अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ हे लाभले.

प्रा.डॉ.एन.एल.तरबाळ
अध्यक्ष

रिसर्च समिती (संशोधन)

- १) रिसर्च कमिटीच्या वतीने शैक्षणिक वर्षात २०१६-१७ मध्ये "How to write a Major Research Project" या विषयावर डॉ.एन.एल.तलवार यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- २) रिसर्च समिती व आविष्कार संशोधन समितीच्या वतीने दि.२८-१२-२०१६ रोजी जिल्हास्तरीय "आविष्कार संशोधन महोत्सव" आयोजित करण्यात आला. १५० प्रकारचे विविध संशोधन प्रकल्प विद्यार्थी यामध्ये सादर करण्यात आले.
- ३) महाविद्यालयातून शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये ०३ Major Project व ०६ Minor Project विविध अनुदान प्राप्त संस्थांकडे (DST, (SERB), DAE व ICSSR) यांच्याकडे पाठविण्यात आले.
- ४) या शैक्षणिक वर्षात प्राध्यापकांनी विविध Seminar व Conference मध्ये आपले पेपर सादर केले व एकूण १५ शोधनिबंध राष्ट्रीय/आंतरराष्ट्रीय जर्नल्समध्ये प्रकाशित करण्यात आले.

या रिसर्व समितीला प्राचार्य डॉ.शेजवळ आर.की. यांचे सतत मार्गदर्शन लाभले. तसेच सर्व समितीचे सदस्य यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले.

डॉ.सौ.एस.एम.पवार
विभागप्रमुख

अग्रणी महाविद्यालय योजना

शिवाजी विद्यापीठाच्या अग्रणी महाविद्यालय योजनाअंतर्गत लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स सातारा येथे शैक्षणिक वर्ष २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षात विविध विभागांकडून एक दिवसीय कार्यशाळा आयोजित करण्यात आल्या. या कार्यशाळांचा अहवाल पुढीलप्रमाणे.

- १) महाविद्यालयात इंग्रजी विभागाच्या मार्फत 'स्पर्धा परीक्षेत इंग्रजीचा उपयोग' या विषयावर कार्यशाळा घेण्यात आली.
- २) मराठी विभागाच्या वतीने 'वक्तृत्व व वादविवाद कौशल्य युवक' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली.
- ३) महाविद्यालयातील महिला विकास मंडळ या विभागाच्या वतीने महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींसाठी 'एव्.बी. तपासणी शिबीर' आयोजित करण्यात आले.
- ४) कॉमर्स विभागाच्या मार्फत 'बँकींग स्पर्धा परीक्षा व रोजगाराच्या संधी' या विषयावर कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली.
- ५) रसायनशास्त्र विभागाच्या वतीने 'माती व पाणी परिक्षण' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली.
- ६) प्राणीशास्त्र विभागाच्या मार्फत 'Varmiculture, Varmiwash, Varmi composting' या विषयावर कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली.

७) अर्थशास्त्र विभागाच्या मार्फत 'वस्तू व सेवाकराची नविन आर्थिक धोरणातील भूमिका' या विषयावर कार्यशाळा आयोजित करण्यात येणार आहे.

८) महाविद्यालयातील शिक्षकेतर कर्मचारी विभागाच्या वतीने 'ताण तणाव' या विषयावर विद्यापीठस्तरीय एक दिवसाची कार्यशाळा दि.२२-२-२०१७ रोजी आयोजित करण्यात आली आहे.

वरील सर्व कार्यशाळा व्यवस्थित पार पडण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.आर.की.शेजवळ हे अध्यक्ष म्हणून उपस्थित होते. त्याचे नेहमीच सहकार्य असते. तसेच महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे चांगले सहकार्य लाभले. त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

प्रा.एम्.बी.रासकर
विभागप्रमुख

S.A.FUND COMMITTEE

Student Aid Fund is established in college to help poor and intelligent students. Fourty students from sr.college were benefited. The total amount of Rs.22,000/- was distributed among the students. The committee members are Mr.D.G.Salunkhe, Mr.D.R.Bhutyani, Mr.Mohite S.A., Mr.Shinde N.V., Mr.Jadhav V.A., Mr.Kumbhar L.M. All the members was guided by Principal Dr.R.V.Shejawal.

Prof.J.K.Pawar
Chairman

कन्थुनिटी कॉलेज स्कीम

- १) या कोर्ससाठी वर्ष २०१६-१७ साठी ४४ विद्यार्थी प्रवेश.
- २) वर्ष २०१६-१७ व २०१७-१८ साठी UGC मार्फत ८१.२० लाखांचे अनुदान या कोर्ससाठी मिळाले.

३) इंडस्ट्रीअल ट्रेनिंग-अजिक्यतारा सहकारी साखर कारखाना शेंद्रे प्रा.लि. सातारा यांच्या सहकार्याने दिनांक १९ डिसेंबर ते ३ जानेवारी २०१७ (१५ दिवस) इंडस्ट्रीअल ट्रेनिंगचे आयोजन.

४) राष्ट्रीय कार्यशाळा-दिनांक ६ मे २०१६ रोजी "Scope & Opportunities for Skill Based Courses in Industries" या विषयावर एक दिवसीय राष्ट्रीय कार्यशाळेचे आयोजन.

प्रा.व्ही.एस.पाटील
विभागप्रमुख

सांस्कृतिक विभाग

सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षामध्ये सांस्कृतिक विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले. दि.२६ जून २०१६ रोजी श्रीमंत छत्रपती शाहू महाराज यांची जयंती दि.१ ऑगस्ट २०१६ रोजी लोकशाहीर आण्णाभाऊ साठे जयंती दि.८ ऑगस्ट २०१६ रोजी प.पू.डॉ.बापूजी साळुंखे यांची पुण्यतिथी दि.४ सप्टेंबर २०१६ रोजी संस्थामाता सुशीलादेवी साळुंखे यांची जयंती. वरील सर्व कार्यक्रम मान्यवरांच्या प्रतिमांचे पूजन करून साजरे केले.

दि.५ सप्टेंबर २०१६ रोजी B.Sc. भाग १,२ व ३च्या विद्यार्थ्यांना उपप्राचार्य प्रा.पी.एस.जाधव व इतर प्राध्यापक वर्ग यांच्या उपस्थितीत शिक्षक दिन साजरा केला. यामध्ये विद्यार्थ्यांनी पुष्पगुच्छ व पेन देऊन प्राध्यापकांचा सत्कार केला तसेच विद्यार्थ्यांनी आपले मनोगत थकत केले. उपप्राचार्य पी.एस.जाधव यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. गणित विभागातर्फे B.Sc.II व III गणिताच्या

विद्यार्थ्यांनी प्रा.डॉ.एस.एम.पवार यांच्या अध्यक्षतेखाली शिक्षकदिन साजरा केला.

दि.०२ ऑक्टोबर २०१६ रोजी गांधी जयंती व लाल बहादूर शास्त्री जयंती तसेच दि.२२ ऑक्टोबर २०१६ रोजी संस्थामाता सुशीलादेवी साळुंखे यांचे तृतीय पुण्यस्मरण प्रतिमा पूजन करून साजरे करण्यात आले.

दि.११ नोव्हेंबर २०१६ रोजी मौलाना अबूल कलाम आझाद यांची जयंती "शिक्षक दिन" म्हणून श्री.आझाद यांच्या प्रतिमेचे पूजन करून साजरी करण्यात आली.

दि.३१ ऑक्टोबर २०१६ रोजी सरदार वल्लभभाई पटेल यांची जयंती "राष्ट्रीय एकता दिवस" म्हणून त्यांच्या प्रतिमेचे पूजन करून साजरा करण्यात आली यावेळी भारत देशाची एकता व अखंडता कायम ठेवण्यासंबंधी शपथ घेण्यात आली.

दि.३ जानेवारी २०१७ रोजी सावित्रीबाई फुले जयंती प्रतिमा पूजन करून साजरी करण्यात आली.

दि.११ जानेवारी ते १७ जानेवारी २०१७ या कालावधीमध्ये श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह साजरा करण्यात आला यामध्ये विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

९ फेब्रुवारी २०१७ रोजी छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या प्रतिमेचे पूजन करून शिवजयंती साजरी केली.

दि.१५ आक्टोबर २०१६ रोजी डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांची जयंती "वाचन प्रेरणा दिवस" म्हणून खालील उपक्रम आयोजित करून साजरी केली.

क्र.	उपक्रमाचे नाव	दिनांक	संयोजक
१)	डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम प्रतिमापूजन	१५-१०-२०१६ वेळ ०८:३० वा.	सांस्कृतिक विभाग
२)	प्रकट वाचन स्पर्धा	१५-१०-२०१६ वेळ ०९:०० वा.	इंग्रजी विभाग
३)	ग्रंथ प्रदर्शन व वृत्तपत्र कात्रण संग्रह प्रकाशन	१५-१०-२०१६ वेळ १०:१० वा.	ग्रंथालय विभाग

क्र.	उपक्रमाचे नाव	दिनांक	संयोजक
४)	प्रकट वाचन व सुंदर हस्ताक्षर स्पर्धा	१५-१०-२०१६ वेळ १०:१५ वा.	मराठी विभाग
५)	प्रकट वाचन स्पर्धा	१५-१०-२०१६ वेळ १०:१५ वा.	ज्युनिअर आर्ट्स व कॉमर्स विभाग
६)	व्याख्यान : विषय : वाचन संस्कृती वक्ते : प्रा.डॉ.महेश गायकवाड	१५-१०-२०१६ वेळ ११:१५ वा.	सांस्कृतिक विभाग
७)	व्याख्यान : विषय : डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम एक आदर्श शिक्षक वक्ते : प्रा.सौ.गीतांजली साळुंखे	२४-१०-२०१६ वेळ १०:०० वा.	ज्युनिअर सायन्स विभाग

डॉ.सी.पी.माने
विभागप्रमुख

रसायनशास्त्र विभाग

१) रसायनशास्त्र विभागातर्फे दि. २७-०२-२०१७ रोजी "Recent Trends in Physical, Chemical and Nanosciences." या विषयावर एक दिवसीय राष्ट्रीय कार्यशाळेचे आयोजन केले.

सदर कार्यशाळेमध्ये २६० संशोधकांनी सहभाग घेतला तसेच ६८ संशोधकांनी आपले शोधनिबंध सादर केले. सदर राष्ट्रीय कार्यशाळेचे उद्घाटन मा.डॉ.माणिकरावजी साळुंखे (कुलगुरु सिम्बायोसिस युनिव्हर्सिटी ऑफ अॅप्लाइड सायन्सेस, इंदौर) यांनी केले. तसेच बीजभाषण मा.डॉ.पी.एस.पाटील (अधिष्ठाता शास्त्र शाखा व समन्वयक नॅनोटेक्नॉलॉजी विभाग शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) यांनी केले. सदर राष्ट्रीय कार्यशाळेमध्ये डॉ.दत्तात्रय लाटे (राष्ट्रीय रासायनिक प्रयोगशाळा (NCL) पुणे डॉ.राजीव जोशी (भौतिकशास्त्र विभाग) सेंट्रल युनिव्हर्सिटी ऑफ कर्नाटका, गुलबर्गा. प्रा.डॉ.अनिल घुले (रसायनशास्त्र विभाग शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर) यांची व्याख्यानं झाली. कार्यशाळेची सांगता प्राचार्य डॉ.के.जी.कानडे

(वाय.सी.आय.एस.सातारा) यांचे हस्ते झाली. कार्यशाळेचे आयोजन करण्यासाठी मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे मोलाचे सहकार्य व मार्गदर्शन लाभले.

२) दिनांक २१-१२-२०१६ ते ३१-१२-२०१६ या कालावधीमध्ये अग्रणी महाविद्यालय योजनेअंतर्गत गृहउपयोगी रसायने तयार करण्याचे तीन दिवसीय प्रशिक्षण कार्यशाळा आयोजित केली. सदर कार्यशाळेमध्ये श्री.प्रमोद सिताराम भोसले यांनी विद्यार्थ्यांना १) फिनाइल २) मेणवती ३) द्रवरूप साबण (Liquid Soap) ४) हात धुण्याचा द्रवरूप साबण (Hand Wash) ५) सुवासिक अत्तर (Scented Perfume) तयार करण्याचे प्रशिक्षण दिले. सदर कार्यशाळेमध्ये अग्रणी महाविद्यालय कार्यक्षेत्रातील रसायनशास्त्र विषयाचे B.Sc. भाग ३ च्या ७८ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

३) रसायनशास्त्र विभागातील प्राध्यापकांनी आंतरराष्ट्रीय संशोधन पत्रिकेमध्ये १ शोधनिबंध प्रकाशित केला. तसेच १२ शोधनिबंध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय कार्यशाळांमध्ये सादर केले.

- ४) विभागातील प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांनी जिल्हास्तरीय अविष्कार संशोधन स्पर्धेमध्ये लेख सादर केले.
- ५) ग्रीन केमिस्ट्री या विषयावरील भिन्तीपत्रिकेचे अनावरण मा.अजित एककल व प्राचार्य डॉ.आर.बी.शेजवळ यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले.
- ६) रसायनशास्त्र विभागातील माजी विद्यार्थ्यांचा मेळावा आयोजित केला. सदर मेळाव्यास ४२ माजी विद्यार्थी उपस्थित होते.
- ७) महाविद्यालयामध्ये आयोजित विज्ञान प्रदर्शनात B.Sc.III च्या विद्यार्थ्यांनी भोंदुगिरी व अंधश्रद्धा दूर करण्यासंबंधी विविध प्रयोगांचे सादरीकरण केले.

प्रा.सी.पी.माने, विभागप्रमुख

अंतर्गत महिला तक्रार निवारण समिती

- १) दि.२७ फेब्रु. २०१७ रोजी 'कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक शोषण (प्रतिबंध, मनाई, निवारण) या विषयावर महाविद्यालयीन विद्यार्थी-विद्यार्थिनींसाठी एक दिवसीय कार्यशाळा या कमिटीमार्फत आयोजित करण्यात आली. त्यात प्रा.सौ.गितांजली साळुंखे व प्रा.डॉ.पी.सी.चिकमट यांनी मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक कमिटी चेअरमन सौ.रेखा नलावडे यांनी केले. कार्यक्रमास १२५ विद्यार्थी उपस्थित होते.
- २) या कमिटीच्या वतीने ८ मार्च २०१७ रोजी 'जागतिक महिला दिन' साजरा केला. त्यात सातारा शहरातील आषाढीच्या उद्योजिका सौ.मृणालिनी कोळेकर यांनी व्याख्यान दिले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक कमिटी चेअरमन सौ.रेखा नलावडे यांनी केले व आभार प्रा.डॉ.सौ. संध्या पवार यांनी मानले. सूत्रसंचालन प्रा.सौ.कणसे यांनी केले. या कार्यक्रमास कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील प्राध्यापिका व विद्यार्थिनी उपस्थित होत्या.

प्रा.सौ.रेखा नलावडे, चेअरमन

'जय जवान-जय किसान'

लाल बहादूर शास्त्री व्याख्यानमाला

'जय जवान-जय किसान' या घोषवाक्याचे प्रणेते, भारताचे माजी पंतप्रधान राष्ट्रपुरुष लाल बहादूर शास्त्री यांच्या स्मरणार्थ शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांनी या महाविद्यालयाचे नामकरण करून शास्त्रीजींच्या मृत्यूनंतर त्यांचे एक आगळे-वेगळे स्मारक उभे केले, म्हणूनच या महाविद्यालयाच्या उद्घाटनाला शास्त्रीजींच्या पत्नी श्रीमती ललितादेवी शास्त्री स्वतः आल्या होत्या. या ऐतिहासिक पार्श्वभूमीवर शास्त्रीजींच्या स्मरणार्थ त्यांची पुण्यतिथी म्हणजेच ११ जानेवारी व स्वामी विवेकानंद जयंती १२ जानेवारी या दोन दिवसांचे औचित्य साधत महाविद्यालय या व्याख्यानमालेचे आयोजन करित असते. यंदाचे या व्याख्यानमालेचे सलग तेरावे वर्ष आहे.

या वर्षी बुधवार दि.११ जाने.२०१७ रोजी नागठाणे येथील कृषिभूषण मा.श्री.मनोहर साळुंखे यांचे 'आधुनिक शेतीची नवीन दालने' या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले. आणि हा विषय ज्या शेतकरी बांधवांसाठी आवश्यक आहे. त्यांच्या दारात जाऊन महाविद्यालयाने दत्तक घेतलेले खेडे मौजे कुशी, सातारा येथे रात्री आठ वाजता आयोजित केले गेले. तर दुसरे व्याख्यान भारतीय सेनादल अधिकारी व सैनिक स्कूल, साताराचे रजिस्ट्रार लेफ्टनंट कर्नल रणजितसिंह नलवडे यांचे 'युद्धनीतीची चौथी पिढी' (Fourth Generation of warfare) या विषयावर झाले.

अत्यंत अभ्यासपूर्ण व उद्बोधक अशा या दोन्ही व्याख्यानांचा लाभ समाजातील शेतकरी, अभ्यासू, विद्यार्थी व महाविद्यालयातील सर्व गुरूदेव कार्यकर्त्यांनी घेतला. व्याख्यानमालेचा नियोजनासाठी मा.प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांनी मार्गदर्शन केले.

प्रा.डी.जी.साळुंखे प्रा.कॅप्टन डॉ.महेश गायकवाड

वैयक्तिक वार्षिक अहवाल सन २०१६-२०१७

डॉ. व्ही. एस. नाईक

- १) लघु शोध परियोजना : '२१वीं सदी की लेखिकाओं की आत्मकथाओं में नारी चेतना'
- २) पुस्तक प्रकाशन : 'महिला आत्मकथाओं में नारी चिंतन'
- ३) शोधनिबंध प्रकाशन :
१) नारी सशक्तीकरण और डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर	२) 'दोहरा अभिशाप' में आंबेडकरवाद (अंतरराष्ट्रीय)
३) 'दलित आत्मकथाओं में सामाजिक समस्या'	४) 'अदिवासी समाज की व्यथागाथा (अंतरराष्ट्रीय)
५) 'नमिता सिंह' के उपन्यासों में दलित चेतना	६) भारतीय समाज में जातीय व्यवस्था और कबीर का अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य
- ४) लघु शोध परियोजना प्रस्ताव : 'हिंदी कहानी साहित्य एवं परिस्थिति' विषय पर (आय.सी.एस.एस.आर के लिए) लघु शोध परियोजना प्रस्ताव सादर
- ५) रिक्रेशर कोर्स : दि २० सितंबर से १० अक्टूबर २०१६

PROF. J. K. PAWAR

- 1) Participated and presented a paper in one day National seminar on 25th October 2016 "Entitled" The contribution of Bharatratna Dr.Babasaheb Ambedkar in social Development of India.
- 2) Working as a visiting lecturer for P.G level at Shivaji College, Satara since 2015.
- 3) Participated as a team manager on Satara zonal competition on 19th & 20th August 2016 At K.C.College, Talmawale, Tal Patan.
- 4) Participated in one day National conference on Monday 9th January 2017
- 5) Worked as a chair person of session with valuable guidance in one day conference. Entitled 'Role of Women in the Development of India after independence on 9th January 2017
- 6) Special Guidance on 'various activities' at V.K.Chavan/Patil Art's, Commerce and Science Mahavidyalaya, Karve Tal Chandgad Dist Kolhapur.
- 7) Actively participated in Blood Donate Camp organised on 9th Aug 2016
- 8) Worked as a chair person of session with valuable guidance in one day conference of Samajshastra Parishad, Kolhapur at 9th Oct 2016 Entitled "Challenges of Indian Agrarian Society"
- 9) Worked as a external senior supervisor at Yashwantrao Chavan Institute of Science, Satara on March, April 2015/16
- 10) Performed National duty as a presiding officer of a booth in the Zilha parishad and Panchayat Samittee on 21/2/2016

प्रा.एस.एम.भेखी

- १) दि.२३ व २४ सप्टेंबर २०१६ रोजी यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालय, पाचवड येथे नॅशनल कॉन्फरन्समध्ये पेपर वाचन व सहभाग.
- २) दि.०२/०२/२०१७ रोजी 'पुढारी' वर्धापन दिनानिमित्त 'युवा वर्ग-जीवशैली' या विषयावर लेख प्रसिद्ध.
- ३) श्रीमती भास्करबाई वालचंद महाविद्यालय, सांगली यांचे सुंग (जि.सातारा) या टिकाणी एन.एस.एस. चे विशेष श्रमसंस्कार शिबीर झाले. सदर शिबीरामध्ये मंगळवार दि.२७/१२/२०१६ रोजी 'ताणतणावाचे व्यवस्थापन' या विषयावर व्याख्यान झाले.
- ४) दि.२०/०१/२०१७ रोजी 'अखिल भारतीय उच्च शिक्षण सर्वेक्षण कार्यक्रम' एकदिवसीय प्रशिक्षण कार्यशाळेत सहभाग.
- ५) डी.पी.भोसले कॉलेज, कोरगांव आयोजित दोनदिवसीय (१३ व १४ फेब्रु २०१७) आंतरविद्याशाखीय आंतरराष्ट्रीय सेमिनारमध्ये पेपर वाचन व सहभाग.
- ६) डी.पी.भोसले कॉलेज, कोरगांव आयोजित मानसशास्त्र विभागामार्फत १३ फेब्रुवारी २०१७ रोजी नॅशनल सेमिनारचे आयोजन केले होते. त्यामध्ये 'मिडीया आणि युव' या विषयावर 'रिसोर्स पर्सन' म्हणून उपस्थिती व मार्गदर्शन.

प्रा.डॉ.दिपक जाधव

- १) इतिहास विषयातील टिळक महागष्ट विद्यापीठ, पुणे यांची 'माधाडी कामगार चळवळ, कार्य व सद्यस्थिती' या विषयावर P.hd पदवी प्राप्त.
- २) एन.सी.सी. विभाग महागांव येथील कॅम्पमध्ये 'छ.शिवाजी महाराजांचे प्रशासन' या विषयावर व्याख्यान.
- ३) छ.शिवाजी कॉलेज, सातारा येथे दि.१/४/२०१६ रोजी कार्यशाळेत द्वितीय सत्र अध्यक्षीय मार्गदर्शन.
- ४) दि.९ ऑक्टो.२०१६ रोजी सातारा इतिहास संशोधन मंडळ व इतिहास विभाग लालबहादूर शास्त्री कॉलेज, सातारा यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'राष्ट्रीय चर्चासत्राचे' आयोजन तसेच राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय कार्यशाळा व चर्चासत्रात सहभाग.

प्रा.अनंता मच्छिंद्र कस्तुरे, मराठी विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये शिवाजी विद्यापीठात २० सप्टेंबर ते १० ऑक्टोबर दरम्यान रिफ्रेश कोर्स पूर्ण केला. 'ग्रामीण पत्रकारिता आणि जनसंपर्क माध्यमे' या कोर्ससाठी प्रकल्पाधिकारी म्हणून काम पाहिले. या वर्षात कोरगांव येथील आंतरराष्ट्रीय कार्यशाळेत शोधनिबंध सादर केला व तो प्रसिद्धही झाला. तळमावले, इचलकरंजी, सातारा येथील राष्ट्रीय कार्यशाळेत तीन शोधनिबंध सादर केले. महाविद्यालयातील 'वक्तृत्व, वादविवाद व सूत्रसंचालन कौशल्य' या विषयाच्या अग्रणी एकदिवशीय कार्यशाळेत संयोजक व राष्ट्रीय कार्यशाळेचे सहसंयोजक म्हणून काम पाहिले. महाविद्यालयातील प्रसिद्धी विभाग, वक्तृत्व, वादविवाद व निबंध लेखन स्पर्धा समितीचे प्रमुख म्हणून तसेच प्लेसमेंट सेल व इतर समितीमध्ये सदस्य म्हणून वर्षभर कामकाज केले. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठामध्ये समंगक म्हणूनही अध्यापन केले. शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक विचार हे महाविद्यालयाच्या What's APP ग्रुपवर 'बापूजीचे विचारधन' या सदराखाली दि.२७ जुलै ते ३१ डिसेंबर दरम्यान दररोज सादर केले.

प्रा.डॉ.प्रतिभा चिकमट, इतिहास विभाग प्रमुख

- 1) Attended, One day International Interdisciplinary seminar on "Make in India through Tourism in India", presented and published paper Vivek Research Journal. Title of the paper "Historical Aspects of National Integration Through Tourism." 5th August 2016
- 2) Presented & published paper in souvenir in one day National seminar on Bhakti Movement in India. Title of the paper "Dattatraya Maharaj Kalambe & his contribution for Javali area." 7th Jan 2017
- 3) Paper presented in one day National symposium, 'on Unsung' Heroes of Indian freedom Movement, Title of the paper "Rani Chennamma the first women warrior in National Movement." 23rd Feb 2017
- 4) Attended one day International Conference in 'Tilak Maharashtra University' Pune on "Lokmanya Tilak & his swarajya." 5th March 2017

Workshops :

- 1) Attended one day workshop on 'Tatrabodha' series of National Mission for Manuscripts organized by Shivaji University, Kolhapur. 29th July 2016.
- 2) Workshop on "Training programme on sexual Harassment of Women at workplace. Act 2013." organized by Maharashtra stata commission for women. Date 7/2/2017. In Shivaji University attended state level.
- 3) One day workshop on skill for successful administration in Management, organized by L.B.S.College & Shivaji University, Kolhapur. Date 22/2/2017
- 4) Attended workshop on skill development in Hospital Management. Jan 2017

Speech :

- 1) Staff Academy : Educational system at the period of British in Panchgani.
- 2) Lions Club of Satara : Women Empowerment
- 3) In one day workshop : sexual Harassment of Women at workplace. Act 2013
Ph.D. awarded Sept.2016

Sub : Panchgani : A Critical study of social, cultural and Economical changes at Historical Point of View.

DR. SUPUGADE V. B., Head Department of Zoology

- 1) Worked as organizing secretary. National workshop on Environmental problems/and Biodiversity organized by Department of zoology Lal Bahadur Shastri College, Satara sponsored by Government of India. H.R.D.ministry new Delhi (C.S.T.T.) on 24 & 25 January 2017
- 2) Seasonal variation of the tapeworm phorieobathrium SP in the marine high Ateobatis norinari. (Muller and Henle) from Ratnagiri District (M.S) India. Research paper published international research Journal of research in Biosciences, Agriculture and Technology.

- 3) Worked as organizing secretary. One day workshop on vermitechnology - vermiwash, vermicomposting, vermiculture under lead college activity sponsored by Shivaji University, Kolhapur on.
- 4) Attended National seminar on "Scope and opportunities for skill based courses in Industries" organized by L.B.S.College, Satara in collaboration with partner industries sponsored by - U.G.C. New Delhi (Under Community college scheme on 6th May 2016
- 5) Attended National conference on Emerging Trends classicals in life sciences. Organized by Department of Botany and zoology. Yashwantrao Chavan worna Mahavidyalaya warnanagar on 29 Jan 2017
- 6) Attended National conference on recent Trends in physical, chemical and Nanosciences 2017 organized by Department of Physics and Chemistry sponsored by Shivaji University, Kolhapur. On 23rd January 2017
- 7) Attended one day workshop on the Maharashtra public University oct 2016 organized by Shivaji University Teachers Association (SUTA) Kolhapur on 5th February 2017 at Balwant College, Vita.
- 8) Published Hand Book of practical Zoology B.Sc Part I on 2016
- 9) Published Hand Book of practical Zoology B.Sc Part II on 2016
- 10) एकादशवीय कार्यशाळा वित्तीय साक्षरता प्रशिक्षण : राष्ट्रीय सेवा योजना विकास व अनुलोम संस्था व शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर संयोजक एन.एस्.एस्. विभाग लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा.

प्रा.डॉ.एन.एल.तरवाळ, भौतिकशास्त्र विभागप्रमुख

- १) विभागप्रमुख प्रा.डॉ.एन.एल.तरवाळ यांनी यावर्षी एकूण ६ आंतरराष्ट्रीय संशोधन लेख प्रसिद्ध करून आंतरराष्ट्रीय संशोधन लेखांचे अर्धशतक पूर्ण केले. एकूण लेख (५२)
- २) आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील विविध संशोधन लेखांचे परिक्षक/समीक्षक तसेच संपादक म्हणून काम पाहिले.
- ३) IBC Cambridge, London च्या २००० outstanding Intellectuals of the 21st Century - 10th Edition मध्ये समावेश.
- ४) श्रीपतराव पाटील हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज, करंजे पेठ, सातारा येथे दि.२९/८/२०१६ ते ३१/८/२०१६ रोजी झालेल्या जिल्हास्तरीय इन्स्पायर अँवॉर्ड विज्ञान प्रदर्शनासाठी परिक्षक म्हणून काम पाहिले.
- ५) दि.२/९/२०१६ रोजी इंग्रजी विभाग आयोजित Best of the waste या स्पर्धेसाठी परिक्षक म्हणून काम पाहिले.
- ६) शिवाजी विद्यापीठ व छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा आयोजित Avishkar Orientation Programme मध्ये दि.३/९/२०१६ रोजी सहभाग.
- ७) छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा आयोजित एकदिवशीय कार्यशाळेमध्ये दि.३/९/२०१६ रोजी सहभाग. विषय - How to write research paper & poster or Model.

- ८) दि.७ व ८ डिसेंबर २०१६ रोजी राजेरामराव महाविद्यालय, जत आयोजित आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये Best oral presenter Award मिळाला.
- ९) दि.२८ डिसेंबर २०१६ रोजी शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत सातारा जिल्हास्तरीय आविष्कार संशोधन स्पर्धा - समन्वयक म्हणून काम पाहिले.
- १०) दि.१८ जानेवारी २०१७ रोजी शरदचंद्र पवार महाविद्यालय, लोणंद येथे "How to write Research paper" या विषयावर व्याख्यान दिले.
- ११) दि.१२ जानेवारी २०१७ रोजी संगममाहली येथे जिजाऊ जयंती सोहळ्यानिमित्त इ.१० व १२ वी च्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.
- १२) दि.२३ जानेवारी २०१७ रोजी झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ स्पॉन्सर्ड National Conference on Recent Trends in Physical, Chemical & Nanosciences, NCRT-PC Nano-2017 या चर्चासत्राचा - convener म्हणून काम पाहिले.
- १३) जय मल्हार सेवा समिती, खांदा कॉलनी, पनवेल यांच्याकडून 'समाजभूषण पुरस्कार' स्विकारला.
- १४) रिसर्च कमिटी आयोजित "How to & submit Major Research project" या विषयावर व्याख्यान दिले. (दि.१४ ऑक्टो.२०१६)

DR. MRS. SANDHYA M. PAWAR

Research Paper Published :

- 1) "Length-Weight relationship of Labeo-rohita (Hani) from Borgaon reserivior (MH) India - published in souvenir of 6th International science congress.
- 2) "Water" Quality status of Dumke Lake" from Palus Tensil of Dist.Sangli in proceding of National conf. of water conservation for Agriculture Drougut prone Area. Organized by Department of Geography on 3rd & 4th Feb 20177 at L.B.S.College, Satara.

Attended/Presented Conferences :

- 1) Presented a paper in international conference of 6th international science congress at H.R.M.College, Rajgurunar, Pune on 8th & 9th Dec.2016
- 2) Member of organising committee of National seminar on scope & opportunities for skill based courses in industries on 6th May 2016 by community College, at L.B.S.College, Satara.
- 3) Organizing secretary of National seminar organized by Department of Zoology & Commissionfor scientific & Technical Terminology, New Delhi on "Environment Problems & Biodiversity" on 24th & 25th Jan.2017 at L.B.S.College, Satara.
- 4) Organizing secretary of one day workshop under lead college activity on "Vermiculture-Vermicompost & Vermiwash" on 23rd Dec.2016 at Department of Zoology of L.B.S.College, Satara.

प्रा.कॅप्टन डॉ.महेश नारायण गायकवाड, सहाय्यक प्राध्यापक (मराठी), एन.सी.सी.अधिकारी

चर्चासत्र कार्यशाळा सहभाग व शोधनिबंध

आंतरराष्ट्रीय स्तर

- १) Sanbook Quality Consultancy, Dubai, UAE व स्नेहवर्धन रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे यांनी आयोजित केलेल्या 'Value Education and Yooth' या विषयावरील पुणे येथे आयोजित आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये सहभाग व 'स्वामी विवेकानंदांना अभिप्रेत मूल्यशिक्षण आणि आजचा युवक' या विषयावर शोधनिबंध सादर केला. दि.१६ ऑक्टो.२०१६
- २) डी.पी.भोसले कॉलेज, कोरिंगांव आयोजित 'जागतिक परिप्रेक्षातून वंचितांचे साहित्य' या विषयावरील दि.१३ व १४ फेब्रु.२०१७ रोजी आयोजित केलेल्या आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग घेऊन 'दलित स्त्रियांची आत्मकथने : व्यापकता आणि मर्यादा' या विषयावर शोधनिबंध सादर केला.

राष्ट्रीय स्तर

- १) विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली पुरस्कृत व कला, वाणिज्य महाविद्यालय, मायणी आयोजित 'मराठी ग्रामीण साहित्य आणि स्त्रीवाद' या दि.२१ सप्टे.२०१६ रोजी झालेल्या राष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग घेतला.
- २) सातारा इतिहास संशोधन मंडळ, सातारा व इतिहास विभाग, लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स, सातारा यांनी दि.०९ ऑक्टो.२०१६ रोजी आयोजित केलेल्या '१९४२ ची भारत छोडो चळवळ' या विषयावरील राष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग घेऊन 'शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांचे १९४२च्या लढ्यातील योगदान' या विषयावर शोधनिबंध सादर केला.
- ३) काकासाहेब चव्हाण कॉलेज, तळमावले यांनी दि.०८ जाने २०१७ रोजी आयोजित केलेल्या '२१व्या शतकातील इंग्रजी, हिंदी व मराठी साहित्य व समकालीन समस्या' या विषयावर सहभाग घेऊन 'समकालीन समस्या व मराठी कथा' या विषयावर शोधनिबंध सादर केला व साधन व्यक्ती म्हणून मार्गदर्शन केले.
- ४) मानव संसाधन विकास मंत्रालय, भारत सरकार व लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स यांनी दि.२४ जाने २०१७ रोजी 'जीवशास्त्राची मराठी शब्दावली व मराठीमध्ये वैज्ञानिक लेखन' या राष्ट्रीय कार्यशाळेत सहभाग घेतला.
- ५) शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर मराठी विभाग आणि शि.वि.मराठी शिक्षक संघ यांनी दि.२३ मार्च २०१७ रोजी आयोजित केलेल्या 'महाविद्यालयीन स्तरावरील मराठीचे अध्यापन' या विषयावरील राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये सत्र संयोजक व चर्चक म्हणून सहभाग घेतला.

राज्य स्तर

- १) सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुरस्कृत व समाजभूषण गणपतराव काळभोर महाविद्यालय, लोणीकाळभोर यांनी दि.१३ व १४ फेब्रु २०१६ रोजी आयोजित राज्यस्तरीय चर्चासत्रात सहभाग विषय. 'दुष्काळाचे मराठी साहित्यातील प्रतिबिंब'
- २) शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर, मराठी विभाग मार्फत दि.२२ मार्च २०१७ रोजी आयोजित 'आधुनिक मराठी काव्यपरंपरा आणि प्रभावक्षमता' या विषयावरील राज्यस्तरीय चर्चासत्रामध्ये सहभाग घेतला.

तज्ज्ञ मार्गदर्शक

- १) धनंजयराव गाडगीळ कॉलेज ऑफ कॉमर्स येथे एन.सी.सी विषयाचे तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून आठवड्यातून दोन तास मार्गदर्शन.
- २) यशवंतराव चव्हाण इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, सातारा यांनी आयोजित केलेल्या अग्रणी महाविद्यालय कार्यशाळेमध्ये आपत्ती व्यवस्थापन या विषयांवर तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून व्याख्यान.

अभ्यास मंडळ सदस्य

- १) धनंजयराव गाडगीळ कॉलेज ऑफ कॉमर्स, सातारा (स्वायत्त महाविद्यालय) यांच्या 'NCC and Defence studies' या विषयाच्या अभ्यास मंडळावर सदस्य म्हणून निवड.

व्याख्याने

- १) दि.१० सप्टें १६ - कोडोली युवक मंडळ, कोडोली सातारा विषय - युवक आणि समाज
- २) दि.०४ ऑक्टो १६ - सौ.सुशिलादेवी साळुंखे हायस्कूल, सातारा. नवरात्रोत्सवानिमित्त - विषय - नवरात्रोत्सव - मातृशक्तीचा जागर
- ३) दि.१५ ऑक्टो १६ - लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज, सातारा. वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त - विषय - वाचन आणि व्यक्तिमत्त्व विकास
- ४) दि.१६ जाने १७ - मिनलबेन महेता कॉलेज, पाचगणी आयोजित शि.म.डॉ.बापूजी साळुंखे व्याख्यानमालेत. विषय - महाराष्ट्राची शैक्षणिक परंपरा आणि वाटचाल

संपादन

- १) लाल बहादूर शास्त्री कॉलेज ऑफ आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स चे वार्तापत्र 'बहादुरीय'चे कार्यकारी संपादक
- २) शिविम संशोधन पत्रिकेच्या '१९९० नंतरच्या मराठी साहित्यातील प्रयोगशीलता' या अधिवेशन विशेषांकाचे अतिथी संपादक

संयोजन

- १) महाराष्ट्र डायरेक्टोरेट एन.सी.सी. आयोजित 'राष्ट्रीय एकात्मता शिबीर' या राष्ट्रीय स्तरावरील शिबीराचे कॅम्प अॅडज्युटंट म्हणून संयोजन (दि.२३ मे ते ३ जून २०१६)
- २) महा.साहित्य परिषद, शाखा शाहूपुरी आयोजित 'विज्ञान साहित्य संमेलनाच्या संयोजन समितीचे उपाध्यक्ष (दि.१६ जाने २०१७)
- ३) महा.साहित्य परिषद, शाखा शाहूपुरी आयोजित मराठी भाषा पंधरवड्याचे संयोजन समिती सदस्य दि.२७ फेब्रु ते १६ मार्च १७

निवड

- १) महाराष्ट्र साहित्य परिषद शाखा, साताराच्या कार्याध्यक्ष पदावर पाच वर्षांसाठी विनविरोध निवड.

तत्त्वज्ञान

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

नाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, आताश

बहादुरीय
२०१६-१७

मराठी
विभाग

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

तलवारीने लढाई जिंकली असा काळ
आज राहिलेला नाही. आजचा काळ आपल्या
विचारांची तलवार साफ आहे की नाही,
आपल्या मनातल्या भावना साफ आहेत की नाही,
आपल्या प्रतिज्ञा साफ आहेत की नाहीत हे
पाहण्याचा आहे. आजची लढाई ही विचारांची लढाई आहे.

- स्व. यशवंतराव चव्हाण

विभागीय संपादक: प्रा. ए. जी. पोवार

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१) शिक्षणक्षेत्रातील दीपस्तंभ डॉ.वापूजी साळुंखे	नेहा गायकवाड	१२ वी विज्ञान	१४१
२) स्त्रीधूणहत्या	काजल मनोहर लामजे	१२ वी कला	१४३
३) आई	तन्वी अविनाश भामरे	१२ वी विज्ञान	१४५
४) विस्तारमय मैत्रीचं नातं	श्वेता शांताराम शिरटावले	१२ वी विज्ञान	१४७
५) अनाथ आजी-आजोबा	धनश्री संदीप निकम	११ वी विज्ञान	१४९

पद्य विभाग

१) पाऊसथारा	संध्या प्रकाश जाधव	१२ वी कॉमर्स	१४२
२) प्रेम कुणावर करावे ?	कोमल नारायण शिंदे	१२ वी सायन्स	१४६
३) बावा	निगाण्या बाघमारे	११ वी कॉमर्स	१४६
४) तू आणि पाऊस	मुस्कान बेग	१२ वी सायन्स	१४८
५) सुंदर आयुष्यासाठी	चेतन गावडे	११ वी सायन्स	१४८
६) गमतीदार गणिताचे उखाणे	अश्विनी गोविंद डोईफोडे	१२ वी सायन्स	१५०
७) रानवाटा	संध्या प्रकाश जाधव	१२ वी कॉमर्स	१५०
८) आई.....	तमन्ना नियात्र शिकलगार	१२ वी कॉमर्स	१५१
९) दोन अश्रू.....	मुस्कान बेग	१२ वी सायन्स	१५१
१०) फक्त तू खचू नकोस	प्रगती रजपूत	१२ वी आर्ट्स	१५२
११) पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर	प्रविण राजेंद्र कोळपे	१२ वी सायन्स	१५२

शिक्षणक्षेत्रातील दीपस्तंभ डॉ.बापूजी साळुंखे

नेहा गायकवाड
१२ वी विज्ञान

अज्ञानी, बहुजन, उपेक्षित समाजास ज्ञानाचा प्रकाश देणारे ज्ञानसूर्य, स्वातंत्र्यसैनिक, समाजसेवक, दलितमित्र, ज्ञानतपस्वी श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे संकल्पक, संस्थापक, शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांच्या विचारांचा, कार्यकर्तृत्वाचा व शैक्षणिक, सामाजिक जीवनाचा मूलमंत्र म्हणजे “ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार” शिक्षणक्षेत्राला दीपस्तंभाप्रमाणे मार्गदर्शन करणारे हेच व्रीदवाक्य घेऊन डॉ.बापूजी साळुंखे यांनी आपल्या शिक्षणक्षेत्रातील कार्याला सुरुवात केली. ही मराठी भूमीच सुर्षक, गोविंदाग्रजांनी हिला राकट, कणखर, दगडी तरीही फुलांची, तृणांची, दलभारी म्हंटले आहे. अशा या भूमीत अनेक क्षेत्रात अनेक महामानव निर्माण झाले. त्यामध्ये महात्मा फुले, रानडे, गोखले, आगरकर, राजर्षी शाहू महाराज, कर्मवीर भाऊराव पाटील, डॉ.वाबासाहेब आंबेडकर.....आदि धोरांनी ही भूमी कष्टाने नांगरली, घामाने शिंपली, सद्भावनेने पेरणी केली आणि विद्येच्या भरघोस पिकाने श्रीमंत केली. ह्या धोरांच्या मालिकेतीलच एक धोर शिक्षणप्रेमी म्हणजे डॉ.बापूजी साळुंखे होय. बापूजींनी विद्येचे व्रत घेतले, खडतर कष्टाने व जिद्दीने आयुष्यभर सांभाळले आणि हेच बापूजींचे जीवनचरित्राचे एक अविभाज्य अंग बनले.

बापूजींचे नाव गोविंद ज्ञानोजीराव साळुंखे असे आहे. पण त्यांच्या खडतर परिश्रम व शुद्धाचरणामुळे त्यांना सर्वजण ‘बापूजी’ म्हणू लागले. त्यांच्या अफाट शैक्षणिक कार्यामुळे

व अनासक्त कर्मयोगामुळे त्यांना लोक आत्मियतेने ‘शिक्षणमहर्षी’ म्हणू लागले. या दोन बिरूदावलीतच त्यांचे मोठेपण व चरित्र सामावलेले आहे. अशा धोर पुरुषाचा जन्म ९ जून १९१९ रोजी पाटण तालुक्यातील रामापूर या गावी झाला.

‘न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते ।’

ज्ञानासारखे दुसरे पवित्र काही नाही. पाचव्या वर्षापासूनच बापूजी हे स्वतः देवपूजा करू लागले. त्यांना गायनाचा व वाचनाचा छंद जडला होता, तो त्यांच्या वडिलांमुळेच. आपले घर हेच सुसंस्काराचे पहिले केंद्र असते असे बापूजी म्हणत. मातेच्या अकाली निधनाने बापूजी मातृप्रेमाला व मातेच्या संस्कारांना पोस्के झाले होते. तरी आपल्या वडिलांच्या प्रेमळ स्वभावामुळे व शिस्तबद्धतेमुळे ते संस्कारक्षम बनले. रामापूरच्या विद्यामंदिरात पहिले पाऊल ठेवले ते वयाच्या आठव्या वर्षी.

‘न मनुष्यात श्रेष्ठतर हि कश्चित !’

‘मुलांनी वडिलांची आज्ञा पाळावी’ मुले ही राष्ट्राची संपत्ती आहे. ‘जनसेवा हिच खरी ईश्वरसेवा आहे.’ या म्हणीचा त्यांनी जीवनात योग्य उपयोग करून घेतला. बापूजींना पाचवीतून थेट सातवीला प्रवेश मिळाला. १९३३ मध्ये बापूजी सातवीची परीक्षा उत्तीर्ण झाले. पुढील शिक्षणासाठी ते इस्लामपूरला गेले. तेथे त्यांनी मॅट्रिकची परीक्षा उत्तीर्ण होऊन महाविद्यालयीन शिक्षण ग्रिन्स शिवाजी मराठा बोर्डिंगमध्ये घेतले. त्यावेळीच ते राजकारणात पडले.

त्यांचा विवाह १५ डिसें. १९४० ला बेळगांव या ठिकाणी झाला. 'अनुभव हाच खरा शिक्षक होय' या उक्तीप्रमाणे बापूजींनी १५ शाळांचे कामकाज पाहिले. बापूजींनी १९४२ च्या क्रांतीलढ्यात भाग घेतला. त्यामुळे भारत सरकारने त्यांना स्वातंत्र्यसैनिक म्हणून सन्मानपत्र दिले. १ नोव्हें. १९५४ ला श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षणसंस्था उभारली. "ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार" हे या संस्थेचे ब्रीववाक्य ठेवून त्यांनी त्रिसूत्री कल्पना मांडली. विद्यार्थी समाजप्रिय, राष्ट्रउपासक, त्यागी व उच्च प्रज्ञेचा राहील असे ध्येय बापूजींनी दिले.

बापूजींनी प्रथम ६ जून १९५५ ला कोल्हापूर व चाफळ येथे वसतीगृहे सुरू केली. बापूजी हे नुसते शिक्षक नसून चौकस बुद्धीचे व माणसांना ओढखण्यात पटाईत होते. बापूजींनी महाराष्ट्र व कर्नाटकात १४० माध्यमिक विद्यालये, २८ उच्चमहाविद्यालये, २२ मुलांची व १३ मुलींची वसतीगृहे स्थापन केली.

पूज्य बापूजींचे जीवन पाहिले असता, त्यांच्या जीवनावर विवेकानंदांच्या विचाराचा प्रभाव पडलेला दिसतो. ते महात्मा गांधीजींची नीतीमूल्ये जपताना दिसतात. महात्मा गांधीजींच्या मते "कोणत्याही व्यक्तीची संपत्ती ही त्या व्यक्तीच्या मालकीची नसून ती व्यक्ती त्या संपत्तीचा विश्वस्त असतो."

"बोले तैसा चाले, त्याची वंदावी पाऊले" या उक्तीप्रमाणे बापूजींनी आपल्या जीवनात जे इतरांना सांगितले त्याचे प्रथम स्वतः आचरण केले. बापूजींच्या बुद्धीला धार्मिक स्पर्श झालेला असल्यामुळे व ते गांधीवादी असल्यामुळे त्यांनी आपल्या संस्थेत नितीमतेला स्थान दिले.

"भार पेलला सर्पाचा
दंश झेलला अंगावर
देवादिकांच्या पुजेला
देह चंदनाचा झिजला"

या काव्यपंक्तीप्रमाणे बापूजींनी आपले संपूर्ण जीवन दुःखाचे ओझे वाहून चंदनासारखे झिजवून इतरांना सुख दिले. महाराष्ट्र सरकारने त्यांना "दलित-मित्र" हा किताब दिला. ११ फेब्रुवारी १९८६ ला शिवाजी विद्यापीठाने 'डी.लिट.' हा सर्वोच्च किताब देवून गौरव केला.

या महापुरुषाची प्राणज्योत ८ ऑगस्ट, १९८७ ला पंचतत्वात विलीन झाली. त्यांचे मत होते की "मी देशाला असे नागरिक देवू इच्छितो की, जे आत्मविकसित व ज्यांच्यात राष्ट्रीय विकासाची सक्रीय तळमळ असेल" शिस्त आणि बाग्यसंबंधन शिक्षण क्षेत्रात महत्त्वाचे असते. बापूजींच्या अविश्रांत श्रमाने कितीतरी आडवळणातला कानाकोपरा ज्ञानाने उजळून निघाला आहे. अशा या थोर महात्म्याला माझे कोटी-कोटी प्रणाम !

पाऊसधारा

येता पावसाच्या धारा

थेंबे थेंबे करतो हा मारा

पाणी-पाणी झाली ही सृष्टी

का हो का नदी ही कोपली ?

घरा-घरांमधी सांडता पाणी

पडती भिती या उत्तानी

पाणी-पाणी करून गेला गाव

परंतु थेंबा-थेंबास करती पोरं धाव

पुरे-पुरे पावसाच्या धारा

थेंबे-थेंबे करतो हा मारा

संध्या प्रकाश जाधव

१२ वी कॉमर्स

स्त्रीभ्रूणहत्या

काजल मनोहर लामजे

१२ वी कला

जन्माला कोणी यावे, मृत्यू कोणाचा व्हावा हे विधी लिखित असत. ते परमेश्वर ठरवतो. परंतु आज परमेश्वराच काम माणूस करायला लागला आहे व उदरातच अंकुर खुडायला लागला आहे.

“सान्याच कळ्यांना हक्क आहे फुलण्याचा मातीमथला घतन वारसा आकाशामध्ये कोरण्याचा.”

परंतु तो हक्क आज काढून घेतला आहे. का तर ती मुलगी आहे. मुलगी म्हणजे डोक्याला ताप आहे. तर मुलगा म्हणजे वंशाचा दिवा अस आज मानल जात आणि या वंशाच्या दिव्यामुळेच कितीतरी जीवांना या जगात येण्याआधीच मिटाव लागत. त्याचच नाव आहे, स्त्री भ्रूण हत्या. मातेच्या उदरातच अत्याधुनिक यंत्राद्वारे पाहिल जात मुलगा आहे की मुलगी. आणि जर मुलगी असेल तर गर्भपात केला जातो. मुळात पोटातल बाळ तीन महिन्याच झाल्यावर ही सोनोग्राफी करता येते. तोपर्यंत त्या बाळाच हृदय तयार होते, डोके तयार होते. छोटे-छोटे हात-पाय येतात. बाळ श्वास घेत आणि अशा अवस्थेत त्याचे पोटात तुकडे-तुकडे केले जातात. वाचवा, वाचवा असे सुद्धा ते म्हणू शकत नाही. कारण त्याला कोण वाचवणार डॉक्टरांच्या करवी मारणारे दुसरे-तिसरे कोणी नसून प्रत्यक्ष त्याचे आई-वाप असतात. वाटत ना वाईट ? पण अस करणाऱ्या निर्दयी आई-वडिलांना काहीच कस वाटत नाही. पोटाच्या पोरीचा जीव घेताना त्या माऊलीला काहीच कस वाटत नाही.

बाळाला काटा टोचला तर आईच्या हृदयात कळ उमटते. अशा वेळी कुठे जाते ही कळ.

खर तर हे थांबवायला हवे. त्या पोटातील मुलीचे घाव आपण जाणायला हवे. त्यासाठी आपण त्या विरूद्ध बंड पुकारले पाहिजेत. त्याची पहिली पायरी म्हणजेच जनजागृती केली पाहिजे. मुलगी मुलापेक्षा कोणत्याच बाबतीत कमी नाही हे पटवून द्यायला पाहिजे.

आपल्या भारतीय संस्कृतीत स्त्रीला मानाचे स्थान होते आणि आहे.

“यत्र नार्यस्तु, पुज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः”

ज्या ठिकाणी नारीला पूजले जाते. तेथे देवदेवता रममाण होतात. ही शिकवण देणारी आपली भारतीय संस्कृती. भारतात जनाबाईपासून जिजाऊपर्यंत आणि महान समाजसेविका मदर तेरेसांपासून मेधा पाटकरपर्यंत. अनेक स्त्रियांनी भारतमातेचा बत्सल पदर स्वकर्तृत्वाने लखलखत ठेवला. आधुनिक काळातील स्त्री सुद्धा त्यांचा वारसा चालवत आहे.

मग स्त्री पुरुषांच्या मध्ये हा भेदभाव का ? १००० पुरुषांमागे केवळ १३३ स्त्री या भारतात बालक-बालिकांच्या संख्येत ही तफावत का ? हा प्रश्न कोणत्याही संवेदनशील मनाला हादरवून टाकतो. आपल्या मुलाला घडवणारी स्त्री, भावावर प्रेम करणारी स्त्री, जीवनभर पतीला विना तक्रार साध देणारी स्त्री लोकांना का नकोशी वाटते. या मुलींना गर्भात का चिरडले जाते. तिची हाक आपल्याला

का ऐकू येत नाही. अशीच मुलींची संख्या कमी झाली तर काय होईल ? याची कल्पना जरी केली तरी अंग शहास्ते.

स्त्री पहाटे उठून घरातील स्वयंपाकासह आवराआवर करून मुलाबाळांसह नवऱ्याची, घरातल्यांची मर्जी सांभाळत अर्थाजन करते अशी उत्तम व्यवस्थापन असणारी शक्ती वाचावी म्हणून लेक वाचवा अभियान का करावे लागते ? कवी नारायण सुर्वे म्हणतात, 'तू थकला असशील तर माझी देहवात पेटवून ठेव' हा स्त्रीचा स्वभाव. मग आज तीच नष्टतेच्या मार्गावर आहे.

सातारा जिल्ह्यात ० ते ६ वयोगटातील मुलीत हजारी प्रमाण ८७८ आहे. बापरे ? स्त्रीच्या अस्तित्वावर निर्माण होणारे प्रश्नचिन्ह ? फार पूर्वीपासून स्त्रीची मुस्कटदावी, गळवेपी राजाराम मोहन राय, महात्मा फुले, महर्षी कर्वे यांनी ओळखली व त्यांच्या उद्धारसाठी त्यांनी आयुष्य वेचले. स्त्रीला जन्म देणे, तिला स्वातंत्र्य देणे या बावी सकारात्मक दृष्टीने विचारात घ्याव्यात. स्त्रीला वाचवावे. मुलीला जन्म देऊन एक चांगले सत्कृत्य करावे. तिला तिचे आकाश देऊन दिव्यत्व वहावे म्हणूनच म्हणते. ही स्त्री भ्रूण हत्या संपवावी व एका नव्या जगाला जन्म द्यावा.

“अवकाशाला घालून गवसणी
उंचवली भारतभूमीची मान
महिलांच्या कर्तृत्वाने पहा हे
आकाश ही टेंगणे अन् लहान
करू नका गर्भलिंग निदान
मुलगीच आहे जगात महान !”

समाजामध्ये मुलींना दुय्यम स्थान दिले जाते. परंतु, आज समाजामध्ये सर्व क्षेत्रात मुलांच्या बरोबरीनेच नव्हे तर त्यांच्या पुढे मुलीच आहेत. तरीही हा अट्टाहास कशासाठी मुलगीही वंशाचा दिवाच आहे. म्हणूनच मला सांगावेसे वाटते.

‘सुखी संसाराचे सूत्र, कन्येलाच माना पुत्र, दोन्ही डोळे एक समान, मुला इतकीच मुलगी महान !’

मुलगा म्हणजे वंशाचा दिवा व मुलगी म्हणजे परक्या घराचे धन असे समजून मुलीची गर्भाशयातच होत असलेली हत्या ही स्त्री-जातीच्या अस्तित्वाला असणारा भयंकर मोठा कलंक आहे. स्त्रीरूपी बालिकेला आईच्या उदरात असताना हत्येचा स्पर्श होताच नवनिर्मितीचा ध्वनी गर्जतो.

“कोणता गं मी गुन्हा केला,
आई मला सांगशील काय ?
मारण्याजगोदर माझं म्हणणं !
धोड तरी ऐकशील का ?
बदल अशी कल्पना गं,
वंशाच्या ग दिव्याची
मीच होईन मशाल गं
तुझ्याच वंशाची
तुझ्याच वंशाची !”

आज कित्येक कर्तबगार मुली, स्त्रिया जबाबदारीची पदे सांभाळत आहेत. कर्तृत्वाचे कोणतेही क्षेत्र स्त्री आज जगदी हुशारीने सांभाळू शकते. हे स्त्रीने सिद्ध केले आहे. सरोजिनी नायडू, आनंदीबाई जोशी, किरण बेदी, कल्पना चावला, सावित्रीबाई फुले, इंदिरा गांधी, झाशीची राणी, अहिल्याबाई होळकर या कर्तबगार महिला होऊन गेल्या.

“मुलगी जन्मली म्हणून बाळगू नका भिती,
गुणवान मुली ही तर देशाची संपत्ती !
डॉक्टर, वकिल, इंजिनीअर
मुलगीही चमकते हुद्यावर !”
म्हणून तिला जगवा आणि या देशाला वाचवा !

आई

तन्वी अविनाश भामरे
१२ वी विज्ञान

एक स्त्री जेव्हा अपत्यास जन्म देते, त्या वेळेस तिला मातृत्व प्राप्त होते. म्हणजे ती आई होते. आई हा शब्द मानवी भावनांशी निगडित असून, त्याला माणसाच्या जीवनात अनन्यसाधारण महत्त्व प्राप्त झाले आहे. एक कथा सांगितली जाते की, ब्रह्मदेवाने सृष्टी घडविली तेव्हा पुरुषापेक्षा स्त्रीला घडवायला खूप वेळ लागला. आई आपल्याला जन्म देतेच; पण या जगात जगण्याचे सामर्थ्यही देते. आई आपला पहिला गुरू असते.

२४ ऑगस्ट मातृत्वाच्या गौरवाचा दिवस असतो. तसा हा एक दिवस आईच्या गौरवासाठी फार कमी आहे.

“प्रेमस्वरूप आई
वात्सल्यसिंधू आई”
समुद्रासारखी विशाल अंतःकरणाची आई.

अशा आईचे गुणगान करण्यासाठी ‘आकाशाचा कागद, समुद्राची शाई व कल्पवृक्षाची फांदी करून स्वतः सस्र्वती लिहीत बसली तरी तिच्या गुणांचा अंत लागणार नाही.’ सतत आपल्या लेकरावर तिचे घारीसारखे लक्ष असते. रात्रंदिवस हाताचा पाळणा करून, ती तिच्या लेकरांचे संगोपन करत असते. आईचे प्रेम निरपेक्ष म्हटलेले आहे. कारण तिला बालकांसाठी त्याग करण्यात मोठा आनंद वाटत असतो व त्याच्या बदल्यात तिला खरोखरीच कोणतीही अपेक्षा नसते.

जसे नारळाच्या झाडाला आपण कल्पवृक्ष म्हणतो तसे मराठी कवींनी आईला कल्पवृक्ष ही उपमा दिली आहे.

कारण आई आपल्या सर्व इच्छा पुरवते. प्रत्येक सामर्थ्यवान पुरुषामागे एका स्त्रीचा हात असतो. तो हात म्हणजे आईचा हात असतो. आईपेक्षा गोड माया आपल्यावर कोणीही करू शकत नाही. आईचे प्रेम चंदनाप्रमाणे असते. उगळल्यावर आणखी वाढते.

कवी फ.मु.शिंदे यांना प्रश्न पडतो की आई खरंच काय असते ? आणि उत्तरही तेच देतात.

“लेकराची माय असते । वासराची गाय असते
दुधाची साय असते । लंगड्याचा पाच असते”
आई असते जन्माची शिदोरी ।

सरतही नाही, उरतही नाही.

जगात सर्व काही पैशाने मिळू शकते पण कितीही पैसा असेल, जर आईचे प्रेम नसेल. म्हणजे, आई नसेल तर त्या व्यक्तीची अवस्था भिकाऱ्यासारखी असते. म्हणून कवी यशवंत म्हणतात “स्वामी तिन्ही जगाचा आईविना भिकारी” अवलोकन व अनुकरण या शक्ती आपल्याला आई या गुरूकडून मिळतात. शिस्त, प्रेम, जिद्दळा आणि ममता वगैरे सर्वच गुण तिच्या ठायी असतात. देवाने दिलेली ही एक अनमोल भेट आहे. नेपोलियन, वॉशिंग्टन यांनीही “आपल्या आईनेच आपल्याला खरे शिक्षण दिले.” असे लिहून ठेवले आहे. या जगात जन्म घेतलेल्या बालकाला व त्याच्या बालडोळ्यांना सर्वात अगोदर कुणाची ओळख पटत असेल तर ती आईच. ‘जिच्या हाती पाळण्याची दोरी ती जग उद्धारी’ असे आपण अभिमानाने म्हणतो.

समुद्रात उठलेले तुफान आईच्या मांडीवर झोपले असता शांत होते. आई या शब्दावर सारे जग डुलत असते. आई समोर स्वर्गातील अप्सरा देखील तुच्छ वाटतात. आईसारखे दुसरे दैवत या जगात नाही. ज्या मातेची थोरवी वर्णिली आहे. ती व्यक्ती नसून देवाचे अस्तित्त्व पटवून देणारे दैवत आहे. वासल्य आणि त्याग यांचा जेथे संगम होतो तेथे 'आई' हे माऊली दैवत निर्माण होते.

माणसाला लाचारीने भीक मागून अन्न मिळू शकते. परंतु कितीही आर्ततेने भीक मागितली तरी ममत्वाची

भीक त्याला मिळत नाही. आईची माया त्याला लाभत नाही. म्हणूनच जगातल्या दुसऱ्या भिकारपणापेक्षा आईविना येणारे भिकारपण महाभयंकर असते.

स्वराज्य संस्थापक छ. शिवरायांना आई म्हणजे देहातील प्राण आहे. आईची माया आभाळाएवढी असीम. तिच्या शब्दा-शब्दात प्रेमाचा वर्षाव असतो.

अशा आईची थोरवी सर्वांना मान्य आहे. ती सांगताना सारे जीवन संपून जाईल पण तिची थोरवी संपणार नाही.

प्रेम कुणावर करावे ?

प्रेम कुणावर करावे ?

जो आपल्याला आवडतो त्याच्यावर,

की ज्याला आपण आवडतो त्याच्यावर ?

प्रेम कुणावर करावे ?

मन वेधून घेणाऱ्या गुलाबांवर,

की त्याला असणाऱ्या काढ्यावर ?

प्रेम कुणावर करावे ?

जन्म घेतलेल्या मायभूमीवर,

की हिच्यासाठी प्राण अर्पण करणाऱ्या जवानींवर

प्रेम कुणावर करावे ?

सुंदर नाजूक वेलींवर,

की तिला आधार देणाऱ्या वृक्षांवर

प्रेम कुणावर करावे ?

रंगीवेरंगी दिसणाऱ्या फुलपाखरांवर,

की तिला बागडण्याची चेतना देणाऱ्या वाऱ्यावर

तुम्हीच सांगा..... प्रेम कुणावर करावे ?

परवा भेटलेल्या मुलींवर की आयुष्यभर आपल्यावरून जीव ओवाळून टाकणाऱ्या, "आई वडिलांवर"

कोमल नारायण शिंदे

१२ वी सायन्स

बाबा

मरण यातना सोसून आई जन्म देत असते

आपल हसू पहात-पहात सारं विसरून हसत असते.

बाबा माच हसतं-हसत दिवस-रात्र खपत असतो,

शिस्त लावत आपल्या महाली हिरवा अंकूर जपत असतो.

त्याला कसलंच भान नसतं, फक्त कष्ट करत असतो

चिमटा घेत पोटाला बँकेत पैसे भरत असतो.

तुमचा शब्द तो खाली पडू देत नाही

तुमची हौस भागवताना पैशाकडे पाहत नाही.

तुम्ही जेव्हा मान टाकता तेव्हा बाबा खचत असतो

आधार देता-देता तरी मन मारून हसत असतो.

तुमच्याकडून तसं त्याला खर्च काही नको असतं

तुमच यश पाहूनच त्यावं पोट भरत असत.

त्याच्या वेदना कोणालाही कधी सुद्धा दिसत नाही

जग म्हणत "आई एवढं बाबा कधी सोसत नाही"

एक दिवस तुम्ही सुद्धा कधी तरी बाबा व्हाल

त्या बाळाच्या डोळ्यात तुमच्या स्वप्नांच आभाळ पहाल.

तेव्हा म्हणाल "आपला बाबा खर्च कधी चुकत नव्हता

आपल्यासाठी आयुष्यभर रक्त सुद्धा ओकत होता.

तेव्हा सांगतो मित्रांनो फक्त करा एकच करा

थरथरणारा हात त्यांच्या घट्ट हाती थरा.

निगाप्पा वाघमारे, ११ वी कॉमर्स

विश्वात्मय मैत्रीचं नातं

श्वेता शांताराम शिरदावले
१२ वी विज्ञान

“नुसतंच वरोवर चाललं तर
ती सोयत होत नाही
आणि कर्तव्य म्हणून केलं तर
ती मदत होत नाही.”

मैत्री ही परमेश्वरानं माणसाला दिलेली अतिशय अलौकिक देणगी आहे. ज्याला मैत्रीची किंमत कळली, अर्थ कळला, तो खरा भाग्यवान. आयुष्यातील बहुतांशी नाती आपल्याला जन्मापासूनच मिळत असतात. परंतु, मैत्रीचं नातं निवडायला, मित्र निवडायला, आपल्याला पूर्ण वाव मिळतो. आज काळ बदलला आहे. नव्या पिढीतील तरुण-तरुणींच्या मैत्रीच्या नात्यामध्ये खूप मोकळेपणा आला आहे. ही चांगली बाब आहे. ढोंगी सभ्यतेपेक्षा हे मोकळेपणा मला अधिक महत्त्वाचं आहे. कारण, निखळता हा मैत्रीच्या नात्याचा गाभा आहे.

ऑगस्ट महिन्यातील पहिला रविवार जगभरात 'फ्रेंडशिप डे' आणि 'मैत्रीदिन' म्हणून साजरा केला जातो. मैत्री ही अतिशय प्रामाणिक आणि तसल भावना आहे. माणूस हा समाजशील प्राणी आहे. समाजाशिवाय त्याचं अस्तित्व नाही. मैत्री ही परमेश्वरानं माणसाला दिलेली अतिशय अलौकिक देणगी आहे. ज्याला मैत्रीची किंमत कळली, अर्थ कळला, तो खरा भाग्यवान. आयुष्यातील बहुतांशी नाती आपल्याला जन्मापासूनच मिळत असतात. स्वताच्या नात्यामध्ये आपल्याला पर्याय नसतो. परंतु मैत्री मात्र त्याला अपवाद असतो. त्यामुळंच मित्रांचे स्थान आपल्याला आयुष्यात महत्त्वाचं असतं. आपल्या सुख दुःखात सोयत राहणारे, काहीही करायला तयार होणारे मित्र म्हणजेच आयुष्याचा खरा आधार. खरी मैत्री ही निरपेक्ष, निःस्वार्थी असते. त्यामध्ये नफ्या तोट्यांचं गणित नसतं. असतो तो केवळ मैत्रभाव. तो नसेल, तर त्या नात्याला मैत्री म्हणता येणार नाही.

मैत्री ही अशीच असते ती करावी तर अगदी मनापासून. अनेकदा 'सुख के सब साथी.....' असं विच आपल्याला सभोवताली दिसतं; पण ते 'साथी' हे मित्र या व्याख्येत बसणारे नसतात. सुखाच्या क्षणी मित्रासोबत राहतानाच संकट काळात, दुःखामध्येही त्याचा आधार बनून राहयला हवं.

आज काळ बदलला आहे. नव्या पिढीची नवी भाषा रुढ होत आहे. नात्यांची परिणामं बदलत आहेत. त्याकडे पाहताना मला अनेक सकारात्मक बाबी दिसतात. विशेषतः मैत्री बाबत. आजच्या मुला-मुलींमध्ये मोकळेपणा दिसून येतो. पूर्वीच्या वेळी समाजाचं एक प्रकारचं अनामिक दडपण असायचं. खुलेपणानं बोलता यायचं नाही. मुलाशी बोलताना संकोच वाटायचा; पण जाताच्या पिढीमध्ये तो दिसत नाही, ही निश्चितच चांगली बाब आहे. आज मैत्रीच्या नात्यामध्ये लिंगभेदाचा अडसर राहिलेला नाही. त्यामध्ये निखळपणा आला आहे. हल्लीचे तरुण-तरुणी एकमेकांच्या खांद्यावर हात टाकून विनयास्तपणानं बोलताना, वागताना दिसतात. त्या सगळ्यामध्ये स्वच्छ मोकळेपणा असतो. माझ्या मते, ढोंगी सभ्यतेपेक्षा हे मोकळेपण अधिक महत्त्वाचं आहे आणि मैत्रीच्या नात्यात तेच महत्त्वाचं आहे.

पूर्वाच्या काळी संपर्कमाध्यमांचा बोलबाला नव्हता. त्यामुळं मैत्रीचं नात विस्तारायला मर्यादा होत्या. आजचा काळ इंटरनेटचा, सोशल मीडियाचा आहे. फेसबुक, व्हाट्स अॅपसारख्या समाजमाध्यमांमुळं भौगोलिक अंतर आणि सीमारेषाच पुसून टाकल्या आहेत. या इंटरनेट युगामध्ये मैत्री विस्तारताना दिसतीय. जगाच्या एका कोपऱ्यातील व्यक्तीशी मैत्री घडवून आणण्याचं काम या समाजमाध्यमांनी केल आहे.

सोशल मिडीयाच्या माध्यमातून रोप देता कामा नये. उलट या नव्या संवाद-संपर्क माध्यमांमुळं आपण

एकमेकांच्या जवळ आलो आहोत. मुळातच मैत्रीच्या नात्यामध्ये वय, जात, धर्म ही सर्व बंधनं नसतातच; या नव्या माध्यमांमुळं ही बाब अधिक स्पष्ट होऊ लागली आहे. आज लहान मुलांपासून अवाल वृद्धापर्यंत कुणारीही घट्ट मैत्री जमवण्यासाठी सोशल मीडिया हे एक उत्तम आणि सुलभ व्यासपीठ बनलं आहे आणि त्यातून हे मैत्रबंध अधिकाधिक विस्तारत आहेत, दृढ होत आहेत. पूर्वी मित्रांशी भेट कडूचावर, टपरीवर व्हायची; आता फेसबुक, व्हाट्स अॅपवर होते इतकेच..... !

तू आणि पाऊस

मला वाटतं पावसाचं नि तुझं जुनचं नातं असावं
तू नाही तर त्याने तरी नितांत बरसावं
तुझ्या नसण्याची उणीव तो भरून काढायचा
हव्याहव्याशा क्षणांसाठी तुझ्या स्वप्नात ओढायचा
मातीचा सुगंध फुलांना लाजवणारा
वेणीपेक्षा तुझ्या वाटेला सजवणारा
आटवतं मला, एकदा पाऊस घेऊन तू आली होतीस
सुगंधाने घरात सर्वत्र दरवळली होतीस
निरोप तुझा घेताना तो तुझ्या डोळ्यात आला होता
वचन देऊन जसा काही माझाच झाला होता
वाटलं तू पुन्हा येशील पण
त्या पावसाचं बरसणं एकदाचं होतं
माझ्या पावसाला मात्र, तू गेल्यावर
दररोज येण्याचं निमित्त होतं.

मुस्कान बेग
१२ वी सायन्स

सुंदर आयुष्यासाठी

नशिबाची चाकरी करण्यापेक्षा
कर्तव्याला/कर्तृत्वाला आपल्या हाताखाली बाळगाव
भविष्याचे चित्र काढण्यापेक्षा,
वर्तमानाचं चित्र पूर्ण करावं
कायमच मागण्या करण्यापेक्षा
कधीतरी काहीतरी देऊन पाहावं,
हरल्यावर एकटेच पश्चाताप करण्यापेक्षा
मिश्रांच्या खांद्यावर रडून पाहावं
चारचौघात एकटे बसण्यापेक्षा
कधी समुद्रकिनार्यावर आठवणीबरोबर बसावं
आपल्याला कोण हवंय यापेक्षा
आपण कोणाला हवे आहोत, हे कधीतरी पाहावं
आकाशातले तारे कधीच मोजून होत नाहीत
माणसाच्या गरजा कधीच संपत नाहीत
शक्य तेवढे तारे मोजून समाधानी रहावं
आयुष्य खूप सुंदर वाटत

चेतन गावडे
११ वी सायन्स

अनाथ आजी-आजोबा

धनश्री संदीप निकम
११ वी विज्ञान

आपण आपल्या धावपळीच्या जीवनामध्ये एवढे गुंग असतो की आपल्या आजूबाजूला काय चालले आहे याचे आपल्याला भानच नसते. आपण आपले आयुष्य सुखाने, आनंदाने जगत असतो. आपण आपले आयुष्य जगताना नात्यांचा विसर पडून देत नाही. शेवटपर्यंत ती टिकवतो. पण जर ही नातीच नसती तर..... !

असाच विचार माझ्या मनामध्ये आला. आमच्या शेजारी एक आजी, आजोबा राहत होते. त्यांना आधारासाठी कोणीही नव्हते. पण हा एक होते, की त्यांची सरकारी पेन्शनने त्यांचे घर चालवत होते. दिवसभर ते घरात एकटेच शांत बसलेले असायचे. पण आमचा मात्र ते खूप लाड करायचे. आमची विचारपूस करायचे, खाऊ खावला द्यायचे, दिवाळीत फटाके वाजवायला बोलवायचे. ते आजी-आजोबा खूप प्रेमळ होते. पण ते मनातून खूप दुःखी असायचे की म्हातारपणात त्यांची काळजी कोण घेणार ? त्यांना ना मुलबाळ, की ते त्यांची काळजी घेईल.

एकदा आम्ही गावी काही कार्यक्रमानिमित्त एका आठवड्यासाठी गेलो होतो. त्या दिवशी आम्ही घरी गेलो. तेव्हा आजी-आजोबा घरी उदास बसले होते. आम्हाला बघितल्यावर अचानक त्यांच्या डोळ्यातून अश्रू वाहू लागले. मी आजीला विचारले आजी का रडताय तुम्ही ? तेव्हा ती म्हणाली, आमच्या नशिबात काही सुख नाही पण ते तुम्हा मुलांमुळे आम्हांला अनुभवायला मिळाले. पण, तुम्हीच गेला तर आमचे कसे होणार ? आमचे आयुष्य असेच भकास राहते का काय ? या विचारात आम्ही होतो.

अचानक तुम्हांला समोर बघितल्यावर आमच्या डोळ्यातून पाणी आले. त्यांचे ते बोलणे ऐकून माझे मन भरून आले.

तेव्हा माझ्या मनात एक विचार आला की, त्यांना पण मन आहे. भावना आहेत. आपण आपले आयुष्य चांगले आनंदाने जगतो, का तर आपणाला सर्वजण आहेत. पण यांचे कसे ते कसे आपले जीवन जगत असतील. त्यांना पण असे वाटत असेल की, आपल्यालाही कोणी आई म्हणावे, बाबा म्हणावे, आजी-आजोबा म्हणावे. त्यांच्या अंगा-खांद्यावर कोणीतरी खेळावे, बागडावे. हे सर्व अनुभवण्यासाठी त्यांना किती हुरहुर वाटत असेल. आता त्यांचे चांगले ठीक चालले आहे. पण नंतर पुढे त्यांचे कसे होणार ? त्यांची काळजी कोण घेणार ? की, त्यांचा शेवट त्या वृद्धाश्रमात होणार ? मला तर फक्त विचार करूनच अंगावर काटा येतोय. मग त्यांना कसे वाटत असेल ?

“का ! कुणास ठाऊक मनामध्ये एक विचार येतो. तुझ्या, माझ्या नात्यांना दुरावा येतो नात्यांची जाणीव तूच तर करवून दिली प्रेमाची जाणीव पण तूच दिली तुझ्या अश्रूची त्या किंमत मला आज समजली नसते कोणीच आपल्याला तर काय झाले असते ? आपले पण जीवन, नुसते अनाथ झाले असते, अनाथ झाले असते.”

गमतीदार गणिताचे उश्वाणे

दोनचा वर्ग चार अन् चारचा वर्ग सोळा.....
गणिताचा उखाणा घ्यायला मुलं झाली गोळा !
'रविवार' नंतर सोमवार येतो अन्
प्रत्येक ऋण संख्येचा वर्ग नेहमीच धन असतो.....

महादेवाला आवडते बेलाचे पान.....

महादेवाला आवडते बेलाचे पान.....

कोणत्याही त्रिकोणात एक बाजू,

दोन बाजूंच्या बेरेजेपेक्षा लहान.....

झारखंडची राजधानी रांची

त्रिकोणाचे क्षेत्रफळ $\frac{1}{2}$ पाया गुणिले उंची

जुन्या हजार, पाचशेच्या बंद झाल्या नोटा

खरेदी वजा विक्री बरोबर होईल तोटा

खोप्यात खोपा सुगरणीचा खोपा,

विक्री वजा खरेदी बरोबर होईल नफा

जीवाला जीव देतो तोच खरा मित्र,

गणित सोडवायला माहिती हवीत सुत्र

काश्मिर म्हणजे पृथ्वीवरील स्वर्ग,

चौरसाचे क्षेत्रफळ बाजूंचा वर्ग

फुलात फुल चाफा

विक्री वजा खरेदी बरोबर नफा

सम आणि व्यस्त हे चलनाचे प्रकार

पहिल्यात असते गुणोत्तर तर

दुसऱ्यात गुणाकार

गोड म्हणजे स्वीट, कडू म्हणजे बीटर

एक घनमीटर म्हणजे एक हजार लीटर

गणितच आमची संपत्ती, गणितच असे धन

एखाद्या संख्येचा तीन वेळा गुणाकार म्हणजे त्या संख्येचा घन

महादेवाच्या पिडीसमोर उभा आहे नंदी

आयताचे क्षेत्रफळ लांबी गुणिले रुंदी

तीन पानांची वेल त्याला येते वेलफळ,

लांबी गुणिले रुंदी गुणिले उंची

हे इष्टिकाचितीचे क्षेत्रफळ

अश्विनी गोविंद डोईफोडे

१२ वी सायन्स

रानवाटा

रानवाटांतून चालताना कधी मनात येतं

असंच चालता-चालता जर आयुष्य संपून जातं

मागे बसून पाहता उगाचच दाटून येतं

हरबलेलं काही अचानक उमजून येतं

अन् डोळ्यांच्या पापण्यांतून टचकन पाणी येतं

कुणाच्यातरी आक्रोशाने खूप भरून येतं

पण तेव्हाच..... डोळ्यातलं पाणी आटून जातं

रानवाटांतून चालताना कधी मनात येतं

शेतकऱ्यांचं गाऱ्हाण नेहमी

अर्ध्यावरच का संपत, अर्ध्यावरच का संपत ????

संध्या प्रकाश जाधव

१२ वी कॉमर्स

आई.....

महिन्यामागून महिने,
शेवटी वर्ष सुरून जाते
वृद्धाश्रमाच्या पावरीवर,
वाट तुझी पाहते.
भिजून जातो पदर,
अन् मन रिते राहाते
कधी मधी मात्र,
तुझी मनीऑर्डर येत
पैसे नकोत यावेळी,
तुच येवून जा
बाळा मला तुझ्या,
घरी घेऊन जा.
तुझा वा होता तोवर,
काळ बरा गेला
तुझी आठवण काढत
उघड्या डोळ्यांनी गेला
शेवटपर्यंत सांगत होता,
लेक माझा भला
तू मोठा साहेब,
त्याच मोठे कौतुक त्याला
माझ्याही हृदयात फोटो
तुझा तू पाहून जा
बाळा मला तुझ्या,
घरी घेऊन जा.....
दुष्काळाच्या साली,
जन्म तुझा झाला
तुझ्या दुधासाठी
आम्ही चहा सोडून दिला.....
वर्षाकाठी एक कपडा,
पुरवून-पुरवून घातला
साल घातली बापाने,

पण तुला शाळेमधी घातला.....
हवं तर तू हे,
सगळं विसरून जा
पण बाळा मला,
तुझ्या घरी घेऊन जा.....
धुणी-भांडी करीन मी,
केरकचरा भरीन मी
पुरणपोळ्या, अळूवड्या
तुझ्यासाठी रांधीन मी
नातवंडांच दुखलं-खुपलं,
सगळं वघेन मी
घाबरू नकोस, त्याची आजी,
असं नाही सांगणार नाही मी
तुझ्या घरची कामवाली,
म्हणून घेऊन जा
पण बाळा मला,
तुझ्या घरी घेऊन जा.....
धकले रे डोळे बाळा,
प्राण कंठी आले
तुझ्याविना जगणे
आता मुश्किल झाले.....
विसरू कशी तुला मी,
तुझ्यामुळे आई झाले
बाळ माझ 'कुलभूषण'
पोरकी मी का झाले ?
आता माझ्या थड्यापाशी
'आई' म्हणून जा
जमलंच तुला तर
हा वृद्धाश्रम पाहून जा.....

तमन्ना नियाज शिकलगार
१२ वी कॉमर्स

दोन अश्रू.....

खरंच असं काय
घडून गेले
माझ्यासाठी तुझे दोन अश्रू
डोळे सोडून गेले
बघून तुझ्या डोळ्यातला
हा अश्रूंचा ओलावा
वाटले हळूच आपल्या
पापण्यांनी झेलावा
पाणीदार डोळ्यांमध्ये
केसापासून लपले होते
आता कळले मला ते
तू माझ्यासाठी जपले होते
त्या दोन अश्रूंनी मला
खूप काही दिलंय
तू माझी असल्याचं सत्य
त्यांनीही मान्य केलंय
आपले नाते जपणं
हे सर्वस्वी तुझ्याच हाती आहे
अश्रू आले वाया घालवू नकोस
ते लाखांचे मोती आहेत
तू मला सोडून गेल्यावर
माझ्या लक्षात आले होते
तुझ्या विरहातले माझेच अश्रू
तू मलाच परत दिले होते

मुस्कान बेग
१२ वी सायन्स

फक्त तू खचू नकोस

एक डाव हरला तरी त्यात काय एवढं..... ?
कुणीतरी जिकलच की संधी मिळेल तुलाही,
लगेच हिरमसू नकोस, आयुष्य खूप सुंदर आहे,
फक्त तू खचू नकोस.....

सुर्य रोजच उगवतो, त्याच नव्या तेजाने.....
रोज मावळतीला जातो रोजच्याच नेमाने.....
येणे-जाणे रितच इथली,
हे तू विसरू नकोस.....
आयुष्य खूप सुंदर आहे,
फक्त तू खचू नकोस.....

प्रेम तुझ्यावर करणारे, कितीतरी लोक आहेत.....
तुझ्यासाठी जोडणारे, खूप सारे हात आहेत.....
अरे अशाच आपल्यासाठी, तू ही थोड हसून बघ.....
आयुष्य खूप सुंदर आहे,
फक्त तू खचू नकोस.....

वाट तुझी बघत असतं, रोजच कुणीतरी.....
तुझ्यासाठी जगत असतं, आस लावून प्रत्येक क्षणी.....
त्यांच्यासाठी तुलाही जगायचे, अश्रू तू गाळू नकोस.....
आयुष्य खूप सुंदर आहे
फक्त तू खचू नकोस.....

उठ आणि उघडून डोळे, पहा जरा जगाकडे.....
प्रत्येकाच्या आयुष्यात, काहीतरी असतेच थोडे.....
नाही, नाही म्हणून, उगाच कुढत तू बसू नकोस.....
आयुष्य खूप सुंदर आहे,
फक्त तू खचू नकोस.....

सामर्थ्य आहे हातात जर, स्वप्ने डोक्यात घेऊन चल.....
परिस्थितीशी भिडवून घाती, दोन हात करत चल.....
तेव्हा मागे वळून बघू नकोस.....
आयुष्य खूप सुंदर आहे, फक्त तू खचू नकोस !!

प्रगती रजपूत, १२ वी आर्ट्स

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होलकर

नाव घेता तुमचे अहिल्यादेवी
अभिमान वाटला, सती जाण्याच्या
रुढी विरूद्ध बंड तुम्ही पुकारला
अवघा महाराष्ट्र गर्जे तुमच्याच
नेतृत्वाला ॥१॥

धर्म-शाळा, मंदिरे उभारले तुम्ही
घाट, तलाव बांधुनिया झाले छान.
अन्नछत्रे उभारुनिया गोरगरिबांची
वाढविली शान

भारताच्या इतिहासात तुम्ही
न्यायाने कोरले अहिल्यादेवी
नाव छान ॥२॥

अवघा महाराष्ट्र गर्जे तुमच्याच नेतृत्वाला
एका हाती घेवूनिया क्रांतीज्योत
दुसऱ्या हाती तलवार छान ॥३॥

न्याय, समता, बंधुता, स्वातंत्र्य
मिळवून दिले ही अहिल्यादेवीची किमया महान
अवघा महाराष्ट्र गर्जे तुमच्याच
नेतृत्वाला
नाव घेता तुमचे अहिल्यादेवी
अभिमान वाटला ॥४॥

प्रविण राजेंद्र कोळपे
१२ वी सायन्स

भारतीय अस्मिता का प्रतीक : राष्ट्रभाषा हिंदी

सुफियान रियाज शेख
१२ वी कला (ब)

“सारे जहाँ से अच्छा हिंदुस्तान है हमारा ।” एक ऐसा गीत है, जो आम जन-जन के दिल में हिंदुस्तान पर गर्व भर देता है। वे राष्ट्रभाषा भारतीय संस्कृति एवं संस्कारों की पहचान है। उसमें समूचे देश को एकसूत्र से जोड़ने की महत्वपूर्ण शक्ति निहित है। जन भाषा के रूप में हिंदी संपर्क की भाषा है। इसके माध्यम से एक क्षेत्र के लोग दूसरे क्षेत्र के लोगों की बातों को आसानी से समझ लेते हैं। इतना ही नहीं हिंदी ने रूस, जपान, चीन, अमरीका, इंग्लैंड, मरीशस, फिजी, बर्मा, चैकोस्लोवाकिया, फ्रांस, जर्मन, अफगाणिस्तान आदि अनेक देशों को भावनात्मक आधार पर भारत से जोड़ा है।

हिंदी हमारी राष्ट्रभाषा है, ऐसा हम कई वर्षों से कहते चले आ रहे हैं। राष्ट्रभाषा हिंदी में अन्य भारतीय भाषाओं का भविष्य निहित है। सन १९४७ में भारत में आजादी का सूर्य उदय हुआ। विभिन्न पहलुओं पर विचार करने के बाद यह निर्णय लिया गया कि राष्ट्रीय स्वाभिमान एवं लक्ष्य के प्राप्ति के लिए एक संपर्क भाषा होना जरूरी है। १४ सितंबर १९४९ के दिन संविधान सभा ने हिंदी को संघ की राजभाषा का दर्जा दिया था उस ऐतिहासिक दिन की स्मृति में ही हर वर्ष १४ सितंबर का दिन ‘हिंदी दिवस’ के रूप में मनाया जाता है। हिंदी भारतीय अस्मिता की चोतक है। विश्व में हमारी पहचान है। हमारी हिंदी उसी भारतीय भाषा परिवार में जाती है जिसमें अंग्रेजी, फ्रेंच, जर्मन, फारसी, रूसी आदि भाषाएँ शामिल हैं। हिंदी

भाषा भारत की भाषाई धरोहर से निःस्तुत होकर विकसित हुई।

इसी तरह हिंदी भाषा का सिक्ख धर्म के साथ घनिष्ठ संबंध है। पंजाब के सिक्ख गुरुओं के हाथों हिंदी की अनूठी सेवा हुई है। यह सचमुच आश्चर्य की बात है कि इन गुरुओं ने अपने उपदेश पंजाबी के साथ-साथ अधिकतर हिंदी में दिए हैं। गुरु नानक देवजी केवल पंजाब और पंजाबियों की सुख, समृद्धि का विचार न करके वे समस्त भारतवासियों का हित चाहते थे। इसलिए उन्होंने अपने उपदेशों के लिए भारत की प्रचलित भाषा हिंदी को चुना।

गुरुनानक देव को हिंदी साहित्य में संत कवि के रूप में माना गया है। उन्होंने अपने पर्यटन काल में बंगाल, आसाम, द्वारका, जगन्नाथपुरी, लंका, मक्का, मदिना, तिबत, भूतान आदि प्रदेशों में जो उपदेश दिए थे वे भी हिंदी में ही थे। गुरु तेजबहादुर ने आत्मबलिदान के पूर्व औरंगजेब को जो उपदेश दिया था वह भी हिंदी में था। सिक्खों के दसवे गुरु गुरुगोविंदसिंहजी का जन्म पटना में हुआ और उनकी शिक्षा-दिक्षा हिंदी में हुई। परिणामस्वरूप वीरसिंह, रामसिंह, गंजसिंह, सेनासिंह और करमसिंह आदि ने हिंदी को प्रेम से अपनाया और इसमें काव्य रचना की। पटियाला दरबार के आश्रित कवि ज्ञानी ज्ञानसिंह का नाम हिंदी कवियों में उल्लेखनीय है। पंजाब का हिंदी के प्रति या राष्ट्रीय एकता के प्रति सबसे महत्वपूर्ण योगदान है, रहा है।

गांधीजी भी चाहते थे हिंदी बने राष्ट्रभाषा। जिस हिंदी को संविधान में सिर्फ राजभाषा का दर्जा प्राप्त है उसे कभी गांधीजी ने खुद राष्ट्रभाषा बनाने की बात कही थी। सन १९१८ में हिंदी साहित्य संमेलन की अध्यक्षता करते हुए गांधीजी ने कहा था कि हिंदी देश की राष्ट्रभाषा होनी चाहिए। हिंदी हिंदुस्तान को बाँधती है लेकिन यह किसी दुर्भाग्य से कम नहीं कि जिस हिंदी को हजारों लेखकों ने अपनी कर्मभूमी बनाया जिसे कई स्वतंत्रता सेनानियों ने भी देश की शान बताया। उसे देश के संविधान में राष्ट्रभाषा नहीं बल्कि सिर्फ राजभाषा की ही उपाधि दी गई। कुछ तथाकथित राष्ट्रवादियों की बजह से हिंदी को आज उसका सम्मान नहीं मिल सका जिसकी उसे जरूरत थी। इसलिए मैं पुनः अपनी बात कहता हूँ कि राजभाषा एवं राष्ट्रभाषा एक-दुसरे के पर्याय है, होने ही चाहिए; क्योंकि राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजी ने कहा था

“राष्ट्रभाषा के बिना राष्ट्र गूँगा है।”

आज अपने व्यापार को सफल बनाने के लिए हिंदी को अपनाना बैंकों की नैतिकता तो है ही विवशता भी है। ऐसे में निश्चित रूप से इक्कीसवीं सदी भारत की हिंदी की होगी। लेखक, हिंदी वाणी, अनुसूचिका, देशिका, शब्दकोष, आकृति आदि भी हिंदी में काम करने में सहायक साफ्टवेयर हैं। विश्व में हिंदी का पहला पोर्टल का दावा करनेवाला वेब दुनिया डाट काम १९९९ में शुरू हुआ। वित्तीय साक्षरता में अहम योगदान राजभाषा के प्रयोग में अग्रणी “बैंक ऑफ बड़ौदा” का भी है। बैंक ऑफ बड़ौदा व्यवसाय विकास के साथ राजभाषा हिंदी के प्रयोग एवं प्रचार-प्रसार में भी अग्रणी रहा है। इस बैंक ने राजभाषा कार्यान्वयन के क्षेत्र में कई नए कीर्तिमान स्थापित किए हैं - बैंकिंग उद्योग में एक लाख रुपये का भाषा सम्मान प्रारंभ करनेवाला यह प्रथम बैंक है। पिछले वर्ष प्रारंभ किया गया यह सम्मान प्रख्यात कवि, लेखक एवं विज्ञापन गुरु प्रसून जोशी को प्रदान किया गया। बैंक ने अपने २५ देशों में

स्थित विदेशी कार्यालयों में विश्व हिंदी दिवस मनाने एवं प्रतियोगिताओं का आयोजन कर विदेशी कार्यालयों में राजभाषा के प्रयोग को प्रोत्साहित किया है। बैंक प्रति वर्ष अखिल भारतीय एवं स्थानीय स्तर पर भी बैंकिंग विषयों पर हिंदी में सेमिनार आयोजित करता है। बैंक ऑफ बड़ौदा को इन उपलब्धियों के लिए भारत सरकार के राजभाषा विभाग भारतीय रिजर्व बैंक एवं देश की अनेक प्रमुख संस्थाओं से सम्मान प्राप्त हो चुके हैं। बैंक के राजभाषा विभाग के कार्यपालक निदेशक भुवनचंद्र जोशी का इन विशेष उपलब्धियों में महत्वपूर्ण योगदान रहा है। हिंदी दिवस के अवसर पर बैंक अपने सभी ग्राहकों एवं स्टाफ सदस्यों को शुभकामनाएँ देता है।

आज संसार के लगभग १३ देशों में १३६ विश्वविद्यालयों के माध्यम से हिंदी प्रचार-प्रसार पा रही है। हिंदी की इस स्थिति को देखकर हिंदी प्रेमियों के मन में एक विचार आया कि हिंदी के लिए विश्व मंच स्थापित किया जाए और दो साल में एक बार या तीन साल में एक बार विश्व हिंदी संमेलन का आयोजन किया जाए। राष्ट्रभाषा हिंदी को अतिशीघ्र विश्व भाषा बनवाने के लिए अनुकूल स्थितियाँ बनाने के प्रयास किए जाएँगे। देश विदेश में प्रकाशित होनेवाली पत्र-पत्रिकाओं ने हिंदी को विश्वभाषा बनाया। ये पत्र-पत्रिकाएँ भारत से विदेशों में और विदेशों से भारत में आती हैं। इनके माध्यम से हिंदी भाषा और साहित्य का अच्छा खासा प्रचार विदेशों में हुआ। हमारी राष्ट्रभाषा सभा, प्रचार समितीयाँ भी हिंदी में श्रेष्ठ पत्रिकाएँ प्रकाशित कर रही हैं।

आज हिंदी इंटरनेट पर अपना वर्चस्व बढ़ाती जा रही है। अंग्रेजी के बाद आज जिस भाषा का इंटरनेट पर वर्चस्व है वह हिंदी ही है। गुगल के मुख्य अधिकारी एरिक शिम्ड के अनुसार भविष्य में अंतरजाल-इंटरनेट की प्रमुख भाषा अंग्रेजी के साथ चिनी और हिंदी होगी।

१९४७ के बाद हिंदी पर संकट के बादल छाए हुए थे। अंग्रेज चले गए थे पर अंग्रेजी छोड़ गए थे। इसलिए एक ओर जहाँ हिंदी को अंग्रेजी से खतरा था। वहीं क्षेत्रीय भाषा हिंदी के लिए भी मुश्किले खड़े कर रही थी। ऐसे संक्रमण काल में आकाशवाणी ने आगे बढ़कर हिंदी की बागडोर संभाली। हिंदी के प्रचार, प्रसार में आकाशवाणी ने अहम भूमिका निभाई। वही जन-जन की भाषा बन गई। चाय की बागानों में, पान की दुकानों में सड़क पर चौराहों पर गली कूचों में काफी की चुस्कियों के बीच आकाशवाणी के जरिए हिंदी लोगों के दिलों में उतरती चली गई। हिंदी फिल्म और फिल्मी गाने लोगों के दिलों की धड़कन बन गई। आकाशवाणी ने हिंदी को आम जनता की भाषा बनाया।

हिंदी प्रदेशों के राज्यपाल उच्च न्यायालयों में हिंदी के प्रयोग को प्राधिकृत कर सकते हैं। संसदीय राजभाषा

समिती ने उच्च न्यायालयों एवं उच्चतम न्यायालय में काम हिंदी में प्रारंभ करने का प्रस्ताव भारत सरकार को भेजा है। केंद्रीय राजभाषा कार्यान्वयन समिती, संसदीय राजभाषा समिती, विभागीय राजभाषा कार्यान्वयन समिति जैसी समितीयाँ हिंदी को राजभाषा बनाने हेतु उसके प्रचार-प्रसार में जोर, शोर से लगी हुई हैं। इसके अतिरिक्त देशभर में राष्ट्रभाषा सभा और प्रचार समितीयाँ भी हिंदी के प्रचार-प्रसार में लगी हुई हैं। इनमें भी गैर हिंदी क्षेत्र की समितीयाँ का कार्य अधिक व्यवस्थित एवं सराहनीय रहा है। हवाई जहाजों में भी अंग्रेजी के साथ हिंदी का प्रयोग और प्रभाव बढ़ रहा है।

उपरोक्त कारणों से वह दिन बहुत दूर नहीं जब विश्व भाषा हिंदी देश में अपना स्थान प्राप्त करके रहेगी।

“नई सदी में होगी हमारी नई आशा,
पूरे राष्ट्र में होगी हिंदी जन-जन की भाषा।”

हँसी की दवा

सूरज : डॉक्टर मुझे बहुत डर लग रहा है। मेरा यह पहला ही ऑपरेशन है।

डॉक्टर : तुम मत घबराओ। देखो मैं कहीं घबरा रहा हूँ ? मेरा भी तो यह पहला ही ऑपरेशन है।

एक साहब दिल्ली घूमने आए। उन्होंने किसी से सुन खा था कि दिल्ली के जेबकतरे बहुत शांतिर होते हैं। उन्होंने जेब में नकली नोट डाले और दिन भर बसों में सफर करते रहे। श्याम को जब वह घर पहुँचे तो उनकी जेब से एक पर्ची निकली,

जिस पर लिखा था, “केवल सूट-बूट पहनने से ही कोई बड़ा आदमी नहीं बन जाता, जेब में नोट भी असली होने चाहिए।”

मंत्री : मुझे जान से मारने की धमकी मिल रही है। जल्दी से कुछ करो।

पुलिस अफसर : पर आपको तो पहले से ही अंगरक्षक दिए हुए हैं।

मंत्री : वो ही तो मुझे मारने की धमकी दे रहे हैं।

पति : (पत्नी से) दुनिया में कैसे-कैसे धोखेबाज लोग हैं ?

पत्नी : क्यों क्या हुआ ?

पति : सुबह दुधवाला मुझे एक नकली नोट दे गया था।

कहाँ है वो नकली नोट ?

पत्नी : उसकी तो मैं सब्जी ले आई।

कु.स्वाती गुरव

१२ वी कला (क)

लाल बहादूर शास्त्री

अर्जुन सूर्यवंशी
१२ वी कला (क)

“लाल बहादूर शास्त्री का जन्म २ अक्टूबर १९०४ को मुगलसराय उत्तर प्रदेश में मुंशी शारदा प्रसाद श्रीवास्तव के यहाँ हुआ था। इनके पिता प्राथमिक विद्यालय में शिक्षक थे। ऐसे में सब उन्हें मुंशीजी ही कहते थे। बाद में उन्होंने राजस्व विभाग में क्लर्क की नौकरी कर ली थी। लाल बहादूर शास्त्री की माँ का नाम ‘रामदुलारी’ था। परिवार में सबसे छोटा होने के कारण बालक लाल बहादूर को परिवारवाले प्यार से नन्हें कहकर ही बुलाया करते थे। जब नन्हे अटारह महिने के हुए तब दुर्भाग्य से उनके पिता का निधन हो गया। उसकी माँ रामदुलारी अपने पिता हजारीलाल के घर मिर्जापूर चली गईं। कुछ समय बाद उसके नाना भी नहीं रहे। बिना माता-पिता के बालक नन्हे की परवरिश करने में उसके मौसा ‘रघुनाथ प्रसाद ने उसकी माँ का बहुत सहयोग किया।”

ननिहाल में रहते हुए उसने प्राथमिक शिक्षा ग्रहण की उसके बाद की शिक्षा हरिश्चंद्र हायस्कूल और काशी विद्यापीठ में हुई। काशी विद्यापीठ से ‘शास्त्री’ की उपाधी मिलते ही शास्त्रीजी ने अपने नाम के साथ जन्म से चला आ रहा जातिसूचक शब्द श्रीवास्तव हमेशा के लिए हटा दिया और अपने नाम के आगे ‘शास्त्री’ लगा लिया। इसके परचात शास्त्री शब्द लाल बहादूर के नाम का पर्याय ही बन गया। बाद के दिनों में “मरो नहीं मारो” का नारा लाल बहादुर शास्त्री ने दिया। जिसने एक क्रांती को पूरे देश में प्रचंड किया। उनका दिया हुआ और एक नारा ‘जय जवान, जय किसान’ तो आज भी लोगों की जुबान पर है।

भारत में ब्रिटीश सरकार के खिलाफ महात्मा गांधी द्वारा चलाया गए असहयोग आंदोलन के एक कार्यकर्ता लाल बहादुर थोड़े समय (१९२१) के लिए जेल गए। रिहा होने पर उन्होंने एक राष्ट्रवादी विश्वविद्यालय काशी विद्यापीठ में अध्ययन लिया और स्नानकोत्तर शास्त्री की उपाधी पाई। संस्कृत भाषा में स्नातक स्तर की शिक्षा प्राप्त करने के बाद वे भारत सेवक संघ से जुड़े गए और देशसेवा का व्रत लेते हुए यही से अपने राजनैतिक जीवन की शुरुवात की।

शास्त्रीजी सच्चे गांधीवादी थे। जिन्होंने अपना सारा जीवन सादगी से बिताया और उसे गरीबों की सेवा में लगाया। भारतीय स्वाधीनता संग्राम के सभी महत्वपूर्ण कार्यक्रमों और आंदोलनों में उनकी सक्रिय भागीदारी रही। और उसके परिणामस्वरूप रही और कई बार जेलों में भी रहना पड़ा। स्वाधीनता संग्राम के जीन आंदोलनों में उनकी महत्वपूर्ण भूमिका रही उनमें १९२१ का असहयोग आंदोलन १९३० का ‘दांडी मोर्चा’ तथा १९४२ का ‘छोड़ो भारत’ आंदोलन उल्लेखनीय है।

शास्त्रीजी के राजनीतिक दिग्दर्शकों में पुरुषोत्तमदास टंडन और पण्डित गोविंद बल्लभ पंत के अतिरिक्त जवाहरलाल नेहरू भी शामिल थे। सबसे पहले १९२९ में इलाहाबाद आने के बाद उन्होंने टंडनजी के साथ भारत सेवक संघ की इलाहाबाद इकाई के सचिव के रूप में काम करना शुरू कर दिया। इलाहाबाद में रहते हुए भी नेहरूजी के साथ उनकी निकटता बढ़ी। इसके बाद तो शास्त्रीजी

का कदम निरंतर बढ़ता ही चला गया और एक के बाद एक सफलता की सीढ़ियाँ चढ़ते हुए वह नेहरूजी के मंत्रिमंडल के गृहमंत्री के प्रमुख पद तक जा पहुँचे।

१९६१ में गृहमंत्री के प्रभावशाली पद पर नियुक्ति के बाद उन्हें एक कुशल मध्यस्थ के रूप में प्रतिष्ठा मिली। तीन साल बाद -

जवाहरलाल नेहरू के बीमार पड़ने के पर उन्हें बिना किसी विभाग का मंत्री नियुक्त किया गया। और नेहरू की मृत्यु के बाद जून १९६४ में वे भारत के प्रधानमंत्री बने। उन्होंने अपने प्रथम संवादाता सम्मेलन में कहा था की - उनकी पहली प्राथमिकता खाद्यान्न मूल्यों को बढ़ने से रोकना है और वो ऐसा करने में सफल भी रहे। उनके क्रियाकलाप सैद्धांतिक न होकर पूरी तरह से व्यावहारिक और जनता की आवश्यकताओं के अनुरूप थी। निष्प्रभ रूप से देखा जाए तो शास्त्रीजी का शासन काल बेहद कठिन रहा।

‘भारत की आर्थिक समस्याओं से प्रभावी ढंग से निपट पाने के कारण शास्त्रीजी की आलोचना भी हुई। लेकिन जम्मू-काश्मीर के विवादित प्रांत पर पड़ोसी पाकिस्तान के साथ १९६५ में हुए युद्ध में उनके द्वारा

दिखाई गई दृढ़ता के लिए उनकी बहुत प्रशंसा हुई। ताश्कंद में पाकिस्तान के राष्ट्रपति ‘अयुब खान’ के साथ युद्ध न करने के बाद उनकी मृत्यु हो गई। शास्त्रीजी को उनकी सादगी देशभक्ति और इमानदारी के लिए आज भी पूरा भारत श्रद्धापूर्वक याद करता है। उन्हें मरणोपरान्त वर्ष १९६६ में ‘भारतरत्न’ से भी सम्मानित किया गया।

१० जनवरी १९६६ में लालबहादुर शास्त्री और पाकिस्तान के जनरल अयुब खान इन दोनों में ताश्कंद करार हुआ। लेकिन यह करार होने पर ११ जनवरी १९६६ में सरल धर्मपरायण और निष्ठावान लालबहादुर शास्त्रीजी का दुःखद निधन हुआ। रशिया के अध्यक्ष कोसिजीन इन्हें भी बहुत दुःख हुआ।

सीदा स्वभाव, प्रामाणिकपणा, क्षमाशीलता और शांतताप्रिय इन गुणों के कारण आज भी लोग शास्त्रीजी का आदर करते हैं। आज के लोगों ने राजकीय क्षेत्र में कार्य करते वक्त शास्त्रीजी के यह गुण चलाने चाहिए। उनके आदर्शों की नींव पर चलकर भारत देश का जवान और किसान सच्चे अर्थ में विजयी होगा और यही समय की माँग है, यही यथार्थता है।

घोषवाक्य - जय जवान, जय किसान।

शेरो-शायरी

जो सफर की शुरुआत करते हैं,
वे मंजिल भी पा लेते हैं।
बस, एक बार चलने का
हौसला रखना जरूरी है,
क्योंकि, अच्छे इन्सानों का तो
गस्ते-भी इंतजार करते हैं।

आनंद एक आभास है,
जिसे हर कोई ढूँढ रहा है,
दुख एक अनुभव है,
जो आज हर एक के पास है,
फिर भी जिदगी में वही कामयाब है,
जिसका खुद पर विश्वास है।
कु. धनश्री धुरपे, ११ वी कला (क)

भ्रम -

सुन रखा था -
किसी एक महल में रहते हैं देवता !
गए दर्शनों को -
भ्रम निकला, नहीं मिले देवता
बोर्ड लगा था -
“कुत्तों से सावधान !”

कु. स्वाती गुरव
१२ वी कला (क)

गांधीजी का अस्पृश्य विरोधी रूप

प्रकाश कोंडिबा गोंरे
१२ वी कला (क)

यह असहयोग आंदोलन के दिन थे। काँग्रेसी नेता राष्ट्रीय आंदोलन के नाम से अपनी खिचड़ी पकाने में लगे थे। इसी वर्ष १२ मार्च को गांधीजी को दांडी मार्च के कारण इस आंदोलन में और भी तेजी आ गई थी। देश को अंग्रेजों से मुक्त कराने की बात तो की जाती थी, पर अस्पृश्यों की सहस्त्रों वर्षों से चली आ रही दासता को समाप्त करने की किसी को चिंता नहीं थी। अस्पृश्य समाज की चिंता केवल एक ही व्यक्ति को थी। वह भी केवल बाबासाहब आंबेडकर को और इसके लिए उन्होंने तथाकथित राष्ट्रीय आंदोलनों और राष्ट्रीय नेताओं की भी कभी परवाह नहीं की। दांडी यात्रा और असहयोग आंदोलन भी बाबासाहब की दृष्टि में उचित नहीं थे। उन्होंने इन सब कदमों को एक प्रकार का विद्रोह माना। विद्रोह, उनकी दृष्टि में विद्रोह ही था। चाहे वह फिर स्वतंत्र हो या स्वतंत्रहीन। क्योंकि दोनों के पिछे उद्देश्य एक है परिवर्तन। जबकि बाबासाहब आंबेडकर उन दिनों सामाजिक परिवर्तन को समाज और देश के लिए सर्वाधिक महत्वपूर्ण मानते थे। क्योंकि उनकी सुविचारित मान्यता थी कि “कोरे सत्ता परिवर्तन से दलित समाज को कोई लाभ होनेवाला नहीं है। शक्ति या सत्ता का स्थानांतरण तब तक कोई अर्थ नहीं रखता जब तक कि सामाजिक जीवन में सम्यक परिवर्तन नहीं हो जाते।” उन्होंने निर्भीकता से काँग्रेस पद यह आरोप भी लगाया कि उसने अस्पृश्यों को उनके राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक और धार्मिक अधिकार दिलाने तथा

उनकी दुर्दशा को सुधारने में कोई क्रांतिकारी कदम नहीं उठाया।

बाबासाहब का कहना था कि काँग्रेस एक मात्र राजनैतिक आंदोलन है न कि राष्ट्रीय आंदोलन। और केवल राजनैतिक शक्ति प्राप्त करने से अस्पृश्यों का हित नहीं हो सकता। समाज में व्याप्त विषमताओं, बुरी आदतों, रुढ़िवादिता, अंधविश्वासों, श्रमिक और निर्धन शोषण तथा अन्य असमानताओं को पहले दूर करना होगा। इसलिए वह सत्ता परिवर्तन से पहले वह राजनैतिक, सामाजिक और आर्थिक क्रांति के पक्षधर थे। तब उन्हें विवश हो बाबासाहब के प्रति अपनी घृणास्पद धारणाओं में परिवर्तन करना पड़ा। इस प्रकार बाबासाहब के प्रभामंडल से उनके विरोधी तक भी नहीं बच पाए।

पहला गोलमेज संमेलन -

६ सितंबर, १९३० - भारत का संविधान बनाने के लिए ब्रिटीश सरकार ने लंदन में एक गोलमेज संमेलन (काँग्रेस) का आयोजन किया। इस संमेलन में सम्मिलित होने के लिए तत्कालीन वायसराय के यहाँ से बाबासाहब आंबेडकर को भी अस्पृश्यों के प्रतिनिधी के रूप में आमंत्रण पत्र मिला।

४ अक्टूबर, १९३० - बाबासाहब आंबेडकर इस दिन गोलमेज संमेलन में भाग लेने के लिए लंदन स्वाना हो गए। इस गोलमेज संमेलन में कुल ८९ सदस्य थे। इनमें

से १६ सदस्य ब्रिटिश सरकार का प्रतिनिधित्व कर रहे थे। शेष में ५३ सदस्य भारतीय थे। जिनमें १३ प्रमुख उदारवादी हिंदू नेता थे। इनमें सर तेजबहादुर सत्र, श्री एम.आर.जयकर, सर चिमनलाल सीतलवाड, श्री.श्रीनिवास, सरदार उज्ज्वल सिंह, हिंदू महासभा के प्रतिनिधी के रूप में डा.बी.एस.मुन्ने और भारतीय ईसाइयों के प्रतिनिधी श्री.के.टी.पाल को आमंत्रित किया गया था। सर अकबर हयाद्री, सर सी.पी.समास्वामी अय्यर तथा सर मिर्जा इस्माइल आदि ने प्रदेश राज्यों का प्रतिनिधित्व किया तो श्री.ए.पी.पत्रो और श्री.भास्करराव वी.जाधव को शेष महत्वपूर्ण मुद्दों को दृष्टिगत रखकर शामिल किया गया।

अस्पृश्यों का प्रतिनिधित्व करने के लिए बाबासाहब आंबेडकर को तथा रायबहादुर श्रीनिवास को इस सूची में विशेष रूप से शामिल किया गया।

अपनी बात के मर्म को समझाते हुए बाबासाहब ने कहा कि हम यह बात अच्छी तरह समझते हैं की हमारी समस्याओं को दूसरा कोई हल नहीं कर सकता, जब तक कि हम स्वयं उसके लिए तैयार न हो। बिना राजनैतिक अधिकारों के हम उस स्थिती में नहीं आ सकते। निष्कर्ष देते हुए उन्होंने स्पष्ट किया कि तत्कालीन भारत की स्थिती और वातावरण में कोई सा भी संविधान काम नहीं कर सकेगा, जब तक कि उसको बहुमत की स्वीकृति प्राप्त नहीं हो जाती। वह समय तो अब बीत गया जब आप फैसला करते थे और भारत को उसे मानना पड़ता था। अब वह समय कभी लौट भी सकता।

“यदि डा.आंबेडकर ने दलित समस्या को सही परिप्रेक्ष्य में प्रस्तुत न किया होता तो दलित समस्या को लेकर तत्कालीन भारतीय राजनीति में जो नया चक्रव्यूह चल रहा था, उसका पर्दाफाश न होता और दलित ‘हरिजन’ के नाम के दलदल में फँसकर रह जाते।” यदि दलित वर्ग को डॉ.आंबेडकर जैसा नीतिज्ञ और मानवतावादी दृष्टिकोन

का नेता नहीं मिलता तो इसमें कोई संदेह नहीं है कि महात्मा गांधी के प्रयत्नों से कुछ नहीं होता। बाबासाहब आंबेडकर अपनी सफलता की दुन्दुभि बजाते हुए १३ फरवरी, १९३१ को भारत के लिए खाना हुए।

गोलमेज संमेलन से लौटने पर गांधीजी से प्रथम भेट -

२७ फरवरी, १९३१ - आज के दिन बाबासाहब आंबेडकर गोलमेज संमेलन में भाग लेने के बाद भारत (मुंबई) पहुँचे। वहाँ उनका श्री शंकरराव द्वारा संचालित ‘आंबेडकर सेवा दल’ का भव्य स्वागत किया गया। इस अवसर पर बोलते हुए उन्होंने प्रथम गोलमेज संमेलन को राष्ट्रवादियों की विजय बताया। गोलमेज संमेलन से लौटने पर साक्षात्कार और मित्रो आदि से मिलने-जुलने में अत्याधिक व्यस्त रहने के कारण दो-तीन कुछ विशेष सभा आदि में जा पाये।

मार्च १९३१ - परेल की सभा के अगले दिन बाबासाहब ने ‘बंबई विधान परिषद’ में एक सदस्य के नाते अपना कार्यभार सँभाला तथा मध्य मार्च तक सत्र की सभाओं में भाग लिया। इस बीच १९३० से निर्लवित कालाराम मंदिर प्रवेश का मामला फिर ताजा हो गया था। इस विषय में यह निर्णय लिया गया था कि एक समिती इस मुद्दे पर अपनी राय देगी तब कुछ आगे किया जायेगा। एक माह बीच जाने पर भी हुआ कुछ नहीं। इसलिए उनके सामने दुबारा आंदोलन शुरू करने के अलावा और कोई विकल्प नहीं रहा। काँग्रेस सदैव की भाँति इस बार भी इस मामले में उदासीनता बरत रही थी। गांधीजी भी इस दौरान कराची जाते हुए बंबई रुके अवश्य, पर वह भी कराची से लौटने पर देखेंगे कहकर इस समस्या से अपना पल्ला झाड़ कर चले गए।

गलती को सुधारा -

प्रथम गोलमेज संमेलन में आए प्रस्तावों के आधार पर ९ उपसमितियों का गठन किया गया था। इनमें से

एक समिती स्वतंत्र राज्य संघ निर्माण समिती का सदस्य न जाने क्यों बाबासाहब आंबेडकर को नहीं बनाया गया था। पर इस बार उन्हें इस समिती में भी शामिल करके सरकार और हिंदू नेताओं ने अपनी गलती को सुधार लिया था।

गांधीजी से प्रथम भेट -

१४ अगस्त, १९३१ - इस दिन दोपहर के दो बजे बाबासाहब आंबेडकर अपने सहयोगी देरराव नायक, शिवतरकर प्रधान, भाऊराव गायकवाड और कहरकर सहित गांधीजी के निवास मणभवन पर पहुँचे। गांधीजी के आग्रह पर बाबासाहब की गांधीजी से यह प्रथम मुलाकात थी। पर, इस पर भी गांधीजी ने बाबासाहब का आत्मियता से स्वागत नहीं किया। उन्होंने वहाँ पहुँचने के कुछ देर बाद ही इन आमंत्रित अतिथियों की ओर ध्यान दिया और बाबासाहब से प्रश्नों की झड़ी ऐसे लगा दी जैसे कि वह गांधीजी एण्ड कंपनी के समक्ष साक्षात्कार देने आए हो। वार्तालाप की वानगी इस प्रकार है -

दूसरा गोलमेज संमेलन -

१४ अगस्त को ही बाबासाहब आंबेडकर ने बंबई के जहाँगीर सभागार में दलित महिलाओं की सभा में एक

ओजस्वी भाषण दिया जिससे उन्होंने समाज की प्रगति के लिए उनके सार्थक सहयोग की अपेक्षा की। १२५ व्यक्तियों की इस गोलमेज परिषद में हम केवल दो हैं, पर मैं आपको विश्वास दिलाता हूँ कि हम दोनों आप सबके कल्याण के लिए जमीन-आकाश को एक कर देंगे। मैंने आज दोपहर में गांधीजी से बातचीत की है। इसलिए आप सब अपने आंदोलनों को जारी रखो और अपनी शक्तियों को संगठित करो। संघर्ष के द्वारा ही आप शक्ति और प्रतिष्ठा अर्जित कर पाओगे।

गांधीजी का अस्पृश्य विरोधी रूप -

१६ सितंबर, १९३१ - गांधीजी ने पुनः अपने विचार प्रकट किए। उन्होंने अंग्रेज सरकार की चापलूसी करते हुए कहा कि हमें यह अधिकार नहीं है कि हम स्टेटस से कहे या अपेक्षा करें कि उन्हें क्या करना चाहिए और क्या नहीं गांधीजी ने अस्पृश्यों के प्रति अपनी खोखली सहानुभूति प्रदर्शित करते हुए यह भी कहा कि कांग्रेस अस्पृश्यों के हितों के बारे में उतनी ही अप्रिय है जितने कि अन्य भारतवासियों के।

शेरो-शाथरी

हर रिश्ते में मिलावट देखी,
कच्चे रंग की सजावट देखी,
लेकिन सालों साल देखा है माँ को
उसके चेहरे पर न थकावट देखी,
न ममता में कभी मिलावट देखी।

क्यों मरते हो यारों हसीनाओं के वास्ते, इश्क और दोस्ती मेरे दो जहान हैं,
दुपट्टा भी ना देगी कफन के वास्ते, इश्क मेरी रूह तो दोस्ती मेरा इमान है।
मरना है तो मरो बतन के वास्ते इश्क पर तो फिदा कर दूँ अपनी पूरी जिंदगी
तिरंगा मिलेगा कफन के वास्ते। पर दोस्ती पर मेरा इश्क भी कुर्बान है।

कु. धनश्री धुरपे

११ वी कला (क)

संस्कृत

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, सातारा

बहादुरीय
२०१६-१७

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

“देख रखा है राम-राज्य का
स्वप्न आज साकेत हमारा,
खूनी फफन ओढ़ लेती है
लाश मगर दशरथ के प्रण की,
मानव तो हो गया आज
आजाद दासता बन्धन से पर,
मजहब के पोथों से ईश्वर का जीवन आजाद नहीं है।
तन तो आज स्वतंत्र हमारा, लेकिन मन आजाद नहीं है।”

- गोपालदास सप्तसेना 'नीरज'

विभागीय संपादिका : प्रा. शुभांगी निकम

नेताजी सुभाषचंद्र बोस का स्वतंत्रता संग्राम में प्रवेश

विनीत अशोक शिंदे
१२ वी कला (क)

सुभाषचंद्र बोस

सुभाषचंद्र बोस (जन्म : २३ जनवरी १८९७, मृत्यु : १८ अगस्त १९४५) जो नेताजी के नाम से भी जाने जाते हैं, भारत के स्वतंत्रता संग्राम के अग्रणी नेता थे। द्वितीय विश्वयुद्ध के दौरान, अंग्रेजों के खिलाफ लड़ने के लिए, उन्होंने जापान के सहयोग से आजाद हिंद फौज का गठन किया था। उनके द्वारा दिया गया जय हिंद का नारा भारत का राष्ट्रीय नारा बन गया है। "तुम मुझे खून दो, मैं तुम्हें आजादी दूँगा" का नारा भी उनका उस समय अत्याधिक प्रचलन में आया।

कुछ इतिहासकारों का मानना है कि जब नेताजी ने जापान और जर्मनी से मदद लेने की कोशिश की थी तो ब्रिटीश सरकार ने अपने गुप्तचरों की १९४१ में उन्हें खत्म करने का आदेश दिया था।

नेताजी ने ५ जुलाई १९४३ को सिंगापुर के टाऊन हाल के सामने 'सुप्रिम कमाण्डर' के रूप में सेना को संबोधित करते हुए "दिल्ली चलो!" का नारा दिया और जापानी सेना के साथ मिलकर ब्रिटीश व कामनवेल्थ सेना से बर्मा सहित इम्फाल और कोहिमा में एक साथ जमकर मोर्चा लिया।

२१ अक्टूबर १९४३ को सुभाष बोस ने आजाद हिंद फौज के सर्वोच्च सेनापती की हैसियत से स्वतंत्र भारत की अस्थायी सरकार बनायी। जिसे जर्मनी, जापान,

फिलीपींस, कोरिया, चीन, इटली, मान्चुको और आयरलैंड ने मान्यता दी। जापान ने अंदमान और निकोबार द्विप इस अस्थायी सरकार को दे दिए। सुभाष उन द्विपों में गए और उनका नया नामकरण किया।

१९४४ को आजाद हिंद फौज ने अंग्रेजों पर दोबारा आक्रमण किया और कुछ भारतीय प्रदेशों को अंग्रेजों से मुक्त भी करा लिया। कोहिमा का युद्ध ४ अप्रैल १९४४ से २२ जून १९४४ तक लड़ा गया। एक भयंकर युद्ध था। इस युद्ध में जापानी सेना को पिछे हटना पड़ा था और यही एक महत्वपूर्ण मोड़ सिद्ध हुआ।

६ जुलाई १९४४ को उन्होंने रंगून रेडियो स्टेशन से महात्मा गांधी के नाम एक प्रसारण जारी किया। जिसमें उन्होंने इस निर्णायक युद्ध में विजय के लिए उनका आशीर्वाद और शुभकामनाएँ माँगी।

नेताजी की मृत्यु को लेकर आज भी विवाद है। जहाँ जापान में प्रतिवर्ष १८ अगस्त को उनका जन्मदिन धुमधाम से मनाया जाता है। वहीं भारत में रहनेवाले उनके परिवार के लोगों का आज भी यह मानना है कि सुभाष की मौत १९४५ में नहीं हुई। वे उसके बाद रूस में नजरबंद थे। यदि ऐसा नहीं है तो भारत सरकार ने उनकी मृत्यु से संबंधित दस्तावेज अब तक सार्वजनिक क्यों नहीं किए ?

१६ जनवरी २०१४ (गुरुवार) को कलकत्ता हायकोर्ट ने नेताजी के लापता होने के रहस्य से जुड़े खुफिया दस्तावेजों

को सार्वजनिक करने की माँग वाली जनहित याचिका पर सुनवाई के लिए स्पेशल बेंच के गठन का आदेश दिया ।
जन्म और कौटुंबिक जीवन -

आयु में सुभाष ने विवेकानंद साहित्य का पूर्ण अध्ययन कर लिया था । १९१५ में उन्होंने इण्टरमीडिएट की परीक्षा बीमार होने के बावजूद द्वितीय श्रेणी में उत्तीर्ण की । १९१६ में जब वे दशमशाला (ऑनर्स) में बी.ए. के छात्र थे । किसी बात पर प्रेसीडेंसी कॉलेज के अध्यापकों और छात्रों के बीच झगड़ा हो गया । सुभाष ने छात्रों का नेतृत्व संभाला । जिसके कारण उन्हें प्रेसीडेंसी कॉलेज के एक साल के लिए निकाल दिया गया और परीक्षा देने पर प्रतिबंध भी लगा दिया । ४९ वीं बंगाल रेजीमेण्ट में भरती के लिए उन्होंने परीक्षा दी । किन्तु आँखें खराब होने के कारण उन्हें सेना के लिए अयोग्य घोषित कर दिया गया । किसी प्रकार स्काटिश चर्च कॉलेज में उन्होंने प्रवेश तो ले लिया । किन्तु मन सेना में ही जाने को कह रहा था । खाली समय का उपयोग करने के लिए उन्होंने टैरीटोरियल आर्मी की परीक्षा दी और फोर्ट विलियम सेनालय में रंगरूट के रूप में प्रवेश पा गए । फिर ख्याल आया कि कहीं इण्टरमीडिएट की तरह बी.ए. में भी कम नंबर न आ जाएँ । सुभाष ने खूब मन लगाकर पढ़ाई की ओर १९१९ में बी.ए. (ऑनर्स) की परीक्षा प्रथम श्रेणी में उत्तीर्ण की । कलकत्ता विश्वविद्यालय में उनका दूसरा स्थान था ।

पिता की इच्छा थी कि सुभाष आईसीएस बने । किन्तु उनकी आयु को देखते हुए केवल एक ही बार में यह परीक्षा पास करनी थी । उन्होंने पिता से चौबीस घण्टे का समय यह सोचने के लिए माँगा ताकि वे परीक्षा देने या न देने पर कोई अंतिम निर्णय ले सकें । सारी रात इसी असंमजस में वह जागते रहे कि क्या किया जाए । आखिर उन्होंने परीक्षा देने का फैसला किया और १५ सितंबर १९१९ को इंग्लैण्ड चले गए । परीक्षा की तैयारी के लिए

लंदन के किसी स्कूल में दाखिला न मिलने पर सुभाष ने किसी तरह किट्स विलियम हाल में मानसिक एवं नैतिक विज्ञान की ट्राइपास (ऑनर्स) की परीक्षा का अध्ययन करने हेतु उन्हें प्रवेश मिल गया । इससे उनके रहने और खाने की समस्या हल हो गयी । हाल में एडमिशन लेना तो बहाना था । असली मकसद तो आईसीएस में पास होकर दिखाना था । सो उन्होंने १९२० में वरीयता सूची में चौथा स्थान प्राप्त करते हुए पास कर ली ।

इसके बाद सुभाष ने अपने बड़े भाई शरदचन्द्र बोस को पत्र लिखकर उनकी राय जाननी चाही कि उनके दिलो-दिमाग पर तो स्वामी विवेकानंद और महर्षि अरविंद घोष के आदर्शों ने कब्जा कर रखा है ऐसे में आईसीएस बनकर वह अंग्रेजों की गुलामी कैसे कर पायेंगे ? २२ अप्रैल १९२१ को भारत सचिव ई.एस.मान्टेय्यू को आईसीएस से त्यागपत्र देने का पत्र लिखा । एक पत्र देशबन्धु चित्तरंजन दास को लिखा । किन्तु अपनी माँ प्रभावती का यह पत्र मिलते ही कि "पिता परिवार के लोग या अन्य कोई कुछ भी कहे उन्हें अपने बेटे के इस फैसले पर गर्व है ।" सुभाष जून १९२१ में मानसिक एवं नैतिक विज्ञान में ट्राइपास (ऑनर्स) की डिग्री के साथ स्वदेश वापस लौट आए ।

स्वतंत्रता संग्राम में प्रवेश और कार्य -

कोलकाता के स्वतंत्रता सेनानी, देशबंधु चित्तरंजन दास के कार्य से प्रेरित होकर सुभाष दासबाबू के साथ काम करना चाहते थे । इंग्लैंड से उन्होंने दासबाबू को खत लिखकर उनके साथ काम करने की इच्छा प्रकट की । रविद्रनाथ ठाकूर की सलाह के अनुसार भारत वापस आने पर वे सर्वप्रथम मुंबई गए और महात्मा गांधी से मिले । मुंबई में गांधी जी मणिभवन में निवास करते थे । वहाँ २० जुलाई १९२१ को गांधीजी और सुभाष के बीच पहली मुलाकात हुई । गांधीजी ने उन्हें कोलकता जाकर दासबाबू के साथ काम करने की सलाह दी । इसके बाद सुभाष कोलकता आकर दासबाबू से मिले ।

उन दिनों गांधीजी ने अंग्रेज सरकार के खिलाफ असहयोग आंदोलन चला रखा था। दासबाबू इस आंदोलन का बंगाल में नेतृत्व कर रहे थे। उनके साथ सुभाष इस आंदोलन में सहभागी हो गए। १९२२ में दासबाबू ने कांग्रेस के अंतर्गत स्वराज पार्टी स्थापना की। विधानसभा के अंदर से अंग्रेज सरकार का विरोध करने के लिए कोलकता महापालिका का चुनाव स्वराज पार्टी ने लड़कर जीता और दासबाबू कोलकता के महापौर बन गए। उन्होंने सुभाष को महापालिका का प्रमुख कार्यकारी अधिकारी बनाया। सुभाष ने अपने कार्यकाल में कोलकता महापालिका का पूरा ढाँचा और काम करने का तरीका ही बदल डाला। कोलकता में सभी रास्तों के अंग्रेजी नाम बदलकर उन्हें भारतीय नाम दिए गए। स्वतंत्रता संग्राम में प्राण न्यौछावर करनेवालों के परिवारजनों को महापालिका में नौकरी मिलने लगी।

बहुत जल्द ही सुभाष देश के एक महत्वपूर्ण युवा नेता बन गए। जवाहरलाल नेहरू के साथ सुभाष ने कांग्रेस के अंतर्गत युवकों की इण्डिपेंडेंस लीग शुरू की। १९२८ में जब सायमन कमिशन भारत आया तब कांग्रेस ने उसे काले झण्डे दिखाए। कोलकता में सुभाष ने इस आंदोलन का नेतृत्व किया। सायमन कमिशन को जवाब देने के लिए कांग्रेस ने भारत का भावी संविधान बनाने का काम आठ सदस्यीय आयोग को सौंपा। मोतीलाल नेहरू इस आयोग के अध्यक्ष और सुभाष उसके एक सदस्य थे। इस आयोग ने नेहरू रिपोर्ट पेश की। १९२८ में कांग्रेस का वार्षिक अधिवेशन मोतीलाल नेहरू की अध्यक्षता में कोलकता में हुआ। इस अधिवेशन में सुभाष ने खाकी गणवेश धारण करके मोतीलाल नेहरू को सैन्य तरीके से सलामी दी। गांधीजी उन दिनों पूर्ण स्वराज्य की माँग से सहमत नहीं थे। इस अधिवेशन में उन्होंने अंग्रेज सरकार से डोमिनियस स्टेटस माँगने की ठान ली थी। लेकिन सुभाषबाबू और जवाहरलाल नेहरू को स्वराज्य की माँग से

पिछे हटना मंजूर नहीं था। अंत में यह तक किया गया कि अंग्रेज सरकार को डोमिनियन स्टेटस देने के लिए एक साल का वक्त दिया जाए। अगर एक साल में अंग्रेज सरकार ने यह माँग पूरी नहीं की तो कांग्रेस का वार्षिक अधिवेशन जवाहरलाल नेहरू की अध्यक्षता में लाहौर में हुआ तब ऐसा तय किया गया कि २६ जनवरी का दिन स्वतंत्रता दिवस के रूप में मनाया जाएगा।

२६ जनवरी १९३१ को कोलकता में राष्ट्रध्वज फहराकर सुभाष एक विशाल मोर्चे का नेतृत्व कर रहे थे। तभी पुलिस ने उन पर लाठी चलायी और उन्हें घायल कर जेल भेज दिया। जब सुभाष जेल में थे तब गांधीजी ने अंग्रेज सरकार से समझौता किया और सब कैदियों को रिहा करवा दिया। लेकिन अंग्रेज सरकार ने भगतसिंह जैसे क्रांतिकारियों को रिहा करने से साफ इन्कार कर दिया। भगतसिंह की फाँसी माफ कराने के लिए गांधीजी ने सरकार ये बात तो की परंतु नरमी के साथ। सुभाष चाहते थे कि इस विषय पर गांधीजी अंग्रेज सरकार के साथ किया गया समझौता तोड़ दे। लेकिन गांधीजी अपनी ओर से दिया गया वचन तोड़ने को राजी नहीं थे। अंग्रेज सरकार अपने स्थान पर अड़ी रही और भगतसिंह और उनके साथियों को फाँसी दे दी गयी। भगतसिंह को बचा पाने पर सुभाष, गांधी और कांग्रेस के तरिकों से बहुत नाराज हो गए।

कई जीत बाकी है, कई हार बाकी है,
अभी तो ज़िंदगी का सार बाकी है,
यहाँ से चले हैं नई मंजिल के लिए,
यह एक पन्ना था, अभी तो किताब बाकी है।

कु. धनश्री धुरपे
११ वी कला (क)

१४ सितंबर.....१४ बातें

- १) हम दिनभर का संभाषण हिंदी में करेंगे ।
- २) राष्ट्रभाषा के माध्यम से राष्ट्रीय एकता की भावना हढ़ करेंगे ।
- ३) स्कूलों में हिंदी को अनिवार्य भाषा के रूप में पढ़ाने का आग्रह करेंगे ।
- ४) हम अपने पत्र व्यवहार में हिंदी तथा भारतीय भाषा का प्रयोग करेंगे ।
- ५) कार्यालय का अधिकतम काम हिंदी भाषा के माध्यम से करने का प्रयास करेंगे ।
- ६) हम अपने हस्ताक्षर राष्ट्रीय लिपी देवनागरी में ही करेंगे ।
- ७) हिंदी के विरोध का कोई भी आंदोलन राष्ट्र की प्रगति में बाधक है ।
- ८) हमें अपनी राष्ट्रभाषा में कार्य करने में गर्व का अनुभव करना चाहिए ।
- ९) हिंदी का प्रचार करना राष्ट्रीयता का प्रचार है ।
- १०) कथा-कथन, कविता वाचन, निबंध लेखन तथा एकांकी प्रस्तुतीकरण जैसी प्रतियोगिताएँ आयोजित करेंगे ।
- ११) प्रधानाध्यापक तथा राष्ट्रभाषानुसारी अध्यापकों का सहयोग ले ले ।
- १२) तैरना तैरने से आता है, हिंदी का ज्ञान भी हिंदी सीखने से ही आता है ।
- १३) हम संकल्प करेंगे कि मातृभाषा के साथ ही हमारी कलम हिंदी से ही लिखेगी ।
- १४) 'एक हृदय हो भारत जननी' इस मूल मंत्र को हिंदी के प्रचार-प्रसार में सफल बनाएँगे ।

शाहरूख शेख
१२ वी कला (क)

जो बीत गई सो बात गई

उस बीते समय को लेकर मत बैठ,
आगे बढ़ता चल अपनी कामयाबी की ओर,
सच कर सपने, सब अपने कल के लिए ।
क्या हवा ने कभी सोचा है, मैं कब चलूँ ?
जो बीत गई सो बात गई ॥

एक जाल है यहाँ दूर तक फैला हुआ,
निराश होकर उसमें मत अटक जा,
बाधाएँ लौंघकर बहनेवाली नदी देख
आखिर वह समंदर से मिलती है ।
जो बीत गई सो बात गई ॥

इतने में रुकना नहीं तुम
देश के लिए कुछ करना तुम,
किस्मत जगानी है तुम्हें देश के हर गरीब की,
शहद जमाती मधुमक्खी को देख.....
उसने कभी शिकायत की है ?
जो बीत गई सो बात गई ॥

जिनके सहारे का भरोसा है तुम्हें,
वे इस दुनिया में नहीं रहे
जीवन-संग्राम में अकेले लड़ना है तुम्हें
अपनी परछाई देख तू,
साथ नहीं देती अँधेरे में ।
जो बीत गई सो बात गई ॥

नेक रास्ता थर तू, बढ़ आगे,
मरते दम तक चलना है तुझे,
आनेवाला पल - कल तुम्हारा ही है
कीचड़ में पला कमल देख
उसने कभी काँटों की शिकायत की है ?
जो बीत गई सो बात गई ॥

कु. सोनानी रसाळ
११ वी कला (क)

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'

शिक्षणमहर्षी डॉ. वापूजी साळुंखे

**Lal Bahadur Shastri College of Arts,
Science and Commerce, Satara.**

बहादुरीय
२०१६-१७

**ENGLISH
SECTION**

(Junior College)

*"We mortals men and women,
devour many a disappointment between
breakfast and dinner-time; keep back
the tears and look a little pale about the lips,
and in answer to inquiries say, "oh, nothing !"
pride helps; and pride is not a bad thing
when it only urges us to hide our hurts
not to hurt others."*

**- George Eliot
(Middlemarch)**

Editor : Vaibhav P. Agale

INDEX

PROSE SECTION

1) Dr.Bapuji Salunkhe's
Vision	Shri. D. N. Dhane	Jr.Lecturer
in English	165
2) Positive Thinking	Manasi Vilas Dangare	11th Comm.(A)	167
3) Inspirations From Nature	Pragati Rajput	12th Arts (A)	168
4) Choosing A Career	Disha Shinde	11th Comm.(A)	169
5) Thoughts On Friendship	Saloni Kagadi	12th Comm.(A)	170

POETRY SECTION

1) A Day On the Shore	Mansi Vilas Dangare	11th Comm.(A)	166
2) Life	Mansi Vilas Dangare	11th Comm.(A)	171
3) To My Teacher	Rutuja Bapurav Kirdat	12th Comm.(A)	172
4) Best Friends	Tammana Niyaj Shikalgar	12th Comm.(A)	172

Dr. Bapuji Salunkhe's Vision

Shri. D. N. Dhane
Jr. Lecturer in English

The founder of Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, late Dr. Bapuji Salunkhe started first senior college in Satara district at the heart of Satara city. It was started with 114 students in the year 1967. But now there are near about eight thousand students studying in this college.

Dr. Bapuji Salunkhe named this college as Lal Bahadur Shastri College, Satara. Why? As he was the Prime Minister of India? or his recent death on 11th January 1966? No, this is not the truth. Dr. Bapuji was too much impressed by the personality of very short man but great and peaceful in his decision.

Originally he was Lal Bahadur Shriwastav. But, when he became a graduate in the year 1925 with 1st rank, he was offered the degree of 'Shastri.' Thus he became Lal Bahadur Shastri.

In 1930 he became the chairman of Alahabad District Congress. He had seven time imprisonment since 1930 to 1945. Due to simplicity and kind heartedness his life was like 'Gangajal'!

India became independent on 15th August 1947. In the same year he

became the Minister of Transport. Since 1952 to 1957 he was Railway Minister but he never travelled in a special compartment.

In 1962 parliament election, he was elected and became the Home Minister of India. After Pandit Jawaharlal Nehru's death, he became the Prime Minister of India.

On 5th August 1965 Pakistan attacked India. Lal Bahadur Shastri handled the grave situation skillfully. At that time he encouraged all the Indians by saying 'Jai Jawan-Jai Kisan.'

In September 1965 the UNO ordered to stop war. There was treaty at Tashkand on 10th January 1966. At 4 p.m. Shastri and Ayub Khan signed on the agreement.

At that night after midnight Shastri had chest pain. He ran to Dr. Chung's room, unable to speak and fell down on the floor. After doctors hard efforts, Shastri was no more. Thus the person struggling for peace left the world peacefully. His mother's 'Lal' and country's Bahadur had gone away forever. Then he was awarded as

'Bharat Ratna' for his great deed. Let's offer our tribute to this 'Little man but great Fame' means 'Moortee Lahan Pan Keerti Mahan' the great son of India-Lal Bahadur Shastri.

This year 2016-2017 our college, Lal Bahadur Shastri run by Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha,

Kolhapur is celebrating 'Golden Jubilee Year.' The name given to our college by Dr.Bapuji Salunkhe as 'Lal Bahadur Shastri' is really apt. On behalf of our Sanstha, college and Jr.college English department, I wish my best compliments for this 'Golden Jubilee Year.'

A Day On the Shore

With the water meeting the sky
And the sea waves lapping by
I was lazing on the shores,
Watching the scene and nothing more
Now I got up and roamed around
And what a beautiful find I found
Lots and lots of Conches and shells
Just like a treasure buried in wells.
The best was to glance at the sea gulls fly,
And watch the trees what reached the sky;
All that seemed to be my friend,
I hoped the pleasure would never end.
"Angela" I thought, "would have dwelt here"
"And created this world
which was free from fear."
All the sorrows of past and worries of future.
I forgot all that before that wonder of nature.

Mansi Vilas Dangare
11th Commerce-A

Thoughts

- ❖ Life is a game, a tough game, if you do one illegal or wrong more, your game ends.
- ❖ If you want to get a good tomorrow you need to become good today.
- ❖ If you keep saying "I will do it tomorrow" then your tomorrow will never rise.
- ❖ Life is a battlefield where one can't predicate what will happen next.
- ❖ "You cheat in exams you won't cheat your teacher, but you will cheat yourself."

Mansi Vilas Dangare
11th Commerce-A

Positive Thinking

Manasi Vilas Dangare
11th Commerce (A)

The Power Of Positive Thinking

"If you have built castles in the air, don't think your work is lost. Just put foundations under them."

There is one poem 'what counts is trying' in which it is mentioned that if you lose something in life, then don't give up or if you win something in life, then don't stop from trying more.

What cannot be achieved if we put our mind to it. Everytime when we face difficulties. Many of us just give up. The first thought that comes to our mind is oh ! I can't do it. In our minds; we want to achieve so much but when it comes to reality many of us just feel apprehensive. These are the negative thoughts that stops us from doing hard work.

Success bit by bit. So the first step towards achieving your goal is-'I can do it and I will do it.'

Try to make yourself talk positively at all time. When you hear yourself saying you can't do something, stop and say you can. Unless you try, you will never know wheather you are able or not. Don't be afraid to Rush yourself a bit. A little bit of pressure can actually show just how good you are.

Dear students, positive thinking will help you but the foundation under the castles you have built for.

"The man who wins in the man who thinks he can." So, at the end, my peice of advice to you is "If you want to be great,

Never depend upon your luck/fate.
If you want to be intelligent and wise
always wake up at sunrise
If you want to reach the height
Always be humble and polite
If you want to add to your beauty
Never ever shirk your duty.

Inspirations From Nature

Pragati Rajput
12th Arts (A)

Nature, the storehouse of all ideal and the mother of all inspirational resources, has inspired poets, painters, musicians and even scientists for centuries. The beauty, the wisdom and the ingenuity that inspired these distinguished people to create masterpieces is available to each one of us too.

In the course of a river, in the life cycle of a butterfly and even in a tiny seed....nature has messages of inspiration.

The birth of a plant is one such inspiring event-the root and shoot of a germinating seed exert considerable force to burst open the seed coat and break through the hard ground to begin its life. Each time a tiny, seeding pushes its way through the soil, the inspiration nature sends us is that the 'roots of success are formed through hard work.'

One of the most inspiring phenomenon in nature is the transformation of a caterpillar to a butterfly.

Through the transformation of a tiny insect that once crawled to a brilliantly coloured creature that can fly, nature gently unfolds the message : 'Good things come to those who wait' and inspires us to persevere.'

Each time a seed drives its way through the soil in order to survive, each time a river overcomes a big rock on its path, each time a wiggly caterpillar transforms itself into a beautiful butterfly, nature in inspiring you to excel. The next time you want to be inspired, all you have to do is to look deeper into the natural world and hear the secret messages nature sends.

Choosing A Career

Disha Shinde
11th Commerce (A)

Causal approach in choosing a career or profession can prove very harmful. It reflects indecision, lack of dedication, purpose and carelessness, gone are the days when birth and family decided one's career.

Now-a-days, the life is complex and these are the days of specialisation. There is an infinite variety of professions and jobs, which may lead one to confusion. It makes the choice of a career all the more difficult. The lack of proper guidance and counselling further worsens the situation.

The right and timely choice of a career is of fundamental importance. It is true that the future success or failure of a person depends on career. A correct choice of career may lead to success, happiness while wrong may lead to sorrow, failure and also lifelong frustration. Choosing a profession for life is a little more than building castles in the air. It is no use shooting in dark and hoping to hit the bull's eye. Vain efforts, ill-considered decisions, plans lead to failure, frustration and waste of talent.

To avoid these, one should try to choose one's career as early as possible, preferably at the high school stage. But school going students are not the best judges in the matter as they are immature and inexperienced. They need sincere guidance counselling and help, which can be very well provided by the teachers, elders and professional experts in the field.

While choosing a career one stands at cross-roads, with many roads converging on the point and you have to decide which one to take. Once the dice is cast, there is no way out. In deciding your career you have to be practical, logical and shrewd. This is a crucial choice which will make or mark your future and also that of others who depend upon you, who believed in you. So the choice is yours but needs a very careful selection. And while choosing a career always remember that

WHAT YOU ARE CAPABLE OF
BECOMING, TAKE CHARGE OF LIFE
BECOME THE PERSON YOU WOULD
LIKE TO BE

Thoughts On Friendship

Saloni Kagadi
12th Commerce (A)

Friendship is more than just being friends. It is a connection deep within the spiritual soul that is an unearned gift of love.

"True friendship is seen through the heart not through the eyes."

Friendship is one of those parts of life that we every time take for granted. It rolls of our tongue as if we expect it to be present in all areas of our lives. I hear our 'friendship is a forever' or 'friends always' is a common thread that runs through our lives. But in truth how many true friendship do you have ? Think for a moment and list those you feel are true friends and those with which you have a close relationship. Are they true friends ? Is their friendship from the heart ? How many people do you truly see as friends ?

"Friendship is a living thing that lasts only as long as it is nourished with kindness, empanthy and understanding."

When friendship comes from the heart it forms a link to our sow that cannot be broken. It connects so strongly that even death does not sever the cord. That type of friendship exists forever in the realm of wonder for true

friendship is genuinely a wondrous thing. It connect the physical with the spiritual and creates an energy that in impossible to describe.

"False friendship, like the ivy decays and ruins the wall it embraces; but true friendship gives new life and animation to the object it supports."

"The best mirror is an old friend."

"Remember, the greatest gift is not found in a store nor under a tree, but in the hearts of true friends."

"Each friend represents a world in us, a world possibly not born until they arrive and it is only by the meeting that a new world is born."

Meaning :-

Friendship means closeness without any selfish motive. Growing true friendship depends upon selection of a friend. Men of similar moral idea respects for social, cultural, educational and financial idea may grow true friendship. Growing true friendship is very hard and it takes time but once the friendship is broken it can never be patched up.

Tests of Friendship :-

Best test of friendship is adversity. Prosperity brings friends but adversity ties them. In good days of a man his so called friends gather around him, treat him as a good as long he lives in prosperity the friends cling to him like leeches. But when his bad day starts, no friend can be seen. But a true friend does not leaving his friends in any situation. He is ready even to die for him.

Need of Friendship :-

Friendship is seen even among animals. It is very often seen that among a number of animals a few

group always moves together, they have no expressible voice to exchange views, still they maintain friendship.

Human beings are the best creation of God. They have sense, they have moral feeling for existence and for leading moral life they need advice and consultation. But they face certain problem which cannot be discussed with his relatives-in whatever relation they may stand and here is the need of a friend, of course a true friend. There is no matter which cannot be discussed with a friend.

Life

A rich man says

Life is funny,

A poor man say

Life is money,

A poet says

Life is full of joy,

A child say

Life is just to cry,

But I say

Life is something

where I have to try.

Good Thoughts

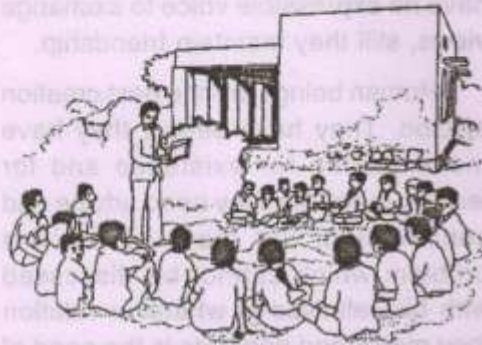
- ◆ Once you replace negative thoughts, with positive ones, you'll start having positive result.
- ◆ For success, attitude is equally as important as ability.
- ◆ The greatest mistake you can make in life it so continually be afraid you will make one.
- ◆ A smooth sea never made a skilled mariner.
- ◆ A candle loses nothing by lighting another candle.
- ◆ Be the change you wish to see in the world.
- ◆ A fool and money are quickly parted.
- ◆ Well done is better than well said.
- ◆ Don't find fault, find a remedy.
- ◆ God helps those who help themselves.

Mansi Vilas Dangare

11th Commerce-A

Pranita Ramesh Kurlekar

11th Commerce-A

To My Teacher

Someone wants
property and prosperity
Someone wants prestige and power
But I want your guidance sir.
Which will enrich my life.

It is the only thing
which can enlighten me
Your precious words can teach me,
How to live correctively and morally.

You are my friend,
guide and philosopher
What you will teach me,
only the thing which can live longer.

In hardships, conflicts and calamities
Your teaching will be a backbone
It will support me, motivate me
to do things in right manner
You are the only person
Whom I want to be
With me forever and forever.

Rutuja Bapurav Kirdat
12th Commerce-A

Best Friends

One hand in mine, my hand in shine,
We walk through life's stark shadow,
Two as one and one combine,
To fight and hight's dark battle.
My strength to thee and shine to mine,
Our fervor never fellow,
Two friends are one by co-designs.

To face our common morrow.
I pledge my trust, thy trust is mine,
Through life's deep joy and sorrow,
One for all and all dlign.
And this our common motto.
But friend of mine and mine to thine,

No greater love to follow,
Two at one and one define
A friendship to the marrow.
Me and You are Friends....
You Fight, I Fight....
You Hurt, I Hurt....
You Cry, I Cry....
You Jump off a Bridge....
I'm Gonna Miss You.

Tammana Niyaj Shikalgar
12th Commerce-A

काशीप्रकाश

'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार'
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

नाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, आताश

बहादुरीय
२०१६-१७

संस्कृत
विभाग

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

लोकंपृणीः परिमलैः परिपूरितस्य
काश्मीरजस्य कटुतापि नितान्तरम्या ॥

-कालिदास

विभागीय संपादकः प्रा. विद्या अंबवले

अनुक्रमणिका

उत्तम कवली विभाग उत्तमवट्टी गीत न्यायी उत्तम
विभाग उत्तम उत्तमवट्टी

गद्य विभाग

१) बुद्धिपरीक्षा	नफीया वागवान	११ वी शास्त्र	१७३
२) स्वामीभक्ति:			१७३
३) पण्डितलक्षणानि	आनम मुनाफ वागवान	१२ वी शास्त्र	१७५

पद्य विभाग

१) स्वप्ने आगता संस्कृतभाषा	कु.नम्रता विनायक कांबळे	अकरावी शास्त्र	१७४
२) नैव क्लिष्टा न च कटिना ।	कु.श्वेता शांताराम शिरटावले	बारावी शास्त्र	१७६

(प्रकाशनीय उत्तमवट्टी)

उत्तमवट्टी गीत न्यायी उत्तम
॥ उत्तमवट्टी गीत न्यायी उत्तमवट्टी
उत्तमवट्टी गीत न्यायी उत्तम

उत्तमवट्टी गीत न्यायी उत्तम

बुद्धिमरीक्षा

नफीया बागवान
११ वी शास्त्र

कुसुमपुरं नाम नगरम् । तत्र 'नन्दः' नाम राजा आसीत् । सः नृपः नन्दः अतीव बुद्धिमान् ।

'नन्दस्य बुद्धिपरीक्षा करणीया' इति एकदा तदाश्रितानां राज्ञाम् इच्छा जाता । तदर्थं ते मुद्राङ्किताम् एकां सुवर्णपेटिकां तस्मै प्रेषितवन्तः । पेटिकायाः अन्तः एकः दारुखण्डः आसीत् । एकं पत्रम् अपि तत्र आसीत् । पत्रे एवं लिखितम् आसीत् । - "अस्य दारुखण्डस्य मूलभागः कः, अग्रभागश्च कः इति सूचनीयम्" इति ।

अनेके बुद्धिमन्तः आगताः । पत्रे स्थितं प्रश्नं पठितवन्तः । किन्तु उत्तरं न ज्ञातवन्तः ।

चंदनदासः कञ्चन श्रेष्ठ वणिक् । तस्य गृहे 'सुबुद्धिः' इति कञ्चित् आसीत् । सः पत्रवृत्तान्तं श्रुतवान्, राजसमीपम् आगतवान् च ।

सुबुद्धिः नन्दम् उक्तवान् - "महाराज ! अत्र विचारणीयं किम् अस्ति ? तं दारुखण्डं जले निक्षिपतु । यः भागः जले निमज्जति सः मूलभागः यतः मूले एव भारः भवति । यः भागः जलस्य उपरि प्लवते सः अग्रभागः" इति ।

अनेन राजा संतुष्टः । सः सुबुद्धिम् एव मन्त्रिपदे नियोजितवान् । सः एव सुबुद्धिः एकस्मिन् युद्धे भयं विना घोरं युद्धं कृतवान् । ततः आरभ्य सः अमात्यराक्षसः इति प्रसिद्धः अभवत् ।

श्वामीभक्तिः

रामायणस्य कालः । रामः रावणं हतवान् । सीतया सह अयोध्याम् आगतवान् च । रामस्य राज्याभिषेकसमयः । सर्वत्र सन्तोषः । तदानीं सर्वेभ्यः पारितोषिकाणि दत्तानि । भटाः बहवः आसन् । एकैकः अपि पारितोषिकं प्राप्तवान् ।

आञ्जनेयस्य पर्यायः आगतः । आञ्जनेयः रामसमीपम् आगतवान् । रामस्य पार्श्वे सीता आसीत् किल ? सा स्वकीयं कण्ठहारम् आञ्जनेयाय दत्तवती । आञ्जनेयः हारं स्वीकृत्य वहिः गतवान् । एकं वृक्षम् आरूढ्य तत्र उपविष्टवान् । कण्ठहारस्य एकं मणिं स्वीकृतवान् । दन्तेन दष्टवान् । तं मणिम् अद्यः क्षिप्तवान् । अन्यं मणिं स्वीकृतवान् । दन्तेन पुनः दष्टवान् । तं मणिम् अपि अद्यः क्षिप्तवान् । एवम् एकैकशः मणिम् अद्यः क्षिप्तवान् ।

तत्र एकः नागरिकः आगतः । नागरिकः एतत् सर्वं दृष्ट्वा आञ्जनेयं पृष्ठवान् - "इदं किं करोति भवान् ?" इति ।

"मणिपरीक्षां करोमि" इति उक्तवान् आञ्जनेयः ।

"किम् इति परीक्षां करोति ?" इति पृष्ठवान् नागरिकः ।

"श्रीरामः मणिषु अस्ति वा इति परीक्षां करोमि" इति उक्तवान् आञ्जनेयः ।

"एवं किमर्थम् ?" इति पृष्ठवान् नागरिकः ।

"यत्र श्रीरामः नास्ति तेन मणिना मम किं प्रयोजनम् ? सर्वे मणयः परीक्षिताः । एकस्मिन् मणौ अपि श्रीरामः नास्ति । अतः मणिन् क्षिपामि" इति उक्तवान् आञ्जनेयः ।

"सर्वत्र रामस्य अन्वेषणं करोति किल भवान् ? भवतः शरीरं श्रीरामः अस्ति किम् ?" इति पुनः पृष्ठवान् नागरिकः ।

"कृतः नास्ति ? पश्यतु तावत्" इति उक्त्वा आञ्जनेयः स्वस्य उरसः भेदनं कृतवान् । आञ्जनेयस्य हृदये रामः सीतया सह हस्त अस्ति ।

तस्मिन् समये श्रीरामः आवीर्भूतः । "भवतः अभिमानेन तुष्टः अस्मि । त्विरं जीवतु" इति सः आञ्जनेयम् आशिषा अनुगृहीतवान् ।

संस्कृत प्रहेलिका: । (संकलिता:)

- १) अपवो दूगामी च साक्षरो न च पण्डितः ।
अमुखः स्फुटवक्ता च यो जानाति स पण्डितः ॥
- २) वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराजस्त्रिनेत्रधारी न च शूलपाणिः ।
त्वग्स्त्रधारी न च सिद्धयोगी जलं च विभ्रन्न घटो न मेघः ॥
- ३) सर्वस्वापहरो न तस्करगणो रक्षो न रक्ताशनः
सर्पो नैव बिलेशयोऽबिलनिशाचारी न भूतोऽपि च
अन्तर्धानं पटुर्न सिद्धपुरुषो नान्याशुगो मारुतस्तीक्ष्णास्यो
न तु सायकस्तमिह ये जानन्ति ते पण्डिताः ॥
- ४) वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराजः तृणं च शय्या न च राजयोगी ।
सुवर्णकायी न च हेमधातुः पुंसश्च नाम्ना न च राजपुत्रः ॥
- ५) नस्नारीसमुत्पन्ना सा स्त्री देहविवर्जिता ।
अमुखी कुरुते शब्दं जातमात्रा विनश्यति ॥

कु.नम्रता विनायक कांबळे
अकरावी शास्त्र

Agriculture Seedless fruits

मधुयष्टि सिताकुष्ठं
मधुपुष्पविनिमित्तैः ।
मोदकै छादिले ते मूले ।
निरस्थि स्यात् फलं तरीः ॥ (उपवनविनोद)

कु.नम्रता विनायक कांबळे
अकरावी शास्त्र

बौधायनसूत्रम्

$$AC^2 = AB^2 + BC^2$$

दीर्घचतुस्सस्याक्षण्या रज्जुः पार्श्वमानी तिर्थकमानी
च यत् पृथक् भूते कुरुतस्तदुभयं करोति ।

कु.नम्रता विनायक कांबळे
अकरावी शास्त्र

इवप्ने आगता संस्कृतभाषा

श्रावणमासे एकस्मिन् रात्रौ ।
स्वप्ने आगता संस्कृता भाषा ।
तस्याः मुखमण्डले
आवृत्ता महती चिता ।
संस्कृतभाषां मया पृष्टा
किमर्थं इत्वं चिन्ताग्रस्ता ?
संस्कृतदिनं तु आगताम् अंधुना
प्राप्यते त्वां बहु सम्मानम् ।
सा तत्क्षणमेवावदत्
एतदेव खलु मम दुर्भाग्यम् ।
संवत्सरे केवलं संस्कृत सप्ताहं मत्वा
नेच्छामि केऽपि सम्मानम् ।
अस्माकं देशे मां कृता परकीया
मा न जानन्ति अस्माकं बालकाः ।
आङ्ग्ल भाषया भवतु विकासः
अतः आङ्ग्ल, जपानी, जर्मनभाषा
पठिताः अत्र कियत् जनाः ।
तेषां कृते तु अहं अपरिचिता ।
एषा व्यथां श्रुत्वा
संकल्पमेकं मया कृतम्
संस्कृतभाषा-ज्ञानं सर्वेभ्यः
यथाशक्यं मया उपनेतव्यम् ।
कु.नम्रता विनायक कांबळे
अकरावी शास्त्र

पण्डितलक्षणानि

आनम मुनाफ बागवान
१२ वी शास्त्र

पंडितांची लक्षणे

आत्मज्ञानं समारम्भास्तितिक्षा धर्मनित्यता ।
यमर्था नापकर्षन्ति स वै पण्डित उच्यते ॥१॥
स्वतःला ओळखणे, कोणतेही कार्य धाडसाने करणे,
सहनशीलता बाळगणे व सदैव धर्माप्रमाणे आचरण करणे
हे सर्व गुण ज्याला सर्वपुरुषार्थापासून भ्रष्ट करत नाहीत,
त्याला पंडित असे म्हणतात.

क्रोधी हर्षश्च दर्पश्च ही स्तम्भो मान्यमनिता ।
यमर्था नापकर्षन्ति स वै पण्डित उच्यते ॥२॥
राग, आनंद, गर्व, लाज, उदंडपणा आणि स्वतःला
पूजनीय समजणे हे भाव ज्याला पुरुषार्थापासून भ्रष्ट करत
नाहीत, त्याला पंडित असे म्हणतात.

यस्य कृत्यं न विघ्नन्ति शीतमुष्णं भयं रतिः ।
समृद्धिरसमृद्धिर्वा स वै पण्डित उच्यते ॥३॥
धंडी, उण्णता, भीती, अनुराग, वैभव, दारिद्र्य या
गोष्टी ज्याच्या कार्यात अडथळा आणत नाहीत, त्याला

पंडित असे म्हणतात.

यथाशक्ति विकीर्षन्ति यथाशक्ति च कुर्वते ।
न किञ्चिदवमन्यन्ते नराः पण्डितबुद्धयः ॥४॥
पंडित बुद्धीचे लोक आपल्या शक्तीनुसार कार्य करू
इच्छितात व आपल्या सामर्थ्यानुसारच कोणतेही कार्य
करतात, दुसऱ्याला कधीही तुच्छ समजत नाही.

क्षिप्रं विजानाति चिर शृणोति
विज्ञाय चार्थं भजते न कामान् ।
नासम्पृष्टो व्युपयुङ्क्ते परार्थे
तत्प्रज्ञानं प्रथमं पण्डितस्य ॥५॥

विद्वान् मनुष्य कोणत्याही विषयाला बराच काळपर्यंत
ऐकून घेतो व लवकर समजून घेतो व कर्तव्य बुद्धीचे चारही
पुरुषार्थासाठी प्रवृत्त होतो. कोणत्याही स्वार्थासाठी नाही न
विचारता दुसऱ्या विषयी निरर्थक बोलत नाही त्याचा हा
स्वभाव पंडितांची मुख्य ओळख आहे.

विनोद

सः तु....

“यदा मम पुत्रः भाषमाणः भवति तदा तस्य वचनं समग्रः देशः एव शृणोति ।”

“प्रायः सः गान्धिसदृशः, वाजपेयिसदृशः मोदीसदृशः वा राजकीयनायकः स्यात् ।”

“न, न । सः कश्चन आकाशवाण्याः उद्घोषकः ।”

नममि यमुनामहं सकलसिद्धिहेतुं मुदा
मुरारिपद पङ्कजस्फुरदमन्दरेणुत्कटाम् ।
तटस्थ नवकाननप्रकट मोदपुष्पाम्बुन ।
सुरासुरसुपुजितस्मरपितुः श्रियः विभ्रतीम् ॥१॥

कलिन्दगिरिमस्तके पतदमन्दपुरोज्ज्वला
विलासगमनोल्लसत्प्रकटगण्डशैलान्नता ।
सधोपगतिदन्तुरासमथिरूढ दोलोत्तमा
मुकुन्दरतिवर्धनी जयति पद्मबन्धोःसुता ॥२॥

भुवं भुवनपावनीमधिगतामनेकस्वनैः
प्रियाभिरिव सेवितां शुक्मयूरहंसादिभिः ।
तरङ्गभुजकङ्कण प्रकट मुक्ति कावालुका
नितम्बतटसुन्दरी नमत कृष्णतुंप्रियाम् ॥३॥

तवाष्टकमिदं मुदा पठति सूरसुते सदा
समस्तदुस्तिक्षयो भवति वै मुकुन्दे रतिः ।
तया सकलसिद्धयो मुरारिपुत्रं सन्तुष्यति
स्वभावविजयो भवेद वदति वल्लभः श्रीहरेः ॥४॥

सुरज रमेश चाढके
अकरावी शास्त्र

नैव क्लिष्टा न च कठिना ।

सुरससुबोध्या विश्वमनोज्ञा ललिता हृदया रमणीया ।

अमृतवाणी संस्कृतभाषा नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥१॥

कविकोकिल-वाल्मीकि विरचिता, रामायण-रमणीयकथा ।

अतीव सरला मधुरमञ्जुला, नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥१॥

व्यासविरचिता गणेशलिखिता, महाभारते दिव्य कथा ।

कौखपाण्डव-सङ्गरमथिता, नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥२॥

कुरुदोत्र-समराङ्गीता, विश्ववन्दिता भगवद्गीता ।

अमृतमधुरा-कर्मदीपिका, नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥३॥

कविकुलगुरू-नवरसोन्मेषजा, ऋतु-रघु-कुमार-कविता ।

विक्रम-शाकुन्तल-मालविका, नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥४॥

कु.श्वेता शांताराम शिरटावले

बारावी शास्त्र

शुल्कं प्रवेशाय

उद्यानस्य द्वारे फलकम् आसीत् - ‘उद्याने विहारः
निश्शुल्कः इति । एतत् पठित्वा सन्तुष्टः कश्चन कृपणः
उद्यानम् उपसर्प्य अन्तः गन्तुम् उद्युक्तः ।

तदा उद्यानपालकः तस्य प्रवेशं निवारयन् उक्तवान्
“एकं रुप्यकं दातव्यं भवता प्रवेशार्थम्” इति ।

“निश्शुल्कः विहारः इति खलु फलके लिखितम्
अस्ति ?” इति उक्तवान् कृपणः ।

तदा उद्यानपालकः शान्तस्वरेण एव उक्तवान् -
“अन्त विहार निश्शुल्कः एव । किन्तु प्रवेशः स शुल्क”
इति ।

कु.नम्रता विनायक कांवळे
अकरावी शास्त्र

कनिष्ठ विभाग वार्षिक अहवाल सन २०१६-२०१७

सांस्कृतिक विभाग (सायन्स)

सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षात या विभागातर्फे अनेक उपक्रम राबविले.

- २६ जून रोजी राजर्षी छ.शाहू महाराज जयंती 'सामाजिक न्याय दिवस' म्हणून साजरा करण्यात आला.
- ११ जुलै रोजी विद्यार्थ्यांकडून 'गुरुपौर्णिमा' कार्यक्रम घेण्यात आला. त्यात शिक्षकांचे सत्कार व व्याख्यान घेतले.
- १ ऑगस्ट रोजी लोकशाहीर 'आण्णा भाऊ साठे जयंती' प्रतिमा पूजन व ग्रंथप्रदर्शन करून साजरी करण्यात आली.
- शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांचे शिक्षणातील योगदान, त्याग, त्याचे आदर्श आचार-विचार विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचवावेत त्यांच्या विचारांचे स्मरण व्हावे यासाठी ८ ऑगस्ट रोजी शि.डॉ.बापूजी साळुंखे पुण्यतिथी साजरी करण्यात आली.
- १२ ऑगस्ट रोजी ११वी सायन्सच्या विद्यार्थ्यांसाठी 'नवागतांचे स्वागत' हा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. मा.प्राचार्य रमणलाल शहा यांनी विद्यार्थ्यांना बहुमोल मार्गदर्शन केले.
- ४ सप्टेंबर रोजी संस्थामाता 'सुशिलादेवी साळुंखे जयंती' प्रतिमा पूजन व ग्रंथप्रदर्शन करून साजरी करण्यात आली.
- ५ सप्टेंबर रोजी शिक्षकदिन डॉ.सधाकृष्णन् जयंती निमित्त गुणवंत शिक्षक सत्कार समारंभ मा.प्रा.शेजवळ सर यांच्या हस्ते करण्यात आला.

वर्षभरात अनेक विचारवंतांची जयंती साजरी करण्यात आली.

- २४ ऑक्टोबर रोजी वाचन प्रेरणा दिन (डॉ.अब्दुल कलाम जयंती) प्रतिमा पूजन करून व प्रा.गीतांजली साळुंखे मंडमनी डॉ.अब्दुल कलामांविषयी विद्यार्थ्यांना बहुमोल माहिती दिली व वाचन प्रेरणा दिनाचे महत्त्व सांगितले.
- १२ ते ११ जानेवारी विवेकानंद सप्ताहानिमित्त रोज व्याख्यानांचे आयोजन केले गेले. ज्यु.सायन्सच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी मा.संभाजीराव पाटणे यांचे 'बापूजींच्या आठवणी' विषयावर व्याख्यान आयोजित केले गेले.
- मा.प्राचार्य शेजवळ सर यांचेही बहुमोल असे मार्गदर्शन लाभले. तसेच प्रा.सौ.दुसाने एस.वाय. व प्रा.कोळी पी.डी. यांचे सहकार्य लाभले.

प्रा.शेलार यु.एम.

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

JEE/MHT CET विभाग-विज्ञान (ज्युनियर)

"बहादुरीय पॅटर्नचे यश"

आजचे युग हे स्पर्धेचे युग असून त्यामध्ये महाविद्यालयाचे विद्यार्थी यशस्वी व्हावेत यासाठी २०११-१२ पासून १२वी सायन्स साठी "सर्वांसाठी MHTCET" ही संकल्पना "बहादुरीय पॅटर्न" राबविण्यास सुरुवात झाली.

JEE/MHTCET/NEET च्या बदललेल्या अभ्यासक्रमाला व परीक्षेला सामोरा जाणारा विद्यार्थी घडावा यासाठी वर्षभर नियोजनाप्रमाणे MHTCET चे

अध्यापन केले. दोन चाचणी परीक्षा व पूर्ण अभ्यासक्रमावर तीन परीक्षा घेण्यात आल्या. विद्या समितीने तयार केलेल्या पुस्तकांचे वाटप विद्यार्थ्यांना केले. CET ची पुस्तक निर्मितीमध्ये महाविद्यालयातील प्राध्यापकांचा सक्रिय सहभाग होता.

दि.५/१२/२०१६ ते ९/१२/२०१६ या दरम्यान CET ची व्याख्यानमाला घेण्यात आली.

MHTCET परीक्षेत १५ विद्यार्थ्यांनी १०० पेक्षा जादा गुण मिळवले. प्रणव कुलकर्णी याने १४९ गुण मिळवून बहादुरीय पॅटर्नचे नाव उंचावले. स्वरूप सवादकर याची ITI साठी निवड झाली.

नियमित परीक्षांचा सराव, पालक सभा, संस्कारक्षम वातावरण, गुणवत्ता वाढीसाठी विशेष उपक्रम, विद्यार्थ्यांची उपस्थिती व प्रगती याबाबतीत शिक्षक वर्गाचे नियोजनबद्ध मार्गदर्शन आणि प्राचार्यांचे प्रोत्साहन यामुळे विद्यार्थ्यांना घवघवीत यश मिळाले.

विभागाचे कामकाज यशस्वीरित्या पार पाडण्यासाठी प्राचार्य डॉ.शेजवळ आर.व्ही. व ज्यु सायन्स प्रमुख प्रा.सोमजाळ एम.डी. यांनी बहुमोल मार्गदर्शन केले.

विभागाचे सदस्य प्रा.एस.एस.पाटील, प्रा.दुसाने एस.वाय व प्रा.शिके एस.ए. यांचे सहकार्य लाभले. सर्व प्राध्यापकांनी मोलाची मदत केली.

प्रा.सौ.एम.वाय.पाटणे
MHTCET कमिटीप्रमुख

गुणवत्ताविकास विभाग (सायन्स)

सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षात गुणवत्ता विकास विभागामार्फत ज्युनिअर सायन्स विभागातील XII विज्ञान वर्गातील गुणवंत विद्यार्थ्यांची निवड करून त्यांच्या गुणवत्तेत वाढ करण्यासाठी महाविद्यालयामध्ये Talent Batch तयार केली. या उपक्रमांतर्गत स्वतंत्र वेळापत्रक,

वैटकव्यवस्था तयार करून आठवड्यातील दोन दिवस त्यांना विशेष मार्गदर्शन करण्यात आले. प्रत्येक विषयाच्या घटकानुसार ३० गुणांची प्रश्नपत्रिका तयार करून विद्यार्थ्यांकडून सोडवून घेवून त्यांना विशेष मार्गदर्शन केले.

त्याचबरोबर Talent Batch मधील प्रत्येकी एक विद्यार्थी दत्तक पालक योजनेअंतर्गत प्राध्यापकांना दत्तक देण्यात आला. या योजनेअंतर्गत प्राध्यापकांनी आपल्या दत्तक पाल्याच्या प्रगतीचा आढावा वेळोवेळी घेतला व योग्य मार्गदर्शन केले.

त्याचबरोबर गुणवत्ता विकास विभागामार्फत अप्रगत विद्यार्थ्यांसाठी प्रोग्रेसिव्ह बॅच दिनांक १४/१२/२०१६ ते २४/१२/२०१६ या दरम्यान आयोजित करून त्यांच्या प्रगतीसाठी विशेष मार्गदर्शन केले.

प्रा.सौ.धोरात ए.ए.
गुणवत्ता विकास विभाग

सांस्कृतिक विभाग

सन २०१६-१७ हे शैक्षणिक वर्ष महाविद्यालयाचे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष म्हणून साजरे करण्यात आले. सुवर्णमहोत्सवी वर्षाचे दि.२२/०८/२०१६ रोजी मा.मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांच्या शुभहस्ते उद्घाटन करण्यात आले.

इ.११वीत प्रविष्ट होणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी नवागतांचे स्वागत करण्यात आले. यासाठी अॅड.वर्षा माडगुळकर प्रमुख पाहुण्या म्हणून उपस्थित होत्या. शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांचा २९ वा स्मृतीदिन, २ ऑक्टो.महात्मा गांधी जयंती व लालबहादूर शास्त्री, डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांचा जन्मदिन वाचन प्रेरणा दिन, २२ ऑक्टो समर्पिता संस्थामाता स्मृतीदिन, ३ जानेवारी, सावित्रीबाई फुले जन्मदिन, १२ जाने ते १९ जाने विवेकानंद सप्ताहात 'महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक, जडणघडणीत डॉ.बापूजी साळुंखे यांचे योगदान' या विषयावर प्रा.ए.डी.जाधव यांचे व्याख्यान

आयोजित केले तसेच १५ ऑगस्ट, २६ जानेवारी हे राष्ट्रीय सण साजरे करण्यात आले.

सांस्कृतिक विभागातील सदस्य प्रा.गीतांजली साळुंखे, प्रा.पी.डी.कोळी, प्रा.के.जी.शेख तसेच कला-वाणिज्य प्रमुख प्रा. व्ही.एस.वहागांवकर सर्व प्राध्यापक वर्ग, कर्मचारी वर्ग यांनी प्रत्येक कार्यक्रमात सहभागी होऊन सर्व कार्यक्रम यशस्वीरित्या पार पाडले.

मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेखवळ यांच्या मार्गदर्शना-नुसार कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

सौ.कालगांवकर बी.एस.

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

विद्यार्थी संसद

सन २०१६-१७ या वर्षात "विद्यार्थी संसद" बनविण्यात आली. ज्यु.कालिजच्या ठरविलेल्या नियमाप्रमाणे जो विद्यार्थी मागील झालेल्या परिक्षेत प्रथम आलेला आहे तो जी.एस.बनेल यानुसार खालीलप्रमाणे विद्यार्थी संसद निवडणेत आली.

वर्ग विद्यार्थ्यांचे नांव

- 1) XI A, XI B, XI C - प्रभाळे केदार संजय (कला)
 - 2) XI A, XI B - वाघमारे निगप्पा यल्लाप्पा (कॉमर्स)
 - 3) XI A, XI B, XI C - जाधव भक्ती भिमराव (Science)
 - 4) XII A, XII B, XII C - कु.काजल मनोहर लामजे (कला)
 - 5) XII A, XII B - चव्हाण शितल सुभाष व वाघमळे राधा राजेंद्र (कॉमर्स)
 - 6) XII A, XII B, XII C - माने प्रतिक राजाराम (सायन्स)
- प्रा.शेख के.जी., विद्यार्थी संसद विभाग प्रमुख

निबंध, वक्तृत्व, चित्रकला विभाग

ईश्वराने एक गंमत केली, त्याने फुलपाखरांना रंग दिला, फुलांना गंध दिला, फळांना स्वाद दिला आणि वक्त्यांना शब्द दिला. आणि याच शब्दांच्या व वक्तृत्वाच्या सामर्थ्यावर विद्यार्थ्यांना सुंदर जीवन जगण्याची कला अवगत व्हावी या उद्देशाने सालाबादप्रमाणे याही वर्षी शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे निबंध, वक्तृत्व, चित्रकला आणि सुगम गायन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. दि.१६ जानेवारी २०१७ रोजी या स्पर्धा महाविद्यालयात घेण्यात आल्या. विवेकानंद परिवारात ज्ञानग्रहण करणारा विद्यार्थी हा अशा स्पर्धामधून उत्तम वक्ता, लेखक, चित्रकार किंवा गायक होऊ शकतो आणि स्वतःच्या वाणीच्या, लेखणीच्या जोरावर समाजातील ज्वलंत प्रश्नांवर भाष्य करून उपाय सुचवू शकतो हीच बापूजींची मनोमन इच्छा होती आणि याचसाठी या विभागाने स्पर्धांचे आयोजन केले. या स्पर्धांमध्ये खालील विद्यार्थी यशस्वी झाले.

अ) निबंध स्पर्धा :

- १) घाडगे कोमल महेश (१२ विज्ञान ब)
- २) दिक्षीत प्रणाली नंदकुमार (११ विज्ञान ब)
- ३) कदम पूजा जयवंत (११ विज्ञान ब)

ब) वक्तृत्व स्पर्धा :

- १) वाघमळे राधा राजेंद्र (१२ वाणिज्य ब)
- २) झेंडे सोहेल अबू (११ विज्ञान ब)
- ३) कुर्लेकर प्रणिता स्मेश (११ वाणिज्य अ)

क) चित्रकला स्पर्धा :

- १) गायकवाड नेहा विजय (१२ विज्ञान ब)
- २) गायकवाड कल्याणी संजय (११ विज्ञान अ)
- ३) सावंत सृष्टी सुधीर (११ वाणिज्य अ)

तसेच गुरूदेव कार्यकर्ता गटात निबंध व वक्तृत्व या स्पर्धा विवेकानंद सप्ताहामध्ये घेण्यात आल्या. या स्पर्धेमध्ये निबंध स्पर्धेत शाखास्तरीय पातळीवर प्रा.आय.पी.पवार व

प्रा.बी.एस.कालगांवकर यांनी अनुक्रमे प्रथम व द्वितीय क्रमांक मिळवला. तसेच प्रा.सौ.एस.एस.निकम यांनी वक्तृत्व स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक मिळवला. तर याच गटात प्रा.वैभव आगळे यांनी वक्तृत्व स्पर्धेत राज्यस्तरीय पातळीवर दुसरा क्रमांक मिळविला.

या विभागाचे काम यशस्वी पार पाडत असताना विभागातील सदस्य श्री.पी.डी.कोळी, श्री.ए.जी.पोवार, सौ.एस.वाय.दुसाने यांचे सहकार्य लाभले. तसेच ज्यु.आर्टस, कॉमर्स विभागाचे प्रमुख प्रा.व्ही.एस.बाहगावकर, प्रा.सौ.गीतांजली साळुंखे, सौ.आय.पी.पवार आणि सर्व स्टाफचे सहकार्य मिळाले. या स्पर्धेच्या यशस्वीतेसाठी महाविद्यालयाचे कर्णधार प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे विशेष मार्गदर्शन मिळाले.

वैभव आगळे

निबंध-वक्तृत्व व चित्रकला विभागप्रमुख

प्राध्यापक प्रबोधिनी

सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षात कला-वाणिज्य विभागामार्फत दि.१३/१२/२०१६ रोजी समाजक्रांतिकारक-महात्मा जोतिबा फुले या विषयावर मराठी विभाग प्रमुख प्रा.सौ.पवार आय.पी. यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

महात्मा ज्योतिबा फुले यांच्या सामाजिक व शैक्षणिक कार्याची मौलिक माहिती त्यांनी दिली व सामाजिक परिवर्तनासाठी त्यांच्या विचाराची आज ही आपल्याला गरज आहे असे मत व्यक्त केले.

प्राध्यापक प्रबोधिनीचे कामकाज व्यवस्थितपणे पार पाडण्यासाठी प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे तसेच कला, वाणिज्य विभागाचे पर्यवेक्षक प्रा.बाहगावकर व्ही.एस. यांचे मार्गदर्शन लाभले. तसेच सहकारी सदस्य प्रा.ए.जी.पवार यांचेही मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा.उत्तम कांबळे, समिती प्रमुख

प्राध्यापक प्रबोधिनी (सायन्स विभाग)

सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षात विज्ञान विभागामार्फत काळानुरूप अधिक अद्ययावत ज्ञान प्राध्यापकांना संपादन होण्यासाठी विविध विषयांवर व्याख्याने आयोजित करण्यात आली.

दिनांक ३/८/२०१६ रोजी 'सहलीला जाताना.....' व दिनांक २/९/२०१६ रोजी 'U.K.TOUR चे माझे अनुभव' या विषयांवरती प्रा.एम्.डी. सोमजाळ सर यांचे व्याख्यान, दिनांक २७/९/२०१६ रोजी 'कर्मवीर व वापूजी' या विषयावरती प्रा.डॉ.शिवाजीराव चव्हाण यांचे व्याख्यान त्याचबरोबर दिनांक २५/१०/२०१६ रोजी प्रा.सौ.एम.एस्.पाटील यांचे 'कवितावाचन' झाले.

प्राध्यापक प्रबोधिनी विभागाचे कामकाज व्यवस्थितपणे पार पाडण्यासाठी प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ सर तसेच ज्युनिअर सायन्स विभागप्रमुख प्रा.एम्.डी.सोमजाळ सरांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन लाभले. तसेच माझे सहकारी प्रा.एम.एस.पाटील यांचेही मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा.धोरत ए.ए

समितीप्रमुख

भित्तीपत्रिका विभाग

"क्षण जगून झालेले

जुन्या पानात जपावे

डोळ्यातील पाण्यानेच

नवे पान उलटावे."

धोरत मोठ्यांच्या आयुष्यात आलेल्या कडू-गोंड आठवणींना उजाळा देण्यासाठी त्यांच्या प्रति मनात असलेली आदराची भावना व्यक्त करण्यासाठी ज्यु.कला/वाणिज्य व विज्ञानाच्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींची शब्दरूपी पानाफुलातून फुललेल्या सन २०१६-२०१७

सुवर्णमहोत्सव वर्षानिमित्त विविध भितीपत्रिकेचे उद्घाटन करण्यात आले.

- १) क्रीडादिनानिमित्त 'क्रीडारत्ने' या भितीपत्रिकेचे उद्घाटन मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांच्या हस्ते झाले.
- २) वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त 'प्रेरणा' या भितीपत्रिकेचे उद्घाटन मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांच्या शुभहस्ते झाले.
- ३) संस्थामाता सुशीलादेवी साळुंखे यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त 'समर्पिता' या भितीपत्रिकेचे उद्घाटन प्रा.डॉ.भरत सगरे यांच्या शुभहस्ते झाले.

विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव मिळावा व त्यांना साहित्यात रूची वाढावी यासाठी भितीपत्रिकेचे आयोजन केले जाते. विद्यार्थ्यांनी आपल्या वयाला शोभेल असे लेख, चित्रे देऊन बहुमोल सहकार्य केले. या विभागाचे काम यशस्वीपणे पार पाडत असताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे विशेष मार्गदर्शन लागले. तसेच या विभागातील सदस्य प्रा.वैभव आगळे, प्रा.भोई व्ही.व्ही. तसेच प्रा.सौ.पिसे आर.डी, प्रा.गीतांजली साळुंखे यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले. सहकारी प्राध्यापक बंधू भगिनी यांनी केलेल्या सहकार्यामुळे या विभागाचे कार्य यशस्वीरित्या पार पडले. प्रा.पोवार ए.जी प्रा.सौ.पिसे.आर.डी. कला/वाणिज्य विभाग प्रमुख विज्ञान विभाग प्रमुख

शिक्षक-पालक संघ

इ. १२वी हे वर्ष विद्यार्थ्यांच्या भावी आयुष्यास वळण देणारे असते. विद्यार्थ्यांच्या जीवनास गती प्राप्त व्हावी, त्यास आपल्या पुढील आयुष्याच्या दृष्टीने योग्य निर्णय घेता यावा तसेच शिक्षक-पालक व विद्यार्थी यांच्यात समन्वय व सुसंबंध रहावा, तसेच पालकांना देखील आपल्या पाल्याची प्रगती कळावी व ते सावध व्हावेत यासाठी "कला व वाणिज्य" विभागामार्फत शिक्षक-पालक-विद्यार्थी

मेळावाचे आयोजन या शैक्षणिक वर्षातील प्रथम सत्रात दि.१४-१०-२०१६ व द्वितीय सत्रात १०-१२-२०१६ रोजी करण्यात आले. पालकांना वर्षभरातील कामकाज व तयारी याची माहिती देणेत आली.

पालकांनी विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीकडे तसेच विविध समस्यांवर लक्ष देण्याचे ठरविण्यात आले. यावेळी महाविद्यालयातील विविध सेवा, संधी, सोयी तसेच शैक्षणिक बाबी याबाबतचे मार्गदर्शन मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांनी केले. विभागप्रमुख प्रा.वहागांवकर सर, सेक्रेटरी यादव सर यांचेही सहकार्य मिळाले. प्रा.शेख के.जी. यांनी शिक्षक-पालक-विद्यार्थी संघ प्रमुखाची जबाबदारी निभावली. तसेच सर्व प्राध्यापक व शिक्षकेतर सेवक यांचेही मोलाचे सहकार्य मिळाले.

प्रा.शेख के.जी.

शिक्षक-पालक संघ विभागप्रमुख

सहल विभाग

सन २०१६-१७ या शैक्षणिक वर्षात ज्युनिअर कला-वाणिज्य विभागातील विद्यार्थ्यांची सहल दिनांक ०५/०१/२०१७ रोजी बाहुबली, जहाज मंदिर, खिद्रापूर, नरसोबाची वाडी इत्यादी ठिकाणी आयोजित करण्यात आली होती. या सहलीत ४५ विद्यार्थी-विद्यार्थिनी व ७ प्राध्यापक सहभागी झाले होते. मंत्रमुग्ध करणाऱ्या निसर्ग सौंदर्याचा व कलेचा तसेच खिद्रापूर येथे 'कट्यार काळजात घुसली' या मराठी चित्रपटाचे चित्रीकरण झाले अशा ऐतिहासिक ठिकाण पाहून विद्यार्थ्यांनी मनमुगद आनंद घेतला. नरसोबाची वाडीला दत्तमंदिर पाहिले व तेथे खरेदीचा विद्यार्थ्यांनी आस्वाद घेतला.

या सहलीत प्रा.व्ही.एस.वाहागांवकर, प्रा.एल.जी. वदने, प्रा.आर.डी.यादव, प्रा.बी.एस.कालगांवकर, प्रा. पी. डी.कोळी, प्रा.व्ही.पी.आगळे सहभागी झाले होते. प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनाखाली या सहलीचे आयोजन करण्यात आले.

प्रा.आय.पी.पवार

सहल विभाग प्रमुख

परीक्षा विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये ज्युनियर कला व वाणिज्य विभागाकडे H.S.C. बोर्ड व संस्था-विद्यासमिती यांच्या मार्गदर्शना अंतर्गत घटक चाचणी परीक्षा, सत्र परीक्षा इ.११वी व १२वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी परीक्षा आयोजित करण्यात आल्या. चालू शैक्षणिक वर्षात इ.११वीचे सर्वसाधारण ५४३ व इ.१२वीचे ५१० विद्यार्थी असे एकूण सुमारे १,०५३ विद्यार्थ्यांच्या वेगवेगळ्या परीक्षांचे पुर्वनियोजित वेळापत्रकानुसार परीक्षा घेण्यात आल्या.

इ.१२वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी - तज्ञ मार्गदर्शकांचे मार्गदर्शन, प्रोग्रेसिव बॅच, टॅलेंट बॅचसाठी - सराव परीक्षांचे नियोजन करून उपक्रम राबवले गेले.

परीक्षा विभागाच्या कामकाजामध्ये विभागातील प्रा.आर.डी.यादव, प्रा.गितांजली साळुंखे, प्रा.एस.बी.पवार यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

सदर परीक्षा कामकाजासाठी विभागप्रमुख प्रा.बहागांवकर व्ही.एस. यांचे सहकार्य आणि महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ यांचे मार्गदर्शन लाभले. तसेच सर्व कला, वाणिज्य विभागातील स्टाफच्या सहकार्याने परीक्षा विभागाचे कामकाज सुरळीत पार पाडण्यास मदत मिळाली.

श्री.कोळी वाळासाहेब सुभाष
ज्यु.परीक्षा विभाग

वेळापत्रक व तासिका नियंत्रण विभाग

(ज्युनियर विज्ञान)

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये ज्युनियर विज्ञान विभागात इयत्ता ११वी व १२वी च्या प्रत्येकी ४ अशा एकूण ८ तुकड्या होत्या. एकूण १५ विषय व २७ शिक्षकवर्ग व १०६ विद्यार्थी संख्येचा (११वी ४५० व १२वी ४५६) अंतर्भाव होता. एकावेळी किमान अकरा

व कमाल तेरा तासिका दुपार सत्रात नवीन इमारतीमध्ये पहिल्या, दुसऱ्या व तिसऱ्या मजल्यावर घेतल्या जात होत्या.

महाविद्यालयाच्या दैनंदिन अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेचा एक अत्यंत संवेदनशील व अविभाज्य घटक असणाऱ्या तासिका नियंत्रण विभागाची जबाबदारी वेळापत्रकानुसार वक्तशीरपणे तासिका शुंखला अखंडीत ठेवून नियमितपणे वर्षभर सातत्याने शांततापूर्ण वातावरणात व्यवस्थित पार पडली. त्याचप्रमाणे वेळोवेळी होणाऱ्या परीक्षा, सहशालेय उपक्रम व विभागीय संयुक्त कार्यक्रमाच्या आवश्यकतेनुसार विद्यार्थीहित डोळ्यापुढे ठेवून सकारात्मक दृष्टिकोनातून तासिका व्यवस्थापन केले.

वेळापत्रक व तासिका नियंत्रण विभागाचे काम म्हणजे तारेवरची कसरत. ती सुरळीतपणे पार पाडण्यासाठी मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ व ज्यु.विज्ञान प्रमुख, प्रा.एम.डी.सोमजाळ यांचे विशेष मार्गदर्शन लाभले. तसेच सर्व प्राध्यापकांचे उत्तम सहकार्य मिळाले.

वेळापत्रक व तासिका नियंत्रण विभागात कार्यरत असणारे माझे सहकारी प्रा.दाणे डी.एन व प्रा.सौ.दुसाणे एस.वाय यांचे मोलाचे सहकार्य मिळाले.

प्रा.एस.बी.पाटील

वेळापत्रक व तासिका नियंत्रण विभाग प्रमुख

वेळापत्रक विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-२०१७ मध्ये ज्युनियर कला, वाणिज्य विभागातील वेळापत्रक व तासिका नियंत्रण आणि बुलेटीन इ. विषयक नियोजनाची जबाबदारी विभागप्रमुख म्हणून माझ्याकडे होती. या शैक्षणिक वर्षात इयत्ता ११वी एकूण ५ वर्ग व इयत्ता १२वी एकूण ५ वर्ग असे १० वर्ग व एकूण सुमारे १,०४२ विद्यार्थी आणि एकूण पंधरा विषय अशा कार्यभाराचे तासिका नियोजन व त्याची अंमलबजावणी करणेविषयीचे कामकाज सातत्याने व सुरळीत पार पडले.

चालू शैक्षणिक वर्षात होणाऱ्या अंतर्गत परीक्षा, सहशालेय उपक्रम, शासकीय उपक्रम, संस्थांतर्गत उपक्रम, बोर्ड परीक्षा, तोंडी व प्राल्यक्षिक परीक्षा इ. सर्व नियोजन समोर ठेऊन या विभागाचे काम सुरळीतपणे पार पडण्यासाठी वेळापत्रक विभाग सहाय्यक प्रा.यु.एच.कांबळे, प्रा.एस.बी.पवार यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले. त्याचबरोबर कला, वाणिज्य विभागप्रमुख प्रा.बहागांवकर व्ही.एस व सर्व सहकारी गुरुदेव कार्यकर्ते यांचे सहकार्य लाभले.

या विभागाचे कामकाज पार पडण्यासाठी महाविद्यालयाचे मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.एल.जी.बदने

ज्यु.वेळापत्रक विभागप्रमुख

ज्युनिअर कला, वाणिज्य व विज्ञान

सन २०१६-२०१७ या शैक्षणिक वर्षात या विभागामार्फत विविध कार्यक्रम व उपक्रम राबविण्यात आले. इयत्ता ११वी व इयत्ता १२वी कला, वाणिज्य व विज्ञान प्रवेश प्रक्रिया शांततेने व सुरळीतपणे, नियमानुसार पार पाडली. इयत्ता १२वी बोर्ड परीक्षेच्या उत्कृष्ट निकालाची परंपरा कायम राखत मार्च २०१६ मध्ये इ.१२वी वाणिज्य शाखेचा ८७.५०, विज्ञान शाखेचा ९५.० ती कला शाखेचा ७१.०% टक्के निकाल लागला आहे. इयत्ता ११वी व इ.१२वीच्या कला शाखेच्या ६, वाणिज्य शाखेच्या ४ व विज्ञान शाखेच्या ६ अनुदानित तुकड्या आहेत. यामध्ये १८०० पेक्षा अधिक विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांच्या मार्गदर्शनाखाली गतवर्षी एकूण ६७ माध्यमिक शाळांना भेटी देवून 'प्रज्ञावंत शोध मोहिम' राबवली. प्रा.बहागांवकर व्ही.एस व प्रा.सोमजाळ एम.डी. यांनी विशेष प्रयत्न केले. त्यास ज्युनियर विभागातील सर्व प्राध्यापकांनी सहकार्य व मदत केली. त्यामुळे मोहिम यशस्वीपणे पार पाडली. विज्ञान

विभागामध्ये स्वरूप सवादकर महाविद्यालयात प्रथम आला. तसेच त्याला आय.आय.टी. साठी प्रवेश मिळाले.

इ.११वीच्या विद्यार्थ्यांचे स्वागत प्रमुख पाहुणे व मा.प्राचार्यांच्या हस्ते करण्यात आले. महाविद्यालयाचा निकाल व गुणवत्ता वाढीसाठी कला, वाणिज्य व विज्ञान विभागामध्ये टॅलेंट बॅच वर्षभर राबविली. तसेच अभ्यासात कमी प्रगती असलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी वर्षाशेवटी प्रोग्रेसिव्ह बॅच राबविण्यात आली. विज्ञान विभागामध्ये या प्रकल्पाचे काम प्रा.सौ.ए.ए.धोरत, प्रा.श्री.एस.ए.मुसळे, प्रा.कोळी बी.एस, प्रा.पवार एस.बी. यांनी प्रकल्पाचे काम पाहिले. विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्त्व विकास करण्यासाठी प्रसिद्ध सामाजिक कार्यकर्त्या डॉ.राणी बंग यांचे तारूप्यभान, तरुणाईशी संवाद या तीन दिवशीय शिबीराचे आयोजन केले होते. या कामी संयोजिका प्रा.सौ.गीतांजली साळुंखे व सर्व प्राध्यापकांनी विशेष मेहनत घेतली.

इ.११वी व १२वी च्या विद्यार्थ्यांचे पालक मेळावे आयोजित केले. त्यातून पालकांना व विद्यार्थ्यांना अभ्यासासाठी प्रबोधन केले. फोन व एम.एम.एस द्वारे विद्यार्थ्यांचे मार्क व उपस्थिती विषयी पालकांना वर्षभर माहिती दिली.

संस्थेच्या पुणे व सातारा विभागातील इ.१२वी तील गुणवंत विद्यार्थ्यांचा मेळावा घेण्यात आला. या विद्यार्थ्यांना तज्ञ प्राध्यापकांनी मार्गदर्शन केले. हे कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी मा.प्राचार्य डॉ.राजेंद्र शेजवळ, प्रा.सौ.गीतांजली साळुंखे यांनी विशेष परिश्रम घेतले. संस्थांतर्गत राज्यस्तरीय निबंध, वक्तृत्व, चित्रकला, सुगम गायन व टॅलेंट सर्व या कार्यक्रमाचे यशस्वीपणे आयोजन करण्यात आले. याचे संयोजन प्रा.डॉ.महेश गायकवाड व प्रा.सौ.गीतांजली साळुंखे यांनी केले.

परीक्षा विभागामार्फत वर्षभर चाचणी, सत्र-१ व पूर्वपरीक्षा व सराव परीक्षा पार पाडण्यात आल्या. याचे

काम प्रा.श्री.एस.ए.मुसळे, प्रा.श्री.बी.एस.कोळी, सदस्य यांनी पाहिले. विज्ञान विभागामध्ये बहादुरीय पॅटर्न राबविण्यात आला. या अंतर्गत MH-CET विषयी वर्षभर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. तज्ञ मार्गदर्शकांच्या व्याख्यानमालेचे आयोजन करण्यात आले. प्रा.सौ.एस.वाय.पाटणे व सदस्यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

महाविद्यालयात शि.म.डॉ.बापूजी साळुंखे जयंतीनिमित्त प्रभातफेरी काढण्यात आली. १२ जानेवारी ते १९ जानेवारी विवेकानंद जयंती सप्ताहात 'जय जवान, जय किसान' व्याख्यानेचे आयोजन केले. तसेच ज्युनिअर विभागामार्फत मा.श्री.संभाजीराव पाटणे यांचे 'बापूजींच्या आठवणी' या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले. यासाठी प्रा.सौ.यु.एम.शेलार, प्रा.श्री.एम.डी.सोमजाळ यांनी विशेष परिश्रम घेतले. ज्युनि.कला, वाणिज्य विभागामार्फत विवेकानंद जयंती सप्ताहात प्रा.ए.डी.जाधव यांचे

“श्री.स्वामी विवेकानंद शिक्षणसंस्थेचे शिक्षण क्षेत्रातील योगदान” या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले. या कामी प्रा.बहागांवकर व्ही.एसू, प्रा.आगळे व्ही.पी, सौ.कालगांवकर बी.एसू यांनी विशेष परिश्रम घेतले. चालू शैक्षणिक वर्षात कला, वाणिज्य विभागामार्फत पालक-शिक्षक मेळावा, सावित्रीबाई फुले जयंती, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर महापरिनिर्वाण दिन, शाहु महाराज जयंती, डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम जयंती, संस्थामाता मुशिलादेवी स्मृती-दिन इ. कार्यक्रम राबविले. वेळापत्रक व तासिका नियंत्रण समितीप्रमुख प्रा.एस.बी.पाटील, प्रा.श्री.एल.जी. बदने यांनी तासांचे वेळापत्रक व नियंत्रण चांगल्या प्रकारे केले; स्टाफ सेक्रेटरी म्हणून प्रा.यादव आर.डी व प्रा.सौ.पिसे आर.डी यांनी काम केले.

ज्युनि. कला-वाणिज्य विभागाची सहल, बाहुबली, खिदापूर, आळते या ठिकाणी जावून आली. या सहलीची प्रमुख प्रा.सौ.पवार व सदस्य बदने एल.जी, प्रा.यादव आर.डी यांनी परिश्रम घेतले. तसेच कला, वाणिज्य विभागातील

प्रवेश कमिटी वेळापत्रक व तासिका नियंत्रण समिती, प्राध्यापक प्रबोधिनी समिती, विद्यार्थी संसद समिती विद्या समिती, प्रसिद्धी विभाग, संव मान्यता समिती प्रा.पवार एस.बी व प्रा.बहागांवकर व्ही.एसू यांनी काम पार पाडले.

महाविद्यालयाची शिस्त राखण्यासाठी कमिटी प्रमुख प्रा.व्ही.व्ही.भोई, प्रा.बहागांवकर, प्रा.सोमजाळ, प्रा.मुसळे एस.ए यांनी प्रभावी काम केले. पालकांना बोलावून विद्यार्थ्यांविषयी सांगणे, लिहून घेणे, समज देणे असे विविध मार्ग अवलंबून शिस्तप्रिय विद्यार्थी घडविण्याचे काम केले.

महाविद्यालयाचे हे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष आहे. या निमित्ताने खाशाबा जाधव स्मृती प्रित्यर्थ सातारा शहरातील खेडाईसाठी पोलिस ग्राऊंड, सातारा ते नुणे गांव सायकल स्पर्धेचे यशस्वी आयोजन करण्यात आले. यामध्ये इ. १२वी सायन्स मधील सुयश कदम याने प्रथम पारितोषिक जिंकले.

प्राध्यापक प्रबोधिनी समितीच्या वतीने व्याख्यात्यांची व्याख्यान आयोजित करून प्राध्यापकांच्या ज्ञानात भर टाकण्याचे या विभागाने केले. यासाठी प्रा.सौ.धोरात ए.ए व प्रा.बी.एस.कोळी यांनी विशेष परिश्रम घेतले. शासनाच्या नवीन प्रणालीनुसार सर्व विद्यार्थ्यांची ऑनलाईन माहिती भरण्याचे काम प्रा.श्री.पवार एस.बी यांनी श्री.इथापे जी.एस व सर्व वर्गांशिक्षकांच्या मदतीने पूर्ण केले. तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी श्री.उबाळे व श्री.लाड, श्री.गायकवाड यांनी ही मदत केली. या सर्वांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा.डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांनी वेळोवेळी मार्गदर्शन व सहकार्य केले. त्याबद्दल त्यांना धन्यवाद.

प्रा.बहागांवकर व्ही.एस प्रा.सोमजाळ एम.डी कला, वाणिज्य विभाग प्रमुख विज्ञान विभाग प्रमुख

ज्युनि.जिन्नद्वाना विभाग

शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे यांनी दिलेला चैतन्याचा मंत्र घेवून गगनभरारी घेणारी वैदित्यमान कामगिरी यावर्षाही

खेळाडूंनी केली आहे. आपल्या महाविद्यालयाच्या खेळाडूंनी सरावाच्या वेळी केलेली मेहनत, कष्ट व स्पर्धेच्या वेळी स्वतःबरील अतूट आत्मविश्वासाने केलेला खेळ आणि विजेते-पदासाठी केलेल्या प्रयत्नांमुळे त्यांनी यशाला गवसणी घातली.

रोहन काटे, अंकिता जाधव या खेळाडूंनी एका वर्षात दोन खेळामध्ये नॅशनल स्तरावर खेळण्याची कामगिरी केली. तसेच फुटबॉल व रग्बी (मुले, मुली) या संघांनी विभागीय उपविजेतेपद मिळवले. शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये ६ नॅशनल खेळाडू १४ राज्यस्तरीय स्पर्धेत खेळाडू खेळले.

- १) आर्चरी :- रोहन काटे या खेळाडूची इंदोर येथील नॅशनल स्पर्धेसाठी निवड झालेली. स्वप्निल पोळ व प्रतिक्षा माने यांची राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी अलिबाग येथे निवड झाली.
- २) टॅंग-सू-डो व जित कुने दो :- अंकिता जाधव या खेळाडूची टॅंग-सू-डो व जित-कुने-दो या खेळात दिल्ली येथील नॅशनल स्पर्धेसाठी निवड झालेली.
- ३) रग्बी :- ऋतूजा चव्हाण या खेळाडूची भुवनेश्वर येथील नॅशनल रग्बी स्पर्धेसाठी निवड झालेली व अंकिता निकम, ऋतूजा किर्दत, श्रीधर जाधव यांची टाणे येथील राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड झालेली.
- ४) फिल्ड-आर्चरी :- ऋषिकेश गुजर व रोहन काटे या खेळाडूंची मध्यप्रदेश येथील नॅशनल स्पर्धेत सुवर्णपदक व शशिकांत कदम, प्रशांत सार्वंत, युवराज धुरपे या खेळाडूंची विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झालेली.
- ५) धांग-ता-मार्शल आर्ट :- निशांत केंडे याची नॅशनल स्पर्धेसाठी निवड झाली.
- ६) बुद्धीबळ :- अनिकेत वापट या खेळाडूची राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी अकोला या ठिकाणी निवड झालेली.
- ७) क्रिक-बॉक्सिंग :- अंकिता निकम, ऋतूजा चव्हाण, निखील मोईट, सुयश कदम या खेळाडूंची राहुरी येथील

राज्यस्तरीय क्रिक-बॉक्सिंग स्पर्धेसाठी निवड झालेली. तसेच अरुण बोंडेची विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झालेली.

- ८) सायकलिंग :- सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त घेण्यात आलेल्या कै. खाशाबा जाधव सायकलिंग कॉपीटीशनचा विजेता सुयश कदम हा ठरला. तसेच संजय जाधव, सुयश कदम व आंकार शेळके यांनी शालेय विभागीय स्पर्धेत चमकदार कामगिरी केली.
 - ९) स्क्वाय :- उस्मानाबाद येथे झालेल्या राज्यस्तरीय स्क्वाय स्पर्धेत ऋतूजा किर्दत, गौरी नवधणे व निशांत केंडे यांनी उल्लेखनिय कामगिरी केली. प्रतिक्षा चव्हाणची विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झालेली.
 - १०) बॉक्सिंग व बुशू :- नंदुरबार येथील राज्यस्तरीय बॉक्सिंग व बुशू येथील राज्यस्तरीय बुशू स्पर्धेमध्ये ऋतूजा चव्हाणने उठावदार कामगिरी केली. तर कुणिका आरेकर ही खेळाडू बुशू खेळात विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली.
 - ११) योगा :- रत्नागिरी येथील विभागीय स्पर्धेसाठी शिवम कुंभार या खेळाडूची निवड झालेली.
 - १२) पॉवर-लिफ्टिंग :- सय्यद, नदाफ व अमन वर्षे या खेळाडूंची वेंगुर्ले येथील विभागीय पॉवर-लिफ्टिंग स्पर्धेसाठी निवड झालेली.
 - १३) जलतरण :- इचलकरंजी येथील विभागीय जलतरण स्पर्धेसाठी शंभूराज पवार, रोहित शिंदे व श्रुती कदम या खेळाडूंची निवड झालेली.
- अशाप्रकारे खेळाडूंनी जिद्द, चिकाटी, आत्मविश्वास, खिलाडू वृत्ती या गुणांच्या जोरावर नेत्रदिपक यश संपादन केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शेजवळ सर यांचा हे यश संपादन करण्यामागे मोलाचा वाटा आहे. सर स्वतः प्रॅक्टिस सेशनच्या वेळेस ग्राऊंडवर येवून खेळाडूंना अडचणी आहेत का किंवा कोणत्या गोष्टी कमी, जास्त प्रमाणात हव्या

आहेत याची त्यांच्याकडून चौकशी होत असे. या गोष्टींमुळे महाविद्यालयाचे प्राचार्य आपल्या पाठीशी आधारस्तंभाप्रमाणे उभे आहेत. याचे प्रोत्साहन खेडाईना व आम्हाला मिळते. म्हणून प्राचारांचा या यशामध्ये मोलाचा वाटा आहे.

प्रा.व्ही.व्ही.भोई

ज्यु.जिमखाना विभागप्रमुख

लैंगिक अत्याचार प्रतिबंधक समिती

“तेज हो धूप तो और निखर आयेंगे,
हम कोई फूल नहीं, जो मुग्धा जाएँगे।”

महाविद्यालयाच्या विद्यार्थिनींना सक्षम व निर्भय बनवण्यासाठी ही समिती वर्षभर कार्यरत असते. वर्षाच्या सुरुवातीला ज्युनियर विभागाच्या सर्व मुलींना एकत्र करून महिला प्राध्यापक वर्गाने मार्गदर्शन केले. यावेळी प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांनीही मुलींना त्यांच्या सूचनांबाबत मोलाचे मार्गदर्शन केले.

दि.२२ सप्टेंबर २०१६ रोजी ज्युनि.विभागातील सर्व मुलींना निर्भया पथकाच्या सदस्या पोलिस उपनिरीक्षक श्रीमती व्ही.एम.डाळिमकर यांनी निर्भया पथकाच्या कार्याबाबतची सविस्तर माहिती दिली. तसेच सिनीयर विभागाच्या मा.प्रा.डॉ.सौ.संध्या पवार (प्राणीशास्त्र विभाग) यांनीही मुलींच्या आरोग्यविषयक माहिती दिली.

महाविद्यालयाच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त महाराष्ट्रभूषण डॉ.राणी बंग यांचे 'तारूप्यभान-तरुणाईशी संवाद' हे तीनदिवशीय आगळे वेगळे शिबीर घेण्यात आले. यामध्ये लालबहादूर शास्त्री महाविद्यालय, श्री भवानी विद्यामंदिर व ज्युनि कॉलेज व सौ.सुशिलादेवी साळुंखे ज्युनि.कॉलेज या तीनही सांस्कृतिक केंद्राचे एकूण ७०० विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

समितीचे वर्षभराचे सर्व कामकाज पार पाडत असताना ज्युनि.आर्टस, कॉमर्स विभागाचे प्रमुख प्रा.व्ही.एस.

वहागांवकर, ज्युनि सायन्सचे प्रमुख प्रा.एम.डी.सोमजाळ व ज्येष्ठ प्राध्यापिका सौ आय.पी.पवार, सौ.एस.वाय.पाटणे व महिला प्राध्यापक वर्ग आणि सर्व स्टाफचे, प्रशासकीय कर्मचारी यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा.सौ.एम.एस.पाटील

प्रा.गीतांजली साळुंखे

ज्युनि.सायन्स विभाग

ज्युनि आर्टस/कॉमर्स विभाग

ज्युनि.विज्ञान परीक्षा विभाग

अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेमध्ये मूल्यमापनाला अधिक महत्त्व आहे. विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक प्रगती, गुणवत्तेचा आलेख, भाषिक व प्रात्यक्षिक कौशल्य इत्यादींना अनुसरून लेखी परीक्षा, प्रात्यक्षिक परीक्षा हे अनिवार्य साधन आहे. त्या अनुशंधाने सन २०१६-१७ या श.वर्षामध्ये वर्षभराच्या परीक्षांचे नियोजन करण्यात आले होते.

महाविद्यालयाच्या विज्ञान शाखेच्या ८ तुकड्यामधील इ.११वी च्या ४५० व १२वी च्या ४४८ अशा एकूण ८९८ विद्यार्थ्यांची परीक्षा अत्यंत शांत, शिस्तीच्या व निकोप वातावरणामध्ये पार पाडल्या.

या वर्षी इ.११वी विज्ञान वर्गाच्या दोन घटक चाचण्या प्रत्येकी २५ मार्क्स, सत्र १ (५० मार्क्स), व सत्र २ (७० मार्क्स) प्रॅक्टिकल्स ३० मार्क्स अशा २०० मार्कसुच्या परीक्षा घेण्यात आल्या.

इ १२ वी विज्ञान वर्गाच्या दोन घटक चाचण्या प्रत्येकी ४० मार्कसु, सत्र १ एकूण अभ्यासक्रमाच्या ८०% अभ्यासक्रमावर आधारित सत्र २, पूर्वपरीक्षा संपूर्ण अभ्यासक्रमावर घेण्यात आल्या. सराव परीक्षा १ व २ घेवून सराव परीक्षा क्र.३ घरी सोडवण्यासाठी प्रश्नपत्रिका दिल्या.

या सर्व परीक्षा श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर विद्या समिती यांच्या मार्गदर्शानुसार व महाविद्यालयाच्या "बहादुरीय पॅटर्न" नुसार घेण्यात आल्या.

H.S.C बोर्ड परीक्षा फेब्रु-मार्च २०१७ साठी प्राविण्य विद्यार्थ्यांच्या भाषा विषयाच्या तोंडी परीक्षा, विज्ञान विषयांच्या प्रात्यक्षिक परीक्षा, पर्यावरण, आरोग्य शिक्षण इत्यादी विषयांच्या परीक्षा, प्रकल्प कार्य पूर्ण करून बोर्डाच्या नियमित वेळेमध्ये पूर्ण करून घेण्यात आल्या. विनाविलंब पाठवण्यात आल्या. +२ स्तरावरील सर्व उत्तरपत्रिका बोर्डाने दिलेल्या पद्धतीनुसार, नमुना उत्तरपत्रिका तयार करून तपासून दिल्या जातात. इ १२वी विज्ञान वर्गाच्या विद्यार्थ्यांना उत्तरपत्रिका त्यांच्या घरी अवलोकनासाठी दिल्या जातात. ११वी, १२वी वर्गाच्या सर्व विद्यार्थ्यांना त्यांचे परीक्षांचे निकाल त्यांच्या पालकांच्या मोबाईलवर SMS द्वारे पाठवले जातात.

परीक्षांचे कामकाज व्यवस्थितपणे पार पाडण्यासाठी मा.प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ सर व ज्युनि.शास्त्र विभाग प्रमुख प्रा.सोमजळ एम.डी यांचे मार्गदर्शन व सर्व सहकारी प्राध्यापकांच्या सहकार्याने घेतल्या.

परीक्षा विभागामध्ये कार्यरत असणारे माझे सहकारी प्रा.एस.एस.पाटील, प्रा.सौ.एम.एस.पाटील, प्रा.सौ.एम.के.पोवार यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

प्रा.एस.ए.मुसळे

परीक्षा विभागप्रमुख ज्युनि.विज्ञान विभाग

विद्या समिती

'विद्या समिती' ही संस्थेच्या शैक्षणिक कार्याचा आत्मा आहे. विद्यासमिती, श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर यांच्या वार्षिक नियोजनानुसार महाविद्यालयाच्या स्तरावर विविध कार्यशाळांचे यशस्वी आयोजन करण्यात आले.

वर्ष २०१६-१७ मध्ये महाविद्यालयाकडे इयत्ता ११वी, १२वीच्या अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र व इतिहास विषयाच्या वर्षभर लागणाऱ्या प्रश्नपत्रिका काढण्याची

जबाबदारी होती. यासाठी वर्षभरात तीन कार्यशाळा घेऊन ही जबाबदारी योग्य वेळेत पूर्ण केली.

मंगळवार दि.२४/०९/२०१७ रोजी सातारा व पुणे जिल्हातील इयत्ता १२वीच्या विद्यार्थ्यांना H.S.C बोर्ड परीक्षेमध्ये उज्वल यश प्राप्त व्हावे यासाठी 'गुणवत्ताधारक विद्यार्थी' मेळाव्याचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये ११६ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवला. तसे या मेळाव्यामध्ये १३ विषयतज्ञ प्राध्यापकांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

विद्यासमितीचे काम पार पाडत असताना समितीतील सदस्य प्रा.बी.एस.कोळी, प्रा.एल.जी.वदने, प्रा.आर.डी.यादव, प्रा.शेख के.जी तसेच प्रा.पी.डी.कोळी आणि ज्युनि कला, वाणिज्य विभागप्रमुख प्रा.व्ही.एस.वहगांवकर, प्रा.सोमजळ एम.डी व सर्व सहकारी प्राध्यापक व प्रशासकीय कर्मचारी व रजिस्ट्रार श्री.एन.बी.पाटील यांचे सहकार्य लाभले.

वरील सर्व कार्यक्रम पार पाडत असताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.आर.व्ही.शेजवळ यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.गीतांजली साळुंखे
विद्यासमिती प्रमुख

हिंदी विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये आयोजित उपक्रम

- १) १४ सप्टेंबर हिंदी दिवस
- २) २१ सप्टेंबर 'हिंदी साहित्यकार जीवनी प्रदर्शन'
- ३) भित्तिपत्रिका (अ) वीरवाणी, (ब) जरा याद करो कुर्बानी, (क) राष्ट्रवाणी
- ४) प्रकल्प लेखन, कुल - ४५ संपादन
- ५) सृजनशील लेखन-'दोहरा अभिशाप' आत्मकथा की समीक्षा कु.सोनाली रसाळ.

प्रा.शुभांगी निकम
हिंदी विभागप्रमुख

वैयक्तिक वार्षिक अहवाल सन २०१६-२०१७

प्रा.सौ.इंदुताई प्रकाश पवार, मराठी विभाग

- १) दि.१३-१२-२०१६ रोजी प्राध्यापक प्रबोधिनी अंतर्गत कार्यक्रमात प्रमुख पाहुणे म्हणून 'समाज क्रांतिकारक-महात्मा जोतीबा फुले' या विषयावर लाल बहादूर शास्त्री कॉलेजमध्ये व्याख्यान.
- २) दि.३-०१-२०१७ रोजी लाल बहादूर शास्त्री कॉलेजमध्ये विद्यार्थिनी विकास मंडळ व इतिहा विभागाच्या वतीने सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त घेण्यात आलेल्या कार्यक्रमात 'क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले व त्यांचे कार्य' या विषयावर व्याख्यान.
- ३) दि.११-०१-२०१७ रोजी शिक्षणमहर्षि बापूजी साळुंखे विद्यालय, कामेरी येथे सावित्रीबाई फुले जयंती उत्सवानिमित्त 'सावित्रीबाई फुले-जीवनपट' या विषयावर व्याख्यान.
- ४) दि.१६-०१-२०१७ रोजी सौ.सुशिलादेवी साळुंखे हायस्कूल, ज्युनिअर कॉलेज ऑफ आर्टस् अँड कॉमर्स, सातारा येथे विवेकानंद सप्ताहामध्ये 'क्रांतीज्योती सावित्री फुले' या विषयावर व्याख्यान.
- ५) 'पुढारी'मध्ये वर्धापदन विशेषांकांमध्ये युवापर्व मध्ये 'युवतींची स्फूर्ती : क्रांती ज्योती' या विषयावर लेखन.
- ६) Indian Council of Social Science Research New Delhi (ICSSR) Sponsored Two Day National Conference on Water Conservation for Agriculture Drought Prone Area यामध्ये जलसंधारणात 'दुष्काळी भागातील शेतीतील लोकांचा सहभाग' या विषयावर शोध निबंध.
- ७) शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघ, कोल्हापूर आयोजित सहावे वार्षिक अधिवेशन आणि १९९० नंतरच्या मराठी साहित्यातील प्रयोगशीलता या विषयावरील राष्ट्रीय चर्चासत्रात 'आई समजून घेताना' या उत्तम कांबळे यांच्या आत्मकथनाला लाभलेले बौद्ध दर्शनाचे अधिष्ठान : एक समीक्षा या विषयावर शोध निबंध.

माजी विद्यार्थी मेळावा..!

'या चिमण्यांनो...
परत फिरारे.....'

काही अविस्मरणीय क्षण...

Devendra Fadnis

Like This Page - March 12

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर यांनी यावेळी मुंबईचे कार्यकारी अधिकारी मिश्री गौडा वरून दुष्काळ निधीसाठी ₹२,२६,११३ रुपयेची योगदान दिले, जी वा स्वीकार आभारी आहे !

Thankful to Shri Swami Vivekananda Shikshan Sanstha, Kolhapur for the contribution of 52,26,113/- towards CM Relief Fund (Drought) !

प्राचार्य डॉ. राजेंद्र शेजवळ यांची शिवाजी विद्यापीठ विद्या परिषद अधिकार मंडळावर नियुक्ती झाल्याबद्दल सत्कार करताना

ऑलंपिक धावपटू ललिता बाबर हिचे स्वागत करताना प्राचार्य डॉ. आर. व्ही. शेजवळ व मा. आमदार जयकुमार गोरे

महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी पूनम पाटील हिचा डी. वाच. एस. पी. पटी निवड झाल्याबद्दल सत्कार करताना साहित्यिक डॉ. आ. ह. साळुंखे व प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे

pathan2013@gmail.com / 979 02 165 56469